

KNEKTAR OCH RYTTARE.

I undersökta handlingar från 1500-talet och de två första årtiondena av 1600-talet äro uppgifterna om krigsfolket mycket ofullständiga. Fr.o.m. 1624 har närapå alla uppgifter hämtats ur rullorna. Ända till år 1684 äro dessa emellertid svåra att handskas med, särdeles emedan krigsfolket från en och samma socken varit spritt på olika kompanier. Även för denna tidrymd torde ofullständigheter förekomma i avskriften. Eftersom endast enstaka rullor avskrivits har naturligtvis andra knektar och ryttare förekommit i mellantiderna. I radioföredrag 17/8 1959 av docent Stig Broberg och doktor Lars Öberg nämnes: "Av 31000 man i Gustaf II Adolfs läger vid Nürnberg dog 17000 man av sjukdom och endast 1000 föll i strid. I finska kriget 1808-1809 dödades endast 163 man av de svenska regementena i strid medan nästan halva styrkan dukade under för sjukdomar. Det var inte striderna utan lössen och de infekterade födoämnen som avgjorde kriget".

Fotfolk.

År 1567, under nordiska sjuårskriget (se särskild artikel härom) omtalas två deltagande fänikor Östgöta fotfolk; Nils Olssons för Västanstång och Lars Vestgötes för Östanstång. Vid försvaret av Motalaströmlinjen var åtminstone den sistnämnda placerad vid Norrby, men möjligen även den förstnämnda. I krutrekvisitioner vid Motala nämnes åtminstone ingen av Östgötafänikorna. Första gången Motalaknektar ha kunnat lokaliseras i fråga om bostad är år 1569, och de voro Oluff i Attaby skattehemman; Måns i Holm på ett biskopshemman; Efvert i Ödeby på ett kronohemman och Måns i Lindenäs på ett Vadstena klosterhemman. År 1579, Lasse Persson i Holm, ute för fienden. År 1581, Lasse i Holm, Erik i Lindenäs, Erik Svensson i Motala, Mons i Djurkälla. Åren 1585-1600 Erik Helsing i Motala. År 1602, Anders knekt i Motala i Nils Gudmundssons fänika, slagen i Liffland; Oluff Gulfot i Lasse Olufssons fänika. År 1606 Jöns I Basteberg och två knektänkor, Peders i Orrekullen änka Elin och Olof Gulfots i Stenslyckan änka Kirstin. Båda dessa knektar hade gått förlorade i Liffland år 1606.

År 1615, hakeskyttarna Anders i Orrekullen och Aruid vid Eken.

(En knekt, Joen Svensson, under Ingolf Bengtssons fänika, hade två år tidigare dömts till döden för att han med en kniv mördat Spole Jons dräng, Thöris Hansson i Motala. Ej säkert, att knekten var från Motala).

År 1616 hakeskyttarna Arvid wedh Eken och Anders i Orrekullen samt landsknekten Mårten Persson under Ingolf Bengtssons fänika. År 1617 landsknektarna Jon i Bråstorp och Måns Andersson i Motala samt hakeskyttarna Arrfuid vid Ekenn, Mårten vid Röbecken, Bengt i Espehult, Anders i Orrekullen, Lars i Eketorpet, Nils i Bromma, Erich i Karetorpet och Jöns i Askareby. Om några säges att de sitta i backstugor eller inhyses.

År 1621 beslutades en viktig förändring i fotfolkets organisation. Ur vart och ett av de stora, hemmavarande landsregementena, utvaldes ett mindre fältregemente om 8 fältkompanier. Varje sådant fältkompani bestod av 3 musketerarkorpralskap, vardera om 4 rotar, varje rote 6 man, varav det ena korpralskapet kallades "förflorade hopen", samt 3 pikenerarkorpralskap vardera om 3 rotar, varje rote 6 man.

Under Arvid Hands befäl överfördes en del av Östgöta fotfolk (fältregementet) år 1621 till Riga, som belägrades aug. sept, det året. Motalaknektarna var tydligen med där, ty Arvid vid Eken blev då lamskjuten där. Regimentet hemförlovades år 1622. År 1622, under Mårten Hemmingssons kompani: Löjtnant Qvist på Bispotala, föraren Lasse i Offerby och knektarna Anders i Orrekullen, Sven i Torfsäter, Joen i Bråstorp, Erich i Brunsvik, Per i Perstorp, Arvid Persson vid Eken, Lars i Eketorp, Olof i Bondebacka, profoss Anders i Bromma, Per i Hundsberg, Måns Olofsson i Djurkälla och korpral Anders i Lilla Hals. I maj 1622 passerade Östgöta fältregemente Stockholm under Johan Banér, på väg till kriget i Polen. År 1624 hade icke på långt när alla knektar i Banérs regemente erhållit stormhattar och flertalet pikenerare hade ej harnesk. Det året mönstrades Mårten Hemmingssons kompani i Hof. Musketerare: korpral Anders Simonsson i Lilla Hals, knektarna Per Abelsson i Motala, Oloff i Bondebacka, Erich i Brunsvik, Oloff Hemmingsson i Berga(?), Anders Persson i Bondebacka, Lars Frostensson i Hals, Joen i Dufvedal, Per i Lemunda, rotemästare Måns vid Bäckén, Suen i Torfsäter, Mårten i Bromma, Anders i Kartorp och lamskjutne Arvid vid Eken.

Dessutom nämnes Anders trumslagare i Stenstorp, men det är ej säkert, att detta är Stenstorp i Motala by.

År 1626, på väg till Tyskland, mönstrades Mårten Hemmingssons komp. vid Rök 8/3. Korpral Anders Simesson i Lilla Hals, knektar, Joen i Skattegården, Olof i Hunsberg, Oluff i Bondebacka, Erich i Bruns-
vik, Anders i Bondebacka, Joen Larsson i Duvedal, Joen i Eketorp, Suän i Bråstorp, Håkon: lejd av Per i Kolmetorp, Anders i Karetorp, Anders i Djurkälla, Per i Lemunda, Carl Larsson i Kartorp, Per Abelsson i Motala, Suen i Torvsäter, Mårten i Bromma. Rynd: Lars Frostensson i Hals.

Dessa knektar tillhörde Erik Hands fältregemente av Östgöta fotfolk, som efter intagandet 8/7 1626 av staden Marienburg kvarlåg där som besättning ända till dess att de återfördes till Östergötland, hösten 1629. Hemmingsson fick avsked 1630.

Nya knektar utskrevos 1630: Bengt Andersson i Motala, Erich Nilsson i Motala, Anders Persson i Motala, Måns Nilsson i Bergsäter, Jakob Persson i Bergsäter, Joen Olsson i Motala. Motalaknektarnas kapten var nu Osvald Toll. År 1631 överfördes regementet på nytt till Tyskland. Dess överste, Erik Hand, sårades dödligt vid den misslyckade stormningen av Alte Veste vid Nürnberg 24/8 1632 ^{tillfångatogs} och dog i Ingolstadt. Vid denna strid stod Östgöta fotfolk i hetaste striden, på vänstra flygelns första eldlinje. Motalaknektarnas kapten, Osvald Toll, stupade i Rotenburgh år 1632. I slaget vid Lützen 6/11 1632, där kung Gustaf II Adolf föll, stod Östgöta fotfolk i första eldlinjen, på högra flygeln i den vita (= svenska) brigaden, vars chef var Gabriel Kyle. Det fanns inte många Motalaknektar kvar då detta slag stod.

År 1633 hemkom Östgöta fältregemente som eskort till konungens lik. Det kompani till vilket Motalaknektarna hörde, hemfördes av Ludvig de Davane. Kompaniet mönstrades 16/8 1633 i Fyrby.

Hemkomna Motalaknektar och underbefäl voro: Fureraren Erich Månsson i Brunsvik, korpralen Håkan Larsson i Offerby, korpralen Olof Hemmingsson i Motala, samt knektarna Lars Nilsson i (Kars)hult, Anders Hemmingsson i Motala, död 1634, Jöns Persson i Illersjö, Joen Månsson i Eketorp, Anders i Orrekullen. De båda sistnämnda fingo tydligen avsked på grund av hög ålder. Som förflorade i Tyskland anges Svän Biursson i Bråstorp, utkommenderades 1631 till Mainz och blev borta, Bengt Andersson i Motala, fången i Freberg 1632, Erich Nilsson i Motala, nedhuggen vid Freberg 1632, Anders Persson i Motala, död i Halle 1631, Måns Nilsson i Bergsäter, utkommenderad till Mainz 1631, Jakob Persson i Bergsäter, utkommenderad till Mainz 1631, död, Joen Olsson i Motala, efter i Tyringerwald 1632.

Till hemtransporten hade östgötaknektarna fått svarta jackor med silkesknappar, byxor och gehäng av svart pjuk, svarta hattar med taftbindlar och svart boj till trumöverdrag.

De hemkomna, tjänstedugliga knektarna överfördes till Arvid Åls kompani, tillsammans med år 1631 nyskrivna Suen Jonsson i Offerby, sjuk, Philip Mårtensson i Härstorp, Måns Davids-son i Evertsby, Tyris Carelsson i Bergsäter, Olof Månsson i Sättra och med år 1633 nyskrivna Anders Jonsson för sin broder Erich Jansson i Sättra, Truls Hansson i Freberga, Jöns Persson i Härstorp, Olof Andersson i Backegården. Roten skriver karl för Per Månsson vid bron, alldenstund Per Månsson finnes bland Norrköpings frihetskarlar, Olof Elofsson i Djurkälla, Jöns Andersson i Ladegården, Nils Börgesson i Motala.

Kompaniet överfördes åter till Tyskland och var sommaren 1635 på marsch i Tyskland, från Pilau till Marienburg och var i Stettin i okt. 1636. Motala knektarna tillhörde Watz skvadron. Fr. o.m. 1638 nämnes Claes Zander som kapten för

Motalaknektarna ute i kriget. Samtidigt fanns Motalaknektar hemma i landet, i Göran Axelssons landsregemente. År 1640 ingick däri föraren Christofer Möller i Bondebacka, korpral Anders Persson i Kolmetorp och knektarna Jöns Svänsson i Karshult, Håkan Carlsson i Ödeby, Måns Nilsson i Bergsäter, Teus Teusson i Karshult, alla dessa förlagda i Kalmar, samt Olof Staffansson i Ödeby, Mats Hansson, lejd av Niels Börgesson i Smedsby, Oluf Erichsson i Brunsvik och Per i Hundsberg. Rekryter voro Swän Erichsson i Motala, Pär Olsson för sin fader Olof Pärsson i Wara, Anders Månsson i Duvedal. Avgångna voro Nils Persson i Skattelyckan (V. Ny socken?) för Olof ibidem, är halva munnen borta och därför förlovad från tjänsten, Olof Persson, lejd av Måns i Kersby och rymd efter mönstringen på vägen till Kalmar, samt Måns Svensson i Storgården, rymd 1640. Lösdrivare: Jöns Spole, togs från herr Lars Sparre.

Zanders kompani mönstrades i Tyskland 1/9 1641. Knektar: Lars Niels-son i (Kars)hult, Jöns Persson i Illersjö, Philip Mårtensson i Hårstorp, Töres i Bergsäter, Jöns i Hårstorp, Olof i Djurkälla, kommenderad till Tribsee utanför Stralsund samt Nils i Motala.

År 1641 var Jöns Anderssons kompani på väg till Tyskland och mönstrades 22/6-1641 i Stockholm för avfärd från Dalarö i mitten av juli. I detta kompani fanns Håkan Carlsson i Ödeby, Olof Staphansson i Ödeby, Mats Hansson, lejd av Nils Björsson i Smedsby, Jäsper Glasmästare i Motala, Jöns Svänsson prästeknekt.

Bland korpralerna: Theus Theusson i Karshult (sedan i Torvsäter). Kapten Andersson drunknade nyåret 1641-42 och Valter Due blev hans efterträdare för detta fältkompani. År 1641 nämnes även korpral Bengt i Lemmingstorp, som i 12 år varit i Tyskland, i Gustaf Stenbocks regemente.

År 1642 var ånyo utskrivning, varvid de nya Motalaknektarna tilldelades Paul Ståles och Peter Garps kompanier. 22/5 mönstrades på nytt i Stockholm Pauls Ståles kompani, på väg till Tyskland.

Motalaknektar i det kompaniet voro Jöns Svensson i Karshult, Per Olufsson i Waran, Arvid i Storberg för Brodde Nielsson vid bron, Swen Ambjörnsson i Motala och Niels Håkonsson i Djurkälla. Lars Joensson i Basteberg hade blivit sjuk och hemsändes. Kompaniet kom till Pommern i juli 1642. Skulle stanna i Stettin. Garps kompani mönstrades i Linköping 4/5 1642 och användes för befästringsarbeten i Jönköping och i Kalmar. Motalaknektar i detta kompani: Staphan Persson i Djupvik, Sven Nilsson i Ladegården, Bäncht Jönsson i Atteby, Olof Larsson i Ödeby och Erich i Wara.

Claes Zander, vars fältkompani länge varit i Tyskland, föll i slaget vid Leipzig 23/10 1642. Hans Motalaknektar hade krympt ihop i antal. Bland dem som deltog i slaget nämnas korpral Jöns Målare, (år 1650 åbo på Atteby), sårad i slaget, knektarna Anders i Duvedal, Sven i Motala, fallen i slaget och Philip i Hårstorp. Tyris i Bergsäter hade dött i Zittau och Niels i Motala hade rymt i Glogau.

Till Vadstena slottsgarnison hörde 1643: Lars Erichsson i Ödeby, Per Larsson i Lemunda, Lars Jönsson i Basteberg, sjukförpassad, Måns Håkonsson i Setter och Oluf i Brunsvik. År 1643 var Håkan i Offerby korpral eller möjligen redan nu fältväbel.

15/5 1644, i det danska kriget, erövrade svenskarna Laholms slott. Huvuddelen av Östgöta regemente till fot var med där. Per Garps kompani mönstrades i Malmö 24/7 1644. Motalaknektar: Sven Nilsson i Ladegården, sjuk i lägret. Bengt Jönsson i Atteby, gammal, sätter sin son Jöns Bengtsson i stället. Oluf Larsson i Ödeby, Erich Persson i Wara, sjuk i Tumarp, Joen Persson i Moo(?), sjuk i Tumarp, Per Andersson i Atteby, Nils Svensson i Brunsvik, efter i marschen i Skåne 7/5 1644 eller rymd samt Erich Olsson i Bispotala, Per Larsson i

Atteby, död i Laholm 13/5 1644, Sven Larsson i Mosskärr, efter i marschen den 15/2 eller rymd, Joens Bengtsson i Holm, hemförlovad ifrån Värnamo, Måns Carlsson i Lemmingstorp, lejer(?) Erich Bengtsson, Arvid Olsson i Motala, rymd med full gevär 6/2 1644. 21/1 1646 mönstrades Garps kompani i Linköping, Motalaknektar: Sven Nilsson i Ladegården, Bengt Jönsson i Atteby, sätter sin son Jöns Bengtsson i stället, Olof Larsson i Ödeby, död 3/5 i Fjelkinge 1645, Erich Persson i Wara, Joen Persson i Moo, Per Andersson i Atteby, dödslagen i Lund 15/10 1644, Nils Svensson i Brunsvik, efter i marschen i Skåne i Mars (Maj?) 1644, Erich Olsson i Bispotala, död i Engelholm sept, eller dec. 1644, Per Larsson i Atteby, död i Laholm ^{13/5} 31/5 1644, Joen Bengtsson i Holm, hemlov i Värnamo, Sven Larsson i Mosskärr, efter på vägen den 15/2 mellan Värnamo och Markaryd, Måns Carlsson i Lemmingstorp, lejd(?) av Erich Bengtsson, Arvid Olsson i Motala, rymd med full gevär den 6/2 1644.

Efter slaget vid Leipzig inlades svensk garnison i staden, som fanns kvar ännu 1646. Dit hörde Olof Staphansson och Håkon Carlsson, båda från Ödeby.

I olika sammanhang nämnas år 1648 korpral Nils Larsson i Lvertsby, i Tyskland år 1650, år 1650 Lars i Källarhemmet, knekt liksom år 1651 Jöns Benktsson i Källarhemmet och samma år fältväbel

Christopher Möller i Bondebacka. År 1652 Erik Person i Kolmetorps-torpet. År 1650, rustmästare Theus Theusson i Torvsäter.

Efter stormningsförsöket av Köpenhamn år 1659 synes Östgöta skvadron ha fått återvända till Kronborg och låg där i garnison till slutet av året. Till denna garnison hörde Olof i Bromma, Päder i Storkesby och Peder i Kolmetorp. År 1660 29/6 mönstrades Östgöta regemente till fot i Elbingen i Tyskland. I Lars Anderssons kompani: Fältväbel Måns i Motala, knektar Jesper i Motala, kommenderad till Stettin, Tyres i Kartorp, Håkan i Ödeby. Dessa kommo

till Sverige samma år.

Samuel Dues kompani mönstrades även 29/6 1660 i Elbingen.

Knektar Lars Persson i Haget och Olof Nilsson i Hårstorp.

Dessa kommo även till Sverige samma år. Döda och fångna:

Jakob Andersson i Illersjö, drunknad 1658, Måns Joensson i

Holm, fången 1659, Sven Andersson i Ödeby, död 1656, Lars

Joensson i Bondebacka av Johan Anreps kompani blev 3/9 1659

fången i Demgarten.

I augusti 1660 mönstrades Niclas Stiernflychts kompani i

Linköping. Knektar Lars Persson i Haget, Olof Nilsson i Hår-

torp, Jöns i Askareby, Anders i Hårstorp, i pant Måns ibid.,

Oloff Helgesson i Bergsäter, skriven 1660. Lösdrivare: Symon

i Ersbyhagen, Hans skomakare, Joen Andersson skraddare.

Till Kungl. Maj:ts begravning kommenderades och mönstrades i

Stockholm 30/10 1660 av Lars Andersson Palmqvists kompani:

bl.a. fältväbel Måns i Motala, korpral Tyres i Kartorp, knekt

Håkan i Ödeby och av Niclas Stiernflychts kompani: bl.a.

knektarna Oloff i Hårstorp och Oloff i Bergsäter.

År 1661 nämnes i visst sammanhang f.d. sergeant Jöns Målare i

Motala och knekt Nils Andersson där och år 1664 knektarna

Erik Andersson och Jöns Torsson i Abelshemmet. Furiren Nils i Hårstorp fick avsked vid mönstringen i Hester år 1663.

År 1679 3/4 mönstrades i Linköping Johan Allengrens kompani.

Bland knektarna: Måns Erichsson i Börka i stället för sin

rynde legokarl Måns Andersson, Niels Östensson i Lemunda,

lejd av roten, Svän Börgesson i Storkelsby, är i Göteborg,

Erich Olsson i Ödeby, Anders Persson i Motala, är i Göteborg,

Jöns Månsson i Lemunda och Pär Staffansson i Hals, båda

slottsknektar i Vadstena, Jöns i Storkelsby, Olof Erichsson

i Motala, Måns Andersson i Stenstorp och Erich Larsson i

Storkelsby.

Som förut sagts äro uppgifterna på sidorna 405-412 mycket bristfälliga på grund av det använda materialets svarhanterlighet.

Mönstring av Eric Schedings kompani av Ulfsparres regemente

Östgöta infanteri. År 1684.

Kan på 24 timmar dragas tillsammans.

Furir Erich Spole efterträtt furir Nils i Hårstorp, som år 1663 fick avsked.

Rustmästare Petter Classon innehade bl.a. Dysäter som tilldelningshemman.

Rotehemman	Knekten antagen	Knektens namn	
Diurkälla	1674	Corpral Pehr Swänsson Hiort	}
"			
Bromma	1683	Joen Jacobsson Wäderkopp	}
Jolstad x/			
Sonnorp x/			
Holm	1683	Gustaf Nilsson Hållfast.	}
"			
"			
Motala			
Backegården	1679	Jöns Johansson Dufva	}
Källehemmet			
Motala			
Duvedal			
Holm			
Hårstorp	1683	Per Olsson Roop	}
Motala Aspegård			
Spolegården			
Hällegården			
Diurkälla	----	Mogen	}
Torfsäter			
Motala Skattegård			
Stenstorp			
Ekan			
Eketorp			
Motala			
Offerby	----	Fijskare	}
Kårsby			
Brunsvik			
Pärstorp			
Bråstorp			
Ängesby	1682	Jöns Larsson Kolm (Kolf?)	}
Djupevik			
Djurkälla			
Kolmetorp			

Förnamn och ålder ej utsatta. För båda anges: Oduglig, får avsked.

Rotehemman	Knekten antagen	Knektens namn
Lemningstorp Stora Hals Diurkella Motala	1675	Per Andersson Krögare
Kopparstorp Björka Björkestorp Kartorp Askareby	1673	Nils Östensson Saktmodig
Lemunda " Ödeby	1677	Arvid Persson Lämning
Uttersby Basteberg Lilla Hals Djurkälla Björnsund x/	1683	Johan Jacobsson Djurman
Dansby x/ Storkelsby Bondebacka	1675	Anders Persson Bruse
Skrukarp ^{xx/} Kulla ^{xx/} Hunsberg	1678	Johan Hollstensson Swärd

x/ Västra Ny socken
xx/ Kristberg socken

Befäl m.fl. vid Schedings kompani år 1684:
Capitein Erich von Schedingh med 2 munsterdrengar;
Liutenant Johan Vlfskiöldh med 1 munsterdreng;
Fendrich Hans Lennart Draake med 1 munsterdreng;
Feltwebel Nills Bengtsson; sergeant Johan Brun;
munsterskrifware Jacob Gammal; förare Johan i Torp;
fourir Erich Spole; rustmestare Petter Classon;
trumbslagare Måns Baas, Måns Pehrsson och Carl Bastiansson.

Ovannämnde furir Erik Spole var son till fänriken, till sist kaptenen Erik Joensson Spole (se Spolegården), som år 1645 innehade rätten av Lemningstorp och Storkelsby. Furir Erik Spole avancerade till sekundkapten år 1708, sårades i närheten av Novgorod Siversk i Ukrajna och dog 3 dagar senare.

General Munster Rulla uppå Hans Kongl. Maj:ttz Östgiöta Regemente.

till fot, under Öfwersten och Grefwen H.r Jacob Sperlingz
Commando, munstrat af Hans Kongl. Maj:tt utij Ståndqvarteret i
Pössnig i Saxen den 3 April 1707.

Wadstena Compagnie.

Capitein H:r Carl Gustaf Leijonhufwudh, d:o H:r Gustaf Pistohl;
Liutenant Philip Gripenschiöld, d:o Gottfriedh Blanck;
Fendrichen Matias Georgen Gyllentrost, d:o Lars Grubbe;
Feltvebel Carl Georg Pijhlstedt, d:o Niclas von Bysingh; Sergeant
Petter Bergh, d:o Nils Sundberg; Munsterskrifware Bertell Wetter;
Förare Magnus Möller, d:o Pehr Brennare; Fourir Alexander Springer;
Rustmästare Pehr Hiorth; Trumslagare och Pijpare Jöns Bengtsson,
Hindrich Hindrichsson, Lars Joensson och Swen Månsson Tyman.

Corporaler och Gemene Knechter.

Rotens namn	Comp. nr	Nr hemma	Piquenerare	Blefne Knechter
Djurkälla	1	1	Corporal Anders Steen	1688
Uttersby	16	16	Lars Diurman	1694
			Ihiälskuten i Approcherne wid Thorn den 25/9 1703. Rothen legdt hemma i Swerige som med recreuterne kommit till Regementet 21/7 1704 Olof Gustafsson Utter, vilken död i Pilca 16/4 1705. Rothen anskaffat, som 14/8 munstrad i Schienaes och seder- mehra öfwerkommit till Stettijn, och därest ännu qwar, Hållar Bengtsson Diurman.	
Ödeby	17	17	Arfwed Lähming	1677
Stora Hals	19	18	Nils Ahlegren	1698
Storkelsby	20	19	Anders Bruuse	1673 Förafskedad
Kolmetorp	21	20	Jöns Kälff	1682
Offerby	22	21	Lars Fijskare	1687
Dufwedal	23	22	Johan Dufwa	1687
Hårstorp	24	23	Bengt Hålling	1693
			Ihiälskuten på Partie utij Czestochowa 14/10 1705, Rothen anskaffat, som den 14/8 munstrat i Schienaes år 1706 och sedermehra öfwerkommit till Stettin och därest ännu qwar, Lars Olufsson Hålling.	
Skattegården	25	24	Hans Mogen	1687
Holm	26	26	Gustaf Håldfast	1693

(Knekten Bruse anges här vara skriven år 1673, men i rullan år
1684 år 1675).

Ovanstående är sista Generalmönsterrullan före Poltawaslaget.

I slutet av denna generalmönsterrulla av år 1707 finnes för Vadstena kompani följande anteckningar om dess beklädnad vid denna mönstring.

"Compagniet war beklädt med nytt Lieverie, och bestod underofficerarnas beklädnad af Hattar, brämade med Silf:r Galloner, blå Klädes Kappor och Räckar, Palljefärgade Klädesvästar och Byxor med försilfrade Teenknappar, röda Crepons Halsdukar, Hårpungar, Handskar med styfwa(?) kragar, blåå Reggarns Strumpor sampt Skoor med Spennen. Item Lädergehång med Silf:r Galloner stofferat i kanterna.

Trumslagarnas Lieverie, blå Öfwer- och Lijfräckar, Lijfräckarna med snören brämade, gula Klädesvästar med mässingsknappar utij, så wäl såsom utij Räckarna, blå Klädesbyxor, gula Ullstrumpor, sampt Skoor med Spennen, Hatt med Silf:r Galon i kanterna, röd Crepons Halsduk, Hårpung sampt Handskar och Gehång. Item nya Trummor med trumremmar, brämade med snören. Corporalers och Gemenas beklädnad, Hattar med guhl Camelhårsstoffering, blå Klädeskappor, Räck och Byxor, guhl Klädesväst med mässingsknappar utij, så wähl som i Räckerna, guhla Strumpor med Knäband, Skoor med Spennen, röd Crepons Halsduk, Hårpung, Handskar, Gehång.

Musketerarna fått nya Banduliers Remmar och Taskor, sampt Musqwet Hölster.

Tråsdrängar med blå Klädes Öfwer- och Underräckar sampt Byxor, guhla Klädesvästar med mässingsknappar, Strumpor och Skoor, Hattar med guhl Camelhårsstoffering och röda Crepons Halsdukar. Dessutom till Compagniet gjorde nye tält och Giewährstält. Så att således Compagniet efter Kongl. Maj:ts Nädigste utgifne profwer beklädt och munderat, hwilket derföre af Hans Kongl. Maj:t på denne General Munstringen alt blef nådigst godt erkiändt och approberat".

Så rustat gick alltså kompaniet mot Poltava, där slaget stod 28/6 1709. En del stupade, resten i rysk fångenskap. Det nyuppsatta regementet var med i slaget vid Hälsingborg 28/2 1710.

Generalmönstring hölls 19-20/8 1710 vid Övedskloster. Regementet kommanderades då av överstelöjtnant Magnus Gripenschiöldh.

Vadstena Compagnie.

Capitein H:r Jöns Kruslock, liutenant Magnus Möller, fendrich Carl Durie, fältväbel Swen Hurtig, sergeant Nils Wetterström, barnfödd i Östergötland och Motala Sochn och lärdt sig exersitierna, antagen till sergeant 1709, är 21 år gammal, kan läsa och skrifwa, commenderad till Flottan; munsterskrifware Petter Gilander; förare Swen Hiorth; fourir Daniel Sandström, barnfödd i Östergötland och Motala Sochn, född 1689, lärdt sig exersitierna, är antagen till fourir den 9/11 1709, kan läsa och skrifwa (fången 16/5 1713 vid Tönningen); rustmästare Lars Duråus; trumslagare Lars Ström, barnfödd i Östergötland och Motala Sochn, är antagen till trumslagare utij Nowember månad 1709 och är 16 år gammal, commenderad till Flottan; Lars Lund, är antagen till trumslagare utij September månad 1709, är 16 år gammal; pippare Nils Wijnberg.

(Nils Wetterström, son till arrendatorn av Motala kungsfiske Cornelius Wetterström, var född 1689, dog som löjtnant 1748 i Motala Storgård; g. 22/4 1717 m. Engel Christina v. Rudbeck, f. 1698, d. 1780 dtr av häradsh. Carl v. Rudbeck och Märta Christina Lindeberg.)

(Daniel Sandström kallas år 1735 för detta underofficer. Han var då med i ett supkalas och slagsmål på Motala krog).

Första Corporalskapet. Knektar.

Uttersby rote:

Nr 16 Johan Diurman, soldat i sept. 1709, är 22 år gammal, förlo-
rat gula strumporna i slaget vid Helsingborg 28/2 1710.

Ödeby rote:

Nr 17 Johan Askman, soldat i sept. 1709, 25 år gammal, gewhär och
Mondering i behåld. Commenderad till Flåttan.

Stora Hals rote:

Nr 18 Pehr Ahlegren, soldat i sept. 1709, 25 år gammal, lärdt
skomakarehantverket. Förlorat gula strumpor i slaget vid Helsing-
borg 28/2 1710.

Storkelsby rote:

Nr19 Lars Storck, soldat i nov. 1709, 28 år gammal, lärdt smedehant-
verk. Gewähr och Mondering i behåld.

Kolmetorps rote:

Nr20 Anders Kolm, soldat i sept. 1709, 40 år gammal, Förlorat Pajj-
räck i slaget vid Helsingborg 28/2 1710, commenderad till Flåttan.

Offerby rote:

Nr21 Anders Fjiskare, soldat i sept. 1709, dödskjuten i actionen wijd
Helsingborg 28/2 1710 och ännu ingen i dess ställe ankommen.

Wardt dödskjuten i slaget, dherfore war blå räck, pajjräcken
och skinntrojan alldeles fördärfwade och sönderstuckna, hwar af
man sedan lagat dhe som söndrige warit. (Pajrock= vadmalskappa).

Duvedals rote:

Nr22 Anders Dufwa, soldat i sept. 1709, är 21 år gammal, Gewähr och
Mondering i behåld.

Hårstorp rote:

Nr23 Oloff Hålling, soldat i nov. 1709, 20²år gammal, Gewähr och Mon-
dering i behåld, Död 2 april 1710 och sedermera i dess ställe
ingen ankommen. Vacant.

Motala rote (förut kallad Skattegårdens rote):

Nr24 Nils Mogen, soldat i okt. 1709, 20 år gammal, gewähr och monde-
ring i behåld, commenderad till Flåttan.

Andra Corporalskapet. Knektar.

Hölm's rote:

Nr26 Pehr Håldfast, soldat i nov. 1709, 22 år gammal. Gewähr och
Mondering i behåld.

(De med x/ förmärkta, blevo kommenderade till Uddevalla år 1712).

.....

Vadstena kompani hade legat inkvarterat i Stockholm och vid av-
marschen därifrån 11/12 1714 mönstrades kompaniet vid Liljeholmen.

Nr 1 korpral Petter Andersson för Djurkälla rote.

Knektar:

Nr 16. Johan Diurman för Uttersby rote.

" 17, Niels Askman " Ödeby "

" 18, Pehr Utter " Stora Hals "

" 19, Erik Stork " Storkelsby "

" 20, Pehr Kolmberg " Kolmetorps "

" 21, Lars Fiskare " Offerby "

" 22, Hilmer Wolff " Duvedals "

" 23, Johan Hålling " Hårstorps "

" 24, Pehr Mogen " Motala " (även kallad Motala Skatte-
gård's rote).

" 26, Niels Håldfast " Holms "

.....

Generalmönsterrulla över Östgöta regemente till fot 19/9 1719
mönstrat av majoren Gabriel Ribbing vid "Lahell uti Roslagen".

Vadstena kompani.

Kaptener: Hindrich Winter och Christopher Wadman.

Löjtnanter: Anders Boije och en vakant.

Fänrikar: Samuel Flodman och Swen Hjort.

Fänrik för grenadjärerna: Collner.

1:stefältväbel: Anders Gallér.

2:dre " vakant

1:ste sergeant: Nils Boije

2:dre " vakant

Grenadjärförare: Vakant.

1:ste förare: Jean Röberg.

2:dre " : Peter Duberg.

Rustmästare: Carl Håål.

Mönsterskrivare: Benjamin Teckton.

Fältskäragesäll: Vakant. 1:ste trummslagare: Vakant.

Pipare: Lars Ugglegren.

Profoss: Vakant.

Korpraler och knektar:

Första korpralskapet.

Reg. nr	Komp. nr	Rote m.m.	Ålder	Tjänste år här och annorstädes	Föd. ort	Gift	Utrustning.
601	1	Djurkälla. Korpral Swen Ahlm	36	9	Österg.	Gift.	Hatten varit med i Norge. Kappan sliten, ännu passabel. Blå rock, gul väst, gehäng och handskar samt skinnbyxor förslitne. Fått av roten sedan sista gen.mönstr. 2 par strumpor och skor.
616	16	Uttersby. Johan Djurman	21	5	Österg.		Utrustning som nr 1.
617	17	Ödeby. Johan Öberg Kommenderad på vakt vid provianten.	22	1	Österg.		Utrustning som nr 1.
618	18	Stora Hals. Swän Ahle- green. Gift.	26	3	Österg.		Utrustning som nr 1.
619	19	Storkelsby Erich Storck, död 31/12 1718, roten hulpen med soldaten Måns Rofält, som rymt från Danmark och stått vid nr 9 Rösjö. Har sig vid komp. inställt 23/5 1719	30	4	Österg.		Utrustning som nr 1.

Röfält ville heta Storck, vilket beviljades. Förutom de 4 tjänsteåren i Sverige hade han tjänat 6 i Danmark.

620	20	Kolmetorp. Lars Kolm, skomakare, gift.	24	4	Österg.	Utrustning som nr 1.
621	21	Offerby. Johan Fiskare, gift.	26	3	Österg.	Utrustning som nr 1.
622	22	Duvedal. Anders Dufwa	23	5	Österg.	Utrustning som nr 1.
623	23	Hårstorp. Johan Hålling. Gift.	27	5	Österg.	Utrustning som nr 1
624	24	Motala. Nils Mogen. Skräddare, gift.	24	4	Österg.	Utrustning som nr 1

Andra korpralskapet.

626	26	Holm. Per Hållfast, gift	31	11	Österg.	Utrustning som nr 1.
-----	----	-----------------------------------	----	----	---------	----------------------

.....

Östgöta regemente till fot mönstrades i Skehinge 13/10 1744 av generalmajoren och landshövdingen, högvalborne baron herr Christer Hindrich d. Allbedyl tillika med översten, högväborne herr Carl Anders Sinklaire samt landskamreraren, ädel och högaktad herr Anders Iggström såsom mönstringskommisarie.

Vadstena kompani.

Kapten: Symond de Brounikowsky.
Löjtnant: Carl Axel Rütenschild, ersatt av Petter Aspling.
Fänrik: Abraham Blix.
Fältväbel: Hindrich Georg Rinman.
Sergeant: Jacob Johan Montgommery.
Mönsterskrivare: Samuel Gelsén.
Förare: Jacob Magnus Retzell.
Fourier: Adam Ludvig Kiellberg.
Rustmästare: Johan Gustaf Wrangel.
Förste-trummslagare: Lars Höijer.
Andra " Mathias Wäckman
Pipare: Vakant.

Korpralers och gemenas mundering: Hattar med vita snören, blå kappor, blå rockar, gula tröjor, gula klädesbyxor, vita ullstrumpor, tyska skor, svarta halsdukar, lärftsskjortor, handskar.

År 1744.

Korpraler och knektar.

Första korpralskapet.

Reg. Komp. Ål- Tjäns- Rote Namn m.m.
nr nr der teår

751	1	45	26	Djurkälla	Korpral Hans Grönström (Cronström)	Född i Skåne.
766	16	26	2	Uttersby	---Persson, Wästerberg	Född i Västergötl.
767	17	48	27	Ödeby	Johan Hällarsson-Oberg.	Född i Östergötl. Gammal. avskedas.
768	18	22	2	Stora Hals	Olof Andersson-Ahlegren	Född i Östergötl.
769	19	27	2	Storkelsby	Carl Johansson-Storck	Född i Vesterg.
770	20			Kolmetorp	Raguel Monsson-Ångström, avancerad till korpral. Vakant.	
771	21	20	1	Offerby	Hindrich Persson-Österblad. död 22/8 1743. I stället Lars Andersson-Enegren	Född i Vesterg.
772	22			Duvedal.	Börje Nilsson-Dufwa, död 14/8 1743. Vakant.	
773	23	27	2	Hårstorp	Jonas Olsson-Hålling. För nöd skull antagen, berättas hava svårt bröst, att han ej kan marschera. Får avsked.	Född i Österg.
774	24	31	1	Motala.	Anders Jonsson-Mogen, död 22/3 1743. I stället Jonas Nilsson-Runberg. Kan ej lära handtera Gewäret, varit torpare och för nöd skull antagen. Avskedas.	Född i Närke.
<u>Andra korpralskapet</u>						
776	26	26	2	Holm	Anders Svensson-Holmgren	Född i Österg.

.....

Generalmönsterrulla för Östgöta regemente till fot,
Mönstrat 13/8 1777 i Linköping av hertig Carl.

Vadstena kompani.

Första korpralskapet.

Komp. Rote nr	Manskapets namn	Ålder	Tjäns- der teår	Längd	Hem- visst	Yrke och stånd
1	Djurkälla Olof Diurberg, död 27/11 1776, i st. 25/1 1777 Petter Diurberg	24	3/4	5'8''	Närke	Ogift
16	Uttersby Nils Uttergren	29	3	5'9''	Östg.	Antagen 2/9 1777
17	Ödeby Magnus Öberg	32	8	5'8''	Östg.	Ogift.
18	Stora Hals Johan Ahlgren	25	2	5'9''	Östg.	Gift. Anta- gen 24/4 1775
19	Storkelsby Hans Sturk	31	10	5'8''	Östg.	Sjuk, Hemma. Begär och får avsked.
20	Kolmetorp Gabriel Nygren	33	6	5'10''	Östg.	Gift
21	Offerby Johan Engberg	33	3	5'10''	Östg.	Gift. Tjänste i Pommerska kriget, får dubbelt underhåll. Antagen 2/9 1774
22	Duvedal Jonas Dufwa	29	1	5'8''	Smål.	Ogift Antagen 17/5 1776 Liten och kan få avsked.
23	Hårstorp Carl Aspling	23	1	5'9''	Östg.	Ogift. Antagen 28/2 1776 Sjuklig, får av- sked.
24	Motala Zacharias Modig	43	20	5'5''	Östg.	Gift

Andra korpralskapet.

26	Holm Anders Holmgren	58	34	5'7''	Östg.	Gift Gammal, avskedas med underhåll.
----	----------------------	----	----	-------	-------	--

.....

Generalmönsterrulla för Östgöta regemente till fot.
Mönstrat på Malmen 13/6 1780.

Vadstena kompani

Första korpralskapet.

Komp. Rote nr	Manskapets namn	Ål-der	Tjäns-teår	Längd	Hemvist	Yrke och stånd
1	Djurkälla Peter Diurberg	27	3 3/4	5'8 1/2''	Närke	Ogift
16	Uttersby Nils Uttergren	32	6	5'9''	Östg.	Gift
17	Ödeby Magnus Öberg, 28/8 1777 transporterad till sekundmajorens kompani, nr 15, västerlösa och 9/3 1778 i stället antagen, Jöns Öberg	30	2	5'8''	Östg.	Gift.
18	Stora Hals Johan Ahlgren	28	5	5'9 1/2''	Östg.	Gift.
19	Storkelsby Carl Sturk Begär avsked och får det såsom sjuklig. Antagen 9/3 1778.	23	2	5'9''	-	Ogift.
20	Kolmetorp Gabriel Nygren	36	9	5'10''	Östg.	Gift
21	Offerby Johan Engberg	36	6	5'10''	Östg.	Gift
22	Duvedal Jonas Dufwa Klagar över värk, men stannar på post till nästa mönstring.	32	4	5'8 1/2''	Smål.	Ogift.
23	Hårstorp Carl Aspling. utbytt 28/7 1779 och samma dag i stället antagen Anders Aspling	22	1	5'10''	Västg.	Ogift
24	Motala Zacharias Modig	46	23	5'6 1/2''	Östg.	Gift.
<u>Andra korpralskapet</u>						
26	Holm Petter Holmgren Antagen 25/11 1777, sjuk på roten, vänstra handen vissnat. Avsked.	38	14	5'9''	Östg.	

(Den sistnämnde knekten hade tydligen tjänat på annat ställe tidigare).

.....

Generalmönsterrulla för Östgöta regemente till fot,
mönstrat 24/8 1790 i lägret vid Värälä i Finland.

Vadstena kompani.

Första korpralskapet.

Komp. Rote nr	Manskapets namn	Ålder	Tjänstgör. år	Längd	Hemvist	Yrke och stånd
18 Stora Hals	Johan Ahlgren	38	15	5'10 $\frac{1}{2}$ "	Östg.	Gift
19 Storkelsby	Nils Storck, avsked i Lovisa 14/10 1789. Hans Storckel ankom 1790.	28		5'9"	"	"
20 Kolmetorp	Gabriel Nygren, avsked 12/10 1789. Petter Kolmgren ankom 1790				Föravskedad enligt fältskärsintyg mycket besvärad av giktvärk.	
21 Offerby	Petter Offerman	22	2	5'9 $\frac{1}{2}$ "	Östg.	Ogift
22 Duvedal	Jonas Dufva	21	2	5'9 $\frac{1}{2}$ "	"	skomakäre.
23 Hårstorp	Anders Aspling död 2/2 1790. Petter Hårstedt ankom 1790.					
24 Motala	Jon. Lemberg	22	2	5'9 $\frac{1}{2}$ "	Östg.	Gift skräddare.

Andra korpralskapet.

26 Holm	Petter Holmgren	38	13	5'10"	Östg.	Gift.
---------	-----------------	----	----	-------	-------	-------

.....

År 1791 förenades Östgöta fotfolk med det samma år till infanteri förändrade Östgöta rytteriregemente, samt kallades tillsvidare för Lif-Grenadier Regimentets Rothålls-division, då det avsuttna rytteriet benämndes för dess Rusthålls-division. Med ett gemensamt namn benämndes de sammanslagna regementena även Lifgrenadierbrigaden. År 1816 skedde med Lifgrenadier brigaden den förändringen, att den åter itudelades på tvenne regementen, av vilka det ena, bestående av de båda rothållsbataljonerna benämndes Första Lif-Grenadier-Regementet, samt det andra, rusthållsbataljonerna kallades Andra Lif-Grenadier-Regementet.

.....

Generalmönsterrulla för Ligrenadierregementets rothållsdivision
Mönstrat i Finland 1799.

Vadstena kompani.

1:sta korpralskapet.

Komp. Rote	Manskapets namn	Ål- nr	Tjäns- der	Längd tear	Hemvist	Yrke
18 Stora Hals	Johan Ahlgren	47	24	5'9 $\frac{1}{2}$ "		Östg. Gift. sjuk i lägret, får till- sägelse om underhåll, väl tjänst, blesserad i högra armen vid Likala.
19 Storkelsby	Hans Storkel	37	9 $\frac{1}{2}$	5'8"		Östg. Gift.
20 Kolmetorp	Peter Kolmgren	38	9 $\frac{1}{2}$	5'5"	"	"
21 Offerby	Peter Offerman	32	10 $\frac{1}{2}$	5'9"	"	"
22 Duvedal	Peter Dufva	31	6 $\frac{3}{4}$	5'9"	"	Ogift. sjuk.
23 Hårstorp	Peter Hårstedt	34	9 $\frac{1}{2}$	5'5"	"	Gift, får avsked.
24 Motala	Jonas Lemberg, avsked vid gen.mönstringen 20/6 1793. Roten vakant och indragen till Kronan. Får avsked för sjukdom och oduglighet.					

2:dra korpralskapet.

26 Holm	Peter Holmgren	47	22	5'11"	Östg.	Gift. sjuk i lägret. Får avsked.
---------	----------------	----	----	-------	-------	--

.....

Generalmönsterrulla K.M. Ligrenadier regementes rothålls-
division år 1806, mönstrad a Campementsplatsen Malmen vid
Linköping.

Vadstena kompani.

Kapten Johan Isac Gierling.
Löjtnant Nils Aug. Wallander.
Fänrik Bleckert A. Westfeldt, kommenderad till Pommern.
Fänrik C.J. Rotkirch, utan lön.
Fältväbel Magnus Modig
Sergeant Anders Ad. Sjöstrand. Sjuk.
Mönsterskrivare F.G. Hallberg.
Förare Joh. Eric Schörling, kommenderad till Pommern.
Furir Johan Kraft.
Rustmästare David Campbell, kommenderad till Pommern.
Med rotelön nr 8, rustmästare Johan Lilja, benådad med
tapperhetsmedalj.
Trummslagare Petter Liljebeck, kommenderad till Pommern.
" Petter Hultgren.
Pipare, indragen.

Komp. Rotens namn   Manskapets namn
nr

- Första korpralskapet.
1	Diurkälla	Jaen Djurberg, östgöte, antagen 6/3 1804, ålder 27 år, tjänste-år 2 1/4, längd 5 fot 8 1/4 tum, gift.	Kommenderad till Pommern.
16	Uttersby	Petter Utter, östgöte, ålder 34 år, tjänsteår 13 3/4 år, längd 5 fot 9 tum, gift.	
17	Ödeby	Anders Öberg, östgöte, ålder 32 år, tjänsteår 5 1/4, längd 5 fot 11 tum, gift.	Kommenderad till Pommern.
18	Stora Hals	Olof Waghals, östgöte, ålder 33 år, tjänsteår 6 1/2, längd 5 fot 9 tum.	Kommenderad till Pommern.
19	Storkelsby	Hans Storkell, östgöte, ålder 44 år, tjänsteår 16 1/2, längd 5 fot 8 1/2 tum, gift.	Kommenderad till Pommern.
20	Kolmetorp	Carl Kolmgren, östgöte, antagen 5/11 1803, ålder 25 år, tjänste-år 2 1/2, längd 5 fot 8 tum.	Kommenderad till Pommern
21	Offerby	Petter Offerman, östgöte, ålder 39 år, tjänsteår 17 1/2, längd 5 fot 9 tum, gift.	
22	Duvedal	Lars Dunder, östgöte, ålder 24 år, tjänsteår 5 1/4, längd 5 fot 10 tum, gift.	
23	Hårstorp	Petter Härfeldt, västgöte, ålder 29 år, tjänsteår 6 1/2, längd 5 fot 10 tum, gift.	
24	Motala	Magnus Modig, östgöte, ålder 31 år, tjänsteår 5 1/2, längd 6 fot, gift. Till Fältväbel befordrad den 18/12 1805.	Vakant
- Andra korpralskapet.
26	Holm	Christian Holmstedt, smål., död på roten 14/5 1805, i stället antagen 17/10 1805 Johannes Holm, ålder 26 år- längd 5 fot 8 tum, ogift.	Approberas.

Kampements Platsen Malmen den 18 juni 1806
J. I. Gierling.

Av underbefälet blev Schörpling död som fånge i Frankrike år 1810, Johan Kraft fången vid Lybeck 6/11 1806, återkom 1810, slussinspek-
tor vid Berg, Göta kanal, död 1816.

Generalmönsterrulla för Motala kompani av nr 4, kungl. första livgrenadierregementet vid generamönstringen som förrättades å Malmen vid Linköping 12/6 1849. av general-löjtnanten, generalbefälhavaren uti andra militärdistriktet, kommandören av kungl. svärdsorden med stora korset m.m., friherren Gustaf Abraham Peyron, biträdd av tillförordnade generalmönstringskommisarien, vice advokatfiskalen i kungl. krigskollegium, Henric Dahlqvist.

Kapten Adolf Jacob Lagercrantz. Sjuk i lägret.

1:ste löjtnant Gustaf Gyllensvärd, död 18/6 1846, i stället friherre Johan Ludvig Rehbinder, 31 10/12 år gammal, 15 tjänsteår.

2:dre löjtnant, Carl Emil Pereswetoff-Morath. Flyttad, i stället Albrecht Tigerclou, 32 år gammal 16 tjänsteår.

Underlöjtnant Albrecht Tigerclou, blivit 2:dre löjtnant, i hans ställe Axel Flach, 23 år gammal, 3 tjänsteår.

Fanjunkare, Johan Georg Charleville, 52 1/2 år gammal, 36 tjänsteår. Sjuk.

Första sergeant, Carl Gustaf Nylander, 61 år gammal, 41 tjänsteår. Sjuk. Fått sivermedalj. fanjunkare år 1847.

Andre sergeant, Carl Magnus Bolling, 45 år gammal, 28 tjänsteår.

Första furir, Carl Gustaf Wistrand, 30 3/4 år gammal, 11 1/2 tjänsteår.

Andre furir, Eric Gustaf Nylander, 26 3/4 år gammal, 11 tjänsteår.

Nr Rote

1	Djurkälla	Indraget till avlöning enligt stat
16	Uttersby (Uddersby)	Carl Oscar Udd, förut kallad Sturkell, f. 25/6 1817 i Motala s:n, antagen 3/4 1837, längd 5'10'', ålder 31 11/12. tjänsteår 12 2/12. Gift.
17	Odeby	Johan Petter Qvist, förut kallad Rundqvist, f. i Motala s:n 25/6 1811, antagen 10/9 1831, längd 6'4'', ålder 37 11/12, tjänsteår 17 3/4. Gift.
18	Stora Hals	Gustaf Tell, avsked 21/6 1845. Sjuklig, tjänat väl. Indraget till avlöning enligt stat.
19	Storkelsby	Carl Henric Hall, förut Larsson, f. i Motala s:n 10/1 1820, antagen 11/12 1839, längd 5'10 1/2'', ålder 29 5/12, tjänsteår 9 1/2. Gift.
20	Kolmetorp	Gabriel Mörk, förut Carlsson, f. i Motala s:n 13/6 1813, antagen 2/12 1836, längd 5'10'', ålder 36 5/12, tjänsteår 12 1/2. Gift.

- 21 Offerby Carl Fredrik Svärd, förut Carlsson, f. i Motala S:n 1818 16/8, antagen 10/12 1840, längd 5'10'', ålder 30 10/12, tjänsteår 8 1/2. Gift.
- 22 Duvedal Corporal Per Gustaf Freij, avsked vid generalmönstringen 21/6 1845, oförmögen till krigstjänst, får på begäran avsked, tjänat väl. I stället Anders Petter Fält, f. i Motala s:n 26/9 1825, antagen 28/9 1846, förut hetat Härfält, längd 5'10 1/2'', ålder 23 2/3, tjänsteår 2 2/3. Gift.
- 23 Hårstorp Carl Peter Hård, förut Carlsson, f. i V. Ny s:n 20/11 1794, antagen 28/8 1815, längd 5'10 1/4'', ålder 54 1/2, tjänsteår 33 2/3. Gift.
- 24 Motala Carl Adam Nyström, förut även Nyström, f. i Motala s:n 24/4 1821, antagen 1/8 1842, längd 5'9'', ålder 28, tjänsteår 6 3/4. Gift.
- 26 Holm Carl Eric Borg, förut även Borg, f. i Orlanda s:n, längd 5'8 1/2'', ålder 38 2/3, tjänsteår 13 3/4. Gift.

.....

Generalmonsterrulla över nr 7 Motala kompani av nr 4 kungl. första livgrenadierregementet vid generalmönstringen förrättad å kampementsplatsen Malmen 19/6 1878 av generalbefälhavaren i andra militärdistriktet, generallöjtnanten, kommandören med stora korset av kungl. svärdsorden, storkors av kungl. danska dannebrogsorden och av kungl. italienska kronorden m.m., herr Gustaf Rudolph Abelin, biträdd av generalmonsterkommisarien, t.f. kamreraren hos kungl. arméförvaltningen, Oskar Teodor Ekvall.

Kapten av 1:sta klass, David Magnus Klingspor, riddare av kungl. svärdsorden. På begäran erhållit avsked 1/2 1878. I stället kaptenen av 2:dra klass vid Vreta Kloster kompani, Evert Mauritz Reinhold Taube, riddare av kungl. svärdsorden. Ålder 43 11/12 år. 26 11/12 tjänsteår.

Kapten i regementet, löjtnanten av 1:sta klass, Wilhelm August Kugelberg, befordrad till kapten av 2:dra klass vid Vreta kloster kompani, i stället löjtnanten av 2:dra klass vid livkompaniet, Fabian Wilhelm Ekenstam, 37 år gammal, 14 2/12 tjänsteår.

Löjtnanten av 2:dra klass, friherre Gustaf Adolf Raab, transporterad till löjtnant av 2:dra klass över stat. I stället löjtnanten av 2:dra klass vid Stångebro kompani, Frans Christian Johan Claesson, ålder 29 8/12 år; 7 5/12 tjänsteår.

Underlöjtnant, Carl Erik Malm, 28 9/12 år gammal, 4 2/12 tjänsteår. Kommenderad till Waxholm.

Löjtnant av 2:dra klass över stat, friherre Gustaf Adolf Raab, 33 1/12 år gammal, 14 tjänsteår.

Underlöjtnant över stat, Viktor Erland Reutersvärd, transporterad till Gottland. I stället Arvid Edmund Rudling, som 1876 flyttades

till kungl. Svea artilleriregemente och i stället hit 9/11 1877 Henric Johan Ludvig Vestman, 24 6/12 år gammal, 7/12 tjänsteår.

Fanjunkare, Fredric Carlsson, 44 5/12 år gammal, 24 1/12 tjänsteår.

Sergeant av 1:sta klass, Gustaf Alexander Andersson, befordrad till fanjunkare på Ydre kompani och i stället hit Constans Werner Wennerström från Ydre kompani, 31 10/12 år gammal, 14 1/2 tjänsteår. Kommenderad till Waxholm.

Sergeant av 1:sta klass, Frans Oscar Stenström, svärdsman, 49 9/12 år gammal, 34 1/12 tjänsteår.

Sergeant av 2:dra klass, Johan Leonard Jansson, 25 9/12 år gammal, 7 1/12 tjänsteår. Kommenderad till Karlsborg.

Sergeant av 2:dra klass, volontären vid Ydre kompani, Theodor Emanuel Wetterhall, 23 6/12 år gammal, 2 4/12 tjänsteår.

Permitterad för sjuklighet.

Nr	Rote	Knektnamn m.m.
1	Djurkälla	Indraget till Fourirs avlöning.
16	Uddersby (Uttersby)	<u>Carl Oscar Udd</u> , avsked 1875, anmäld till understöd, tjänat väl. I stället <u>Per Eld</u> , förut hetat <u>Kjell</u> , f. i Hagebyhöga s:n 13/8 1855, antagen 27/3 1876. Kommenderad till Karlskrona. Längd 5' 8 1/2'', ålder 22 10/12, tjänsteår 2 3/12. Gift.
17	Ödeby	<u>Fredrik Hård</u> , f. i <u>Kristberg</u> s:n 2/7 1843. Kommenderad till Waxholm. Antagen 15/5 1863, längd 6', ålder 34 4/12, tjänsteår 15 1/12. Gift.
18	Stora Hals	Indraget till gevärshantverkare.
19	Storkelsby	<u>Axel Fredrik Hjelm</u> , förut <u>Andersson</u> , f. i <u>Kisa</u> s:n 1/4 1841, antagen 19/12 1862, längd 6', ålder 37 2/12, tjänsteår 15 6/12. Gift.
20	Kolmetorp	<u>Carl Albert Bard</u> , förut <u>Andersson</u> , f. i <u>Tranås</u> 30/3 1852, antagen 25/11 1871, längd 5' 7 1/2'', ålder 26 3/12, tjänsteår 6 7/12. Gift.
21	Offerby	<u>Oscar Fredrik Malm</u> , förut <u>Carlsson</u> , f. i <u>Motala</u> s:n 7/4 1851, antagen 25/11 1871, längd 5' 9'', ålder 27 2/12, tjänsteår 6 7/12. Gift.
22	Duvedal	<u>Per Gustaf Nyström</u> , förut <u>Gustafsson</u> , f. i <u>Ulrika</u> s:n 2/5 1832, antagen 13/9 1852, längd 5' 8'', ålder 46 1/12, tjänsteår 25 9/12. Gift.
23	Hårstorp	Vakant, Ersatt med från rote 8 Ingesby transporterade <u>korpral Jakob Albert Qvick</u> , förut <u>Jakobsson</u> , f. i <u>Godegård</u> s:n 1/7 1845, antagen 15/2 1868, ålder 32 11/12, tjänsteår 10 4/12. Gift. Längd 6' 2''.

- 24 Torfsäter Carl Fredric Borge , förut Ryd,
(Förut Motala) f. i Motala s:n 13/10 1846, antagen
9/11 1870. Kommenderad till Waxholm,
längd 5'7 1/2'', ålder 31 8/12,
tjänsteår 7 7/12. Gift.
- 26 Holm Adolf Fredrik Lätt, förut Lindgren,
f. i Linköping 31/7 1848, antagen
24/5 1869, längd 6' 1'', ålder
29 11/12, tjänsteår 9 1/12. Gift.

.....

Följande socknar lämnade uppgivet antal knektar till Motala kompani: Allhelgona 9, Järstad 4, Högby 5, Bjälbo 5, Appuna 1, Hov 7, Kristberg 6, Motala 11, Nykyrka 8, Vinnerstad 6, Ask 3, Ekebyborna 5. V. Stenby 11, Varv 4, Styra 3, Fivelstad 6, Hagebyhöga 9, St Per 4, Strå 5, Orlunda 7, Örberga 12, Nässja 4, Herrestad 5, Källstad 2, Rogslösa 7, Väversunda 1, summa 150.

Ryttare.

Östgöta ryttare nämnas år 1552. I olika sammanhang omtalas följande ryttare från Motala socken under tiden t.o.m. år 1635. Flera funnos troligen.

Bispmotala(Ladugården): 1580, Jöns; 1581-1602, Nils Arvidsson ;
1606-1635, Anders Nilsson. (1635 möjligen Per Nilsson).
(Osäkert om dessa redo själva för gården eller lejde ryttare).
Djurkälla : 1635, Erland Björsson.

Hollstensgården: 1600-1601, Erik Jonsson, var 1601 för fienden i Liffland.

Kärsby: 1600-1606, Erik.

Spolegården: 1587-1602, Bengt Persson.

Birger vid bron, var 1606 i Liffland.

(Karshult: År 1612 höll
lagläsaren Lars Jonsson
rusttjänst under
Jöns Hanssons fana, men
ryttarens namn ej an-
givet.)

.....
År 1638, på överste Ture Oxenstiernas livkompani:
Jon Nilsson i Härstorp
Måns Håkonsson i Bissmotala
Nils Mårtensson i Erfwasteby

År 1640, på samma överste kompani:
Ingolf Andersson i Karshult
Jon Nilsson i Härstorp
Måns Håkonsson i Bissmotala
Nils Mårtensson i Erfwasteby
Lars Mårtensson i Härstorp

År 1641: Överste Gustaf Banérs livkompani,
Joen Nilsson i Hårstörp
Måns Håkansson i Bissmotala
Nils Mårtensson i Erfwasteby
Lars Mårtensson i Hårstörp.

I lägret vid Elsterwalde i Tyskland mönstrades Östgöta

ryttare år 1643. Överste Banérs livkompani:

Måns Håkansson i Bissmotala
Nils Mårtensson i Ärfvestenby
Lars Mårtensson i Hårstörp
Hästelös:
Niels Olsson i Hårstörp.

(Sårade i slaget vid
Leipzig 23/10 1642.)

År 1645: Överste Banérs livkompani,
Nilz Olofzson för Hårstörp, är hemma i Sverige
Måns Håkonsson i Bissmotala, är i Danmark
Nils Mårtensson i Erfwasteby, är i Tyskland
Lars Mårtensson i Hårstörp, är i Tyskland.

.....

Generalmönsterrulla uppå Östgöta Cavalleri, under översten välborne Blechert Wachtmeister anförtrödde regemente, mönstrat av Hans Maj:t själf, såsom ock krigsrådet, ädel och välbördig Johan Hoghusen uti Linköping den 19 Juli 1687.

Majoren Gustaf Horns kompani.

Löjtnant Håkan Swahn	Barberare (=fältskär)
Cornett Hans Georgen	Johan Eckerman
Kvartermästare Johan Zingelman	Trumpetare Jonas Ligue
Predikant Hr Jacob Frietz	Hovsmed Håkan Andersson
Mönsterskrivare Silwester Swensson	Profoss Swen Larsson

Tredje korpralskapet:

Nr 122: Johan Nilssons tjänare, Swen Torstensson för Erfwasteby. 1 häst.

Nr 123: Ryttnästare Bruns tjänare Lars Andersson för Illersjö. 1 häst. Rätta hästen död. Den som presenteras cassetas. Gammal.

Nr 124: Fogden Simon Larssons tjänare Gustaf Olofsson för Säter. 1 häst. Gammal.

.....

Generalmönsterrulla oppå Östgöta Cavalleri regemente, general-

majoren och översten, välborne hr baron Carl Gustaf Mörner anförtrödde regemente, mönstrat av Hans Maj:t uti Campementet vid Thorn 21 och 22 sept. 1703.

Överstelöjtnant Jac. Burenschiölds Compagnie.

1:ste ryttnästare	Wollmar Brummer
2:dre	" Burchard E. v. Trautwetter
1:ste löjtnant	Michael Hacke
2:dre	" Märthen Blommenskiöld
1:ste Cornett	Petrus Schiultze (adlad Riddersparre).
2:dre	" Carl Magnus Storkenfeldt

Predikant Johan Bodin

1:ste kvartermästare Samuel Lindbram

2:dre " Anders Pihlträ

Mönsterskrivare Anders Strömberg (Strandberg?)

Barberare (=fältskär) Mäster Joh. Törning

Trumpetare Zacharias Nijtau

Profoss Joen Wijman

Hovsmed Anders Springfeldt

Nr 105 Överste Kugelhielms änkefru Catharina Grijs tjänare Magnus Pihlträ för Karshult. Hästen gammal.

Nr 106 Bryngel Månsson med sina styvbarns tjänare Niels Westman för Arvasteby. Hästen gammal.

Nr 107 Regementskvartermästaren Carl G. Lindebergs, häradshövding Carl von Rudbecks och jungfru Chistina Lindebergs tjänare Pehr Biörck för Biörcka. Ny häst, brun med utskjutande stjärna, smal bläs och snopp, vita fötter. Approberas så väl som karlen.

Nr 108 Kyrkoherden hr Johan Frödelii med sina barns tjänare Swen Swahla för Illersjö. Hästen gammal. Man kasseras.

Nr 109 Frälsefogden Simon Larssons tjänare Anders Säman för Säter. Hästen gammal.

Nr 110 Hr Gustaf Koskulls tjänare Niels Hålländare för Freberga. Hästen gammal.

Nr 111 Regementskvartermästare Carl G. Lindebergs, häradshövding Carl v. Rudbecks och jungfru Christina Lindebergs tjänare Anders Lemming för Lemunda. Hästen gammal. Kasseras.

Kungen fann "manskpet gott, men hästarna något släta".

.....

Regementet mönstrades 24 december 1706 vid Reichenbach i Tyskland

och det blev sista kända mönstringen före Poltavaslaget.

Överstelöjtnantens kompani.

Tredje kopralskapet.

Nr 105 Magnus Pihlträ för Karshult | Rullan ger inga

Nr 106 Niels Wästman för Arvasteby | närmare upplysningar

Nr 107 Pehr Biörck för Biörcka | för dessa tre

Nr 108 Swen Swahla för Illersjö. Fått avsked på generalmönstringen vid Thorn. I stället Nils Jacobsson Hiller samma dato hit transporterad från majorens kompani. Hästen död vid Biuchau 1702. I stället av överste, löjtnanten Burenschöld tillsatt den 2/12 1703 en svart häst utan tecken. Kostar 40 rdr.

Nr 109 Anders Säman för Sätter. Hästen död den 2/4 1704. I stället för regementets medel nyköpt den 24/4 ett brunt sto med stjärna, i 5:te året, kostar 45 rdr, som sedan död den

13/5 1706 och i stället för regementets medel inköpt den 2/12 1706 en ljusbrun häst med stor bläs och 3 vita fötter, kostade 50 rdr.

Nr 110 Niels Holländare för Freberga. Ryttaren oduglig och efter order uppförd att avskedas.

Nr 111 Anders Lemming för Lemunda. Hästen kasserad på generalmönstringen vid Thorn. I stället av överstelöjtnanten Claes Bonde tillsatt 24/2 1705 en rödbrun häst med svart man och svans, i 7:de året, kostar 50 rdr.

.....

Generalmonsterrulla för Ostgöta Cavalleriregemente vid transporten anno 1712. (Mönstringen skedde i Fjelkinge, öster om Kristianstad. Mönstringen skedde 3/11 1712.

Överstelöjtnantens kompani.

1:ste ryttmästare Johan Hendr. Nordberg

2:dre " Feit Hubert

1:se löjtnant Olof Langelius

2:dre " Johan Christian Neuman

1:ste Cornett Johan Nordberg

2:dre " Olof Falk

Predikant Hr Johan Rydberg

1:ste kvartermästare Petter Roxendorf

2:dre " Johan Wilhelmsson

Mönsterskrivare Carl Oxelgren

Barberare (=fältskär) Herman Rudolph Stapelmohr

Trumpetare, Olof Ryning

Hovsmed Daniel Åhnersson

Profoss Arvid Wijman

Tredje korpralskapet.

Nr 105 Jungfru Catharina Juliana Kugelhielms tjänare Nils Hult för Karshult. Hästen blekbrun med en stjärna, håller målet. 9 år gammal.

Nr 106 Bryngel Månssons med sina styvbarns tjänare Pehr Wessman för Arfwasteby. Hästen svart med bläs och vänster vit bakfot. Under målet, 12 år.

Nr 107 Regementskvartermästare Carl Lindebergs och härads- hövding Carl v. Rudbecks tjänare Hans Biörk för Biörka. En brun häst med bläs och vita fötter. Håller målet . 7 år gammal.

Nr 108 Kyrkoherde Hr Jonas Frodelii änkas med sina barns tjänare Pehr Tranman för Illersjö. Hästen svart med stjärna. Håller målet. 8 år gammal

Nr 109 Frälsefogden Simon Larssons änkas och barns tjänare Jonas Sätterman för Säter. Hästen blekbrun med 3 vita fötter. Håller målet. 9 år gammal. Alldeles oduglig, har illa spatt som tillförene, kan knappast gå. Kasserad.

Nr 110 Hr Gustaf Koskulls änkas och barns tjänare Johan Freberg för Freberga. En brun häst med blås och glosögon samt höger vit bakfot. Över målet. 8 år gammal.

(Johan Freberg blev sedan friryttare. Se nedan).

Kommenderad med första transporten till Pommern.

Nr 111 Regementskvartermästare Carl Lindeberg och häradshövdingens C. v. Rudbecks tjänare Lars Lemm för Lemunda.

En svartbrun häst med blås och 4 vita fötter. Håller målet. 9 år gammal.

.....

(Ovanstående Johan Freberg blev sedan friryttare. Friryttarorganisationen tillkom år 1712 på konung Carl XII:s order. På varje kompani uttogs de sex duktigaste ryttarna och ställdes på värvad stat. De skulle vara fria från handräckning och kommenderingar, men i stället vara beredda att när som helst rycka ut och hastigt samlas såsom en slags ständig piket. I de uttagnas ställe skulle rusthållarna mot erhållande av legan, sätta in annan ryttare. Friryttarekostnaden skulle fördelas på samtliga rusthållare. Denne Freberg var avskedad före år 1727 och bodde då i Holm. Se artikel om Motala kyrka).

.....

År 1719 vaktade regementet på Södertörn mot ryssarna.

Mönstrades 1/9 1719 vid Ekeby, Västra Haninge s:n av generallöjtnant högvälboren hr Reinhold de la Barr.

Överstelöjtnantens kompani.

Överstelöjtnanten och ryttmästaren Johan Falkenhagen.

Äldste ryttmästaren Johan Nordberg

Ryttmästare Martin Fredrich Krüdener

Äldste löjtnanten Nils Schonberg, fått avsked, i stället 2:dre löjtnant Petter Roxendorf.

Löjtnant Lorentz Barfoth.

Första cornett Nils Beckmarck.

Cornett Ernst Wendel, avancerat till löjtnant, i stället 1:ste kvartermästaren Johan Hendrich De Rogier.

Predicant Daniel Wång, blivit pastor i Vånga, i stället Swen Tollander.

1:ste kvartermästare Jöns Aschan, har svart häst med stjärna och vänster vit bakfot, 6 år gammal.

2:dre kvartermästare Jonas Elmeroth, har en dräckkapp med liten stjärna, 8 år gammal.

Kvartermästare Christopher Laurén, varit hos de frivilliga. har ett mossblackigt sto, 4 år gammalt.

Mönsterskrivare Erich Lundin, avgått, i stället Samuel Sandell.

Barberaren (=fältskär) Herman Rudolph Stapelmohr.

Trumpetare Olof Ryning, har en svartbrun häst med blås och vänster vit framfot, 10 år gammal.

Hovsmed Arvid Wijman.

Tredje korpralskapet.

Nr 105: Överstelöjtnanten Claes Gustaf von Dellvicks tjänare Nils Hult för Karshult. gift, 33 år gammal, 9 tjänsteår, Östgöte. Hästen en blekbrun vallack med stjärna, 16 år gml. Ryttaren fått sadel och karbinda.

Nr 106: Bryngel Månssöns med sina styvbarns tjänare Pehr Wessman för Erfvasteby. gift, 51 år gammal, 9 tjänsteår. Östgöte. Hästen en svartbrun vallack utan stjärna, 13 år gammal. Fått lika med förra numret.

Nr 107: Bönderna Per och Håkan Davidssöners tjänare Hans Biörk för Biörka. gift, 28 år gammal, 9 tjänsteår, östgöte. Hästen en brun skäck med stor bläs, 8 år gml. Fått sadel och byxor. Förlorat yxan i Norge.

Nr 108: Korpralen Carl Illströms^{x/} och Greta Frodelius tjänare Pehr Tranman för Illersjö, gift, 28 år gammal, 7 tjänsteår, östgöte. Fått karbinda. Förlorat gehänget 26/12 1718. Hästen svart med stjärna. 15 år gml, är spattlam och gammal och kasseras.

Nr 109: Frälsefogden Simon Larssöns och barns tjänare Jonas Zetterman för Säter, gift, 33 år gammal, 9 tjänsteår, har fått sadel och byxor. Hästen en brun vallack med stjärna och snopp, 5 år gammal, har trampat en spik i foten, men nu under behandling. Rider nu trosshäst. Zetterman östgöte.

Nr 110: Charlotta Benedicta Koskulls tjänare Johan Fristrand död 12/1 1719. I stället hit friryttaren Johan Freberg, ogift, 29 år gammal, 9 tjänsteår, östgöte, fått byxor samt stigbygel. Hästen en brun vallack utan tecken, 7 år gml. Denna häst behållen av rusthållaren och i stället satt friryttarehästen, en brun vallack med bläs, glosögon och vit höger bakfot, 15 år gml. Som friryttare hade han förlorat yxan i Norge och hade utslitna skjortor, strumpor och skor.

Nr 111: Handelsmannen Anders Westeens tjänare Pehr Barck för Lemunda, gift, 33 år gammal, 3 tjänsteår, östgöte, fått sadel och byxor. Värjklungan bruten, brukar den gamla. Hästen en blekbrun vallack med liten stjärna, 13 år gml.

.....

(Det finnes ett antal skiljaktigheter mellan rullor år 1712 och år 1719 beträffande ryttarnas ålder och antalet tjänsteår. Avskrifterna äro noga kontrollerade).

.....

År 1719 anges utrustning, beväpning m.m. sålunda: Kappor, rockar, hattar med silvergaloner, skinntröjor, skinnbyxor, handskar, svarta halsdukar, stövlar, gehäng, karbinremmar, patronkök, värjor, karbiner, pistoler, pistolstrumpor, sadlar, sporrar, pistolhölster, karbinskor, stigkläder, sadelgjordar, ryggstycken, sadeltäcken, betseltyg, betselstänger, stigbyglar, yxor, havresäckar, foderpåsar, fouragestreck och hästtäcken.

x/ Enl. Mant. fört. 1727 var då körpral Carl Hellerström äbo. Möjligen skall detta vara Hillerström, förkortat till Illström. Namnen Hiller och Iller förekomma omväxlande.)

Generalmönsterrulla över överstelöjtnanten kompani av Östgöta regemente till häst, den 15 oktober 1744 på Sjögesta gästgivaregård.

Överstelöjtnanten, välborne hr Carl Rotkirch, kommenderad till Finland, död 20/9 1744.

Löjtnant Pehr Roxendorff, död 4/7 1742 i Finland, i dess ställe kornett Christian Detloff Schumacher.

Kornett, ryttmästare hr baron Burenschiöld, fått avsked 30/10 1741, i dess ställe 13/1 1742 adjutant Lars Roxendorff.

Predikant, indragen.

Kvartermästare, Carl Gabriel Rotkirch, kommenderad till Finland.

Mönsterskrivare, Georgen Betulijn.

Barberare (=fältskär) Mårten Ståpelmöhr, kommenderad till Finland.

Trumpetare, Lorentz Lallerstedt, kommenderad till Finland.

Hovsmed, Petter Berggren, kommenderad till Finland.

Profoss, Bengt Wiman, död i Umeå 20/11 1742. i stället 12/1 1743

brodern Anders Wiman, död i okt. 1743. i stället 31/11 1743 Lars

Sparman, kommenderad till Finland, avgår, indragen enl. kungl.

maj:ts brev 2/9 1744.

Tredje korpralskaöet.

Tredje korpralen, kvartermästare Jöns Aschan, död 25/5 1743, i stället 9/6 1743 kvartermästare Nathanael Gyllenram. Permitterad utom lands 2 år.

Nr 105: Överstelöjtnanten herr Natanael Gyllenrams sventjänare Jonas Hult, död 28/6 1743, i stället tillsatt samma dato, trossdräng Jonas Hult, som efter rusthållarens begäran blivit 13/6 1744 transporterad till nr 99 i detta kompani, och därifrån hit i stället Jonas Bergman, för Karshult. Ryttaren 27 år, 4 1/2 tjänsteår, östgöte. Hästen död i Skåne 9/12 1743.

Nr 106: Bryngil Månssons arvingars och Gabriel Davidssons sventjänare Lars Wessman, död på sjön ifrån Kristiania 8/10 1742, i stället tillsatt 12/1 1743 Petter Broman för Erfvasteby. Ryttaren 25 år, 1 3/4 tjänsteår, östgöte. Hästen kasserad i Finland 7/5 1742. i stället tillsatt 13/7 1743 en brun vallack med stjärna och svarta fötter, 7 år gammal. Varit kommenderad till Finland.

Nr 107: Bönderna Pehr och Håkan Davidssönens sventjänare Hans Biörk, död på Waxholmen 26/10 1742, i stället tillsatt 8/2 1743 Sven Biörk för Biörka. Ryttaren 26 år, 1 3/4 tjänsteår, östgöte. Hästen avgått i Finland. i stället tillsatt 22/1 1743 en grå vallack 9 år gammal, håller målet, Varit kommenderad (till Finland).

Nr 108: Korpral Carl Illströms och Greta Frodelius sventjänare Lars Hasselgren, död i Finland 6/5 1742, i stället tillsatt 21/2 1743 Sven Hasselgren för Illersjö. Ryttaren 24 år, 1 3/4 tjänsteår, östgöte. Hästen avgången i Finland. I stället 31/8 1743 tillsatt en svart vallack med stjärna och snopp samt vita bakfötter, 6 år gammal. Varit kommenderad (till Finland).

Nr 109: Löjtnanten Anders Kiellbergs sventjänare Nils Setterman, frusit fötterna av sig, till vidare krigstjänst oduglig, i stället tillsatt 29/1 1743 Petter Zettergren, död 7/3 1743, i stället tillsatt 11/6 1743 Jöns Sättergren, avsatt till trossdräng och hit den 6/10 1743 Måns Setterman för Säter. Ryttaren 24 år, 1 tjänsteår, östgöte. Hästen avgången i Finland, i stället 8/2 1743 en grå

vallack utan tecken, 6 år, håller målet på länden. Karl approberas, hästen till förbättring. Varit kommenderad (till Finland). Nils Settermans interimsavsked konfirmeras med underhåll.

Nr 110: Charlotta Benedicta Koskulls sventjänare Johan Freberg^{x/} för Freberga. Ryttaren 23 år, 5 tjänsteår, närking. Hästen en ljus fux med höger vit bakfot, 20 år gammal, kasseras.

Nr 111: Kaptenskan fru Brita von Berchners sväntjänare Måns Lähmberg för Lämunda. Ryttaren 43 år, 18 tjänsteår, östögte. Hästen svart sto, 10 år gammal.

x/ En annan Freberg än den på sida 434 .

.....

Generalmönsterrulla över kungl. maj:ts Östgöta regemente till häst som förrättades av generalmajoren och kommandören av kungl. maj:ts svärdsorden, högvälborne herr Philip von Platen med landskamerern uti Östgöta län, herr Anders Fredric Iggeström såsom mönstringskommissarie, Malmen den 21 och 22/6 1781.

Överstelöjtnantens kompani:

Ryttmästaren, överstelöjtnanten och under 12/6 1780 översten i armén, riddaren av kungl. svärdsorden, högväborne baron, herr Gustaf Wennerstedt.

Löjtnant, ryttmästaren, välborne herr Nils Wilhelm von Schneidau.

Kornett, löjtnant, välborne herr Karl Adolph Edelfeldt.

Kvartermästare, kornett, högvälborne baron Gerard Lowisin.

3:dje korpral, kornett, välborne herr Johan Gustaf Swedéer.

2:dre kvartermästare, Lars Morihn.

Predikant, indragen.

Mönsterskrivare, innehaves av regementsauditören.

Barberare, kungl. livmedikus herr Martin Stapelmohr.

Trumpetare, Johan Gabriel Lallerstedt.

Hovsmed, innehaves av hästedoktorn Johan Carl Libeskind.

Profoss, Lars Sparrman.

Tredje korpralskapet. Gemene.

Karshult.

Nr 105, kornett, välborne herr Friedrich Gyllenrams tjänare Johan Westergren, östgöte, 43 år gammal, 18 tjänsteår, längd 5'9'', gift.

Hästen, brunt sto utan tecken, 16 år gammal, 9 kvarter 4 tum, blind på bägge ögonen, stark spatt, kasseras.

Nr 106, Erfvasteby, Anders Appelbom med dess hustru 1/3;

Carl Danielsson med dess hustru 1/3; Johan Björkman 1/3;

Deras tjänare, Lars Lohm, östgöte, 30 år gammal, 13 tjänsteår, längd 5'8'', gift.

Hästen, svart vallack med liten stjärna, 7 år gammal, 9 kvarter 5 tum, på många sätt felaktig, kasseras.

Nr 107, Björka, Anders Persson 1/4; Nils Adamsson 1/4;

änkan Catrina Nilsson med dess barn 1/4; Lars Jonsson med dess hustru 1/4. Deras tjänare, Lars Kåhshak, 25 år gammal, 5 tjänsteår, längd 5'8 1/2''; gift.

Hästen, svart vallack med stjärna och litet vit på nosen, 10 år gammal, 9 kvarter 4 1/8 tum.

Nr 108. Illersjö, kommissarie Adam Widegren. Dess tjänare Swen Hesselgren, östgöte, 61 år gammal, 39 tjänsteår, längd 5'6'', gift, blesserad i vänstra handen och i ansiktet, oförmögen att försörja sig, får avsked och anmäles till underhåll.
Hästen, kastanjebrunt sto utan tecken, 8 år gammal, 9 kvarter 3 1/2 tum.

Nr 109, Säter, ryttmästare herr Georg Rotkirch och dess fru Beata Charlotta De Besche. Tjänare, Olof Himmelsten, östgöte, 59 år gammal, 26 tjänsteår, längd 5' 10 1/2'', gift.
Hästen, svart vallack utan tecken, 7 år gammal, 9 kvarter 5 tum.

Nr 110, Freberga, översten och riddaren, högvälborne baron herr Gustaf Philip Wennerstedt och dess fru friherrinnan. Tjänare, Petter Freberg, östgöte, 39 år gammal, 12 tjänsteår, längd 5' 9 1/2'', gift.
Hästen, svart sto med stjärna, 9 år gammal, 9 kvarter 5 tum.

Nr 111, Lemunda, översten och riddaren, högvälborne baron herr Gustaf Philip Wennerstedt och dess fru friherrinna. Tjänare, Petter Lemberg, östgöte, 45 år gammal, 22 tjänsteår, längd 5'6'', gift.
Hästen, svart sto med vita bakfötter, 9 kvarter 5 tum.

Förteckning och beskrivning över fältkistorna vid kungl. Östgöta regemente till häst:

Dessa tvenne fältkistor, som äro små, att föras på sadel, blevo givna i Pommern och äro av följande beskaffenhet:
Själva kistorna äro tämligen behållna, men flera glas i dem sönderiga och inga medikamenter.

Trepanationsinstrumenter äro följande i dem:

Handtaget till trepan. 3 st. kronor med deras spetsar och nyckel till dem. 1 exfoliativ trepan. 1 perforiativ trepan.

1 culter ciliaris (=kniv). 1 depressorium.

1 treskälkat elevatorium med skruvar i varje ända.

2 andra elevatoria. Amputationsinstrumenter, som i dem varit, äro nu: 1 krokig kniv. 1 tvåeggad bistourie. 1 såg med 1 blad och spännare därtill. Dessa ----- instrumenter äro rena och orostade, men till större delen odugliga, i synnerhet de eggade.

1 trocar, 1 catheter. 1 halsspruta av mässing,

1 krokig, slö incisionssax. 1 packsadel med gjordar och betsel.

Campementsplatsen Malmen 22 juni 1781, ryggstycke

M. Stapelmohr
Regements fältskär.

.....

Avsuttet rytteri.

Generalmönsterrulla över Bergslags kompani av K.M:ts livgrenadierregementes rusthållsdivision, mönstrad å Malmen 18/6 1806.

Nr 105, Kärshult, knekten Anders Karsbom, östgöte, 29 år, 5 tjänsteår, längd 5'8 1/2'', gift.

Nr 106, Erfvasteby, knekten And. Erfstedt antagen 5/11 1803 och interimsavsked 21/5 1804 för liderlighet. I stället 22/3 1806 Johan Erfstedt, östgöte, 25 år, 1 tjänsteår, längd 5'9 1/4'', gift; approberas.

Nr 107, Björka, knekten Anders Björkman, närking, kommenderad, 31 år, 4 tjänsteår, längd 5'9 1/2'', ogift.

Nr 108, Illersjö, knekten Jöns Illman, östgöte, 40 år, 20 tjänsteår, längd 5'8 1/2'', gift, bräcklig, har bräck, får avsked.

Nr 109, Säter, knekten Anders Säf, 43 år, 17 tjänsteår, längd 6'1'', gift.

Nr 110, Freberga, knekten Peter Freberg, östgöte, kommenderad, 30 år, 6 tjänsteår, längd 5'11 1/2'', gift, kommenderad.

Nr 111, Lemunda, knekten Anders Praesent, östgöte, 38 år, 17 tjänsteår, längd 5'10'', gift.

.....
Detta var f.d. Östgöta ryttare. Se sidan 423.

.....
Generalmönsterrulla för Bergslags kompani under K. Livgrenadierernas andra rusthållsbataljon, mönstrat 7/10 1809 vid Djekneböle.

Nr 105, Kärshult, knekt And. Karsbom, 32 år, 7 1/2 tjänsteår, längd 5'7'', gift, östgöte.

(4?)

Nr 106, Erfvasteby, knekt Jaen Ärfvestedt, 28 år, 5 tjänsteår, längd 5'9 1/4'', gift, östgöte.

Nr 107, Björka, knekt Lars Björkman, 24 år, 1 1/2 tjänsteår, längd 5'7 1/2'', ogift, östgöte, sjuk i Karlskrona.

Nr 108, Illersjö, knekt Carl Hiller, 31 år, 3 tjänsteår, längd 5'8 1/2'', gift, närking.

Nr 109, Säter, knekt Nils Säf, 23 år, 3/4 tjänsteår, längd 5'6'', gift, östgöte, ersatt från Vargeringen, sjuk i Norrköping, Dess företrädare fick avsked i Gävle.

Nr 110, Freberga, knekt Joh. Freberg, 23 år, 1 1/2 tjänsteår, längd 5'7'', ogift, östgöte.

Nr 111, Lemunda, knekt And. Praesent, 42 år, 20 tjänsteår, längd 5'10'', gift, östgöte, sjuk i Karlskrona.

.....

Vargeringsmanskap vid samma mönstring år 1809:

Komp. nr	Rusthållens namn och nummer	Vargeringskarlens namn m.m.
181	{ 105 Karshult 111 Lemunda	Johan Venus, ålder 24 år, 1 1/2 tjänsteår, längd 5'6'', ogift, östgöte.
182	107 Björka	Gottfrid Vitver, ålder 26 år, 3/4 tjänsteår, längd 5'7 1/2'', gift, östgöte, sjuk i Gävle. Ersatt från Lantvärnet. Dess företrädare död i Gävle.
183	{ 108 Illersjö 109 Säter	And. Illman, ålder 19 år, 3/4 tjänsteår, längd 5' 6 1/2'', ogift, östgöte, sjuk i Gävle, ersatt, dess företrädare insatt i nummer.
180	{ 104 Skrukorp 106 Erfvasteby	Inge Ingeberg, ålder 38 år, 1 1/2 tjänsteår, längd 5'6'', gift, smålänning.

Djekneböle den 7/10 1809, August Fredrik von Franken.
(i Umeå landsförsamling).

.....

Generalmonsterrulla över nr 5 Bergslags kompani av nr 5 kungl. andra livgrenadierregementet, som mönstrades av chefen för kungl. 1:sta livgrenadierregementet: kabinettskamarherren, generaladjutanten, f.d. adjutanten hos högt salig hans maj:t konung Carl XIV Johan, riddaren av kungl. svärdsorden, herr C.L. von Hohenhausen, biträdd av tillförordnade generalmonsterkommissarien, v.f. vice advokatfiskalen i kungl. krigskollegium herr Erland H.W.Dahlqvist å Malmen 19/6 1847.

Kapten C.W.Ouchterlony. 2:dre kapten L. Lagercrants, därefter F.W.Lode och sedan E.G.Blomqvist. 1:ste löjtnant, friherre G.E.Fleetwood, har permission. Underlöjtnant J.F. Nordenankar. Dito, utan lön, C.A.W.Ekenstam. Fanjunkare G.Lundberg. Sergeant, N.J. Häger. Förste furir G.W.Berggren. 2:dre furir, A.P.Widell, ersatt 1844 av C.W.Hagberg, som 1846 gjort tjänst- och lönebyte med regementsväbeln L.A.Svensson. Furir utan lön, greve E.C. Horn.

Nr 105 Karshult, knekt L. Laudon, östgöte, antagen 18/3 1818, 48 år, 29 1/4 tjänsteår, längd 6'1 1/4'', gift.

Nr 106 Erfvasteby, knekt A. Iwar, östgöte, antagen 16/9 1833, 39 år, 13 3/4 tjänsteår, längd 5'10'', gift.

Nr 107 Björka, knekt P. Spartan, östgöte, antagen 3/4 1835, 35 år, 11 1/6 tjänsteår, längd 5'10'', gift.

Nr 108 Illersjö, knekt A. Buss, östgöte, antagen 27/11 1827, 19 1/2 tjänsteår, längd 5'10'', gift.

Nr 109 Säter, knekt S. Britt, östgöte, antagen 27/11 1827, 42 år, 19 1/2 tjänsteår, längd 5'9 1/4'', gift.

Nr 110 Freberga, knekt C. Kyburg, östgöte, antagen 19/5 1828, 40 år, 19 1/12 tjänsteår, längd 6'1'', gift.

Nr 111 Lemunda, knekt C. Tartar, östgöte, antagen 13/3 1832, 39 år, 15 1/4 tjänsteår, längd 5'9 1/2'', gift.

.....

Bilaga: Grenadieren vid Kongl. 2:dra Lif Grenadier Regimentet. Tartar, lider af Chronisk Inflammation i magen, (Gastritis Chronica) till följe hvaraf han omöjligen kan tjenstgöra vid innevarande års möten, hvilket härmed meddelas, såväl på förut aflagd Embets Ed, som ock nu med denna min edliga förpligtelse. Så sannt mig Gud hjälpe till lif och själ,

Motala den 15 Maj 1847

G. Ekström

Med. Dr., Ch. Mag.

.....

Generalmönsterrulla över nr 5, Bergslags kompani av nr 5 kungl. 2:dra livgrenadjärregementet vid generalmönstring på Malmen 28/6 1879.

Nr 105 Karshult, rusthållare C.J. Jacobsson, knekt Per Adolf Nord, hette förut Larsson, f. i Motala s:n 6/2 1827, förordnad till ordinarie korporal 7/8 1858, 52 5/12 år gammal, 32 9/12 tjänsteår, längd 6'1,2'', gift.

Nr 106 Ervasteby, rusthållare, se gårdsbeskrivningen, knekt Anders Davoust, svärdsmedaljör. Vid generalmönstring 14/6 1876 ersatt med Johan Alfred Tjell, hette förut Larsson, f. i Motala s:n 13/7 1858, antagen 1/3 1877, 20 11/12 år gammal, 2 3/12 tjänsteår, längd 5'7'', gift.

Nr 107 Björka, rusthållare, se gårdsbeskrivningen, knekt Per August Werner, hette förut Pettersson, f. i Weta s:n 1/6 1850, antagen 6/10 1869, 29 år gammal, 9 8/12 tjänsteår, längd 5'7'', gift.

Nr 108 Illersjö, rusthållare A.P. Pettersson, knekt Carl Rickard Folke, förut Johansson, f. i Heda s:n 26/3 1840, antagen 27/1 1860. Korpral och 30/6 1872 förordnad till ordnanskorporal, 39 3/12 år gammal, 19 5/12 tjänsteår, längd 5'8,7'', gift.

Nr 109 Säter, rusthållare, brukspatron Berndes, knekt Carl Fredrik Wirf, avsked 14/6 1876 vid generalmönstringen, ersatt med Frans Oskar Wirf, förut lika kallad, f. i Elvestad s:n 22/12 1855, antagen 10/10 1876, 23 6/12 år gammal, Begär få avsked för ålder och sjuklighet, anmäldes till underhåll genast. Tjänat utmärkt väl.

Nr 110 Norra Freberga, rusthållare, auditör Salander, knekt Alfred Svärd, förut Carlsson, f. i Vadstena stad 22/12 1855, antagen 10/10 1876, 23 6/12 år gammal, 2 8/12 tjänsteår, längd 6', ogift.

Nr 111 Lemunda, rusthållare, A.P. Olofsson, knekt Carl Gustaf Norr, hette förut lika, f. i Ljung s:n 2/11 1849, antagen 24/5 1870, transporterad 1/3 1877 från nr 26, 29 7/12 år gammal, 9 1/12 tjänsteår, längd 5'7'', gift.

.....
Generalmönsterrulla över nr 5, Bergslags kompani av nr 5
Kungl. 2:dra livgrenadierregementet vid generalmönstringen
på Malmen år 1883.

Korpraler och knektar.

Nr 105 Karshult: Korpral Per Adolf Nord, död 18/1 1882.
I stället Johan August Nord, hette förut Wallqvist, f. i Fornåsa
s:n 8/11 1862, antagen 10/11 1882, 20 7/12 år gammal, 7/12 tjänsteår, längd ej angiven, ogift.

Nr 106 Erfvasteby: Johan Alfred Tjell, rymd, Ersatt med Gustaf Adolf Lind, hette förut Allard, f. i Elfvestad s:n 26/11 1859, antagen 10/3 1882, 23 7/12 år gammal, 1 3/12 tjänsteår, längd 6'2'', ogift.

Nr 107 Björka: Per August Werner, hette förut Pettersson, f. i Weta s:n 1/6 1850, antagen 6/10 1869, 33 år gammal, 13 8/12 tjänsteår, längd 5'7'', gift.

Nr 108 Illersjö: Korpral Karl Rickard Folke, hette förut Johansson, f. i Heda s:n 1840, antagen 27/1 1860, korpral 30/6 1872 .
Inga vidare uppgifter.

Nr 109 Säter: Frans Oskar Wirf, hette förut lika, f. i Elfvestad s:n 22/12 1855, antagen 10/10 1876. Avsked såsom oduglig till krigstjänst, tjänat utmärkt väl, 27 6/12 år gammal, 6 8/12 tjänsteår, längd 5'8'', gift.

Nr 110 Norra Freberga: Alfred Svärd, hette förut Carlsson, f. i Vadstena stad 22/12 1855, 27 6/12 år gammal, 6 8/12 tjänsteår, antagen 10/10 1876, längd 6', gift.

Nr 111 Lemunda: Carl Gustaf Norr, hette förut lika, f. i Ljung s:n 2/11 1849, antagen 24/5 1870, 33 7/12 år gammal, 13 1/12 tjänsteår, längd 5'7'', gift.

.....
Bilaga 1/ Att Grenadieren vid nr 5, Kongl. Andra Lif Grenadier Regimentet och Bergslags kompani, nr 109 Wirf i anseende till Benröta i högra tummen sedan sistlidne år samt contractur af högra lillfingret är till verklig krigstjänst oduglig, äfvensom att han eger en minskad förmåga att genom arbete försörja sig; detta intygas på aflagd Embetsed, samt under edelig förpligtelse, så sannt mig Gud hjälpe till lif och själ,

Malmen den 16 juni 1883

C. H. Nerén (?)
Regementsläkare.

Bilaga nr 2/ Förteckning över kommuniionsaker tillhörande Kungl. 2:dra livgrenadierregementet, upprättad till generalmönstringen å Malmen, nedanskrivna dag.

Kommunionkalk av silver, nr 1, väger 50 lod.

" " " " 2 " 48 1/4 lod.

Patén av silver, nr 1, väger 13 lod.

" " " " 2 " 14 3/4 lod.

En oblatask av tenn.

En flaska av tenn.

Malmen den 16 juni 1883

A. Tollén

Regementspastor.

.....

Namn på samtliga knektar på Bergslags kompani av 2:dra livgrenadjärregementet år 1847. (Många vakanser funnos).

Svalberg, Drots, Granat, Rubin, Tropp, Drufva, Ås, Kleber, Sverker, Hjelmar, Hult, Hellman, Hugo, Sköld, Dunder, Fyr, Hector, Ryno, Lamark, Thorild, Råberg, Jarl, Edil, Druid, Lager, Sträf, Carlsson, Sporre, Trygg, Jern, Schörling, Skruf, Samor, Brage, Frej, Storm, Kanon, Ceder, Allvar, Dart, Svärd, Wirf, Färdig, Amour, Rask, Orest, Elf, Ryd, Hurtig, Eld, Wallen, Weber, Nero, Snygg, Stålt, Torn, Seger, Hall, Blid, Trenmor, Broberg, Drill, Tapper, Röst, Melin, Cid, Kula, Pansar, Flink, Dristig, Stark, Cato, Pilträd, Holm, wall, Kuno, Arab, Nej, Munter, Nestor, Widger, Strid, Ajax, Pyrrus, Ström, Lom, Räcklund, Corall, Brodd, Trast, Ragnar, Österman, Frost, Davoust, Ouchterlony, Borg, Baldur, Rapp, Fast, Jolie, Laudon, Iwar, Spartan, Buss, Britt, Kyburg, Tartar, Dahl, Edgar, Tancred, German, Grip, Lejon, Krans, Stare, Nord, Berg, Hjelte, Grann, Adieu.

.....

Följande socknar lämnade angivet antal knektar till Bergslags kompani: Västerlösa 1, Kristberg 12, Hellestad 1, Tjällmo 4, Codegård 1, Ekebyborna 9, Lönsås 4, Klockrike och Brunneby 11, Älvestad 13, Fornåsa 8, Skeppsås 6, Vallerstad 17, Varv 5, Ask 3, Vinnerstad 8, Motala 7, Nykyrka 5, Västra Stenby 8, Hagebyhöga 1, Herrberga 1, summa 125.

.....

Årsberättelse år 1826 av provinsialläkaren i Vadstena distrikt. "Bevåringsbesiktning var min första förrättning inom Östergötland. Av dessa fick jag anledning förmoda, att ortens ungdom med nöje uppoffrade sig för fäderneslandets försvar. Det var sällsynt finna någon som sökte begagna smärre åkommor, eller föräldrarnas goda villkor till sitt befriande från exercissen. Tvärtom måste jag ofta med noggrannhet söka upptäcka Bräckskador, Bensår samt cacherade lyten, på det att icke den oduglige måtte bliva antagen. Inom Östergötland finnes en stark, frodig och välbildad allmoge, som bibehåller en god hälsa, då den i maklighet för förrätta sina göromål samt äta sina goda måltider; men efter mitt omdöme så är den mindre tjänlig att emotstå strapatser i fält och de svårigheter som därunder äro förhanden.

Vadstena den 10 mars 1827

Thure Lündholm

Provinsialläkare i Vadstena Provinsialläkaredistrikt".

.....

KOLERAEPIDEMIEN ÅR 1834.

År 1834 inträffade de första dödsfallen i Sverige i kolera 26-27 juli i Carl Johans församling i Göteborg. I början var man dock icke fullt säker på att dödsorsaken i dessa fall verkligen var kolera, men inom 8 dagar dogo cirka 40 personer med samma symtom och nu hade det blivit fullt klart, att det var denna fruktade sjukdom som härjade. Läkaren Ahlberg i Göteborg berättade "att ingen annan orsak till sjukdomen har kunnat påfinnas än den starka värmen och torkan, med kalla aftnar och nätter, varunder de oförståndiga svalka sig".

I slutet av augusti hade koleran nått Vadstena, men ännu den femte i samma månad skrevs det från Motala: "Motala församling är ännu så lycklig att få glädja sig av ett särdeles gott hälsotillstånd; icke minsta tecken till kolera-artad sjuklighet eller annan epidemi har härstädes ännu visat sig. Likväl, och då vi icke kunnat sätta en blind tro till den lika olyckliga och förvillande som falska och all erfarenhet motsägande läran att kolerna icke smittar, har vår nitiska och verksamma sundhetsnämnd vidtagit slla de anstalter till far-sotens utestängande, som efter nuvarande tidens institutioner varit möjliga. Herr Fältläkaren doktor Bänges stationerande vid den hit förlagda karantänsinrättningen, bidrager mycket att lugna sinnen". Emellertid rapporterades redan den 10 september att tvenne grenadjärer av karantänsbevakningen i Motala insjuknat med misstänkta symtom; man förmodade dock, att det rörde sig om den s.k. kolerin eller "puken", men den 24:de i samma månad förelåg kungl. bef. havandes tillkännagivande om att Motala församling var smittad av kolera. Bättre lyckades karantänsåtgärderna i Skänninge, som helt förskönades från sjukdomen.

En ryslig kramp plågade de flesta kolerasjuka, ögonen voro insjunkna, kroppen blev blå och kallsvettades. Några dogo inom 4 å 5 timmar. De sjuka inlades i provisoriska sjukhus, En Göta kanalbolag tillhörig byggnad på Motala verkstads materialgård såges ha använts som ett sådant sjukhus.

Behandlingen bestod bl.a. av åderlåtning, blodiglar, opiumdroppar, pepparmyntsvatten, kamfersprit och frofetteringar, varma bad och mot sömnlöshet kallt vatten på huvudet.

I tidningarna gavs råd huru man medelst huskurer skulle kunna skydda sig mot sjukdomen. Ett medel angavs vara, att på golvet i ett rum utströ 1/2 till 3/4 skålpund humle och att hålla dörrarna öppna så att lukten från humlen kunde sprida sig i hela huset. Ett annat medel bestod av en kanna tjära, blandad med två kannor kokat och kallnat vatten, tillsatt med 2 lod krut, 2 lod vinsten och en vitlöksklyfta. Av detta skulle en vuxen taga en jumfru (= cirka 80 cm³) varje morgon, på fastande mage, och ett barn en halv jumfru. Intill 27 oktober 1834 hade 164 personer insjuknat i Motala församling, varav 51 hade dött.

Den 1 november samma år anhöll sundhetsnämnden i Motala, att eftersom inget koleradödsfall inträffat i socknen under flera dygn, denna skulle förklaras fri från smitta. Första veckan i november blev socknen smittfriförklarad.

I Motala församling invigdes tre speciella kolera kyrkogårdar. Den största låg norr om nuvarande begravningsplatsen, då kallad nya kyrkogården till skillnad från den omkring kyrkan. På denna kolera kyrkogård jordades enligt anteckningarna inalles 35 personer. Den andra var i Fålehagen och där begravdes 5 personer. Den tredje låg i vad som då kallades Hårstorpsängen och var avsedd för faktoret (=Motala verkstad). Där jordades 7 personer, bland dem läraren vid verkstadens växelundervisningsskola, Anders Petré, "en utmärkte skicklig botanicus".

För 4 personer anges icke begravningsplatsen. Döda från faktori-
toriet begravdes även på de båda förstnämnda platserna.
Såsom varande provisorier blevo kolerakyrkogårdarna icke under-
hållna. I Motala tidning för den 3 juni 1870 finnes en insän-
dare i form av ett brev från "Kusin Emilia i Motala" till en
fingerad person i Linköping, vari det heter: "Ett litet stycke
norr om den nya kyrkogården finnes en plats havande namnet
kolera-körgår'n, liggande utan någon inhägnad, för fåfot.
Ännu synes spår av några och tjugu gravkullar, men efter ytter-
ligare några års förlopp troligen utjämnade och de två eller
tre blombuskar försvunna, som några av de dödas anförvanter
där planterat. Ej vidlåder väl något orent dessa döda, som
lagts avsides, ej heller hava de väl förverkat sig sin rätt
till de efterlevandes minne och omvårdnad av deras vilostad
mer än dem, som koleran skonade".--,

.....

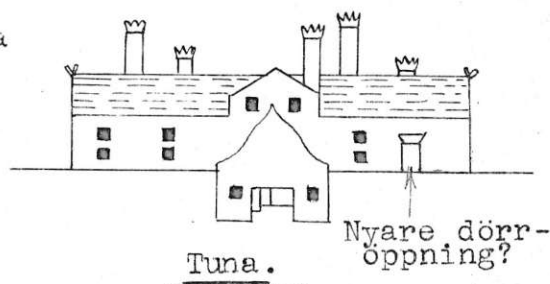

MOTALA KUNGSGÅRD, MOTALA HUS, TINGSHUS OCH GÄSTGIVAREGÅRD.

(I denna artikel finnas endast enstaka uppgifter om den äldre bebyggelsen vid gästgivaregården. Både tillfälle och förmåga till en utförligare beskrivning ha saknats.)

Redan år 1550 skrev Gustaf Vasa om boskap som skulle sändas till Motala. År 1552, under pågående byggnadsarbeten på Vadstena slott, upprättade eller utvidgade kungen Motala kungsgård och inrättade den som ett särskilt fögderi, vilket år 1560 tillhörde hertig Magnus och uppbar skatt från 116 gårdar, som utgjorde hela "Skobo fjärding", omfattande Motala, Nykyrka och delar av Kristberg och Vinnerstad socknar. Vissa år hörde även (del av) Godegårds socken hit. Kung Gustaf Vasa besökte Motala 23/9 1552 och skrev då ett brev härifrån angående boskap som skulle sändas "till vår fogde i Motala, Sven Bondesson, till den avels behov föreskrivne Sven på våra vägnar upprätta skall". Det måste ha varit vid detta besök, som byggandet av en "Herrebyggning" vid Motala, även kallad "nya Byggningen" eller "stora Herrebyggningen" beslutades. Det är mycket möjligt, att denna byggnad låg på nuvarande gästgivaregårdens plats. Denna nybyggnad var timrad och hade tydligen ansevärliga dimensioner. Var under arbete ännu 1554.

(Åren 1549-52 hade kungen låtit uppföra en ganska stor tvåvåningsbyggnad på Tuna kungsgård vid Roxen. Sakkunniga förmena, att här återgiven bild från år 1688 kan ge åtminstone ett ungefärligt begrepp om hur denna byggnad såg ut även på Gustaf Vasas tid. I så fall kan bilden måhända ge en aning om hur den samtida nybyggnaden på Motala kungsgård såg ut ?)

År 1554 byggde 16 st. timmermän 8 st. "stuvor" i den nya byggnaden i Motala.

13 st. av dem tillverkade en- troligen invändig- trappa samt bord, bänkar och stolar. Timmermännen voro från Kristberg,

Motala, Nykyrka, Vinnerstad och Hagebyhöga socknar. Hans dörrmakare förfärdigade 19 st. dörrar till nybyggnaden.

Två murmästare murade och vitkalkade 4 skorstenar och en bakugn

i samma byggnad samt en pannmur i ett nytt brygghus. Tillmurning åtgick 3300 tegel, som huvudsakligast bröts av "Skeningz kyrckia". Det anges för år 1554 att en murmästare fick betalning för att han bröt 3000 tegel i Skänninge. Taket på byggnaden var täckt med bräder och näver samt förmodligen med torv. Fönstren voro av pergament, tillverkat av kalv- och fårskinn, men även glasfönster funnos. År 1567 förbrukades 14 st. kalvskinn och 4. st fårskinn till fönster och till glasfönster 19 marker bly. 7 st. smäckelås inköptes år 1554 till byggnaden. En del "stuvor" (rum) i nybyggnaden hade väggarna klädda med "hampelärft och språnglister". För sittbänkarna fanns svart och vitt "bänkekläde" och för borden ett flertal dukar, en av 4,8 meters längd. I gården fanns en hel del bolstrar, dynor, hyenden, ryor, vepor, lakan, fällar m.m., en del vävt på gården. Köksattiraljen var rätt rikhaltig, mest av koppar. Brännvinspanna fanns år 1567. En källare i gården stensattes år 1560 av Håkan gatuläggare från Vadstena.

[Det talas även om "gamla byggnaden" i kungsgården, vilket kan ha varit en efterföljare till byggnaden i en av de gårdar, som konung Magnus Eriksson och hans drottning Blanka skänkte år 1346 till Vadstena klostets grundläggning.^{x/} Den kallades då "huvudgården i Motala". (Enl. Silfverstolpe: "Vadstena klostets jordebok").]
Motala kungsgård bestod givetvis, liksom alla sådana gårdar, av en hel del hus. De på ett ställe namngivna borgstugan och drängstugan t.ex. synes ha varit särskilda byggnader. År 1560 uppeldades 324 lass ved på kungsgården. Den höggs av dalkarlar för en dagspenning av 3 öre. I en gårdssmedja tillverkades samma år en myckenhet redskap, bl.a. en "fångebult". Samma år förbrukades 10 läster kol i gårdssmedjan.

x/ Testamentet gick ej i verkställighet förrän omkring år 1362 och då endast till en del. Gården nämnes ej i testamentet, men skall enl. Silfverstolpe ha ingått i den donerade Vadstena gård.

Vid gården fanns en trädgård varav erhöles 2 tunnor äpplen år 1560. På gården, måhända i ett porttorn, liksom vid Tuna, fanns en ringklocka, vägande 64 kg.

Den 24:de veckan år 1554 hade personallistan för Motala kungsgård följande utseende: (Upptar blott heltanställda).

Sven Bondesson, fogde; Per Jönsson, gårdsskrivare, senare fogde, förlänades till sist Bergsätters gård, blev blind; Per Pålsson; Gunnar Jönsson; Håkan Spole, åbodde gård i Motala södra by år 1571; Håkan redesven; Lasse Kock, inhyses man år 1613; Lasse Fiskare (vissa delar av året funnos tre fiskare); Måns sågare; Ragnhild bakerska; Ingeborg, fogdens hustru, kallas även fatburs-hustru; Anna mjölkedeja; Kerstin bryggerska och dessutom följande legofolk: Gunnar i Backen; Gunnar Västgöte; Kristoffer Jönsson; Sven Nilsson; Anna Svensdotter; Karin Gunnarsdotter; Ingegerd legopiga; Brita legopiga, kallas ibland lilla Brita; Kerstin fåkona; Simon tröskare; Per, som körde dynga.

Till gården skattepliktiga bönder voro skyldiga göra dagsverken till densamma. År 1554 bespisades vid svenne-och legofolksborden sammanlagt 33 personer. År 1555 bestämdes, att 10 st. kungl. maj:ts hästar skulle vara stationerade på gården. På gården fanns ett arkli, d.v.s. ett förråd av eldvapen, ty år 1567 nämnes Anders arklihallare.

Gårdens år 1567 utbetalade avlöningssumma utgjorde 525 mark.

Som jämförelse: Hofs kungsgård 300 mark; Norrby kungsgård 645 mark; Kungsbro kungsgård 517 mark; Norsholms kungsgård 347 mark.

Fogden på gården hade stor myndighet. År 1562 t.ex. klagade "Herr Hans" i Tjällmo över att han utan lag och dom blivit fängslad av Motala gårds fogde Arvid Larsson.^{x/} Förutom fogden fanns i regeln, ibland två underfogdar, som väl närmast motsvarade våra dagars rättare. År 1559 eller 60 avrättades underfogden vid Motala kungsgård, Håkan Get, som begått några oegentligheter. All hans egendom indrogs till gården, men hans hustru fick av nåd något tillbaka, av kläder endast en gammal kvinnokåpa.

Kosthållet på gården utgjordes av bröd, smör, ost, kött, fläsk, sylta, korv, lax, ål, röding, sik, abborre, strömming och torsk, kål och ärter.

Den mycket salta maten fordrade mycken dryck. Av öl bryggdes fem styrkor; herreöl, fogdeöl, svenneöl, ämbetsöl samt svagdricka,

x/ Fogden uppbar även sakörena och sände dem till kungen.

även kallat spisöl. Det sistnämnda bestod till största delen av urlakning av malt från bryggningen av de bättre ölsorterna. År 1560 skulle fogde och svenner ha cirka 3,5 lit. öl om dagen per person och legofolket cirka 1,5 liter. (Se även vid sid.460) Tre sorter bröd bakades; fogdebröd, av skrätt rågmjöl; svennebröd av oskrätt dito och spisbröd av hälften oskrätt rågmjöl, hälften kornmjöl. Vetekakor bakades även, men det var tydligen endast ett fåtal personer som fingo del av dem. För belysning användes tre kvalitéter av ljus: Herreljus, tillverkade av fårtalg; svenneljus av fårtalg blandad med nöttalg och "spiseljus" av nöttalg blandad med köckenfett.

En del svenskt och tyskt krigsfolk låg i borgläger på Motala kungsgård, liksom på andra kungsgårdar. År 1557 skulle 7 tyska ryttare vara förlagda här. År 1560 nämnes bland svenska skyttar vid Motala kungsgård, Sven Månsson, Lasse Pedersson, Sven skraddare och Claus djurskytt. Av tyska ryttare nämnas (återges här med all reservation för feltydning av de svår-lästa namnen) Herman Meijer, Henrik von Peijnen, Hans Platte, Kristoffer Swinkind. Tyskarna hade egen mathållning, rikligare än svenskarnas. De fingo proviant från gården. Varje tysk ryttare erhöll cirka 5,3 lit. gott öl dagligen, ehuru K. M:t år 1557 bestämt c:a 4 liter. År 1560 förbrukade tyskar-
na 36 lass ved till kokning och uppvärmning. Gustaf Vasa misstrodde dessa tyskar och gav år 1557 en sin fogde order att oförmärkt övervaka vad de talade med varandra om.^{x/}

Gårdens ladugård utgjordes av Bispmotala med gården Vara.

Vid Bispmotala pågick stora nybyggnader år 1560, bl.a. ett nytt fähus med 140 bås; en ny, stor lada m.m. Stallet hade 80 spiltor. Omkring år 1560 hade gården sin största betydelse. Här anges antalet husdjur vid Motala kungsgård åren 1554, 1560 och 1567, samt, som jämförelse, år 1582 vid Norrby, Hof och Starby kungsgårdar.

	År	Ston och fålar	Verk-häst	Oxar	Tju-rar	Kor	Stut och kviga	Får	Get	Svin	Höns	Änder	Gäss
Motala	1554	?	2	24	1	25	20	45	-	44	28	-	4
	1560	24?	9	42	11	53	85	485	23	50	40	4	6
	1567	20	4	9	2	14	51	75	58	76	16	-	6
Norrby	1582	17	5	24	2	32	43	200	-	41	37	-	22
Hof och Starby	(Tillhoppa med Vadstena slofts räkenskaper).												
	1582	65	17	190	4	192	161	404	-	39	90	-	-

x/ Tyskar som gjorde korta besök: Ryttmästare Jost v. Anntfälls, löjtnant Hendrich Spelmer och Geremimus Wallpott.

Enligt Forssell var korna på Gustaf Vasas tid ej större än en nutida, årsgammal kalv. Man höll ett rätt stort antal kreatur. De svältföddes på vintern. Det kunde t.o.m. hända, att man fick tillgripa halmen på hustaken som foder. Även somrarnas beten voro ofta magra. Det var ej ovanligt, att kreatur "störtade" på skogen av utmattning. Mjölmängden per ko och år var cirka 580 liter vid Motala kungsgård på 1560-talet. 2/3 av denna mjölmängd erhöles på sommarhalvåret. Åkern till gården var uppdelad i "gårdens södra gårde", som efter kungsgårdens upplösning tillhörde hemman i Motala södra by, samt "östra" och "västra ladugårdsgårderna", som sträckte sig utefter Vätterstranden, från strömmen till Bispmotala byggnadstomt och förbi densamma. Dessa båda sistnämnda åkrar utgjorde sålunda den i slutet av 1600-talet upprättade Bispmotala kungsgårds åkrar. Till "västra ladugårdsgårdet" räknades även "Varagårdet".

Skörden vid Motala, Hof, Norrby och Starby kungsgårdar:

	År	Tunnor				Kornantal, cirka	Hö Sommarlass
		Vete	Råg	Korn	Havre		
Motala	1560	10	180	190	17	4,5	340
"	1567	8	80	122	-	3,8	224
Norrby	1581	7	30	112	-	3,0	221
Hof	1581	7	224	234	4	4,0	251
Starby	1581	-	209	198	8	4,0	391

Dessutom skördades ärter och en mängd kål, som då mycket användes eftersom potatis ej fanns.

Tabellen anger skördarna på gårdarnas egna åkrar och innefattar således ej skördarna på de tillhörande gårdarna.^{x/} Från kungsfisket, som tillhörde Motala kungsgård, sändes fisk till Stockholms slott, Gripsholms slott, Vadstena slott och kloster, Linköpings gård, Alvastra gård, Kungsbro gård och Hofs gård samt till en hel del enskilda personer.

---

^{x/} Den angivna hömängden till Motala kungsgård kom dock till en del från underlydande gårdars ängar.

Hudar och skinn, smör och fett m.m., sändes till kungens köpman, Erik Knutsson i Norrköping, som ibland besökte kungsgården. Gården uppbär 1 öre i tull för varje ox som passerade över storbron. Deras antal år 1560 var 1279 st. Det förekom vid den tiden stora transporter av smålandsoxar till bergslagen. En mängd tillfälliga inkvarteringar förekommo, ofta stora följen, med många hästar. Gården besöktes av "fröknarna", Gustaf Vasas döttrar. Fröken Cecilias 10 gängare utfodrades här år 1560. Det var nog ett rörligt liv på gården, med farande krigsfolk, andra resande och gästande och med alla böndera som kommo med "årliga räntan" som kronoarrendet kallades. Räntan utgjordes mest av olika slag av lantmannaprodukter.

År 1567 23/12, under nordiska sjuårskriget, brändes Motala kungsgård av danskarna. (Se artikel om detta krig).

Bland den stora gårdspersonalen år 1567 märkes fogden, skrivaren, 2 underfogdar, 2 utridare (ett slags lantpolis), smed, skomakare, tunnbindare, båtkarlar och fogdehustruns "tärna".

Gården med dess förvaltningsområde lades år 1569 till Aska och Dals härads fögderi.

.....

Troligen skedde ej någon större nybyggnad i stället för de nedbrända husen till Motala kungsgård förrän år 1608, då hertig Johan av Östergötland lät bygga ett hus där, kanske på grunden till Gustaf Vasas nedbrända "herrebyggnad" i kungsgården. Att hertigens byggnad i alla händelser låg på nuvarande gästgivaregårdens plats synes vara rätt säkert.

I den undersökning av nuvarande gästgivaregården i Motala, som på sin tid utfördes av intendenten och doktorn Bengt Cnattingius säges bl.a.: "Under gästgivaregårdens norra del finnes en källare, bestående av ett mindre rum längst i norr med resten av en eldstad i ena hörnet, samt ett större rum åt söder, försett med tunnvalv av kalksten, som nu är överputsat. Golvet är delvis av kalksten, delvis av tegel. Denna källare gör ett ålderdomligare intryck än huset i övrigt. --- Den nyss beskrivna källaren kan med rätt stor säkerhet utpekas som markvåning till det av hertig Johan år 1608 uppförda huset".

Hertigens hus kallades omväxlande Motala Hus, kungshuset, kungsbyggnaden, kungsgården och herrebyggnaden, men Motala Hus synes ha varit det vanligaste namnet. Storleken av denna byggnad är okänd, men troligen var det ganska stort, ty det var ju avsett att vara en om också mycket temporär bostad för en praktälskande kunglig person, som under jakt-och fiskeutflykter och under resor mellan Vadstena och Örebro slott gjorde uppehåll här med del av sitt vidlyftiga hov. Stora mängder livsmedel anskaffades vid sådana Tillfällen av Gudmund Nilsson. Förutsatt att huset låg på nuvarande gästgivaregårdens plats kan man måhända våga förmoda att huset räckte från Gennas mot strömmen vända gavel närapå fram till källardörren på främre fasaden.

År 1611 bryggdes vid Motala Hus till Hans Furstliga Nådes behov öl av 4 tunnor malt och 1 lispund humle. Den 27/9 samma år lejdes hästar hos krögaren i Motala för Nils Andersson, som skulle med hast forera i Motala för hertigen och fröknarna. (Carl IX:s döttrar). Gudmund fiskare fick 6 tunnor tullmjöl "till hjälp och vederlag för gästning han haver när H.F.N. vistas i Motala och eljest alla tider".

Samma år gjordes någon byggnad vid Motala Hus, ty då anlände hit 2 skutlaster tegel och David fiskaredräng i kungsfisket boende i Davidshem (=Källehemmet) utförde svarvarbete i trä för huset.

Liksom sin fader, kung Johan III, lär hertigen ha varit road av att bygga.

År 1612 uppbar Gudmund Nilsson "till H.F.N:s medföljande hovs förtäring när de några resor varit i Motala, såsom ock till foder och nödtorfter av annat slag under samma tid ? tunnor 1 1/2 spann mjöl, 1 1/2 spann korn, 2 lispund (= 17 kg) smör, 4 1/2 lispund (= 38 kg) ål, 3 st. får, 4 st. höns, 40 st. ägg- 2 sommarlass hö, 3 tolfte bräder, 2 stockar, 1 lispund humle (= 8,5 kg), 64 dagsverken; och år 1614 "till min Nådige Furstes och Herres Hovförtäring uti Motala, vetemjöl 1/2 tunna, smör 9 lispund (= 76 kg), kött och fläsk 26 lispund (=220 kg), talg till ljus 3 lispund (=26 kg), 2 st. oxar, 1 st. kalv, 20 st. får, 4 st. gäss, 35 st. höns, 260 st. ägg, 11 lass hö, 88 kärvar halm.

Av ett mål vid häradsrätten 19/5 1617 kan man möjligen få den uppfattningen, att huset stod obebott när hertigen icke vistades där. Då tingfördes nämligen "halte Per", en inhyses karl, som förliden vinter stulit ett fönster ur köksväggen på Motala kungsgård, därför kunde nämnden icke fria hans liv.

Efter hertigens död år 1618 höllos häradslingen på Motala Hus. År 1637 erlades 3 dal. för reparation avfönster m.m. i "Kongsbyggnaden". Huset anges vara förfallet redan år 1645. Troligen av den anledningen flyttades då tingen till Sjökuila.

År 1673 började man att åter hålla tingen i Motala. i en nybyggnad "uti det gamla Kongzhusets ställe upbygder". Ännu år 1686 kallades även denna nybyggnad "Motala Hus" men på 1700-talet synes denna benämning ha blivit bortlagd. Byggnaden kallas år 1760 av Broocman "gamla tingshuset". När han anger, att källaren under denna byggnad var det enda som återstod av Motala Hus, så avser han härméd det Motala Hus som byggdes av hertig Johan.

Av hans uttalande framgår, att år 1760 fanns det ett nytt tingshus i Motala. I närheten av ännu kvarstående f.d. tingshuset ⁽⁻⁾ visar en karta av år 1806 en tingshusbyggnad, som alltså bör ha uppförts före år 1760. Det bör vara denna byggnad, som enligt tidningsartikel flyttades, först till Motala verkstad där den lär ha använts som ölstuga och därifrån till Asps klädesfabrik. Dess efterträdare, det ännu kvarstående f.d. tingshuset, lär enligt samma artikel vara byggt på 1870-talet.

.....
Några år efter hertigens död började hans Motala Hus att användas både som tingslokal och som krog.^{x/} Som förut nämnts, synes mitten av 1600-talet ha varit en förfallets tid för Motala Hus. Krögaren Påvel Tynnilsson (Tönnesson) gick år 1655 från krogen, utfattig.-Krogen i eller vid ä gamla grundén nybyggda Motala Hus,- se ovan-, synes ha varit livligt frekventerad. Ett tecken härpå bör vara, att både Bondebacka, Härstorp och Södra Freberga skulle tillhandahålla skjutshästar när krögarens egna ej räckte till.

---

x/ Flera hus än huvudbyggnaden funnos givetvis redan då på Motala Hus.

Ett annat bevis för livlig krogrörelse är de många utökningarna av krogens lokaliteter. Anders Jonsson (Jönsson), som sedan år 1665 varit krögare här, anmälde år 1696, att han till dess låtit uppföra 7 byggnader för krogen och ordnat en liten trädgård på en del av den åker där hertig Johans stora trädgård för länge sedan varit. Krögaren Lars Pihlström uppförde år 1727 en byggnad som omtalas sålunda: "---denna vår har han låtit uppsätta ut åt landsvägen en vacker byggnad, med en sal under och trenne nattstugor ovanpå, vilken redan är till stommen uppsatt, men tänker färdig göra nu i sommar---". Denna byggnad, jämte en äldre, voro belägna på den öppna plats framför nuvarande gästgivaregården, som kallas "Gästistorget" och placerade vinkelrätt mot det Motala Hus, som omtalas nederst på föregående sida, vid vardera ändan av detta, till vilket de sålunda utgjorde flyglar. När nytt tingshus byggts före år 1760, ingingo alla tre nyssnämnda byggnaderna i krogen, som på en karta av år 1781 kallas gästgivaregård. Den ena flygeln fanns kvar ännu i mitten av 1800-talet.

.....
Av det föregående-, se sida 450-, framgår, att man med rätt stor säkerhet kan antaga, att även nuvarande gästgivaregården till en del av sin längd är byggd över markvåningen till hertig Johans Motala Hus. Nuvarande gästgivaregården har uppförts i två etappar. Först byggdes delen närmast strömmen, fram till närheten av källardörren på den mot Vättern vända fasaden, d.v.s. till en längd av drygt 19 meter. Denna del måste ha uppförts före år 1820, ty den ojämna placeringen av övre våningens fönster åt parken återfinnes på Thersners detta år utförda teckning över gästgivaregården och storbron.

Först år 1845 uppförde dåvarande gästgivaren, f.d. fanjunkaren Hercules, en förlängning av byggnaden i den från strömmen vända änden, varigenom byggnaden fick sin nuvarande längd av drygt 34 meter.

Denna tillbyggnad, vars tillkomst med beröm omnämnes i samtida tidning, innehöll bl. a. en stor sal på övre botten, mätande 11,5 x 8,5 meter, kallad Hercules övre salong. Ehuru ej fullt färdig, invigdes denna salong med Oscarsbalen år 1845. Här anordnades ofta baler med regementsmusik och hör hölls basarer. Akrobater och trollkonstnärer gävo uppvisningar. Här spelades även teater ända till dess att dessa föreställningar flyttades till den lämpligare teaterlokalen i Arbetareföreningens hus vid Motala verkstad.

År 1850 talas om "Gästis" krogar; då fanns sålunda flera kroglokaler där. Den stora källaren under gästgivaregårdens mot strömmen vända ände lär ha använts som utskänkingslokal för kanalarbetarna i början av 1800-talet.

På 1860-talet kallades gästgivaregården "Hotell Prins Carl" och parken därtill benämndes "Strömparterren".

Ekonomibyggnaderna, ladugård m.m. för gästgivaregården, lågo enligt karta av år 1806 mitt emot gästgivaregården, på andra sidan landsvägen och tätt intill denna, men karta av år 1848 visar dem belägna längre från landsvägen, inom det område som utgör nuvarande kvarteret Vätterviken.

År 1691 anhöll dåvarande gästgivaren Anders Joensson att få arrendet för krogen med 1/4 dels hemmanet Evertsby och två skrina lyckor nedsatt från 150 daler kopparmynt till 100 daler kopparmynt emedan inkomsten av krogen ej förmådde bära så stort arrende. Hade tidigare utgjort endast 100 daler.

År 1726 anhöll dåvarande krögaren Lars Pihlström att få köpa gästgivaregården till skatte. Taxeringsinstrumentet anger:

"En lycka om 3/4 tunnland stenörig jord utmed krögarehusen, som brukas till träd- och kryddgård, vilken av skrinvallen omkring husen av urminnes tider är uppodlad, och med några äpple- och körsbärsträd besatt, vilken ingen ränta är tillförene påförd, utan nu anses till 3/4 tunnland á 2 dal. smt, men till hälften årl. såsom en ränta av 24 öre smt i anseende till bättre nytta än nästföljande, som är en åkerlycka uti 2:ne fördelningar, på bägge sidor om landsvägen, består även av 3/4 tunnland, och samma jordart, men av gamla jordeboksräntan 18 öre smt. Därefter Stenvadshagen i Stohagen, utmed sjön, som brukas till en liten beteshage, räntar 1/2 lisp. smör eller 26 öre smt. Noch en mindre beteshage vid Stohagsgrinden, Roghagen kallad, utan ränta, dock estimeras nu för 1/4 lisp. smör till 13 öre smt ränta. Item en ganska liten beteshage, varuti hållskjutsen härtill sina kreatur i sommartiden insläpper om nätterna, dock kan även här nu anses för 1/4 lisp. smör ränta eller 13 öre smt. Till denna krog finnes nu här uti byn inga flera lägenheter, antingen i våto eller torro, ty ändock sjön och strömmen ligga inpå husen, så är förmedelst kungsfisket å ena, samt kungsladugården Bissmotala å andra sidan, krögaren alldeles betaget allt fiskande som ock dessutom förbudit vid 40 marks plikt, utan måste all fisk som till resandes eller tingsgästningarnas behov tarvas, mycket dyrt köpas, emedan fisken här å orten mycket stegras för kungsfiskets uppstigande, högre arrender emot i forna tider".

Till krogen hörde, åtminstone sedan 1598, Evertsby hemman.

.....

Några av gästgivarna vid Motala och de år de påträffats.

Årtalen ange icke när respektive personer började eller slutade med rörelsen. Efter skatteköpet var ägarna ej alltid innehavare.

1625-1637, Lars Larsson. ("Lasse krögare").

1645, Anders Persson.

1652, Påvel Tynnilsson. (Se sidorna 234 och 299).

1658, Johan Tömmesson.

1660, Mats Månsson. (begravd 10/6 1688).

1665-1715, Anders Jonsson, född 1635, död 1715, stamfader till äldre Motalasläkten Wetterström. (År 1695 hade hans måg, Petter Ivarsson fått övertaga gästgiveriet, men på grund av misshälligheter dem emellan återtog Jonsson detsamma.

1716-1734, Lars Pihlström, gift 1/ med krögaren Anders Jonssons änka; 2/ med Maria Wetterström.

1735-1738, Johan Lindmark, rådman. död eller begravd 2/5 1738. Dög av vattusot, 43 år gammal.

1751-1763, Petter Åkerlund.

1806, Nils Broström.

1836, Johan Haurelius.

1845, Fanjunkare Hercules.

1848, Joh. Fr. Nordén.

1868-1871, Innehavare, källarmästare C. Nilsson. Innehade även gästgivaregårdarna i Nykyrka och Husbyfjöl. Vårdinna och hushållerska på Motala gästgivaregård var då fru Lagerdahl.

(Motala gästgivaregård ägdes på sin tid av kammarherre, baron Fleetwood på Karshult. Gode män i hans gäldbundna bo utbjöd "Motala betydliga gästgiverirörelse" från 1/10 1830 till hugade spekulanter).

(Se även om Stenvadshagen och Stenvadslyckan samt sida 578).

.....
Några få rättsfall berörande krögaren i Motala.

År 1625 15/2 tingställdes Lasse Larsson, krogaren på Motala kungsgård, samt hans svåger, en ung dräng, Niels Gudmundsson benämnd, för ett årop de voro komne uti för en gångeskomakare Byrge Nilsson benämnd, född i Västergötland, att han genom deras förvållande skulle vara bragt om livet och förd i Motala ström. Så hade saken med denne skomakare så tilldragit att Lasse kom till honom uti hans härbärke hos Erich Springare i Motala, där de drucko och spelade in på kvällen. Och efter som de hämtade ölet på Krogen, bad Lasse skomakaren skulle följa honom hem, och följde honom så, jämte Niels över ån på isen. Där drucko de tillhopa och spelade kort, ett stycke in på natten. Och krögaren vann från skomakaren några penningar och ett armläde. Och när de så hade spelat, som de erkände, begynte Niels och Byrge att träta, och så skulle Niels hava slagit honom ett slag på munnen, som de nu inför rätten bekände, och sedan skulle han hava gått ifrån dem hem. Nu fanns denne skomakare igen tredje dagen där efter död i Motala ström, vid kungsfisket, på femte dag jul. Om aftonen skulle Byrge hava gått av huset opåkallat, som Lasse säger, likaväl gick han bittida den andra dagen om morgonen till Erich Springare, hans värd, och frågade efter honom, om han hade kommit hem. Erich svarade nej. Så blevo de alla med den meningen, att Byrge skulle hava gått samma vägen över ån som han gick dit på isen, och vara så drunknad. Därför togo sig några av Motala bor, som förstånd hade på strömmen, före att leta efter honom hela dagen och funno honom icke. På tredje dagen sökte de sammaledes ifrån morgonen utöver middagen och funno honom, som sagt var, nedan vid kungsfisket ständandes, och vände ansiktet emot strömmen. Så togo de honom och buro honom upp i gården, sitt härbärke. Drogo hans kläder av och vältade honom, menandes han skulle hava något vatten uti sig; så var slätt intet. Så kom Lasse därtill med, och rörde vid hans huvud, då flöt blod i väg utur hans näsa, det strök Lasse Larsson av med hans byxor, som Erich Springare och Niels i Backegården vittnade. När nu kvinnfolket som honom svepa skulle, vidare ransakade och besåg hans kropp, så fanns på hans högra lår ett styng, som tycktes icke vara stunget med någon kniv, utan med en värja. Och var stucket in och ut, med udden, icke tvärs igenom, utan snett nedför, vid pass fingerlångt. Hans byxor lades på tingsbordet och synades, två par, och stod stynget på dem i lika måtto in och ut på båda paren, såsom på själva låret.

Så alldenstund inga flera voro uti deras samkväm på huset, utan dessa förbemälta, skomakaren, Lasse Larsson och Niels, därför var meningen att dessa två skulle svara till styngnet och hans liv med mindre de kunde det ifrån sig och till annan leda. Frågades förty bemälte Lasse, om han eller hans svåger voro fria från samma styng, om ock icke andra hade det gjort? Härtill nekade Lasse med dyra och grova eder, att varken han eller Niels hade stungit honom. ej heller visste vem det gjort hade.

....

I fängelset på Vadstena slott bekände emellertid Niels att han hade stuckit skomakaren med en kniv. Inför rätten 8/8 1626 bekände han att han stuckit skomakaren, som han förut bekänt, och sade: Sedan vi voro komna på Huset, begynte Lasse, jag och skomakaren spela kort i sängkammaren, Och sedan skomakaren tappat några penningar, så begynte han skria och låta illa, och kallade mig några gånger en hund; Så slog jag honom på munnen ett slag, och vi började åter att dricka. På sidlykten tog jag kniven och lade den på bordet, och slog till honom med, men min syster, krogarens hustru, ryckte mig tillbaka, så att jag föll på knä. Och när han vände ryggen åt mig, så stack jag honom bak i låret. Så bekände han även att han låg på Huset i sängkammaren om natten, men icke visste något att han var stucken. Och efter Byrge så ilskeligen skriade och ropade, sköto de honom ut och stängde dörren. När han kom ut skriade han även där så det hörts över ån till Skattegården.

Niels dömdes till döden, men krogaren skulle "lag fästa" att han var oskyldig.

.....
Inför rätten 25/9 1637 besvarade sig krogaren på Motala Hus, Lasse Larsson, att han genom sin grannes tillskyndande var kommen uti ett dåligt namn och rykte, således att Ingemar mjölnare i Motala hade honom misstänkt för hans hustru, och därmed utspridit honom kring hela bygden i ett olovligt namn. Han begärde därför samma sak måtte bli upptagen, ransakad och dömd. Frågades Ingemar mjölnare vad skäl han därtill hade att bevisa samma utsago. Han svarade att hans hustru dricker alltid på krogarehuset, och allt det han förvärvade förslösar hon bort, och jag fruktar hon gör något annat olovligt med, efter hon vill så gärna vistas på Huset. I denna anden sade sig Ingemar hava sagt för sin kyrkoherde, herr Anders i Motala, icke därmed förstätt eller haver någon misstanke över Lars Larsson, och detta till den ändan, att herr Anders skulle giva honom ett gott råd huru han bäst kunde komma sin motvilliga hustru till rätta igen. Bekände herr Anders sig hava sagt detta för herr Oluf i Vinnerstad och herr Oluf hade bedit herr Anders tala Lasse Larsson till hemligen om denna sak och förmana honom, det ock herr Anders gjorde. Varav det ryktet blev först Lasse Larsson kunnigt...Så emedan detta skvaller var utkommet mot Ingemars vilja av den som han trodde väl och frågade om råd och icke av Ingemar själv, som målsman var i saken, därför kändes Lars Larsson fri och oskyldig för samma skvaller och Ingemar och han räckte handen samman och blevo vänner.

.....
24/9 1652. Påfwell Tynnison, krogare på Huset, dömd till 40 mark böter för mökränkning med sinä föräldrars fordom tjänarinna Carin Mårtensdotter, som dem på 7:de året tjänat, och han något mera än 3 år sådant otidigt umgänge med henne haft, och hon aldrig varit havande. det hon på sitt yttersta och i sin sjukdom med samvete ej kunnat fördölja. (Kvinnan dog)....

Några uttalanden om Motala gästgivaregård.

Motala gästgivaregård år 1836 skildras av mamsell Mathilde Foy. Hon var dotter av engelske generalkonsuln Foy och hade med sina föräldrar vistats i Medevi den sommaren, varifrån familjen i augusti for till Motala verkstad, där de bodde på verkstadens hotell och efter ett par dagar foro kanalvägen till Göteborg. avfärden skildrar hon så:
"Palms (innehavare av hotellet) hade erbjudit sitt ekipage och pappa sade nu till om förspänning. Det var en Norrköpings-trilla med kur över främsta sätet; där skulle naturligtvis mamma sitta och pappa, som skulle köra, och jag klättrade upp bakpå, bredvid drängen. Det skvalregnade och jag kunde ej för blåsten hålla paraplyet. Vägen var djup av regnet, jag skakades obarmhärtigt. Slutligen stannade vagnen vid bron, där Platen(ångbåten) låg och rökte. Det var skumt. Pappa steg ur och gick ombord. Hur skulle jag komma ned från min höjd? Jag bad en karl skaffa mig en stol från ångfartyget. 'Åh, nej', sade en annan artigt, 'I will help Miss Foy if she will permit me', och en lång, vacker karl steg fram och lyfte mig ur vagnen som om jag varit en pappersdocka. Vem han var fick jag aldrig veta. 'Ingen plats för er' sade nu pappa, som kom tillbaka, 'varken i salong eller hytta; ni måste återvända till värdshuset.' Befälhavaren på ångfartyget, löjtnant Hasselberg, kom och sade oss att det var omöjligt att komma ombord nu; föreslog att vi skulle sova några timmar på gästgivaregården, som är blott en bit från kajen, och komma ned kl. 2 på natten, då han skulle skicka efter våra saker. Ingen annan hjälp fanns och vi klevo iväg i den djupa smutsen till gästgivaregården, ty vagnen hade farit tillbaka efter sakerna.

Motala gästgivaregård; ett tvåvånings trähus, rött till färgen ligger helt nära bron och öppet för Vättern och alla dess stormar. 'Här finnes ej ett enda rum', sade oss en vresig piga. 'Nå så måtte här väl finnas något ställe där man blott kan komma under tak och få sitta ett par timmar', sade mamma. 'Ja, om herskapet vill gå in i källarsalen', sade pigan och slog därvid upp dörren till ett stort rum, upplyst av ett enda ljus, som stod på ett bord vid vilket tvenne karlar sutto och åto aftonvard. Där luktade tobak, brännvin och mat. I fonden av rummet stod en soffa i vars ena hörn jag sjönk ned sedan jag kastat av mig minvåta kappa. Jag var verkligen så nedstämd att det kvittade mig ganska lika var jag var. Utsikten att sitta här till kl. 2 för att då i mörkret, storm och regn begiva sig ut på Vättern var ej angenäm, men det rörde mig ej. Pappa hade förenat sig med det ätande partiet och mamma satt i andra soffhörnet, På kakelugnen stodo ett par smutsiga ljusstakar med var sin oupptända ljusbit, golvet var svart och tapeterna dito. åtminstone rätt mörklagda. Utom dörren till förstugan hade rummet tvenne dörrar och tre fönster på vilka regnet piskade oupphörligt. Gardiner funnos icke av någondera sort och möbleringen svarade för övrigt mot rummets utseende. På bordet låg en smutsig duk, knivar och tallrikar som begagnats vid aftonvarden och mitt uppå en vas med blommor". Mamsell talar vidare om sin skräck för mörkret utanför, för stormen som skakar hela huset och för regnet som trummar på fönsterrutorna. Så småningom somnade sällskapet, men väcktes kl. 2 på natten för att gå ombord. Det var ingen obehaglig nattkyla, regnet hade upphört och blåsten hade avtagit. Mamsell reste ensam med sin mor under "beskydd" av en major Schander. Generalkonsuln skulle stanna något längre vid Motala verkstad.

.....

Tidningsartikel av signaturen "Raymond", år 1868:

Mitt herrskap! ha ni sett Motala "Hasselbacke"?- Vi mena trädgården vid hotel Prins Carl(=gästgivereregården) i Motala. Den är ett paradys i miniatyr. På en nätt och prydligt uppförd veranda slår man sig ned och har utsikt av trädgården nedanför, med sina boscager, rotundor, överskuggade av hängask, sitt musiktempel med en gyldene kula i toppen och omgivet av blomsterrabatter. Strax nedanför planteringen drager sig Motala ström med sitt gnistrande, kristallklara vatten och ovanför har man storbron med kyrkan i fonden. De trafikerande på bron giva tavlan ett liv och rörlighet, som ännu mera förhöjes, då man högt över träden, som äro placerade utåt kanalen, får se toppen av skeppsmaster sakta glida fram, liksom genom ett trolleri, mitt ibland trädgrupperna. Det hela är högst romantiskt! Här samlas om aftnarna, efter väl slutat värv, en stor del av köpingens och verkstadens idoga befolkning och tömmer ett glas bier, punsch eller en oskyldig tuting, under glatt skämt och tankeutbyte över allt som kan vara föremål för mänskligt vetande. Ständigt fryntliga ansikten påträffas i denna asyl, om vi så få kalla den, denna fristad för de alldagliga bekymren, där ett glättigt och vänskapligt samkväm för spiran. Ah! där kommer X med sin söta fru. Besynnerligt, hon blir allt vackrare och vackrare, "Ju flera Fader vår, dess mera välsignelse i huset". Och där! vår trevlige Y. "Ha herrarna hört", ropar han, "nyheten för dagen", och därpå berättar han en liten historia, vilken, fast den icke är tryckt, ändå kan vara sann. Alla skratta. Men hör! ifrån bryggan vid strömmen tonar en kvintett: "Kristallen den fina som solen mån'd skina". Det är våra sångare. Vi känna igen dem, de sjunga med nerv och liv. Nu vinkar sexan, serverad av hotellets förekommande och artiga värdinna, fru Lagerdahl. Den kostar icke en sjättedel så mycket som i Schweitz, men är lika tillfredsställande, tillräcklig och välordnad. Vad skola vi väl säga om uppässningen, om flickorna? De äro behagliga, påpassliga och uppföra sig lika mot alla. Det heter: Se Neapel och sedan dö. Vi säga hellre, sitt på verandan vid hotel Prins Carl i Motala och -lev.

.....
Raymond/ apotekare Algot Landin i Motala, död 1869.

.....
Tidningsartikel av signaturen Moije, år 1874:

---nog ligger "Gästis" bra vackert, det kan ej nekas, med strömparterren emellan Vättern och strömmen. Allting är för övrigt bra där, och jag påstår bestämt, att referenten för Norrköpings Tidningar narras, då han säger, att värdinnan på "Gästis" har "skinn på näsan". Däremot tyckas de obevingade änglar, som presentera sig å Gästis i egenskap av uppässerskor, hava riktigt sämskskinn på denna del av sin korpus, ty skall man slippa tvära svar och att se trumpna miner, måste man giva dem minst lika mycket i drickspengar, som värdet av det man förtär, gott att det hjälper. På samma gång fordrar dock rättvisan, att jag tillägger, att uppässerskorna på Motala hotell visst icke äro några ljusalfer de heller, vilket ingalunda förbättrar uppässerskornas å Gästis sak. Jag svor en tyst ed inom mig själv att rita av dem vilken ed jag nu delvis infriat, men lovar, i fall de ej blir bättre, att åter upptaga ämnet en annan gång. Ty den som ej är fallen för att kurtisera värdshusflickor måste ovillkorligen känna sig plågad av att behöva besvara dem-----.

.....

År 1882 skrev teaterdirektören och dramatiska författaren Ludvig Josephsson:

--- Bland Motala största behag är onekligen att såsom resande taga in på den sekelgamla(!)gästgivaregården. Det finnes ett nyare hotell för resande, men, om det också har goda, tidsenliga rum med fullgod utstyrelse, så saknar det så mycket annat och är dessvärre för långt avlägset för turisterna och utan dennes nödvändigaste behov, nämligen mat och dryck. Gamla gästgivaregården ligger i ortens brännpunkt, och med ett synnerligen vackert läge med utsikt åt både Vättern och Motala ström. Det är ett gammalt stort trähus, det är sant, men vad detta hotell äger, det saknar de flesta i Sverige. Det är en rätt vidsträckt park eller lustgård, badande sina stränder i den raskt förbiflytande, genomskinliga och trolska Motala ström, som synnerligen vid högvatten är mullrande och sällskaplig. och förtäljer då gärna sin evigt vackra saga om var den kommer ifrån och vart den går. Denna trädgård med sina trädgrupper, blomsterbuskar och rabatter, sina stigar och snår är, trots några smak- och stillösa gipsfigurer så vackert och väl ordnad genom sin forna ägarinnas skönhetsinne, som högt talar om det snille hon som hotellägarinna ägt. Det är rent förtjusande att vistas där eller framförallt att där intaga sina måltider. Och medan man äter eller dricker den goda mat eller den goda dryck som där serveras, - allt av utmärkt slag- och efter slutad måltid tänder sin cigarr, vaggas man in i de ljuvaste drömmar i den grönskande och blommande labyrinten, ackompanjerad av strömmens brus eller väckes av det dova, uppiggande bullret av bantåget, som på den smäckra, ljusa järnvägsbron rullar över ens huvud, över den glada, pratande strömmen.- Till vattnet föra från parken flera bryggor, från vilka olika behagfulla tavlor och idyller av landskap, täcka hus, båtar och fiskeriutensilier såsom staffage höja tavlans behag. Jag anser mig begå en stor synd, både mot värdinnan och mig själv, om jag ej bor där. Man återfinner efter många år samma uppapperskor med samma nit och älskvardhet i tjänsten. De gamla tyckas förbliva evigt raska och unga; de unga bli nästan vackrare med åren, kanske en verkan av det vackra läget och det vackra nitet. Jag kan ej annat än rekommendera detta angenäma härbärke åt alla som besöka Motala. Rummen äro ej fullt moderna, men vad möblering och komfort beträffar, återstår icke mycket att önska. Serveringsrummen och verandorna åt trädgården äro rymliga och bra.

.....

Icke alltid låter det så bra. En resande år 1869, signatur "Semper Idem" skriver då: För några dagar sedan besökte jag Motala, där jag tog in på gästgivaregården, varefter jag, - våt och genomfrusen efter en genom blåst och regn dyster resa, - anvisades ett rum till möblemanget ganska fint, men varefter man för en behövlig värmegrad dragit alltför ringa försorg, emedan det blåste genom väggar och fönster, så att gardinerna sågo ut som om hela stugan gått för "fulla segel". Gästgivaren måste riktigt "skära guld med tälgnivar", som tar och får 8 riksdaler kannan för sin undermåliga punsch.---
En stor del av Motala innevånare äro ett "styvsint och hårdnackat folk" och vilja nu påstå att när deras(!) järnväg blir färdig skall både Vadstena och Skenninge befolkning komma bönfällande till dem och anhålla om plats att få nedslå sina bopålar i deras närhet. De följa troget valspråket: "Farligare än att tro sig vara för mycket, är att tro sig vara för litet".

.....

U r M o t a l a k u n g s g å r d s r ä k e n s k a p e r .

Gårdsfogdar: Sven Bondesson 1552-1555.
 Per Jonsson 1556-1559. (Se under Bergsäter).
 Arvid Larsson 1560-1562.
 Per Nilsson 1564.
 Kristoffer Jönsson 1565-1568. (Se under Hårstorp).
 .....

Livsmedelsåtgång åren 1560 och 1567 per person och år:

År	Fogdar och svenner		Legofolk		Tyskt krigsfolk
	1560	1567	1560	1567	1560
Spannmål, tunnor	7	7,8	2,8	4,5	12
Humle, kg.	10,2	5,1	0,9	0,5	12,8
Smör -"-	10,6	15	4,5	1	12,8
Ost -"-	0,9	4,7	0,2	0,9	9,8
Kött och fläsk, kg.	70	49,7	38,2	16,2	127,5
Sylta och korb -"-	9,4	4	26,8	18,6	-
Salt fisk kg.	60,5	51,5	68	42,5	102
Torr -"- -"-	13,2	35,7	7,2	23,4	46,8
Färsk -"- -"-	-	17	-	34	-
Öl, liter	1260	1335	545	960	1910

Dessutom utspisades en hel del kål.
 Spannmålen användes till bröd, öl, ättika och matberedning.
 Bröd och öl till fogdar, svenner och tyskar var av bättre slag än till legofolket. I posten "kött och fläsk" ingick även höns för fogdar (och svenner?). Dessa erhöles även hönsägg.

.....

Byggnadsmaterial till under år 1560 pågående nybyggnader och reparationer vid kungsgården.

Till färdigställande av nya, stora fähuset i ladugården=Bispmotala: 310 timmerstockar. 110 stora golvtilljor. 120 backspån, för taket och 24 dito för inredet. 336 takbräder. 124 småstockar till bås mellan boskopen. 5780 kg näver till taket. 60 sparrar. 10 par dörrjärn för 5 dörrar. 10 dörrhakar. 4 par dörrjärn till övervälets 2 dörrar. 2 dörrhakar till dito. 32 mullkrokar. 7 långjärn att binda åsarna med. 102 bindslen i fäbåsen. 9 bindjärn.

Till färdigställande av nya, stora ladan i ladugården, med 3 golv och 2 logar:

324 timmerstockar. 48 stora golvtilljor. 82 backspån till tak och inrede. 10 mullkrokar. 2 stocklåsar med nycklar. 7 bindjärn. 4 par dörrjärn. 4 par dörrhakar, 4 krampor. 4 järndubbar.

Till en stor port på bron: 4 järndubbar, 3 stora portjärn. 2 haspar. 4 krampor. 1 stor hake.

Dessutom gemensamma poster för fähus och lada: 24 golvtilljor. 20 stora syllar.

Till nya, stora stallet:

80 ringar till spiltorna. 80 krampor. Till västra stalldörren 2 haspar. 4 märlor. 4 dörrjärn. 4 hakar.

Till gamla mjölkstugan i ladugården: 85 kg. näver för taket.

Till nya manbyggnaden:

255 kg. näver till takets förbättring. Kalk. 20 tvärjärn.
5 par hängslen. 5 par märlor. 8 fönsterhakar. 8 dörrfång.
12 stöttiser(?).

Till gamla manbyggnaden:

24 golvtiljor. Kalk.

Till borgstuguskorstenen: Kalk.

Till drängstuguskorstenen: Kalk.

Till en gammal bagarstuga:

85 kg näver att täta taket med. Kalk till ugnen.

Till kalkboden :

1 stocklås. 2 stora krampor. 2 stora järndubbar.

Till nytt slakthus:

1 stocklås. 1 krampa.

Till brygghuset:

Kalk till ugnen. Till en vind, 1 stor järndubb. 1 järnband.
3 gångjärn. 1 järnkrok. 1 stor klinka.

Till fiskarestugan:

18 golvtiljor. 80 kg näver till taket.

Diverse virke, hampa och bast till kungsfisket.

En stor mängd spik av flera slag till all byggnad.

MOTALA KYRKA.

Kyrka har funnits i Motala under mycket lång tid och på samma plats som nu. Kanske var här ännu tidigare den hedniska kultplats belägen, som givit orten dess namn. Det lär ju ha varit vanligt, att kristna kyrkor byggdes på sådana ställen.

Vid den år 1953 slutförda restaureringen upptäcktes grunden till den ursprungliga kyrkan med sin vackra absid. Grunden uppmättes och avritades under ledning av doktor Cnattingius och ligger nu bevarad under kyrkans golv. Om denna undersökning säger han bl.a. "Vid ombyggnad av kyrkan på 1700-talet begagnade man sig av den medeltida kyrkans södra mur. Å den renknackade muren kunde lätt detta parti urskiljas. Det mätte 13 meter i längd, av kalksten i rätt stort format. Under fönster nr 2 från väster i nuvarande kyrkan, synes igensättningen av den ursprungliga sydportalen och snett ovanför fönster nr 3 från väster räknat iaktogs ett igenmurat fönster, vars överkant räckte till taklisten. 2,5 meter öster om detta fönster fanns en skarv, den markerade långhusets slut".

.....

Den äldsta, nu kända handling i vilken Motala kyrka nämnes, är daterad 19/5 1361 och handlar om ett fastighetsköp, som beseglades vid eller i kyrkan. Campanario in Mothalum nämnes före år 1327.

Vid en tvist om tionde av ett fiske i Motala ström, lämnades 2/9 1435 ett intyg om ett vittnesmål, som förre kyrkoherden i Motala, Lars Vit, på begäran av Vadstena klostrets prokurator och syndikus, Ingolf Johansson avgivit, att varken han, som för fyrtio år sedan i mera än åtta år varit kyrkoherde i Motala, eller hans företrädare, herr Simon, någonsin erhållit tionde av detta fiske.

Enligt ovanstående skulle herr Simon ha varit kyrkoherde i Motala till omkring år 1387 och Lars Vit ungefärligen från år 1387 till år 1395.

I brev från Linköping 29/4 1410 suspenderar biskop Knut kyrkoherden Laurentius Hwijt i Säby på grund av hans lättsinniga leverne----
---litesque et contenciones tam hic in parochia Saeby quam in parochia Motala. Härav framgår, dels att Vit varit kyrkoherde enbart i Motala, ty om Vinnerstad då varit moderförsamling skulle det ha nämnts i ovan angivna brev, dels att han förflyttats från Motala till Säby.

Det framgår även av nedan omnämnda och på sida 47 återgivna kungabrev, att Motala haft sin egen kyrkoherde under en period före år 1585.

Den 26/5 1523 kommo till biskop Brask på Munkeboda ett par bönder från Motala och förklarade sig å sockenbornas vägnar beredda att ge socknens nye präst allt vad honom lagligen tillkom. Biskopen utsåg då Nicolaus Skruff från Söderköping till kyrkoherde i Motala, som även då bildade eget pastorat.

Någon gång under 1500-talet blev Motala första gången annex till Vinnerstad.

År 1540 inventerades kyrkans silver på befallning av Gustaf Vasa. Kyrkan ägde då: Förgylld krona, vikt 1607 gram, oförgyllt silver 2337 gram, besättningssilver till korkåpa eller mantel 33 st. Av detta indrog kungen till Kronan alltsammans, utom en kalk och en patén, vägande tillsammans 441 gram. Genom kungligt brev 5/3 1585 erhöll Motala socken på nytt sin egen kyrkoherde och en av de tre kronogårdarna i Bispotala anslogs till prästgård, "så att där nu härefter skall bliva en besutten sockenpräst, såsom i förtiden varit haver".

Olaus Petri blev då kyrkoherde i Motala. (Se sida 47).

År 1583 klagade sockenborna till kungl. maj:t över kyrkans dåliga tillstånd, både till tak och väggar, och de sade sig vara fattiga och få till antalet, varför de icke orkade att bekosta reparation. Kyrkan saknade mässhake och altarbrun.

3/1 1584
Kungl. maj:t resolverade, att kyrkan skulle få 12 tunnor spannmål av tionden till hjälp vid reparationen. men beträffande inventarierna skulle biskopen tillfrågas.

År 1642 visiterades kyrkan:

Inventarium Ecclesiasticum.

Silverkrona om 90 lod. Mässkalk, förgylld, med patén.

Sockenbudskalk om 14 lod. Mässhake, halvsliten. Ny mässhake.

Mässesärk, halvsliten. Ny mässesärk. Kalkkläde, 4 st.

Altarkläde, grönt. Altarkläde av linne, givet ifrån Lindenäs.

Altardukar, 2 st. Handkläde, 4 st. Mässingsstake med 2 pipor.

Mässingsstake med 3 pipor. Klockor i stapeln, 2 st. Funt-

kittel. Rökelsekar. Kopparbäcken, litet. Bruten koppar,

1/2 lispund. Tennflaska om 1 stop, given av Mårten Hemmingsson.

Tennflaska om 1 stop. Stora tennflaskor, 2 om 1 k:a. Socken-

budsflaska 1. Biblia, ny och gammal. Psalmbok. Psalterium,

latinskt. Dansk, tryckt sångbok. Handböcker 2. Järnstång 2.

Kofot 1. Spade 2. Skovel 1. Hackor 1. 3 nya kistor, en

med 3 låsar. Utlånade kopparpenningar 166 dal. Behållna

penningar 26 dal. Riksdaler 5 1/2 daler. Konung Karls da-

ler 1. Kyrkans vinköp 5 kannor.

.....

År 1663 bestämdes att var gård årligen skulle ge 60 spån till kyrkan och varje torpare 1 tjug.

År 1666, 22/1 hölls visitation i Motala av ädle och hög vördige hr M. Samuelle Enandro, biskop i Linköping, vice pastor D. Israele Matiae, varvid kyrkans saker översågos.

Klockor i stapeln 2 st. Krona 90 lod, är gjord på nytt, väger 60 lod. Kalk, förgyld, med patén 1 st. Sockenbudskalk, vit med patén á 14 lod 1 st. Mässhake, gammal 1 st. Brun mässhake 1 st. Mässesärkar 2 st., en halvsliten, en ny. Altarkläde, linnet, 1 st. Altarkläde, grönt, gammalt 1 st. Kalkkläde 4 st. Altardukar gjorda av gamla mässesärkar 2 st. Handkläde 4 st. Mässingsstake med 2 pipor 1 st. D:o med 3 pipor 1 st. Kittel i funten in emot 2 lispund 1 st. Rökelsekar av malm 1 st. Kopparbäckling 1/2 mark 1 st. Liten Sockenbudsflaska, utbytt mot en större och gavs emellan penningar 1 daler 2 öre. Tennflaska á 1 stop, given av salig majoren Márten Hemmingsson. Stora tennstakar(?) á 1 lisp. 2 st. Biblia, ny 1 st. D:o gammal 1 st. Psalmböcker 2 st. Psalterium, latinskt 1 st. Dansk, tryckt sångbok 1 st. Handböcker 2 st.

Efterskrivna persedlar äro givna till kyrkan av välborne herr översten Kugelhielm till Karshult, nämligen:

Kalk, förgyld, med patén 1 st. Kalkkläde 1 st. Silverflaska, sexkantig, förgyld inotill och utotill på kanterna 1 st. Altarkläde, sömmat, av allehanda färger 1 st. Altarduk med brytning omkring 1 st.

Efterskrivna persedlar äro förärade till kyrkan av överstelöjtnant Hieronymus Lindeberg till Lindenäs:

Fin-	[	Altarkläde med lista och frans omkring, av sidentyg
nas		1 st. Mässhake av gyllenduk 1 st. Håv med liten klocka
		1 st. Kotte på altaret, av tyg 1 st. Altarduk, bro-
icke		derad 1 st. Mässingskrona med 2 pipor omgångar, given
igen,		i testamente efter salig Márten Hemmingsson 1 st.

Predikstol, given av salig majoren Márten Hemmingsson 1 st. Tinneglas med 3 glas 1 st. Bårkläde, 6 alnar, med fransar omkring, köpt för 73 daler, 1 st. Kedjor av silver, 2 st. som hör till Kronan á 12 lod. Målade tavlor 5 st., givna av salig majoren på Lindenäs. Krusifix 1 st.

Behållna penningar till den 1/1 med intresse räknat A:o 1666, 608 daler kopparmynt.

Kasus:

Klagades över det fylleri som om söndagarna särdeles under gudstjänsten förövas, varigenom sker stor förargelse och gudstjänsten mycket försummas. Bestämdes av församlingen, att den som under predikan såsom ock före predikan dricker, skall böta till kyrkan 1 rdr, jämväl och den som på samma tid öl eller brännvin säljer, böte ock lika, 1 rdr.

Påmintes församlingen att vilja giva till studerande personer vid Akademien någon hjälp. Församlingen lovade sig efter möjligheten och lägenhet det vilja göra.

Proponerades att emedan församlingen är mycket folkrik och kyrkan där emot mycket trång, där för den skull ville tillses, på vad medel den stod till att göra större. Resolverades: Det förhoppades med snarasté där med vilja komma till rätta.

Klagade välborne överste Kugelhielm att någon i församlingen funnes, som hade klagat över en stol som han byggt hade på manfolksidan, varest 2 kvinnfolksstolar tillförene stått. Resolverades att välborne översten i det fallet hade intet orätt gjort och synes bäst att kvinnfolksstolarna som stå först på manfolksraden böra till manfolket ordnas.

Proponerades att stolarna i kyrkan måtte byggas av nyo, var på socknen intet svarade.

N.B. Finnes för tiden inhyses folk i Motala församling, över 200 st. 104 pigor låta sig samma gång i sina kristendomssaker förhöras.

Tillfrågades församlingen allmänneligen om de hade något emot herr Israel, som nu på några år gudstjänsten i församlingen uppehållit hade, antingen uti lärdom eller leverne bestående.

Adeln och samtliga socknemännen svarade sig intet hava emot honom, utan allt det som lovligt och beprisligt var av en prästman, så väl i leverne som i lärdom.

Sålunda på hållne visitationen vara passerat,

Ad Mandatum Admodum Reverendi Emimatissimi Episcopi,
attesterar

Johannes Norraeus
pro temp. Not.

.....

Samma år gjordes ny bänkindelning i kyrkan.

2(?) främsta stolarna på manfolksidan, välborne överste Kugelhielms, vid ingången, lilla dörren, och ingången till välborne Lindebergarnas läktare. På kvinnfolksidan, 2 främsta stolarna välborne Lindebergs, sedan prästgårdsstolen. Vid ingången till predikstolen är pigestolen för prästgården.

Emedan såsom hustrurna Karin i Säter och Karin i Spolegården intet kunde förlikas uti samma stol och hustru Karin i Spolegården anhöll att hon skulle komma uti annan stol, beviljades hon inträde uti Freberga stol.

.....

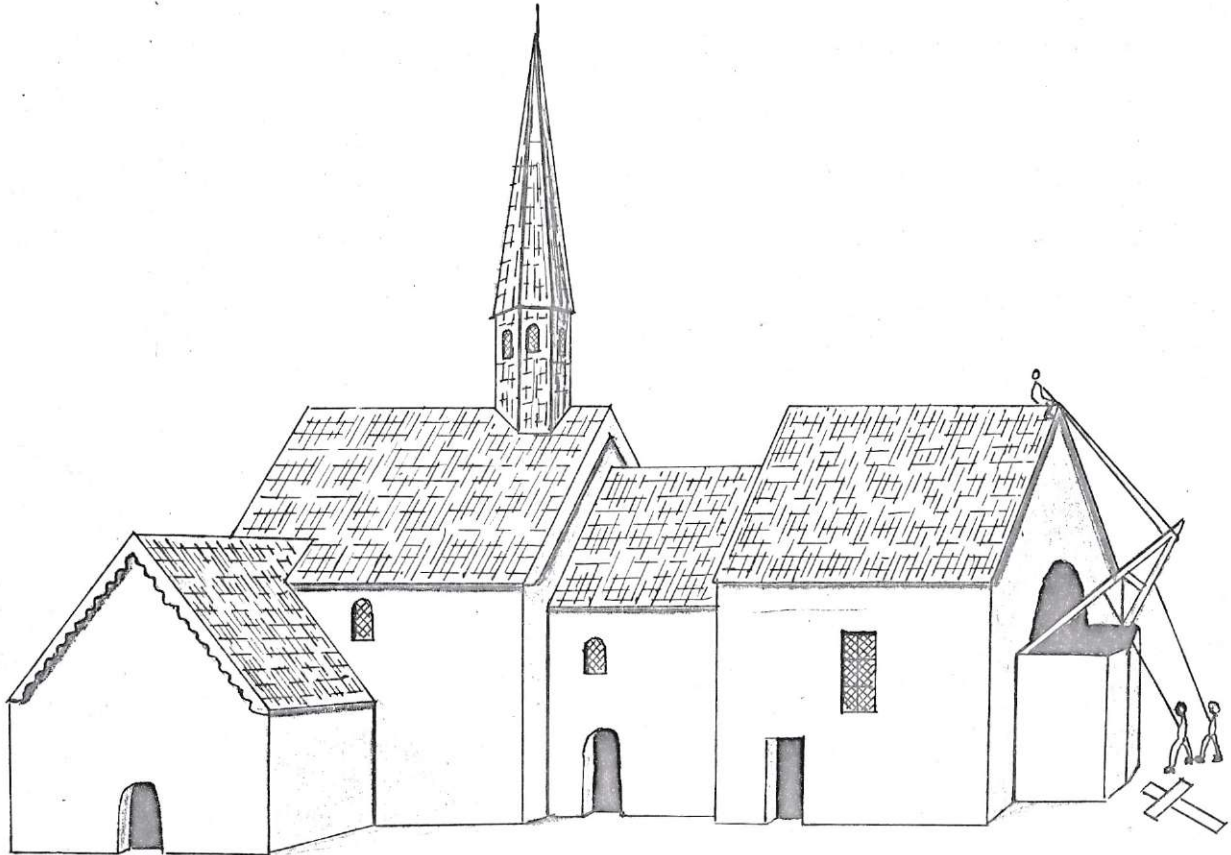
På 1670-talet lät Kugelhielm tillbygga kyrkan åt öster med den s.k. korkyrkan, med grav för hans familj. Om invingningen av denna nybyggnad har antecknats i kyrkoboken:

"Anno 1674, den 16 augusti invigde jag den nya, tillökade kyrkan, av överste, välborne herren Clas Kugelhielm av grund upprättad, och det uti herr överstens, samt magister Benedikti Brusai, magister Erics Simonii, magister Svenonis Litzelii, M. Petri Hulteni, pastores och hela församlingens närvaro".

Joannes Elai Terserus,
Episcopus Lincopensis".

Kyrkans utseende efter denna tillbyggnad framgår av bifogad teckning, utförd av Brenner på 1670-talet.

Den höga, östra delen av kyrkan (till höger på teckningen) är den av ägaren till Karshult, överste Kugelhielm bekostade och år 1674 invigda, s.k. korkyrkan, med grav för hans familj.

Den höga, med tornspira försedda delen, utgjorde tillsammans med den lägre mellandelen vad som då kallades gamla kyrkan och torde mellandelen ha utgjort kor i den ursprungliga kyrkan. Utbyggnaden längst till vänster på bilden är den s.k. Lindenäskyrkan, bekostad av översten Hieronymus Lindeberg på Lindenäs och Bergsäter. Den byggdes senast^{x/} 1677 och hade grav för Lindebergiska familjen. År 1684 höjdes taket på mellandelen, så att det fick samma höjd över hela kyrkan. Denna sistnämnda ändring omtalas i kyrkoboken: "Anno 1684 uppfördes kyrkomuren på mellandelen av kyrkan, över den andra lilla kyrkodörren, som tillförene tillika med taket stod nedsänkt emellan den nya, tillökta kyrkan och den gamla, och upphöjdes taket så att kyrkan blev med sitt jämna tak överallt lika". Trots dessa utvidgningar och förändringar var denna kyrka

---

^{x/} Tages för givet eftersom Hieronymus avrättades då. Se sid.566.

"trång och därtill mörk av de under valven uppbyggda läktarna, som mycket förtaga dagsljuset, så att de nere i kyrkan sittande måste åtnöja sig med det ringa sken av dagen, som igenom små trinna[?] fönstergluggar lyser fram under läktarna".

Vid visitation 1698 anmäldes att en i Motala boende fru var försunlig i sina kyrkobesök. Hon själv var frånvarande, men hennes betjänt uppgav som skäl härtill, att hon ej ansåg sig ha fått nog anständig bänkplats, enär hennes mormor varit konung Erik XIV:s dotter. Kyrkoherden fick befallning att rödja detta hinder ur vägen för den högvälborna fruns tillkommande kyrkobesök.

(Det torde ha varit någon av döttrarna till Maria Catharina Frankelin och Anders Koskull eller till Elisabet Frankelin och Christian Frost det här var fråga om).

År 1699 sammanslogos Motala och Vinnerstad socknar på nytt i kyrkligt avseende och kyrkoherdebostället blev i Vinnerstad.

År 1701 inköptes en trumma till vapenhuset.

År 1735 var det tal om hur kyrkan skulle repareras, men församlingen ansåg att den kunde duga som den var en tid framåt, till dess man kunde få den skuld till kyrkan betalt, som kyrkoherde Brytzenius enligt kyrkoräkenskaperna var skyldig.

Samma år den 20/6 inventerades kyrkans fasta egendom:

Ett helt skattefrälse hemman Tororp (Klockrike socken) var av utgår 7/12-delar till Motala kyrka, med 70 daler kopparmynts ränta enligt testamentsbrevet av den 8/3 1740 och kontraktet om själva räntan med skatteägaren.

(Denna uppgift är således införd senare).

Item 6 st. utjordar.

1/ Långelyckan, en kyrkojord, belägen norr om kyrkan, brukas av hr komministern, kallas nu för tiden brudskyckan, där under hör ett stycke äng i Djurkälla, som kallas breskiften, varest kan höstas 3 á 4 lass hö. D:o ett stycke äng vid Hundsberg, kallas klockarestutten, varest kan höstas ett halft eller helt lass hö.

2/ Ekelyckan, en åkertäppa, gent emot Stenstorp, öster om vägen, kallas nu för tiden tutelyckan, brukas av komministern.

3/ En åker vid kyrkomuren, väster om vägen, kallas nu ringmurslyckan, brukas av komministern, en del av organisten.

4/ Brännan, en ängpart, belägen inom Dysäters äng, kallas nu Dikaretorpet, brukas av pigan Catharina, dock har organisten en teg därav. Av ängen är uppgjord åker till 3 halvspann land. Till samma torp är jämväl uppgjord åker till vid pass 1/4 tunnland av det som synes troligt av allmanningen där bredvid, emedan denna åker är belägen vid Brunsviks äng som ligger in till allmanningen.

5/ Enet, ett torpställe eller kyrkoutjord uppe vid -----^{x/}, som fordom gamle kyrkotjänaren brukat, brukas nu av organisten, är 1 1/2 tunnland sädesjord.

6/ Brukar organisten en utjord i Djurkälla äng om 2 lass hö. Sexman Sven Nilsson i Djurkälla berättar att denna äng skall vid ett anställt byte i byalaget för mer än 50 år sedan vara skänkt från byn till kyrkan, tillika med ett åkerstycke i vardera gårdet, till 1/2 spann vardera, varav det ena nu brukas till åker, det andra äng. Vad förstn. utjordar angå, så brukas de till komministerns boställe och äro Motala kyrkas tillhörigheter, det auktoriseras genom närvarande Kronans jordebok, upprättad på kngl. befallning vid reduktionen 1686.

Ljunggreen

Nicl. Stenhammar

N.J. Hammarqvist

Prepos: Nom: Aschianae

Adjunctus in Egebyborna

Lars Mozelius

V. Comminister

Mothala.

^{x/} (Enl. lantmätare Ekebom år 1725 låg Enet cirka 1/8 mil från strömmen utmed stora landsvägen. Alltså mitt emot Stenstorp). (Se kartskisser vid sidorna 88 och 229).

(Ovannämnda Törorp utbyttes från Kronan på 1600-talet av fru Maria Christina Lode född Strijk. Berent Gustaf Kugelhielm till Karshult var gift med Brita Gustaviana Strijk. Avgiften från hemmanet skulle användas för underhåll av Kugelhielmska graven i Motala kyrka.)

År 1739 anmäldes att sakristian var mörk som en källare, och så liten att man mestadels måste skrifton i koret. År 1740 överenskomms med Johan Persson vid Vinnerstad prästgård och dess söner Lars och Per som murmästare och avskedade ryttaren Johan Freberg till byggmästare för en ny sakristia. Samma år var den färdig och året därpå beklädde knipphammarsmeden Abraham Andersson i Kärsby den västra sakristiedörren med järnbleck. År 1745 bestämdes att nästa sommar skulle kyrkan rappas utvändigt av murmästare Anders på Ulvåsa ägor, som visat sig kunna göra en fast rappning och vitlimning. Såvida han blev klar till dess med sitt arbete på Vinnerstad kyrka. Året före angavs att svamp uppsteg genom sakristiegolvet och angrep mässkläderna i det skåp de förvarades Lars Håkansson i Hällegården skulle svarva 4 knoppar under skåpet á 24 öre stycket.

År 1760 anger Broocman att kyrkan stod på kronogrund, en och en fjärdedels mil från Vadstena" och är gamla kyrkans längd 17 1/2 aln och dess bredd 12 1/4 aln; men koret håller uti längden

13 1/2 och uti bredden 12 1/2 aln, så att hela kyrkans
längd är 31 alnar.---Mitt på kyrkotaket är ett litet spånat

trätorrn som är allenast kyrkan till prydnad. Utbyggnaden på
östra sidan, Lindenäs - kyrkan-, mätte 9 1/2 aln i längd och

En bilaga till inventarium år 1783: 10 1/2 i bredd.

"Wälärevördige och höglärde herr magister och kyrkoherde,
Emedan vi undertecknade Motala sockenbarn, äro liksom fåglar
utflugne ur det bo och näste, varest vi nu icke mer för fram-
tiden få hava del eller vila, utan äro var på sin ort kring-
spridda, faderlösa och nästan moderlösa; ty hava vi varit
omtänkte, huru vi skulle kunna lämna något vedermäle till det
Herrans huses prydnad, oss till åminnelse, varest vi äro
genom det heliga dopet intagna uti överherdens Jesu fårarhus,
och hava i Motala församling först skådat världens ljus, där
uppfostrade och därifrån utgångna, hava därför stannat i den
gemensamma tanken, att till Guds ära, Motala kyrka till pryd-
nad och Norra Freberga döttrar till inhågkomst, av uppriktiga
hjärtan denna medföljande håv förära, helst vi liksom taga
härmed vårt sista avsked från det vackra och kära Motala,
varest vi, i de yngre åren, fått hämta dyra skatter av detta
Herrans förrådshus. Hoppas denna vår lilla, dock välmenta
gåva bliver av herr magistern och kyrkoherden samt av försam-
lingens respektive ledamöter gunsteligen och benäget emottagen,
vilket oss alla hjärtligen skall glädja och fägna.

Förbliva med mycken respekt och vänskap,
Wälärevördige och höglärde herr magistrerns och kyrkoherdens
ödmjuka tjänarinnor

Catharina Charlotta 1/
Christina Maria 2/
Gustafva Johanna 3/
Ulrica Eleonora 4/
Brita Barbara 5/
Märta Elisabet 6/

Omberg 20/6 1764.

I kyrkboken står an-
märkt: "Rätteligen
1768".

- .....
- 1/ född 1717. Gift med kronolänsman Lars Nysten.
  - 2/ född 1718. Gift med C.E.Cedermark, likvidationskommisarie.
  - 3/ född 1719. Gift med Johan Lilja, inspektor vid Bergsäter.
  - 4/ född 1723. Gift med C.G.Lindroth, hovjägare på Omberg.
  - 5/ född 1725. Gift med A.P.Lundbom, organist och klockare
i Motala.
  - 6/ född 1728. Gift med J. Björling, kvartermästare.

.....
I inventarieförteckningen beskrives häven så:
" 1 st. penningehåv med grönmålad stång, försilvrat mässings-
beslag och dito klocka, av grönt sammet med bredare och
smalare guldgramuner samt med guldtofs och gult lärftsöver-
drag, tecknad inom särskilda avdelningar med bokstäverna
C W . C.W. G.W. . U.W. . B.W. . M.W samt 1768.
Skänkt av 6 systrar, döttrar av fru Charlotta Benedicta
Koskull".

Kyrkan ombyggdes helt och hållet och stod färdig i sitt nya skick år 1774. Vid denna ombyggnad begagnade man sig av gamla kyrkans syd- och västmur, som nämnts redan i inledningen. Järngaller för stora kyrkporten och för lilla luckan 1795. Tålgsten på kyrkogångarna 1795. Sistnämnda år rappades även hela kyrkan och taket rödmålades. På 1820-talet omnämnes den nya kyrkan sålunda:

Belägen $\frac{3}{8}$ mil från moderkyrkan, $1 \frac{1}{2}$ mil från Vadstena och Skeninge samt $4 \frac{3}{8}$ mil från Linköping, håller i längd 72 samt i bredd 22 alnar. Intill dess att det tillämnade tornet hunnit uppföras, hänga kyrkans 2:ne klockor uti en så kallad klockstol på kyrkogården.

År 1829 den 28/9 blev till följe av kungl. maj:ts nådiga förordning den 17/4 1828, inventering hållen av forntida minnesmärken i Motala kyrka och kyrkogård och övriga kyrkans tillhörigheter. Därvid närvarande av domkapitlet i Linköping, tillförordnade inventeringsman herr prosten Pettersson i Hvarf, konsistorii ombud, herr löjtnant G. Rotkirch samt församlingens pastor, jämte kyrkvårdar.

Motala kyrka, ombyggd år 1774, håller i längden 72 och i bredden 22 alnar, är utan torn. Altartavlan med årtalet 1724 är bibehållen ifrån gamla kyrkan, och reoverad 1778 av direktören Falk, föreställer i bildhuggeri, Kristi Korsfästelse och Uppståndelse samt på sidorna evangelisterna Lucas och Johannes. Den är given år 1724 av dåvarande kommandören och översten Claes Gustaf Delvig, vars vapen ävensom det Kugelhielmska ses nederst å tavlan. Predikstolen av snickeriarbete, är överdragen med rött kläde, med timme-glas av 4 glas, skänkt 1754 av kapten Wetterström från Norra Freberga. Orgelverket om $18 \frac{1}{2}$ stämmor är byggt år 1800 av direktören P. Schörlin i Linköping. Över sakristiedörren hänger en vacker tavla som föreställer Kristi korsfästelse, och i koret ett porträtt över prosten P.V. Litzenius. En välgjord avbild av ett fregattskepp i miniatyr hänger fram mot koret, över stora gången, förfärdigat av en skeppare vid kanalen 1819, med påskrift "Föreningen af Tio Bröder".

Kyrkoskrud .

En mässhake av rött sammet med guldgaloner, skänkt av generalmajor Delvig anno 1736. En dito, gammal, av violett, rosigt sammet med gult kors och krusifixer på ryggen. En ny altarduk av jaquonette med rosenrött sidenbräm under, skänkt av fröknarna Fleetwood 1826, med överdrag av Cambrik. En mindre altarduk av Cambrik. 1 st. kalkkläde av siden broderat, skänkt av fröken Amalia Gyllensköld på Fridensborg 1814. 1 st. kalkkläde av gråvitt siden med svart tryck, föreställande Kristi nedtagning af korset, skänkt av friherrinnan Armfelt, född Wennerstedt, vars son, överståthållaren m.m., baron Gustaf Mauritz Armfelt erhållit av påven Pius VI denna antikvit. Ett dopkläde, utsytt, skänkt av fröken Christina Gyllenram den 20 maj 1814. En dyna till altaret, med rött sammetsöverdrag med anno 1736. En ny präst-kappa av Bombasin, inköpt för kyrkans medel anno 1829.

En mässkjorta av fint lärft, med $6 \frac{3}{4}$ alnar röda band. En bok-pulpet på altaret, klädd med siden, märkt med 1778. Ett nytt bårkläde och 9 listor. En kyrkvaktareroock av blått vadmal.

Silver.

1 st. kanna, förgyld, väger 54 lod. 1 st. kalk, väger 64 lod. 1 st. oblatask med lock, väger $18 \frac{1}{2}$ lod. 1 st. patén, väger

13 3/4 lod. 1 st. brudkrona med förgyllda löv och glasstenar av flera färger, väger 35 lod. 1 st. kommunionkalk för sockenbud, väger 18 3/4 lod med fatet.

Koppar

1 st. ask till brudkronans förvarande, väger 3 1/2 mark.
1 st. tratt, väger 1/4 mark.

Messing

1 st. dopfat med inskription och årtal 1666, väger 1 1/2 mark.
2 st. höga ljusstakar på altaret, märkta med bokstäverna A.I.S.K.R.Ö.I.M. anno 1695. 2 st. ljusarmar på predikstolen märkta med M.I.S.R.K.P.D. 1685.

Malm

1 st. ljusstake på altaret med 3 pipor. 8 st. dito till herrskapsbänkarna i korkyrkan. 1 st. ljuskrona i koret med 16 armar. 1 st. dito mitt över främsta korsgången med 16 pipor, skänkt år 1752 av fru Charlotta Benedicta Koskull på Norra Freberga, med bokstäverna C.B.K. 1 st. ljuskrona med 24 pipor i 3 omgångar, med påskrift, till Motala kyrka genom församlingens sammanskott år 1776. 1 st. dito med 16 pipor, given av skattemannen och mjölnaren Lars Håkansson och dess hustru Catharina Andersdotter i Hällegården år 1774. 1 st. gammal söndrig dito, varav pompan, några armar och pipor finnas i behåll i sakristian.

Ringklockor, malm.

Storklockan, omgjuten i Norrköping 1813, väger 4 skeppund 6 lispund 10 marker (= 735 kg). Lillklockan, gjuten i Norrköping av Hultman 1747, bägge hängande i stapel på kyrkogården.

Tenn.

2:ne ljusstakar, hörande till predikstolen, väger 6 1/4 mark.

Bleck.

12 st. ljusarmar med mässingspipor, uppsatta i 2:ne triangelbågar, en på vardera sidan av altartavlan, skänkta av majoren Gyllenram på Bergsäter. 70 st. svärtade siffror till 2:ne psalmsnummertavlor.

Järn.

1 st. offerbössa, innefattad i en järnbeslagen ekekubb, skänkt 1765 av mjölnaren Anders Wetterström i Långspångskvarn. 2:ne ljusstakar med 5 pipor, grönmålade, för främsta bänkarna i socken-kyrkan, skänkta 1775 av kronolänsman Adam Widergren i Motala Storgård. 2:ne hotstänger. 4 st. gamla, söndriga spadar. 2:ne st. skovlar, järnskodda. 1 st. ljusstake i sakristian. 2 pipor.

1 st. boutelj, om en och en halv kannan.

Träsaker.

En döpelsefunt med bildhuggeri, med påskrift Hieronymus Lindeberg och Ingrid Appelbom 1678. 2:ne håvar. 2:ne mahognyaschetter för vinkannen och bouteljen på altaret. 2:ne pallar, en vid altaret, klädd och en vid disken, oklädd. 2:ne nummer-tavlor, vitmålade med svarta ramar. 6 st. lösa bänkar i koret. En lång kyrkogångspall. En mindre dito. En ljuskronestege. En bänk med ryggstöd på orgelläktaren. En kyrkokista med 3:ne lås, gjord 1829, beslagen med järnplåtar och järnstänger, på kyrkans beskostnad. En kista av ek, beslagen med järnstänger, locket sönderbrutet av tjuvar 1827. En spegel. En kista med 2:ne lås. En dito med innan- och utanlås. En dito med innanlås. 2:ne ländstolar i sakristian. En stock med järn, bössa. Ett skåp, omålat, skänkt 1736 av generalmajoren Delvig. Ett st. dito, större, för kyrkoskruden. 1 st. gammal takstege. 1 st. straffstock. 1 st. pisk.

Böcker.

1 st. kyrkobibel av år 1703. 1 st. handbok år 1614. 1 st. dito 1693. 1 st. dito 1792. 1 st. dito 1811. 1 st. psalmbok 1697. 1 st. dito 1774. Sammandrag av kungl. förordningar, som årligen böra uppläsas, 1774. 1 st. kyrkolag i söndrigt band 1571. 1 st Peringskjölds släktheregister av år 1713. Dryselii kyrkohistoria, 1:sta bandet. Förordningar, kungl. och kollegiernas ifrån och med 1720 till närvarande tid. Kungörelser från landshövdingen, i buntar. Konsistorii cirkulär och ämbetsbrev. Nya testamentet, ny översättning av år 1816. Hæffners koralbok av år 1819. Pontins läkarebok. Klockareordning. Samling av förordningar som förklara kyrkolagen 1816.

Hos kyrkoherden finnes:

Nr 1: folio i vitt pergamentsband med dopförteckning och kyrkoräkningar ifrån 1624 med ett och annat blad utrivet i början och från pagina 251 till 349 alldeles borta, som även anmärkts vid inventeringen 1783.

Nr 2: i svart läderband, av lika innehåll, från 1676 till 1780.

Nr 3: en dopbok från 1724, men sedermera för åtskilliga tider.

Nr. 4: en dop- och vigselbok.

Nr 5: en nyare dopbok från 1802 till nuvarande tid.

Nr 6: kyrkoinventarium och kyrkoräkningar samt sockenstämmoprotokoll av 1735.

Nr 7: sockenstämmoprotokoll från 1768 till 1783.

Nr 8: fattigkassans räkenskaper .

Nr 9: gammal special.

Nr 10: special från 1817 till nuvarande tid.

Nr 11: tabellbok.

Nr 12: sockenstämmoprotokoll. Schinmarks kyrkolagfarenhet, till 1824. Provöversättning av den heliga skrift, 1:sta delen.

De tre sistnämnda finnas i kyrkan.

Samling av författningar som förklara kyrkolagen av år 1813.

.....

Motala kyrkas sekularfest firades i november 1874 "med illumination, gudstjänst och sång och hade hitlockat en ofantlig människomassa, så att, oaktat kyrkans alla stå- och sittplatser voro upptagna, åtskilliga hundratal åskådare måste stanna utanför helgedomens murar. Under ottesången avsjöngs "Hosianna" av verkstadens skolbarn, fruntimmer från verkstaden och köpingen, manliga amatörer, samt sångkören vid verkstaden samfällt. Högmässan inleddes med en "Söndagssång" av Kreutzer, avsjungen av verkstadens sångkör samt utom kören varande amatörer. Under högmässan förrättades altartjänst av tvenne präster i mäss-skrud. Sången utfördes väl som vanligt då hr Stomberg är anförare, och tog sig bra ut.

.....

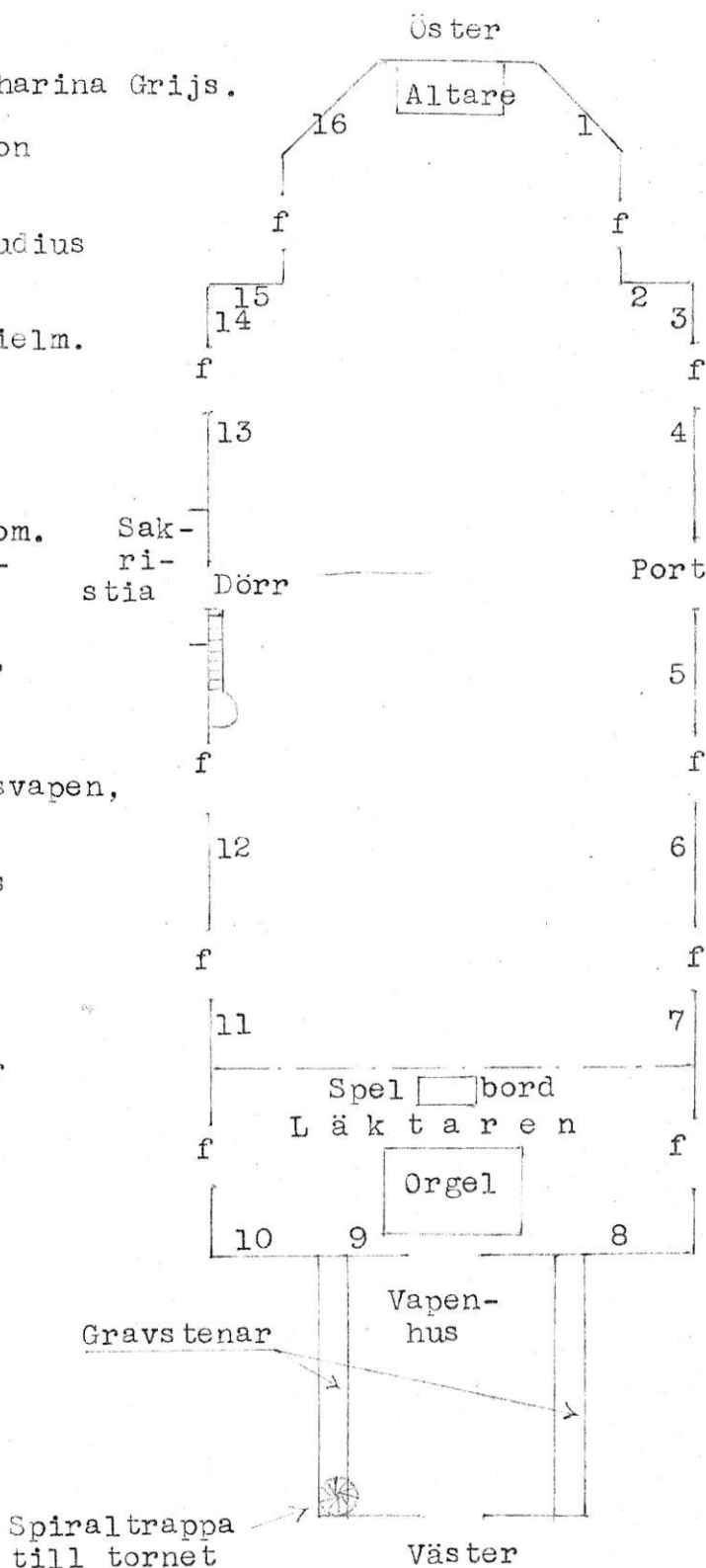
Under sommaren och hösten år 1902 blev kyrkan invändigt grundligt reparerad och stiliserad och öppnades 30/11 (1:sta adventsöndagen)

Vid grävning för värmekammaren påträffades ett lik svept i, som det synes, siden. En tidning meddelade, att en del(?) av golvet gravstenar upptogs vid denna reparation.

.....

Epitafier, gravstenar och altartavlor i den ordning de voro placerade år 1920.

- 1: Stentavla, gravsten, Catharina Grijs.
- 2: Huvudbanér, Claes Bengtson Kugelhielm.
- 3: Stentavla, gravsten, Claudius Bengtsson Kugelhielm.
- 4: Huvudbanér, Bengt Kugelhielm.
- 5: Gamla altartavlan.
- 6: Begravningsvapen, Mårten Hemmingsson Lindeberg.
- 7: Begravningsvapen, Appelbom.
- 8: På läktaren, begravningsvapen, Kugelhielm.
- 9: På väggen under läktaren, gravsten över kyrkoherden Johannes Ingemari Sundius.
- 10: På läktaren, begravningsvapen, Lindeberg.
- 11: Begravningsvapen, Petrus Hieronimus von Rudbeck.
- 12: Begravningsvapen, Johan Anckarfiell.
- 13: Huvudbanér, Claes Gustaf von Dellvig.
- 14: Stentavla, gravsten, Mårten Hemmingsson Lindeberg med hustru.
- 15: Begravningsvapen, Anders Lindeberg.
- 16: Stentavla, gravsten, Brigitta Stiernfelt.

Numera lära minnesmärkena delvis vara omplacerade. Två av gravstenarna i vapenhuset finnas omtalade under Holm och Kolmetorp. En tredje sten har inskriptionen "Härunder hvilas i Her..... salige.....Jonsson.....". Flera stenar finnas. På grund av dålig belysning är avläsningen mycket osäker. Se vidare sida 480.

Målade altartavla, skänkt 1857 av änkefru Didrika Duberg. Tavlan målade av Joh. Zak. Blackstadius och framställer himmelfärden.

Kostade 4000 kr.

1/ I korväggen inmurad gravsten. Kvinnofigur och inskrift: Colonesse Catharina Grijs, Nobilis Domina de Carshult, Jonsö och Quisberg, Nata d. 15 Jan. 1633, Denata (ej ifyllt). I den gamla kyrkan låg denna sten, liksom nr 3 och 16 över den bakom altaret belägna Kugelhielmska graven, i det av Kugelhielm byggda koret.

2/ Huvudbanér: Öfwersten för ett Regemente Tyske werfwade Soldater welb. Herrn, Hr Claes Bengtson Kugelhielm, Herre till Carshult, Jonsö och Quisberg, född år 1602 d. 24 Aug., afsomnad d. 26 Jan. 1681.

3/ I kyrkväggen inmurad gravsten. Mansbild och inskrift: Colonell Claudius Bengtsson Kugelhielm, Natus d. 24 Aug. Anno Christi 1602, artium liberalium studiis et armorum clarissimus, obiit d. 26 Jan. A:o 1681. 'gloria'

4/ Huvudbanér: Den waelborne Herre, nu mera salig hos Gud, Herr Bengt Kugelhielm, aer till werlden född uppå Saetesgården Ryd i Östergötland A:o 1640 d. 12 Febr. och A:o 1699 d. 1 Maj afsomnad uppå Frösvik i Östergötland.

5/ Altartavla, skänkt år 1724 av översten och kommandanten Claes Gustaf von Delvig på Bergsäter och Karshult. Tavlan visar i bildhuggeriarbete "Christi korsfästelse och uppståndelse, samt på sidorna evangelisterna Lucas och Johannes och derunder von Delvigska och Kugelhielmska wapnen". Säges år 1760 vara "mycket präktig". Denna altartavla renoverades 1778 av direktören Falk och användes även i den år 1774 nybyggda kyrkan, ända till år 1857. Inskriptionen lyder:

Herre tänck på migh
efter then nådh som tu
tino folck lofwat hafwer
bewisa oss tina hielp.

Tin nåd ware min
tröst såsom tu tinom
tienare låfwat hafwer.

Denna altartavla ersatt år 1857 av en av fru Didrika Duberg, Bromma, skänkt altartavla, målade av Blackstadius, kostade 4000 kr. Nu lär Delvigs altartavla åter hänga över altaret.

Anno 1724

Clas Gustaff von Delwig
Kongl. Mait, Öfwerste
och Commendant.

S. LUCAS

INRI

S Johannes

C. G v D

C J K H

6/ Begravningsvapen: Märten Hemmingsson Lindeberg till Lindenäs och Börestad, död d. 21 Sept. 1652.

7/ Begravningsvapen: Appelbom.

8/ På läktaren; Begravningsvapen, mindre, Kugelhielm.

(Ännu år 1837 fanns ytterligare ett mindre Kugelhielmsvapen, som år 1945 saknades. Det hade inskriptionen "Leonard Lorentz /Kugelhielm/, nat. 1642 obiit eod año. Denne son till Claes Kugelhielm var född i Gross Glogau, död samma år).

9/ Gravsten över kyrkoherden Johannes Ingemari Sundius. död d. 27 Nov. 1665 och dess Hustru Elin Anders Dotter, död d. 3 Oct. 1662. Stenen fanns 1945 under läktaren, men lär senare vara inlagd i korgolvet.

10/ Begravningsvapen på läktaren: Lindeberg.

11/ Begravningsvapen: Waelborne Herren, Herr Petrus Hieronimus von Rudbeck, född 1695 d. 24 Dec. och Anno 1708 d. 15 Oct. död på Lindenæs. (Han begravdes 13/12 tillsammans med hans "wälborna Syster, Jungfru Märta Maria von Rudbeck", båda från Lindenäs).

12/ Begravningsvapen: Waelborne Herre, H:r Johan Anckarfiell, Herre till Storgården (i Finland) och Bispotala, aer född på sin Faedernes Gård Storgården d. 24 Junii 1632 och i Herranom afsomnad på Eeden d. 30 Jan. A:o 1683.

13/ Huvudbanér :Hans Kongl. Maj:ts til Sverige tro Man och General Major, den Aedle och waelborne Herre, Herr Claes Gustaf von Dellvig ,Natus A:o 1678 d. 20 Juli, Denatus A:o 1736 den 8 Julii.

(Detta banér har haft en äldre inskription: "Löjtnanten vid Östgöta infanteri den ädle och välborne herre, herr Peter Kugelhielm ,född uppå Ry 16 Febr. 1639, död 1691". Han begravdes i Linköpings domkyrka, förmodligen i morfadern Peter Mattsson Stiernfeldts grav. Troligen till hans minne, uppsattes detta banér i Motala kyrka. Av någon anledning lät tydligtvis hans halvbroders dotter omändra det för sin avlidne man Delvig).

14/ I kyrkväggen inmurad gravsten: Mans- och kvinnobild och inskription till största delen oläslig: Majoren Märten Hemmingsson Lindeberg, död 21 Sept. 1652 och dess hustru Ingrid Hieronymi Dotter.

I gamla kyrkan låg denna sten över Lindebergsgraven i den av Märten Lindebergs son Hieronymus upprättade tillbyggnad till kyrkan, som kallades Lindesnäs kyrkan.

15/ Begravningsvapen: Anders Lindeberg till Lindenäs, f. på Landskrona slott 1670, död där 1672.

16/ I korbäggen inmurad gravsten (se under nr 1). Kvinno- bild och inskription Colonesse Brigitta Stiernfelt, Nobilis Domina de Ry, Uttala et Carshult, Nata d. 9 Jan. A:o 1615, Denata d. 20 Aug. 1647.

Samtliga dessa minnesmärken voro upphängda ^{redan} i gamla kyrkan, givetvis med undantag för den 1857 målade altartavlan.

Ännu år 1829 omtalas ytterligare ett huvudbanér med inskriptionen "Kongl. Maj:ts Tro Tienare och waelbestaelde Öfwerste

x/

öfwer Westmanlands Infanteri, den aedle och waelborne Herre, Herr Hieronymus Lindeberg, Herre till Lindenaes och Bergsätter, A:o 1681.

Inskriptionen på Hieronymus Lindebergs banér är avskriven efter Broocman. Märkligt är att denne Lindeberg arkebuserades år 1677. (Banéret kan måhända ha förfärdigats år 1681.)

Efter en år 1837 verkställd reparation av kyrkan klagade majoren B. F. Gyllenram, friherrinnan S. Fleetwood född Gyllenram och fröken C. C. Gyllenram såsom ättlingar av N. Gyllenram och C. J. Kugelhielm öfver att fyra adliga vapen, fordome uppsatta öfver bortgångna medlemmar av klagandenas ätt, icke hade uppsatts på sina förra platser, trots att från början viss årlig inkomst av ett hemman blivitt anslagen till underhåll av familjens i kyrkan uppförda gravkor. Församlingen svarade att ehuru det efter reparationen beslutats att icke upphänga vapnen på kyrkoväggarna så hade dock för dem utsetts en plats på kyrkans läktare, bakom orgelverket, där de voro skyddade för förstöring. Kungl. bef. havande resolverade att förflyttning av sådana föremål ej var förbjuden, men att församlingen skulle tillse att vapnen uppsattes och förvarades på sådan plats att de ej blott voro skyddade för förstöring utan även allmänt åskådliga. Som ovan omnämmts, fanns ännu år 1837 alla fyra Kugelhielmsvapnen. I 1:sta upplagan av Ridderstads "Östergötlands beskrivning" säges att vapnen på 1870-talet förvarades i tornkammaren.

Restaureringen av begravningsvapnen i kyrkan kritiserades år 1900 i en tidningsartikel: "Åtminstone en av vapensköldarna är sedan länge färdigrenoverad och målad, men visserligen på ett sätt som kan ställa överintendentsämbetet och vitterhetsakademien på huvudet av förtvivlan. Skölden är översmetad med rödfärg och blåelse och oäkta bladguld, och med naiv förtjusning beräknad att lysa grannt i ögonen på församlingen. Någon konstnärlig sans eller heraldisk inblick kommer ju ej i fråga".

.....

x/ Broocman anger Wermelands, vilket är fel.

Av begriplig anledning nämner banéret ej hans kommandantskap vid Landskrona fästning. Jämför med sida 566.

Var är detta banér nu?

Predikstolen.

År 1613 skänkte Wärten Hemmingsson på Lindenäs och hans hustru Ingel Jeronimi Dotter en predikstol. Denna ersattes år 1754 av en ny, av snickarearbete, överdragen med rött kläde, med tinglas med 4 glas, skänkt av kapten Wetterström på Norra Freberga. Han var son till Cornelius Wetterström och Charlotta Benedicta Koskull. Denna predikstol utbyttes i sin tur år 1851 av en av konduktören Nyström på Hållingstorp byggd sådan, som kostade 1000 rdr rmt.

.....

Orgeln.

Anno 1697 byggdes Ohrgiewärket som sattes fram för Lectaren och det med hela församlingens goda bewilliande och påstående. För material till orgelverket betalades 116 daler 24 öre och orgelbyggaren erhöll 720 daler. En organist från Skeninge, som provade orgelverket erhöll 6 daler. År 1760 säges att denna orgel var "ganska oduglig". År 1800 byggdes ny orgel av direktören Per Schörlin. Denna orgel hade 13 1/2 stämmor, pedal och 3 bäljar och kostade 868 rdr 25 skilling. Ersattes i sin tur av en av Zetterqvist i Örebro byggd med 26 stämmor.

.....

Kyrkans glasmålning utfördes i början av 1900-talet, av professor Fritz Geiger. Målningen föreställer Betlehemskrubban. Konstnären gift med en dam från Motala.

.....

Av Motala kyrkas gamla inventarier äro nedanstående

deponerade eller skänkta till Linköpings muséum.

Nr 2135: Mässhake, grått siden med blommor i guld. Framsidan kors av grått tyg med fåglar och figurer i sammet. År 1663. Söndrig. Deponerad.

Nr 2136: Mässhake av röd sammet, kantad med guld. Kors av brett guld. Anno 1736 jämte några bokstäver, en del fattas. Söndrig. Deponerad.

Nr 2137: Ställning för dopfunt. Anno 1678. 38 cm hög. Deponerad.

Nr 2138: Väckarstav av trä, grönmålade, med beslag av trä. Med klocka. 3 meter 13 cm lång.

Nr 2139: Porträtt i olja. P. V. Litzenius.

Nr 2140: Porträtt i kopparstick. Gustaf III. Förgylld ram. Deponerad.

Nr 2141: D:o D:o Sofia Magdalena, förgylld ram. Deponerad.

.....

Klockstapeln, klockorna, gamla kyrkogården omkring kyrkan .

Intill dess att tornet år 1846 blivit uppbyggt, hängde kyrkans båda klockor i en stapel, belägen på kyrkogården, söder om kyrkan. På 1500-talet växte där stora träd. Den för sin lärdom berömde Johannes Messenius, som tillbringat sin barndom i Motala by, säger om sin fader, vilken varit mjölnare vid strömmen, att han begravdes 1588 "under ett skuggrikt träd vid klockstapeln". (Om Messenius: Se sida 576). År 1689 på våren och försommaren, byggdes en ny, hög klockstapel av en byggmästare från Linköping. Den nya stapeln hade fyra flöjlar, spånades och tjärades året därpå. Allt virket framkördes från socknen och arbetet utfördes av socknemännen allt eftersom de olika rotarna uppkallades av byggmästaren. Anders Abelsson utförde smide till stapeln. Stapeln sades år 1760 vara mycket bräcklig. År 1694 i maj, och juni, omgjöts här (!) den stora klockan, vilken

året förut spruckit då man ringde för sal, i åminnelse Drottning Ulrica Eleonora.

(I forna tider lär det ha förekommit, att klockgjutare reste omkring och göt klockor på ort och ställe. Ovisst om ordet "här" skall uppfattas så i detta fall.)

Till omgjutningen köptes så mycket malm att hon blev 1 skeppund tyngre och vägde efter klockgjutarens attest 4 skeppund (= 680 kg).

Till denna klocka lämnades bidrag av församlingen, "så af Härrskapet och Adelen som af samtelige Sochnemännerna och innevånarne", med dess söner, döttrar och tjänstefolk.

"Och inga andra Collecter hade wij dher til". Storklockan omgjöts år 1726 och senare i Norrköping år 1813, vikt 735 kg, och år 1858. Lilla klockan omgjöts 1747 av Hultman, Norrköping.

Hammarsmeden mäster Lorentz Falk påmint år 1735 om en fordran på 15 dal. kmt han hade för att han år 1726 upphissat nygjutna storklockan i stapeln samt 15 daler för en ny kläpp och för axelns beslag.

År 1747 åtog sig smeden Peter Falk att med avskedade ryttaren, byggmästare Frebergs hjälp och några av församlingen anskaffade karlar laga storklockan i axeln så att hon satt stadigt.

Den lilla klockan var sprucken sedan år 1744, men blev icke omgjuten förrän år 1747, som ovan sagts. Till denna klocka beviljades samma år 8 öre av varje helgårdsbonde och proportionsvis av de mindre, samt 1 öre av varje torp för att betala dess ansenliga kostnad. Den som ringde så hårt i stora klockan eller lilla klockan, att kläppen dallrade och slog liksom dubbla slag på en och samma brädd, skulle böta en kanna vin till kyrkan.

Inskription på storklockan: Första versen av psalmen nr 323 i gamla psalmboken: "Hör, Gud ännu sin nåd dig bjuder. Se, templets portar öppna sig! Kanske härnäst, då klockan ljuder, Upplåtes gravens port för dig, Du går ej mer i Herrans hus, Ditt rum bereds i jordens grus". Den lilla klockan har inskriptionen "Gudi allena äran".

År 1846 pågick byggnaden av kyrkans torn, vars överdel gjöts av tackjärn vid Motala verkstad. Ringklockorna flyttades sedan upp i tornet.

På gamla kyrkogården, omkring kyrkan, hade förr en del gravar små trätak och år 1735 begärdes på sockenstämman att de som voro ägare till "de av trä gjorde och bespånade gravhuvar på sina ättechagar, ville antingen låta reparera dem eller alldeles taga bort dem, emedan de stå till ingen prydnad". Varje gård hade sin ättechage på denna kyrkogård. Där fanns år 1829 13 st. gamla gravstenar, av vilka flera voro långt nedsjunkna och å de flesta oläslig inskription. Av befintliga minnesvårdar en över riddaren av svärdsorden, majoren J. A. Carlheim-Gyllensköld, som bevistade bl.a. 1789 och 1790 års finska krig samt dog 1814 på Fridensborg. Dito över f.d. landshövdingen K. E. Sköldebrand, död 25/5 1874. Dito över Didrika Duberg, död 1869 och hennes man, häradshövding Duberg. Hon förordnade i sitt testamente att räntan av 500 rdr skulle användas till underhåll av dess inköpta grav.

Vidare finnas gravstenar över personer från Motala verkstad.

Se artikel om verkstaden.

De stora träden på kyrkogården voro år 1869 nedhuggna.

.....
(Vid ättechagsdelning år 1749 bestämdes hagarnas (=gravplatsernas) storlek sålunda: Helt hemman 4 x 15 å 16 alnar; halvt hemman 4 x 8 alnar; kvarts hemman 4 x 4 alnar).

Ringmuren omkring kyrkan.

Denna hade på 1600- och 1700-talen en längd i riktning utefter landsvägen (nu Bispmotlagatan) av ungefär 75 meter och vinkelrätt däremot av cirka 56 meter. År 1637 hade denna ringmur, enligt karta, stiglucka på södra sidan, vid östra hörnet. Då och ända till år 1686 underhölls muren av socknen gemensamt och år 1579 anslogs 25 dal. kmt till dessreparation; till bräder för täckning av stigluckan 2 dal. 16 öre kmt och för kalk till muren 3 dal. 20 öre kmt. År 1686 reparerades muren ånyo och det säges att den var på flera ställen så förfallen, att oskäligen kreaturen

kunde gå över den. Då fördelades muren mellan socknens rotar, så att vardera fick sin del att underhålla. År 1718 hade tillkommit stigluckor (kyrkogårdsportar) även på östra och norra sidorna av ringmuren. Den östra var huvudporten. År 1745 påmintes, att varje rote skulle laga om taket på sin del av ringmuren. Stigluckan på södra sidan ansågs obehörlig och skulle borttagas och igenmuras, vilket skulle ske samtidigt med att kyrkan rappades och vitkalkades utvändigt. År 1749 skedde ny indelning av ringmuren mellan rotarna, så att varje helt hemman fick 11 alnar att vidmakthålla och i proportion kortare längd för de mindre hemmanen. Hårstorpsrotens del låg på murens östra sida, Björka rotens på östra och norra, Motalarotens på norra och västra, Lemundarotens på västra, Ängesbyrotens på västra och södra, Djurkällarotens på södra och östra sidan. Mätstång, 7 alnar, förvarades i kyrkan. Ännu i slutet av 1860-talet fanns en stenvägg vid kyrkogården omkring kyrkan.

.....

Om den å sida 472 omnämnda gravstenen i kyrkans vapenhus. I en tidningsartikel år 1900 säges: "Det gamla epitafiet över riddaren Peder Jonsson synes man nu vilja skydda och uppbevara, nu, sedan det under åratal fått tjäna som gångbana åt Sjögatan och blivit utslitet". Vid den för avläsning särdeles olämpliga belysningen kunde med någon tvekan namnet på stenen tydas till Peder Jonsson och skulle i så fall gälla fogden vid Motala kungsgård, sedan fogde över Hammarkinds härad, som dog på Bergsäter år 1586. Han var ingen riddare, men hade haft en bemärkt ställning.

"Home is the sailor
home from the sea,
And the hunter
home from the hill".

Sockens tämmoprotokoll .

År 1735.

20/7 hölls allmän sockenstämma med Motala församling, närvarande: ståndspersoner, sexmän och de äldste av församlingen, då följande ärenden behandlades:

Föreställdes församlingen att bygga fattigstuga i anledning av kyrkolagens 28 kap. 4 §. Varpå församlingen svarade, att emedan tiden är ganska svår och den alldeles förfallna prästgården fordrar skyndsamt hjälp, så kunde detta ärendet utställas till annan tid.

Efterfrågades huru de lära sina barn att läsa?

Svarades att somliga föräldrar göra det själva, eller lära äldre syskonen de yngre. Eljest brukar de där till fattiga och beskedliga hustrur, såsom i Djurkällaroten hustru Brita Axelsdotter och i Motalaroten hustru Anna Pletz, bägge av god frejd. Därjämte påmintes, att de som behaga, hava frihet att anlita klockaren därom mot skälig vedergällning.

Emedan man i dag i kyrkan under Trons sjungande, fann en hel bänk på manfolkssidan sittande och sovande, så underställdes församlingen vad straff sådant förtjänar? Alla med en mun svarade, att de som hädanefter där med beträdas, böra sättas i stocken. Blev och så slutet, att de som gå ute på kyrkogården och spralla sedan Gudstjänsten är börjad, skola böta 3 mark kopparmynt till kyrkan.

3/8 inkallades i sockenstugan sexmännen och församlingens äldste till att undersöka om N.N:s i Motala by syndiga och förargliga leverne, som han föruti sitt hus med fylleri samt oenighet och slagsmål med sin hustru. N.N. lovade bättring. Skulle annars sättas i stocken en söndag.

24/8 inkallades utav sexmännen och de äldste av Motala församling i sockenstugan, till att ransaka över det av sexman Per Månsson i Nykvarn angivna drickande och slagsmål, som på Motala krog den 10/8 eller Larmässosöndagen, skall vara efter predikan förövat, av för detta underofficeren Sandberg (torde vara fel. År 1710 upptages furir Daniel Sandström född i Motala socken), Johan N.N. i Motala samt hans sväger, hos krögaren Lindmark. Erkände 1/ att de förtärt 3 stop öl och 1 kvarter brännvin, 2/ att under tiden inkom Sandström drucken och ville överfalla Johan N.N., men blev avvisad och utkörd av ryttaren Johan Björkgren, 3/ uppkom oenighet emellan svägern och Johan Salomonsson, och började att fatta uti varandra, men blevo strax skilda åt. Stämmoprotokollet undertecknat av

Sexmän	Anders Nilsson i Brostorp	A	Sam. Fröling
	Per Månsson i Nykvarn	Q	in fidem
	Johan Svensson i Djurkälla	I	E. Höök.
	Måns Larsson i Hunsberg	ML	

....

Samma år 1735.

7/12 hölls allmän sockenstämma i Motala sockenstuga. Närvarande: Ståndspersoner, sexmän och de övriga församlingens innevånare, då följande saker förhades:

Föreställdes om församlingen fattige och förmenades, att emedan de gå omkring i sina rotar, efter vanligheten, att de icke ville låta dem lida nöd. Lovades dem och någon utdelning till jul,

Kyrkoherdar i Motala socken.

Simon, till omkring 1387. Lars Vit, omkring 1387-1395.

Nicolaus Skruff 1523(?). Om dessa, se närmare på sidorna 461-62.

Olaus Andreae (Olof Andersson) 1568-1584. Han återfinnes både i landskapshandlingar och i riksdagsakter. Herdaminnet för Linköpings stift anger felaktigt hans namn till Olaus Henrici.

Olaus Petri (Olof Pettersson) 1585-1602. Han underskrev 1593 Uppsala mötes beslut.

Andreas Nicolai 1603-1624.

Johannes Ingemari Sundius 1626-1665. Gravsten i kyrkan.

Israel Mathiae Saliander (Salander) 1667-1675. Hade förut varit komminister i Motala under 24 år. Ny svensk släktbok anger att hans fader var bonden Mattias i Motala Pilgård, och att namnet var taget efter Pil = Salix, men någon så kallad gård i Motala har samlaren av dessa uppgifter icke kunnat finna. Den enda bonde med förnamnet Matts (Mattias) som påträffats i Motala under första hälften av 1600-talet tillhörde den gamla Motalaslakten Spole, men han var åtminstone från 1640-talet boende i Motala Fiskaregård.

Daniel Rydelius 1678-1709. Från 1699 även kyrkoherde i Vinnerstad

Martinus Brytzenius 1711-1729.

Samuel Fröling 1734-1746.

Johan Livin 1748-1759.

Peter Vilhelm Lithzenius 1760-1789. *Enkelt 421*

Johan Vilhelm Grevillius 1790-1814.

Nils Lagergren 1815-1835.

Anders Holmgren 1837-1874.

Vilhelm Erik Aspegrén 1875-1883.

Axel Theodor Svensson 1884-?

Ernst Carl Hoppe 1923- ?

De vilkas namn understrukits ha varit kyrkoherdar i de båda då sammanhörande socknarna Motala och Vinnerstad.

av de ringa medel, som till deras hjälp influtit.

Jägeribetjänten Lambrecht var tillstådes med order ifrån Hr överjägmästare Schytte, att utsätta den 7,8 och 9 januari 1736 till timrets utkröning på allmänningen, där församlingens fullmäktige skulle möta honom.

Gjorde hammarsmeden mästare Lorentz Falk påminnelse om en fordran av kyrkan ifrån år 1726 då med honom ackorderades om den då omgjutna storklockans uppwindning i stapeln för 15 dal. kmt, samt en ny kläpp och axelns beslag 15 dal., men bekom då allenast 15 dal. för uppwindningen.

Undertecknat

Sam. Fröling
in fide m E. Höök.

....
År 1736.

5/12 som var Dom. 2 advent, hölls allmän sockenstämma i Motala då följande saker förehades och avgjordes:

Inkallades Johan Salomonsson, som efter stämning genom sexman Per Månsson i Nykvarn var tillstådes. Han hade överfallit sin hustru, som var havande och var dag väntade sig i barnsäng, och stött henne för bröstet. Blev varnad och hotad med stockstraff.

Förmanades de som sitta på södra läktaren, att noga efterse om själva botten och frambrädet äro riktiga, och utan fara för dem som där under sitta.

Tillsades organisten och klockaren Brandberg, att noga se på tamparna som klockkläpparna hänga uti, att icke någon skada må ske under ringningen.

Beställdes en ny straffstock i den gamla förrutnades ställe, den Jöns och Lars i Offerby påtoga sig att förfärdiga och vid kyrkodörren uppställa.

År 1737

2/12 hölls allmän sockenstämma i Motala.

Beviljades orgeltramparen Lars i Lybeck 1 öre kopparmynt av vart matlag för dess uppvaktning.

Anno 1738.

24/4.

Blev på Praeposito föreställning slutet, att för var och en pigebrud skall givas en daler kopparmynt i brudkronepenningar, utom det som av var och en brudgum föräras till kyrkan, antingen bruden viges med eller utan krona, vilket senare är nu mycket brukligt.

Anno 1739.

11/12.

Proponerades om den förfallna sakristians reparation, som dels är mörk som en källare, dels så liten att man mestadels nödgas skrifta i koret.

Anno 1740

20/1, sammankallades socknemännen efter sockenstämmans slut,

då rådgjordes om sakristians förbättrande och utvidgande, och alla stodo fast i sin förra utlåtelse, att så ske måtte, och blev det allenast tillagt, att hon skulle välvas, som honförr varit, men valvet göras högre och grundas uppå den muren som nu är, vilken sedan upphöjes allt som valvet och resningen kunna fordra.

Blev med församlingens enhälliga samtycke Johan Persson på Vinnerstad prästgårds ägor och dess söner Lars och Per antagne till murmästare och föravskedade ryttaren Johan Freberg till byggmästare vid resningen och spånandet, emedan de alla i orten gjort nöjaktigt prov av sin konst, att man dem sådan byggnad anförtro kan.

Murmästare Johan Persson gjorde efter befallning förslag att till murning uppgå 6000 tegel, 150 tunnor grå kalk, 3 tunnor vit kalk och 1 1/2 tunnasalt. Likaledes berättas byggmästaren Freberg, att till yttre taket fordras 10 st. syllar av mogen tall å 11 alnar, var av två skola ligga i bredd på muren, på vilken resningen grundas. Till resningen 28 st. stockar av gran å 14 alnar, 14 st. d:o av tall å 9 alnar, 14 st. mindre av gran å 9 alnar, 14 st. av gran å 12 alnar och 6 st. av gran å 14 alnar. Item 12 tolfter bräder, 12000 spån, 18000 spånspik å 6 daler 8 öre tusen, 4000 grov läktspik å 9 dal. 16 öre, 4000 d:o smärre å 9 dal. Till ställningen fordras 21 st. spiror. Dessa bjälkar och spiror delades mellan hemmanen, såväl som spånen och bräderna. Till teglets hemförande från Vadstena förordades 2 ökar av vart hemman.

Tillfrågades murmästaren och byggmästaren vad de begärde i arbetslön för denna byggnad med förmaning att vara skälige, emedan man i annat fall vet förslag på andra, som sig detta arbete åtaga vilja för billig betalning.

Anno 1740

20/4

Ackorderades med murmästaren Johan Persson på Vinnerstad ägor, om arbetslönen för sakristians förlängande, upphöjande och välvande och blev honom beviljat 150 dal. kopparmynt och 6 dal för det han skulle vara tillstädes vid murens nedbrytande. Med byggmästare Johan Freberg ackorderades om arbetslön för nya resningen och spånandet på sakristietaket till 90 dal. kopparmynt, varunder jämväl begripes det gamla takets nederrivande, men vad han mera varder görande vid sakristians innandöme, njuter han särskild betalning för, när det blir färdigt.

Anno 1740

12/11

Betygades en allmän glädje och fägnad över att sakristian nu var färdig till allas nöje.

Anno 1741

7/6

Ackorderades med knipphammarsmeden Abraham Andersson i Kårsby att han skulle bekläda västra sakristiedörren med järnbleck och därför bekomma 30 daler kopparmynt.

Anno 1741

13/9

Inträdde Motala församling i socknestugan som hastigast, då berättades församlingens ledamöter, huru de här till dags icke haft några ordinarié socken skräddare och socken skomakare, emedan de blivit nöjaktigt betjänade av ryttare och soldater som dessa handtverk idkat, men nu sedan de senare utgått till Finland, icke hava tillräcklig betjäning av sådana gärningsmän, helst församlingen är mycket folkrik. Fördenskull förklarade de sin åstundan vara, att vissa personer därtill måtte antagas, till vilka de kunna hava säker tillgång när så tarvas, och till den ändan föreslogs tvänne som sig anmält och gjort prov av sin färdighet i dessa stycken, nämligen torparen på Sätters ägor i Motala socken, Lars Jonsson, som till skräddare och drängen Johan Olofsson, född i Närke, som ock lärt sadelmakarehandtverket till skomakare, bägge av god frejd, vilka församlingen ville antaga, såframt högvälborne herr baron, generalmajoren och landshövdingen nådigst skulle tackas dem därtill förordna och befullmäktiga.

Anno 1744

3/6 var sockenstämma i Motala.

Rådgjordes om den lilla klockans istapeln omgjutande, som i kungsringningen spruckit, och beslöts att där med skulle havas anstånd till nästa sommar.

Emedan hundar så ofta göra oljud och förargelse i kyrkan, så blev beslutat, att den som har hund med sig i kyrkan, skall böta en kanna vin.

En ny offerstock vid landsvägen skulle beställas, emedan den gamla snart faller omkull.

Anno 1744.

Upplästes förteckning på socknens fattiga, som till jul njuta hjälp av fattigmedel. Varvid påmindes, att emedan herr löjtnant Kiellberg i Säter, på förra sockenstämman hade en obetänkt utlåtelse, att man uppför horor på fattiglängden, och man sedan kommit i erfarenhet att det kvinnfolket är Karin i -----, som i många år njutit fattigmedel och man icke vetat att hon i ungdomen försett sig med lömskaläge, så berättades att hon nu var utstruken. Men hela församlingen bad enhälligt för henne emedan hon är gammal och skröplig och hon icke förmår tjäna sig födan, och okristligt vore, att utesluta henne ifrån all hjälp, för ett sådant brott, som hon ångrat och bättrat. Därför blev hon ånyo uppförd på fattiglistan.

Berättade organisten Brandberg, att den gamla offerstocken vid landsvägen, som omtalas i protokoll 3/6 1744, var omkullfallen och uppbyren i sakristian. Därför åtog sig snickaren, mästare Anders Falk att göra ny stock, som tillkommande vår skulle på samma ställe uppsättas. Och emedan nyckeln därtill, långt före detta varit förkommen, så uppbrotts låset och pengarna räknades, som voro 81 daler 19 öre kopparmynt. som skola upptagas bland fattigmedlen i annotationsboken.

Anno 1750

16/12

Föreslogs att bygga fattigstuga, vartill utsågs den platsen

varest gamla organisten Isak Granqvist bott; stugans storlek blir 12 alnar i längden och 9 bred, med en kammare uti; förstugan 4 alnar lång och 6 bred samt vind över hela byggnaden. Härtill beviljades 2:ne stockar av vart helt hemman och proportionaliter av de mindre, och bör var stock vara 16 alnar lång och 1/4 aln igenom i lilländan, samt en kluven tilja av 2:ne bräder av vart helt hemman, dito fem marker näver av helgården samt 4 kärvar halm; 2 daler kopparmynt för helt hemman till byggningskostnad, allt timret skall vara framme på platsen 13:de dag jul, vid 3 daler vite. Vid timringen drager var rote försorg om en timmerkarl, vid framkörslan sätter märke, var på sin stock och var rote lägger sitt timmer för sig självt.

Anno 1751

3/4

Antogs till bygmästare vid fattigstugans upptimrande Anders i Yxbäcken samt till timmerkarlar för Djurkälla rote Hållar Pärsson, för Ängelsby rote Pär Olufsson i Spångedalen, Biörka rote Johan i Pärstorp, Hårstorp rote Pär Swänsson vid Eken, Motala rote Lars Hindriksson i Motala.

Utsattes dagen för vilken alla timmerkarlar skulle var och en komma kyrkoherden tillmötes och lägga fotstenarna, vartill 15/4 blev utsatt.

Anno 1751

20/12

Som välborne herr kapten Gyllenram av sagt att för korkyrkans räkning hålla ljus i sakristian, för predikstolen och orgelverket, så beslöts att ljus till dessa behov skall för kyrkans räkning köpas.

Anno 1751

6/5

Påmintes det en del vanartiga intränga sig om söndagarna på orgelläktaren och därigenom icke allenast skada själva verket, utan utestänga organisten från dess sysslors förrättande, varför av allmänna sockenstämman beslöts, att vilka ock det vara må, som sig intränga eller utan organistens tillstånd gå dit upp, plikta 1 daler smt 1:sta gången, andra dubbelt.

Klagades det Anderses äldste pojke i Lybeck på Biskops Motala ägor förliden söndag 3/5 gjorde hårda slag på främsta kyrkodörren varigenom buller och oljud förorsakades, till varnagel att pålägga honom en helig dags stockestraff utanför kyrkdörren, då folket går i kyrkan.

Anno 1755

21/12

Frågades församlingen i anledning av sist hållna prostvisitationen om de ville intaga uti fattigstugan några vissa fattiga utav var rote, då svaret allmänneligen blev, att församlingen nu som förr ville försörja sina fattiga på rotarna, ty komma de beviljade 4 dal. kmt att upphöra. Beslöts att fattigstugan skulle igen, låsas och nyckeln hängas i kyrkan, så framt icke någon vill för skälig betalning hyra bemälda stuga, nämligen för 12 daler kopparmynt årligen.

Anno 1756

1/6

Beslöts att klockaren skulle hava noga uppsikt att ej ringes lika för alla som dö, utan att efterringningen rättas efter Testamentets storlek; skulle någon mot hans förmaning längre ringa än

tillbörligt är, plikte 1:sta gången med 16 öre smt, sedan dubbelt.

Anno 1759

12/8

Beslöts att Anna Björnsdotter skulle flytta ur fattigstugan och förse sig med annat visste, emedan att hon därstädes fört ett otidigt och förargligt leverne.

.....

Ett par äldre sockenstämmoprotokoll.

1663

4/3

Uti Överste Kugelhielms närvaro.

---Är beviljat, på det allmogen som går till Herrans Nattvard icke skall trängas, skola de som gå ifrån duken stiga ut genom del lilla kyrkodörren och in genom den stora, synnerligen om jul, påsk, pingstdag och stora böndagar, då stor myckenhet träder till Guds bord.

De som mala på söndagsnätterna eller om söndagar före eller under predikan skola böta en kanna vin eller dess värde.

1664

23/3

Utlödade sockenmännen att de vilja tillhålla sina barn och tjänstefolk att de på böndagarna så och om söndagsmorgnarna klockan 8, så länge dagarna äro långa, att komma till förhör och katekesövning. Såsom ock icke tillåta, sina små, oförståndiga barn löpa till Herrans Nattvard förr än de kunna instiftelseorden med dess uttydning och veta dess nytta. Blev även beviljat av församlingen, att Anders i Susendal skall hava noga inspektion över gossarna på läktaren, att de icke göra skalkhet eller löpa ut på kyrkogården eller på gatan där att kasta vägpenning eller spela knekt. Skall även väcka upp dem som sova i kyrkan, skall och förfara om någon dricker under predikan, antingen på krogen eller hos hustru Sara. Och för sitt omak skall han hava av vart hjonelag så av torpare som av dem som stora hemman besitta, 2 öre om året. Den som går drucken till kyrkan och gör förargelse skall giva kyrkan första gången 1 stop vin, kommer flera gånger igen skall han böta en kanna och sedan dubbelt, även de som sälja det. De som träta på kyrkogården eller på kyrkbacken böte 1 stop vin.

.....

MOTALA MEKANISKA VERKSTAD.

(Se även under rubriken
Tidningsartiklar, samt
under rubriken BREV).

Motala verkstad skildras i den förnämliga minnesskrift, som utgavs år 1922 med anledning av verkstadens 100-års jubileum. Här nedan återges endast några enstaka notiser angående verkstaden.

År 1824 voro följande personer mantalsskrivna vid Göta kanalbolag tillhöriga Motala Faktori; (= Motala verkstads år 1822 gjorda anläggning sydost om Göta kanal. Kanalbolaget hade redan tidigare en mindre verkstad nordv. om kanalen, vid torrdockan).

Kontrollör , sedan kamrer E. J. Marchander, född 1791 i Lidköping, död 24/1 1874, ålder 82 år 4 mån. 28 dagar.—

Kontorsskrivare, sedan bokhållare J. O. Kihlberg, född 1806 i Jönköping.

Mekanisk postman (= konduktör, mekanikus) A. Karlberg, född 1800 i Nacka, avflyttad långt före år 1839.

Smed Ullstam, född 1785 i Nedre Ullerö.

Smedhantlangare Leon Ivanoff (eller Levonoff) ryss, född 1771.

Smedhantlangare Anders Persson född 1804.

Smedhantlangare Carl Henric Johansson född 1803.

Smedhantlangare Otto Andersson född 1788 i Bjällbo.

Järnarbetare Gunnar Olsson född 1796.

Snickare Ekman, född 1795 i Vadstena
" Nylander född 1782 i Västra Ny
" Landqvist född 1795 i Ekby
" Widerborg född 1792 i Vårdsberg

Timmerman Bergström född 1789
" Johannes Jonsson född 1803

Sågare Anders Hansson född 1802

Lärning C. Jungqvist, född 1806 i Stockholm. Han blev senare verkmästare vid verkstaden.

Maskinist Åqvist, född 1799.

Murare, engelsmannen Robert Mikael, född 1785.

Dräng Nygren, född 1800. i Brunneby.

Hantlangare Petter Ekström född 1805 i Egeby.

Tjänstegossen Petter Engmark född 1810

Dessutom funnos tydligen ett mindre antal arbetare vid den nya verkstaden, som då icke voro mantalsskrivna där.

Svenska arbetare utan angiven födelseort får man väl antaga vara födda i Motala socken.

År 1828 voro följande engelska arbetsledare anställda vid Motala verkstads anläggning sydost om kanalen:

Engelske verkmästaren, mekanikus, övermekanikus, sedan direktören Daniel Fraser, född 5/11 1786 i Skottland, anställd vid Motala verkstad 1822, fick 1826 andel å 12000 rdr i verkstaden. Avsked 1. maj 1843, då han flyttade till det av honom ägda Charlottenborg i Vinnerstad socken, död där 30/12 1849. RVO. Han blev svensk medborgare först år 1845. Hans fader hade varit kvarnbyggare och timmerman. Daniel Fraser erlade år 1835 medlemsavgift till Svenska missionssällskapet. Samma år erhöill han och Samuel Owen större guldmedaljen "För medborgerlig förtjänst". Frasers grav finnes vid Motala kyrka. Gravstenens inskription:

"In memory of Daniel Fraser, engineer to the Motala Works from their founding 1822 up to 1843. Born in Scotland 1786, died at Charlottenborg 1849."

(Om Fraser: Se även brev från B. v. Platen).

Två Daniel Frasers söner anlade Motala pappersbruk. (Se artikel härom).

Daniel Frasers hustru, Agnes, född i Skottland 16/3 1795, död 27/11 1874. Auktion efter henne hölls 2/4 1875 i "Villan" på Charlottenborgs ägor. Annons om auktionen:

Å offentlig auktion, som förrättas vid den s.k. Villan, nära Charlottenborg i Vinnerstad socken, fredagen den 2 nästkommande april kl. 12 på dagen, låter sterbhusdelägarna efter avlidna fru Agnes Fraser försälja silver, bättre möbler av mahogny och andra träslag, varibland en vacker salongsmöbel, soffor, stolar, mat-, -spel-, - och sybord, 2:ne imperialsängar, husgeråd, säng-, och linnekläder, mekaniska verktyg, en hyvlebänk med snickareverktyg, skruvstäd, vagnar, diverse åkerbruksredskap, drivbänksfönster, brandspruta, ett badhus, en mekanisk mangel, en mindre biljard, som även kan användas till matbord m.m.

Vederhäftiga etc.

Motala den 2 mars 1875. C. Aug. Kinnander, Alb. K. Widegren.

Ritning på "Villan" finnes i professor Lundbergs arbete "Svensk bostad", där den kallas byggnad i engelsk stil. I en tidningsartikel 10/9 1957 finnes även en bild av "Villan", som kallas "Villa för en mindre familj", ritad av arkitekten Georg Teodor Polikron Chiewitz år 1850. Kallas även engelsk "octage".

Smeden, sedermera verkmästaren Braids, född 1775, fick 1826 andel i verkstaden å 4000 rdr. Förestod panntillverkningen och plåt-slageriet till sin död år 1843.

Gjutaren, sedermera verkmästaren för maskintillverkningen, James Thorn, född 1792. Kunde mura ugnar. Fanns ännu 1839 vid verkstaden. Hustrun född 1799.

På 1810-talet hade den engelske kanalexperter Telford anskaffat en engelsk gjuterimästare, Thomsson, som skulle anlägga ett järngjuteri vid Sörkvarn för Göta kanalbolags räkning. Detta gjuteri nedlades 1819 och Thomsson for tillbaka till England.
1820?

Engelske gjutmästaren William Betts, anställdes vid verkstaden för det gjuteri vars anläggning beslöts år 1825, men Betts dog redan 1826 och begravdes vid Motala kyrka. Inskriptionen på gravstenen:

Sacred to the Memory of Mr William Betts,
Conductor of the Iron Foundry in Motala Factory,
Born in London 1782, died at Medevind 28 January 1826.

Gjutaren, sedan gjuteriverkmästaren Andrew Malcolm, född i Skottland 1803, anställdes år 1828, vid 24 års ålder, vid Motala verkstad mot en årslön av 200 pund sterling (=3600kr), slutade vid Motala verkstad 1842 och flyttade till den mekaniska verkstad i Norrköping, som hans broder Alexander startat 1837. Denna verkstad som Andrew kallade "vårt livs hopp och vår förmögenhets grav", gjorde konkurs 1868. Andrew var gift med Elisabet Mac Cormac, eller Cormic.

Förutom förut nämnda engelsmännen Fraser, Braids, Thorn, (Thomsson), Betts och Malcolm, anges i olika sammanhang såsom vid verkstaden anställda engelsmän under 1800-talets första hälft:

Muraren Mr Robert Mikael, f. 1785, fanns ännu 1824 vid verkstaden.

År 1836 nämnes Mr Briggs

" 1838 " " Aitchinson

" 1841 " " Jones, verkmästare i valsverket

" 1842 " " Blackwood

" 1845 " " John Fletcher, verkmästare i valsverket

Tyenne puddlare, Messrs Felton, nämnas även.

Aren 1829-34 nämnes Andrew Malcolms yngre broder John Malcolm.
(Var ritare).

Titeln verkmästare, mäter, anses av samliga vara en försvenskning av engelska mister =herr. Troligare är väl dock att det kommer av engelska "master" = svenska mäter. Det engelska inflytandet återspeglas i namnen på de båda bebyggelseområdena England och Liverpool. Namnet "Amerika" för Västra Lund, torde hänsyfta på dess stora avstånd från verkstaden.

.....

Brandförsäkring för Motala verkstad.

Försäkring i Allmänna Brandförsäkringsaktiebolaget för byggnader å landet. Försäkring nr 13522.

Ingivet 2/3 1825, antaget 5/3 1825. (Se planritn. på sid.497).

Anno 1825 den 16/2 har undertecknad assessor och häradshövdinge med biträde av nämndemännen Nils Ericsson i Holm och Lars Andersson i Djurkälla jämte byggmästaren vid Göta Canal, Anders Jönsson samt Murmästaren, även vid Canalen, Johan Tidblad, besett och värderat Mechaniska verkstäderna vid Motala Station, belägna i Östergötlands län, Aska härad och Motala socken, samt tillhöriga Göta Canal Bolags Herrar Intressenter, tecknade å bifogade plankarta, och å vilka, enligt kungl. maj:ts förnyade reglemente för Allmänna Brandförsäkringsverket av den 27/2 1822, försäkring begäres, och hava värderingsmännen vid denna förrättning, vilken å ägarnas vägnar bivistades av herr kamrer Markander, funnit verkstäderna av följande beskaffenhet:

Planen varå de byggnader finnas, som till brandförsäkring anmälas och som till största delen är med plank instängd, innehåller i nordväst och sydost 255 alnar, samt i sydväst och nordost 70 alnar och är belägna ifrån planket räknat 7 1/2 alnar från Göta Canal, som härstädes är färdig och segelbar.

Den å stället befintliga brandredskap består av sex handsprutor, sex brandhakar, sex stegar, sex ämbar av segelduk, beckade och tjärade och sex svabbar.

Åbyggnader varå försäkring sökes äro:

Nr 1: Factorihuset, å 21 alnars avstånd från Canalen, /: 14 alnar från planket, 10 alnar från nr 8 å plankartan, ett under arbete varande stenhus:/, 9 1/2 alnar från nr 2 på kartan, /:stora smedjan:/ och 37 alnar från nr 3 på kartan /:modell- och snickareverkstaden:/. En träbyggning av furutimmer, uppförd år 1823, med en våning och egna väggar på alla sidor, 36 alnar lång, 13 alnar bred och 6 alnar hög, med fyra mellanväggar, in- och utvändigt försedd med 19 st. pilastrar och 41 st. skruvbultar med muttrar, täckt med tegel, står på en stenföt av kalksten, med trätrappa.

Grundmuren av huggen och ohuggen kalksten, ävenså stenfoten, tillsammans -----150 - -

Byggningen med ådelade 2:ne boningsrum, materialbod, verkstad för järnarbeten och förstuga.

Hela stommen jämte 19 pilastrar och 41 st.

skruvbultar med muttrar, värderas till-----679 - -

Yttertaket med dess tillbehör -----381 32 - -

Bjälklaget med beslag av järn och skruvbultar- 30 - -

Golven i 2:ne boningsrum av furu och granplank-75 - -

Golvet i verkstaden av 3 tums furuplank-----100 - -

Dito i förstugan av 1 1/2 tums bräder ----- 10 - -

Taken i alla rum av bräder med dubbel botten- 150 - -

En trappa till vinden, av furuplank -----	5	-	-
17 st. fönsterluffer med vitt glas i kitt och foder, målade, 2 1/2 alnar höga och 2 1/4 alnar breda, 30 rutor å var luft, även med beslag -----	225	-	-
Ett par portar eller förstugudörrar, 4 1/2 alnar i höjd, 3 1/2 alnar i bredd, beklädda, med foder och tillbehör, målade -----	20	-	-
4 st. halvfranska dörrar, 3 1/2 alnar höga, 1 3/4 alnar breda, målade, med foder och tillbehör-----	40	-	-
Fotlisten i 2:ne rum till en sammanlagd längd av 40 alnar á 4 sk. -----	3	16	-
Tapeter i 2:ne rum, väggarna klistrade med karduspapper, målade i vattenfärg -----	13	16	-
2 st. kakelugnar av oglacerad kakel, med nicher, stenplan och allt tillbehör -----	60	-	-
En spis i verkstaden med stenplan under och framför eldstaden och 3/4 dels alns tegelmur till väggen, brandmuren inräknad -----	90	-	-
2 st. skorstenar av tegel -----	15	-	-
Ett väggfast skrivbord med skrank, hyllor och 2:ne skåp med lådor, målade -----	35	-	-
1 st. fast ritbord med 4 st. lådor och låsar -----	50	-	-
I materialboden 1 st. fast bänk, beslagen och av furuplank, med 10 st. lådor och 3 låsar -----	100	-	-
4 st. fasta hyllor av plank för verktyg -----	33	16	-
I verkstaden 2 st. väggfasta Engelska svarvstolar av järn, på vilka räkning uppvisades till 176£ 90 och till vilka svarvstolar följande inventarier finnas:			
Ett svänghjul av tackjärn med 3:ne kipor, 4 st. patroner, 4 st. drivare, 4 st. kapp-patroner, 2 st. tackjärns patrons-kivor, 2 borrhänsar, 6 st. försättare av smitt järn, 1 vev för hjul-axeln med tillhörande hake och metaller, 2:ne ställskruvar för dito fram- och bakdockor, 1 st. tackjärns svarvskiva med koniska hål, 2 st. svarvskivor, varav en med mässingsplåt, 1 st. ställning av tackjärn för dito, 2 st. spindlar, 1 st. universalpatron av metall med dubbel skruv samt tre par gjutstålständer och nyckel samt 2:ne par tarmsnodder med gjutståls-låsar -----	2117	12	-
Till eha svarvstolen särskilt svänghjul av tackjärn, lager, dragvev och metallbössor samt ekställning -----	100	-	-
2:ne svarvstolsbänkar av ek -----	60	-	-
10 st. väggfasta skruvstäd -----	412	24	-
Väggfasta filbänkar kring verkstaden samt en filbänk mitt ute i verkstaden, med 14 lådor och lås -	66	32	-
2:ne väggfasta skåp med låsar -----	6	32	-
En fast drillställning med tillbehör -----	30	-	-
En dito gängstock -----	15	12	-
Husets anstrykning utvändigt med vitriol rödfärg och krita -----	25	-	-
Sålunda hela byggnadens värde med väggfasta, förut beskrivna inventarier -----	5129	-	-

Nr 2 Stora smedjan, på 9 alnars avstånd från huset nr 1, 15 alnars från nr 3, 27 alnar från nr 4 /:kolhuset:/, 1 1/4 aln från planket i sydost, 32 alnar från planket i nordväst och 39 alnar från Canalen. En smedjebyggnad af furutimmer med egna väggar på alla sidor, uppsatt år 1823, av en våning, 36 alnar lång, 16 alnar bred, 6 1/2 alnar hög, täckt med tegel, står på en aln hög stenfot.

Grunden med stenfoten värderas -----	150	-	-
Sjelva huset med vind, som begagnas till järn- magasin, med trappa av plank, ut- och invändigt försett med 36 grova pilastrar och 100 st. skruv- bultar samt 16 tackjärnshuvud och plåtar:			
Hela stommens värde -----	992	-	-
Yttertaket med dess tillbehör -----	387	-	-
Bjälklaget, 8 st. bjälkar med järnbeslag -----	56	-	-
Golv utmed filbänkarna, av plank -----	24	-	-
Inre taket i smedjan av d:o -----	144	-	-
En trappa av plank med dörr och lås -----	25	-	-
13 st. fönsterlufte med vitt glas i kitt, med foder, målade, 2 1/2 alnar höga, 2 1/4 alnar breda	195	-	-
Ett par obeklädda portar, 4 1/2 alnar höga, 3 1/2 alnars breda, med tillbehör -----	16	32	-
En halvfransk dörr med foder och tillbehör- 3 1/2 alnar hög, 1 3/4 bred -----	10	-	-
En slät dito med foder och tillbehör, jämte avplankning till stålförråd -----	5	-	-
3 st. fristående smedjehärdar, till 4 alnars av- stånd från närmaste vägg, med fasta härdhoar av tackjärn samt räkningsstansar av dito -----	1080	-	-
6 st. blåsbäljar av läder med tillbehör -----	270	-	-
6 st. smedjestäd med kubbar av ek -----	336	-	-
2:ne fasta filbänkar kring smedjan, med 8 lådor---	40	-	-
2:ne fasta skruvstäd -----	82	24	-
Ett gammalt dito -----	20	-	-
3 st. skorstenar av tegel -----	25	-	-
Husets utvändiga anstrykning med vitriol rödfärg och krita -----	25	-	-
Sälunda hela husets värde som det befinnes med de uppräknade inventarierna -----	3883	8	-

Nr 3. Modell- eller snickareverkstaden, å 37 alnars avstånd från nr 1, 15 alnar från nr 2, 30 alnar från nr 4, 3 1/2 alnar från nr 7 /: en flyttbar barack:/, 13 1/2 alnar från nr 5 /: större skjul eller brädvaruförråd:/, 9 1/2 alnar från planket i nordväst och 16 1/2 alnar från Canalen. En brädbyggnad av resvirke, utvändigt fodrad med horisontalt liggande bräder, med egna väggar på alla sidor, uppsatt år 1823, av 1 våning, 40 alnar längd, 16 alnar bredd, 6 alnar hög, täckt med tegel, står på en aln hög grundmurad stenfot.

Grundmuren och stenfoten värderas till -----	66	32	-
Hela stommen värderas till -----	308	-	-
Yttertaket med tillbehör -----	389	16	-
Bjälklagen -----	54	-	-
Golvet utmed filbänkarna! av plank -----	90	-	-
16 st. fönsterlufte med vitt glas i kitt, med foder och målade, 2 1/2 alnar höga, 2 1/4 alnar breda, jämte allt tillbehör -----	240	-	-
Ett par portar 5 1/4 alnar höga, 4 1/2 alnar breda av plank med lås och gångjärn -----	16	32	-

En spis med stenplandunder och framför eldstaden, med 16 tums tjock mur av tegel intill väggen, brandmuren här inräknad -----	120	-	-
En skorsten -----	7	24	-
Fasta fil- och hyvelbänkar på alla sidor kring verkstaden med 24 lådor och 4 låsar -----	220	-	-
2 st. fasta skrustad -----	82	24	-
En stor, fast svarvstol med tillbehör, bestående av: Skädda av grova ekbjälkar, 2 grova dockor av ek, 16 tum i fyrkant, 4 st. tackjärnsflänsar, 2 st. smidda cylindrar, stålsatta, ett kugghjul av tackjärn, en trilla av dito med axel, en lagerställning av dito, med metaller och ett svänghjul med vev, lager och ställning -----	500	-	-
En mindre dito för modellsvarvning, bestående av en grov järnaxel med vev, lager och ställning samt metaller. bädd och försättare -----	50	-	-
En drillmaskin med stålplåtar samt dubbla hävstänger av järn och ställning av ek -----	120	-	-
Husets anstrykning utvändigt med vitriol rödfärg och krita -----	25	-	-
Således husets värde med antecknade inventarier---	2289	32	-

Nr 4 Kolhuset med därtill hörande, utdragna murar å bägge ändarna, 1 1/2 alnar från planket i sydost, 37 alnar från planket i nordväst, 27 alnar från nr 2, 30 alnar från nr 3, 46 alnar från nr 6 /:en korsvirkesbyggnad. beklädd med bräder, till gjuteri:/, och 64 alnar från Canalen. En byggnad av kalksten med egna väggar å alla sidor, uppsatt år 1824, 26 alnar lång, 13 alnar bred och 14 alnar hög. täckt med tegel, gavlarna med bräder.

Hela stommen värderas till -----	613	16	-
Yttertaket med dess tillbehör -----	172	-	-
Bjälklaget -----	19	-	-
Golvet av plank -----	60	-	-
En fönsterluft av vitt glas i kitt, med foder och målad, 2 1/2 alnar hög, 2 1/4 alnar bred med tillbehör-----	15	-	-
Ett par obeklädda portar av plank, 3 1/2 alnar höga, 3 1/4 alnar breda, med tillbehör -----	5	-	-
En fodrad dörr med tillbehör -----	5	-	-
Sålunda hela byggnadens värde -----	889	16	-

Nr 5 Större skjul eller brädvaruförråd, 39 alnars avstånd från nr 4, 2 1/2 alnar från nr 7, 13 1/2 alnar från nr 3, 13 alnar från nr 6, 9 1/2 alnar från planket i nordväst, 2 alnar från planket i sydväst och 17 alnar från Canalen. En byggnad av korsvirke, beklädd med bättre sågbakar eller ytor, uppförd åren 1823 och 24, 70 alnar lång, 10 alnar bred och 3 1/2 alnar hög, täckt med tegel.

Hela stommen värderas till -----	100	-	-
Yttertaket med tillbehör -----	302	32	-
Bjälklaget -----	24	-	-
En enkel dörr med tillbehör -----	3	-	-
10 st. luckor, krok, haspar och gångjärn -----	10	-	-
En modellplan av plank -----	23	16	-
Hela huset -----	463	-	-

Nr 6. En byggnad av horisontalt liggande bräder och egna väggar på alla sidor, 38 alnar lång, 18 alnar bred och 6 3/4 alnar hög, på 2 1/2 alnar hög stenfot i nordväst och 1 aln hög i sydost, med tegeltak, bestående av en våning, beläget 2 alnar från planket i sydost, 33 alnar från planket i nordväst, 21 alnar från planket i sydväst, 46 alnar från nr 4, 13 alnar från nr 5 och 41 alnar från Canalen. Huset begagnas till gjuteri, har en Cupolugn för tackjärnsgjutning, 5 1/2 alnar hög, 4 alnar i diameter utvändigt; en mindre ugn för metallgjutning under arbete och vilken senare ugn nu ej upptages till brandförsäkring, åren 1824-25 är huset uppfört och grunden med stenfoten värderas till-----

Hela stommen -----	300	-	-
Yttertaket med tillbehör -----	208	-	-
Bjälklagen -----	281	8	-
En trappa av furuplank -----	42	-	-
10 st. fönsterluffer med vitt glas i kitt, foder och målade, 2 1/2 alnar höga, 2 1/4 alnar breda, med allt tillbehör -----	5	-	-
Ett par obeklädda portar av furuplank, 5 alnar höga, 4 1/2 alnar breda, med gångjärn och lås -----	150	-	-
En enkel dörr av plank, 3 1/2 alnar hög, 3 alnar bred, med foder, gångjärn och lås -----	16	32	-
En Cupolugn, fristående, i sydost i huset, förut anmärkt till sin storlek utvändigt, invändigt 19 tum i diameter, av tegel och invändigt beklädd med oförbrännligt engelskt tegel och lera, omgjordad med 5 grova järnband -----	5	-	-
En huva över ugnen, av järnplåtar -----	435	-	-
Den under arbete varande metallugnen är belägen i nordvästra ändan av huset.	33	16	-
Sålunda husets värde med antecknade effekter -----	1476	8	-

Nr 7. En flyttbar barack, förut omnämnd, icke anmäld till brandförsäkring.

Nr 8. Ett under arbete varande stenhus, förut omnämnt, och distansen beskriven från nr 1, icke heller anmält till brandförsäkring.

Nr 9. Varå försäkring sökes, planket omkring alla här ovan beskrivna byggnader, innehållande en nu färdig 520 alnar i längd, 5 alnar i höjd, med furustolpar, kolade så långt de i marken äro nedsatta, på ett avstånd av 5 alnar mellan varandra, med trästockar, beklädda med resta sågbakar eller ytor, har 2:ne par större, obeklädda portar och en mindre, de förra 4 1/2 alnar i höjd och 6 1/2 alnar i bredd och den senare 3 1/2 alnar i höjd och 1 1/2 alnar i bredd.

Planket värderas till -----	560	32	-
2 par stora, obeklädda portar med låsar och gångjärn	33	16	-
En mindre dito -----	6	32	-
Plankets värde, med portar -----	600	32	-

Utanom planket, i sydväst, på 78 alnars avstånd från planket är ett större boningshus, Canalbolaget tillhörigt, av timmer, täckt med tegel, uppbyggt och under inredning, tecknas med nr 11 på kartan, varå brandförsäkring nu ej sökes. Likaledes i sydost från anläggningen äro belägna, bolaget icke tillhöriga, en ladugård, täckt med halmtak, på 19 alnars avstånd från nr 6 och 17 alnar från planket, samt ett annat hus med torvtak, på 69 alnars avstånd från nr 6 och 67 alnar från planket, dessa bägge byggnader tecknade på kartan med nr 12, varå försäkring ej heller nu sökts.

Nr 10. Utom planket eller anläggningen, i nordost, ett tvåvånings boningshus med egna väggar på alla sidor, beläget 130 alnar från planket nr 9 och 154 alnar från byggnad nr 8, samt 16 alnar från Canalen, uppfört 1824 av nytt och gammalt furutimmer, täckt med bräder och tegel, 25 1/2 alnar långt, 14 alnar brett, 3 3/4 alnar högt, med tre mellanväggar, vind och 2:ne vindskammare, sal, 3 kammare, kök och förstuga på nedre botten samt sal, 4 kammare och förstuga på den övre, 3 1/2 alnars höjd i rummen, står på 1 aln hög stenfot, har ingångstrappa av huggen sten, uppgångstrappa till övre våningen och vinden av trä och varpå försäkring sökes.

Grunden och stenfoten värderas till -----	66	32	-
Hela stommen till -----	316	-	-
Yttertaket med dess tillbehör -----	254	-	-
Bjälklagen -----	104	-	-
Golven i 11 rum, kök och tvenne förstugor samt på vinden, av 1 1/2 tums furubräder med mellanslår----	160	-	-
Innertaken i nämnda rum, kök och förstugor, även av furubräder -----	126	32	-
Yttertrappa av sten -----	10	-	-
Trappan till övre våningen, av furuplank med skrank av bräder -----	6	32	-
Trappa till vinden, av furubräder -----	3	-	-
25 st. fönsterluster med foder, omålade, vitt glas i kitt, 1 3/4 alnar höga och 1 3/4 alnar breda, med allt tillbehör -----	200	-	-
Ett par förstugudörrar, obeklädda, omålade, med foder och gångjärn, utanlås, 3 1/2 alnar höga, 2 1/4 alnar breda -----	3	-	-
13 st. halvfranska dörrar, 3 alnar höga, 1 1/2 alnar breda, med foder, låsar och tillbehör, omålade-----	39	-	-
Ett rum å nedre och 4 rum å övervåningen jämte bägge vindrummen klistrade med papper -----	21	-	-
En större, fristående köksspis med grova murar av tegel och stor bakugn med järnluckor, järnstöttor och bärjärn, hela pipan uppöver taket även mycket grov, av tegel, inräknad -----	333	16	-
En spis på nedre botten, i kammaren intill köket och i sammanhang med förut beskrivna köksmur -----	20	-	-
Vidare på nedre botten 3 st. spisar med grova murar de 2, 18 tum och den tredje 10 tum från väggen, med grov pipa genom övre våningen och hög vind, allt inberäknat -----	160	-	-
5 st. glacerade kakelugnar i övre våningen, utan järn- eller stenplanar, men med nicher -----	125	-	-
2:ne kakelugnar på vindrummen, stående intill den uppgående muren, utan järn- eller stenplan -----	24	-	-
2 st. stora skorstenar av tegel -----	30	-	-

3 väggfasta skåp i övervåningen -----	9	-	-
En tillbyggnad vid sydöstra gaveln av detta hus, lika bred med gaveln på detsamma, 6 alnar lång samt 3 1/2 alnar hög, uppförd 1824 av grantimmer, gagnas till uthus, täckt med tegel, stående på en aln hög stenfot.			
Grundmuren eller stenfoten värderas till -----	6	-	-
Stommen till -----	30	-	-
Yttertakets med tillbehör -----	26	32	-
Golvet med bjälkar -----	16	32	-
En obeklädd bräddörr med tillbehör-----	1	32	-
3 st. fönster av vitt glas i kitt, 21 tum höga och 1 3/4 aln breda, utan foder, omålade---	9	-	-
Således hela huset och tillbyggnadens värde i stånd det befinnes -----	2101	16	-

Åbyggnader vilka till brandförsäkring icke äro anmälda, äro upptagna var på sitt ställe och flera finnas icke. Eldfarliga inrättningar äro ej heller andra än dem som blivit beskrivna och anmärkta.

Summa ----- 16832 16 -

Värdet av de till brandförsäkring nu anmälda åbyggnader och inventarier äro således efter nogaste undersökning och bästa förstånd i dess nu befintliga skick, jämfört med ett medium av de sistförflutna tre årens markegångstaxor på byggnadsämnen, dagsverken och arbetslöner i orten, jämte räkningarna på de engelska arbeten, ansett till sexton tusende åtta hundra trettio två riksdaler sexton skillingar banko, det vi anse vara mera för lågt än för högt insatt och vilket betygas av nedanskrivne, ut supra,

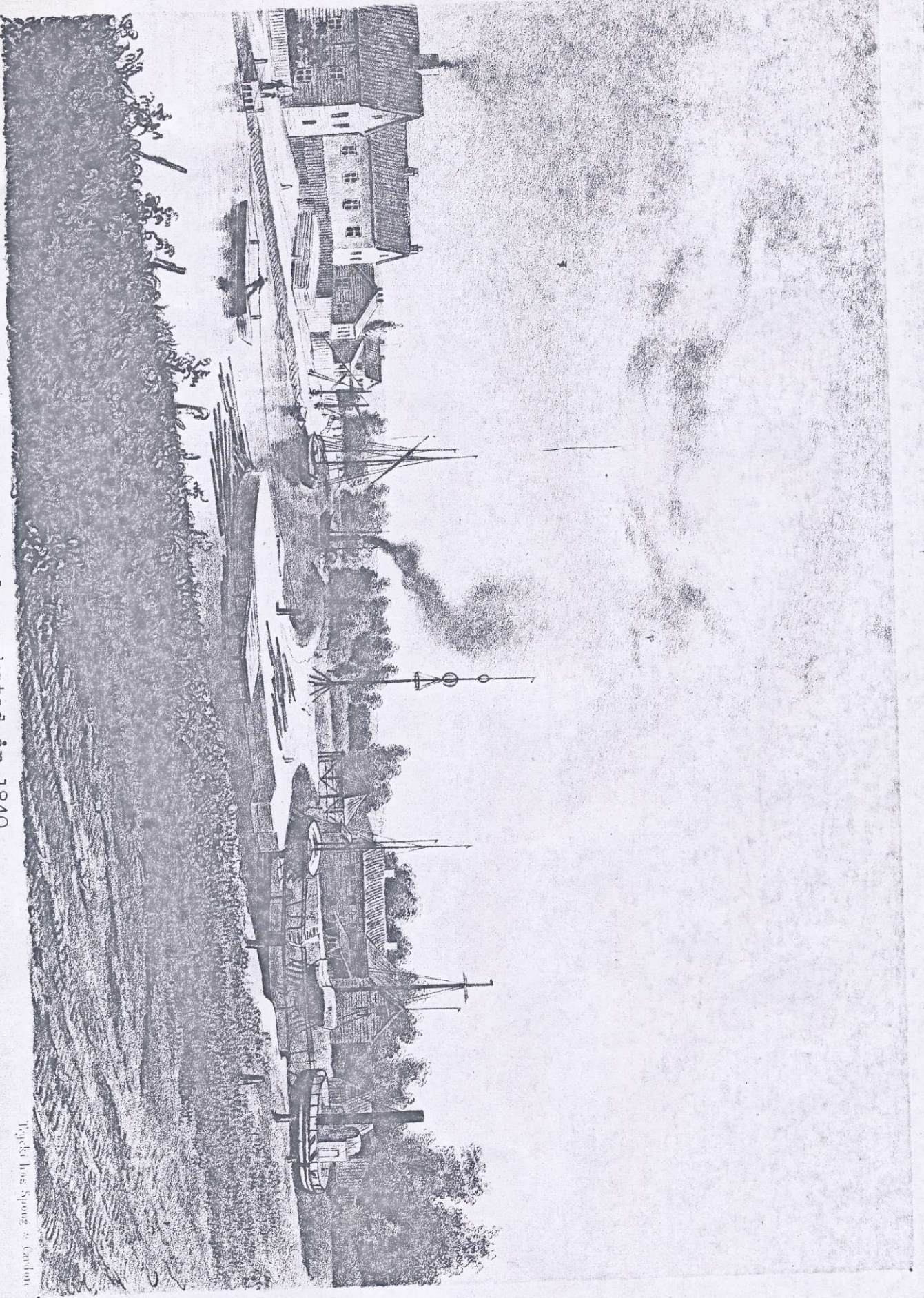
Carl Bolin Sigill

Nils Eriksson i Holm   Lars Andersson i Djurkälla
Nämndemän.

A. J. Tidblad
Murmästare

Anders Jönsson
Byggmästare.

.....

Oscar Garden eller Piltmark

Motala Verkstad år 1840

MOTALA.

Fogelns Spring i Garden

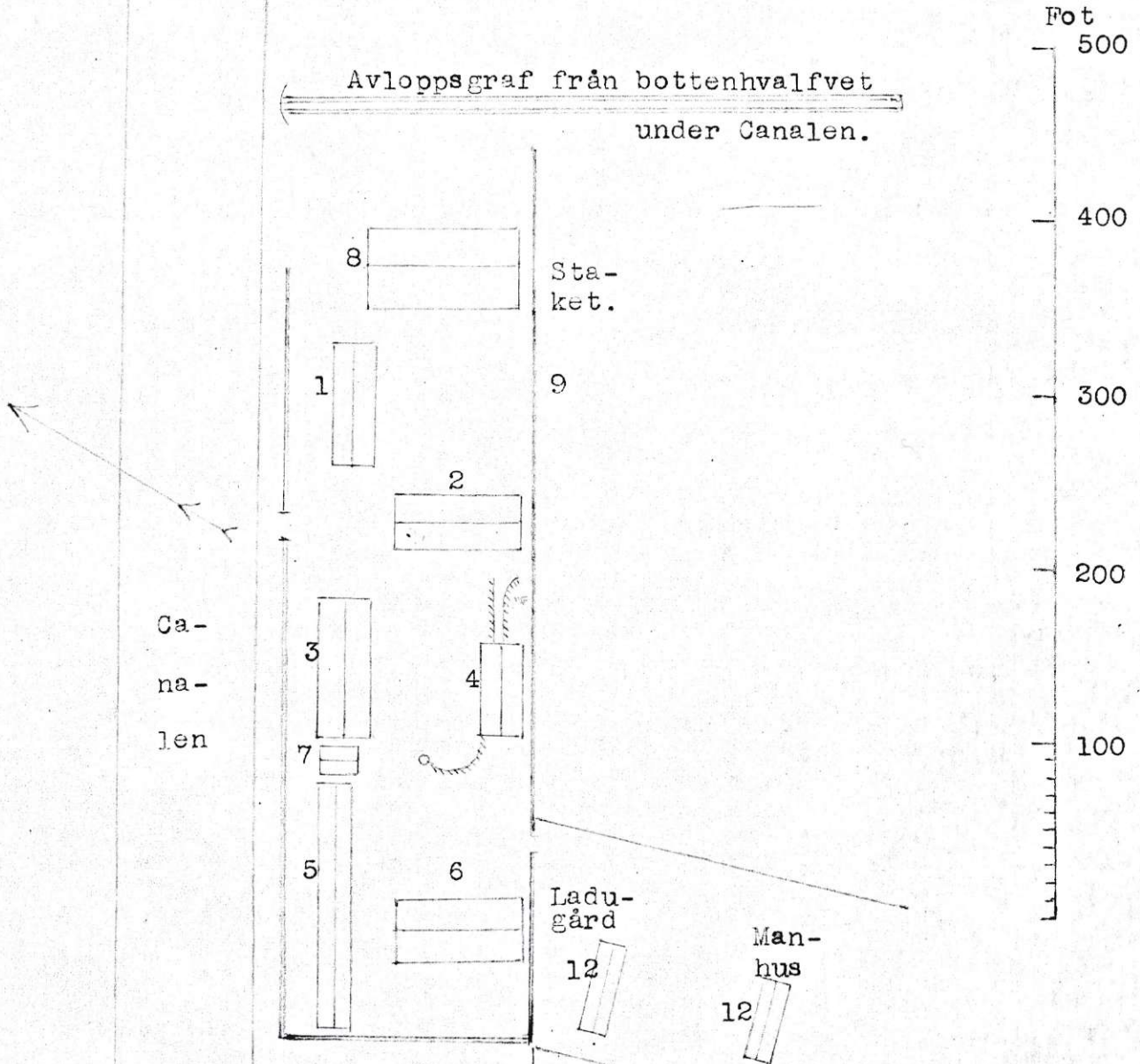

Plan öfver Mechaniska Werkstaden
vid Motala Station.

(Tillhör brandförsäkring.)

År 1825.

Jämför med bifogad teckning.
Till vänster på teckningen
synes från vänster till höger
byggnaderna nr 10, 8, 1, 3
och 11. Bortom torrdockan
arbetarebostad och mallbod.
Observera dragfärjans läge.
Färjan flyttades senare till
torrdockans andra ände.

Brev från Erik Gustaf Geijer år 1825: "Ej långt från Motala såg jag som hastigast kanalarbetets verskstäder. Ett enda behagade mig ej, - Då jag ämnade gå in i verkstaden för det finare smidet möttes min blick över porten av en bokstaverad tavla, tillkännagivande att utan vederbörligt tillstånd ingen fick här inträda. Det var den första svenska upplagan jag sett av detta "No admittance here" som så ofta i England tillbakastött mig. Ett par engelsmän voro på stället"

Jöns Jacob Berzelius for tillsammans med flera andra, i aug- 1826 från Linköping till Motala, ombord på Platens paketbåt "Minnet". Man gjorde ett besök hos greve Carl Gyldenstolpe på Ulvåsa där te dracks och man kom i skymningen till Motala. Dagen därpå besågs Motala verkstad i sällskap med Platen, varvid en gjutning som gick ganska förträffligt besågs. På kvällen gick Berzelius tillsammans med general greve Posse och hans bror överste Posse, som var chef för allt manskap vid kanalbygget, ombord på "Minnet" där de gingo till sängs för att tidigt på nästa dag fortsätta till Vanäs.

Tidningsannons 12/3 1831: Vid Motala Mekaniska Werkstad kommer under instundande sommar ett större Gjuterihus av tegel att uppföras. Byggnaden härav upplåtes på entreprenad genom Auction som anställes vid Werkstaden den 13 dennes kl. 12 på dagen, vilket hugade spekulanter härigenom meddelas---

Tidningsannons 24/9 1831: Styrelsen för Motala Mekaniska Werkstad får härmed tillkännagiva, att wärdshusrörelsen vid Werkstaden fr. o. .m. den 14 nästkommande mars upplåtes på på arrende, och att styrelsen därpå emottager anbud, adresserade till Disponenten på stället, herr bergmästare O. G. Örngren till december månads slut innevarande år. Till underrättelse om beskaffenheten av denna lägenhet meddelas: att uti själva det s.k. Wärdshuset, flera rum komma att av arrendatoren möbleras och disponeras, så väl till eget begagnande som för Resande, av vilka han får uppbära hyran; att arrendatorn i samma Wärdshus ombesörjer dagliga mathållningen för Werkstadens Tjänstemän och Elever, att det intill Werkstaden belägna Krono Hospitals Hemmanet Dufvedal med en större del av den därtill hörande jord även får disponeras av arrendatorn och begagnas, samt att mathållningen och förplägningen till Werkstadens arbetspersonal kommer att äga rum uti åbyggnaderna till detta hemman, varest arrendatorn likaledes lämnas tillstånd att för ifrågavarande personal inrätta handel med spannmål, mjöl, gryn, viktualievaror m.m. Vad man huvudsakligast fordrar är snygghet och ordentlighet samt att prisen för mathållningen ej bestämmas högre, än att både tjänstemän och arbetare med dem finna sig belåtna. Utom täta besök av resande, som i synnerhet under sommartiden äger rum vid Werkstaden, är den egna personalen av tjänstemän, elever och arbetare, vilka kunna såsom dagliga gäster påräknas, ganska betydlig, vadän denna rörelse i en omtänksam och driftig

persons hand, bör bliva mycket inkomstbringande.

.....

Angående invigningen av Göta kanals Östgötalinje skrev år 1832 en skämtare att Norrköpings stad fått så mycket besökande, att stadens barberare inte räckte till, men magistraten hade skaffat en mekanisk barberare från Motala verkstad, varmed 20 personer kan rakas på en gång. Rakning med denna apparat gjordes varje dag mellan kl 8 och 10 mot en avgift av 1 sk. per person. Mekanismen skulle vara mycket enkel.

.....
Tidningsannons 20/2 1836.

Som Göta kanalbolag beslutat, att försälja dess i Motala belägna Mechaniska Verkstad, så får, med tillkännagivande härav, direktionen tillika underrätta dem, som på denna vackra och i sitt slag fullständiga anläggning vilja spekulera, att karta jämte beskrivning över verkstaden, även som uppgift på de grunder, varunder försäljningen sker, finnas att tillgå i Stockholm på herrar H.J. Oldenburgs & comp. kontor; i Göteborg hos herr S.Å. von Döbeln samt i Motala hos assessor O. Jansson.---- Upplysningsvis får direktionen meddela, att uti Verstaden finnes intecknad skuld till en summa av 96500 rdr B:o.

.....

Mathilde Foy, dotter av engelske generalkonsuln George Foy och hans maka, f. Skoge, hade med sina föräldrar vistats i Medevi sommaren 1836 och familjen for därifrån till Motala verkstad, vilken resa hon beskriver sålunda:

"De sex fjärdingsvägen voro snart tilländaluona, jag var verkligen vid detta så märkvärdiga och omtalade Motala, men all dess skönhet, allt dess intresse voro bortkastade på mig. Jag var alldeles känslolös för de små vackra husen och de ypperliga utsikterna. (Hon var kärlekskrank). För första gången for jag över Göta Canal, men vilket annat dike som helst hade varit lika intressant. Vi körde upp till Factoriet och vagnen stannade vid det vidaberyktade Engelska Vårdshuset, som är ansett för det första i Sverige. Det hålles an en som heter Palm, som är gift med en syster till herr Ryssvik samt hennes forna kokerska, som var i Medevi, men för åtta dagar sedan reste hit till sin syster. Här mötte hon oss nu på gården så glad och förde oss upp i rum varur hon kört en engelsman vid namn Briggs, på det vi skulle få dem. Där var klätt och prytt med blommor i alla hörn. Så snart mamma fått sagt fru Palm några ord angående middagen och vi något hyvsat till oss, promenerade vi till själva Factoriet och började gå ur byggning i byggning för att bese förundransvärda saker, som vi ej förstodo oss på. Det enda som jag fann intressant att se var en ångmaskin som nyss blivit färdig och uppsatt. Den är beställd av ett bolag i Åbo och skall driva ett fartyg vid namn Menkiloff, destinerat att gå mellan Åbo, S:t Petersburg och Stockholm. Varje liten skruv var så blank som om alltsammans vore gjort endast för prydnad, En av de här etablerade Engelsmännen, herr Malcolm, gick med oss och visade allt. Hela Motala vimlade av folk i dag i

anseende till den auktion på verkstaden som blivit pålyst. Bäst vi gingo fick jag se Cronius och blev hjärtligt glad att här träffa någon från Medevi. Mamma frågade om jag brydde mig om att se mera, jag sade henne huru nöjd jag vore att få gå hem och vi lämnade pappa med de övriga herrarna, Gyllenhaal, Platen, Cronius m. fl. I förbigående gingo vi in och skrevo våra namn i en stor bok som är en slags journal över alla resande som komma att bese Factoriet. Många kända namn såg jag i den. Då mamma och jag kommo tillbaka till Engelska Vårdshuset, satte hon sig att sova, och jag tog en bok och gick genom trädgården ner till Canalbrädden, där jag satte mig, ej för att läsa, men för att något reda mina tankar, och i lugn eftersinna denna morgons tilldragelser. Som en spegel låg Canalen vid mina fötter, åt bägge sidor såg jag den kröka sig emellan de vackra alléerna. Hela trakten var det gladaste man kunde se, solen sken och allt emellanåt avbröts tystnanden i mitt närmaste grannskap av några fotgängare som gick utmed Canalbrädden. På avstånd hördes dånet av maskinerna i Factoriet. Hela denna tavla av liv och rörelse var bortkastad på mig, fast jag hade framför mig hela landets trätöfrö och dess stolthet, men det bekom mig alls intet. Jag blev störd i mina funderingar av tvenne söta barn, som kommo och tittade litet nyfiket på mig genom buskarna. På deras kläder anade jag genast, att de tillhörde någon av de här etablerade, engelska familjerna. What is your name, frågade jag den störste, som var en gosse. "Tom Fraser" svarade han artigt ehuru litet blygt, "and this is my sister" tillade han och makade fram en liten odygdig, ljuslockig flicka, som krupit bakom honom. Jag pratade med dem en stund kom ihåg att jag visst suttit mycket länge och gick upp i trädgården.----Så snart vi ätit foro vi med en liten båt som kallas Hedda (skall vara Hulda) till Platens grav. Den ligger blott en liten bit från Vårdshuset. (Hon skildrar sedan avresan till Göteborg. Se artikel om gästgivaregården).

.....

Då Santesson (disponent vid verkstaden 1837-39) tilldelade varje arbetare på verkstaden ett slags arbetsbok, för att kunna kontrollera utfört arbete, i likhet med som var fallet vid de svenska bergverken, och samtidigt förbjöd arbetarna att på verkstaden utföra arbeten för privata beställningar, väckte detta stort missnöje. Detta begagnades av vissa uppviglare som lyckades bringa saken därhän att ett antal arbetare förkunnade för de övriga, att, om någon vågade sig att mottaga arbetsbok, då riskerade han att av de sammansvurna bli illa hanterad. Ännu större blev missnöjet då Santesson införde kontrakt på 2 år till 4 år. Han fick anonyma hotelser utan att dock falla undan.

.....

År 1837 skriver en 17 års flicka, Malin Lalin, dotter av brukspatron Daniel Lalin, Ransäter, om ett besök vid Motala verkstad.---- Med förvåning och beundran såg jag, utan att just något begripa, dessa otaliga maskinerier och hjul och figurer, som kommo i rörelse vid en enda vridning. Ja, snart tänker väl människan fundera ut att med hiss eller ångmaskin komma till himlen! Vad som mest tillverkas här är för ångfartyg, tvenne ligga här nere vid kanalen under byggnad. Det är en särskild bostad eller byggnad för varje hantverk, i en svarvas järn och metaller, i en smides, i en gjutes, i en snickras och görs modeller o.s.v. Vad som mest frapperar

oss var att det mesta av folket såg bra ut och flera voro riktigt vackra; unga och hyggliga alla, de flesta klädda i blus, vilket såg litet utländskt ut. En engelsman, som har varit här länge som förestyr, var en glad och trevlig karl; han var med oss och visade oss varjehanda. Pappa bjöd honom och de båda andra herrarna till middagen; vi åto på värdshuset en delikat middag bestående av lax, hummer, smultron och mjölk, stek och sallat m.m.--- Här är resande jämt och samt.

År 1839 besökte hon åter Motala tillsammans med sina anhöriga.-- Hon skriver: Vi reste på morgonen till Motala, det härliga, det förtjusande. Jag var betagen av glädje att få återse de kära, vackra trakterna, att till dem som icke sett allt detta vackra få ropa: Se! Se!

Vid Motala uppehöllo vi oss hela förmiddagen, hyrde ner till faktoriets, Hulda, satte oss alla därpå, besågo Graven, Borens hullts slussar och lilla, märkvärdiga springkällan, alla verkstäderna, ångfartygen m.m.-----

.....

Frans Anton Everlov, svensk generalkonsul i Köpenhamn, skildrar en resa på Göta kanal år 1837.

Där heter det bl. a.: Ångfartget Baltzar v. Platen saluterar alltid vid passerandet av Platens grav.----

Vi läto på en båt sätta oss över kanalen till mekaniska verkstaden, Dess anläggning började 1824 av direktionen över Göta kanal, efter Platens plan och under engelsmannen D. Frasers tillsyn. Här tillverkas järnarbeten av flera slag, men förnämligast ångmaskiner. Flera större stenhus finnas för åtskilliga arbeten. Ansenligast är ett varest de stora järnpjäserna svarvas. Mekanismen drives av ett vattenhjul av 16 fots diameter, som får sitt vatten från kanalen. Här finnes dessutom ett gjuteri med 2:ne kupolugnar, 3:ne mindre ugnar med en engelsk blåsmaskin av förfärlig kraft; en ugn för stenkolsbränning; en stor smedja med 2:ne(?)hårdar m.m. Arbetarnas hus äro av trä och se snygga ut.----

Sistlidna år har verkstaden lämnat ett överskott av omkring 18000 rdr b:o.--Nu sågo vi i den mitt emot belägna dockan trenne nya ångfartyg, uti vilka maskineriet inpassades. Fraser har ännu tillsyn över verkstaden, och en skickligare man kan svårligen erhållas.

Den resande, som efter den långa promenaden önskar en god frukost, kan begiva sig till det nära verkstaden belägna värdshuset, som både ut- och invändigt är snyggt och gott, och kunde tjäna till modell för alla andra värdshus i Sverige. På vägen dit kommo vi genom Frasers trädgård, smakfullt anlagd, omgivande det på engelskt vis inredda, nätta hus, som han bebor. Det glädde mig att se det komfortabla och propra, som överallt framlyste, icke blott där, utan i hela omgivningen. En ordnande ande tycks sväva över det hela. En trevligare boningsort kan man knappast önska sig, än detta ställe, omgivet på ena sidan av kanalens lugna vatten, och på den andra av den brusande Motala ström, vars bräddar, liksom kanalens, äro be vuxna med sköna lövträd.-----

.....

En kritisk tidningsartikel år 1839.

Blandade ämnen, som, på en senare tid, väckt mycket uppseende och utgjort ett av de samtalsämnen, med vilka tidningsläsande svensk allmänhet sysselsatt sig, är Motala Mekaniska Verkstad och dess styrelse.----- Några fakta.--- Den för närvarande så vackra Motala Mekaniska Verkstad, belägen på landtungan mellan sjöarna Vättern och Boren, har, såväl som Göta kanal, på vars strand den ligger, för sin tillvaro att tacka "mannen med järnviljan".--- Fartyg med större maskin än 35 hästkrafter kunna icke gå genom slussarna i kanalen, vilken svårighet man nu söker avhjälpa medelst anläggande av ett Motala fabriks i smått vid Norrköping, där pannorna, såsom varande de svåraste att transportera, komma att förfärdigas. Från England är en Mekanikus, herr D. Fraser införskriften såsom konstruktör och äro även alla verkmästarna med undantag av en (herr C. Jungqvist) engelsmän.--- Från Motala Verkstad hava många vackra och välgjorda arbeten utgått, de där förmånligt vitsorda densamma och städse varit mycket glädjande att se för inhemsk industri nitälskande fosterlandsvännerna. Det har dock alltid påståtts, att man vid förfärdigandet av dessa arbeten merugivit avseende på ett vackert utseende, än på soliditet och ändamålsenlighet i konstruktionen, att man mera fäst sig vid finess och elegans, än beräkning på förtjänst och avkastning åt det verk, som producerat dem, samt följt den grundsatsen, att kosta vad det ville, göra sina arbeten gentila, för att därigenom söka grunda ett hos profana frejdat ryckte såsom Mekanikus, ty det heter: "Aus andere Leute Leder ist gut breite Riemen zu schneiden"; och har detta påstående vunnit en tyvärr allt för grundad auktoritet genom den erfarenhet, att verkstaden flera år drivits med förlust.----- (Författaren kritiserar utförda nybyggnader): Man får då i främsta rummet nämna den onekligen vackra, men dyrbara tackjärnskranen i nedre maskinerhuset, vilken, oaktat den kostat nära 20000 rdr icke kan begagnas till mer än 3 svarvar, d.v.s. de närmast utväxlingsstolen stående. Varför kunde man icke ditsatt en sådan som t.ex. en av gjuteriets kranar, med vilka lyftas tyngder av ända till 60 skeppund. Man kunde därigenom åvägabragt en besparing av ungefär 16000 rdr. Varför icke något valsverk, ingen plåtsax, då likväl verkstaden sökt patent på förfärdigandet av järnfartyg m.m. Förlidet år uppfördes en kvarn med eget vattenhjul för beredande av det murbruk som behövdes vid byggandet av det nya maskinerihuset. Man må dock icke tänka sig, att, vid uppförandet av denna kvarn, det tillgick på vanligt sätt, d.v.s. att man först var säker på de principer vilka man vid dess byggande ämnade följa, voro riktiga och ändamålsenliga; nej, bevars; det roar herr Mekanikus att stundom experimentera i stort, och så gjorde han även denna gången; kostnadsförslag upprättades och en ritning efter vilken kvarnbyggnaden skulle uppföras, gjordes och approberades, flera järnpjäser blevo i enlighet med densamma förfärdigade, men på sistone, förkastades hela ritningen och en annan blev av herr Mekanikus antagen. När en gång nya maskinerihuset blir färdigt, kommer denna kvarn att stå helt och hållet obegagnad, emedan en sådan för samma vattenhjul som blåsmaskinen gående kvarn redan finnes, och då frågas vad verkstaden har för nytta av de 4000 rdr b:o, som den kostat?

De patenter vilka herr Fraser sökt och till en del erhållit, hava åtminstone icke för verkstaden varit några inkomstkällor eller givit några rekommenderande bevis på hans omdömes-

förmåga. Herr Fraser behöver i sanning icke frukta något intrång i den patent å de smörjkoppar som han apolicerar på cylinderlocken och vad det å järnhvylingsmaskiner beträffar, så har ju verkstadsstyrelsen själv fått sina från England. Vem vill numera begagna metallpackningar då det tydligen blivit ådagalagt, att dessa äro i ångcylindern ojämförligt sämre än dem av tackjärn? Insändaren fordrar icke att herr Fraser skulle kunna teoretiskt visa detta eller den olika expansionen hos metall och tackjärn vid lika värmeegrad, ty herr Fraser har beklagligen ingen teori, utan anser det väl, att herr Fraser övertygats därom av erfarenhet, senast med ångfartyget Swithiod.---- Herr Fraser brukar, för att åt sina maskiner giva en större styrka, än som finnes hos dem vilka med beställning på lika många hästkrafter göras hos herrar Owen och Morsing, taga dimensionerna därå större. Detta kan insändaren genom ritningar han äger å dessa maskiner lätteligen bevisa. Herr Fraser har t.ex. till en 35 hästkrafters maskin 36 tums cylinder med 42 tums slag samt maskinens övriga delar i proportion därefter, Herr Owen har däremot i en dylik maskin endast 33 tums cylinder med 42 tums slag. För beställaren kan detta på sitt sätt vara bra, om han icke räknar på den större åtgången av bränsle, som därav blir följden.----

De fartyg, (t.ex. Norrland, Westmanland, Thorshälla m.fl.), som hava för en ojämförligt mindre kostnad fått sina maskiner förfärdigade av herrar Owen och Morsing, gå med mindre åtgång av bränsle nära lika fort som de i Motala förfärdigade. Den nya, av herr Fraser förlidet år "uppfunna" fast i England flera år begagnade förenklingen å ångmaskiner, efter vilken 2:ne redan äro gjorda i Motala och varpå herr Fraser sökt patent, tror insändaren icke kan tåla någon jämförelse med kapten Carlsunds. Man fäster pistonstången vid en med ledning av parallellramar vertikalt gående, triangulär ram, inuti och genom vilken vevstaken omedelbarligen bearbetar vattenhjulsvieven utan balanser, varigenom maskinen intager ganska litet rum. Efter denna metod är ångfartyget Siljans maskin å 14 hästkrafter redan färdiggjord och ett å 20 i verket till det bogserfartyg som kommer att gå på sjöarna Viken, Vättern och Boren.----

Platens mening var att vid verkstaden utbilda infödda mekanici. Nu tillämpas en alldeles motsatt princip. Detta skall den lätteligen finna, som betraktar händelserna med varje bättre, ung svensk man, som ditkommit på en senare tid, vare sig Jernkontors-elev eller icke. Han skall finna vilket inhumant bemötande denne yngling röner, huru han, ifall han har tanke på framtiden, nekad att rita t.o.m. hemma på sitt rum, i smyg kopierar verkstadens verktyg och maskiner, och därigenom ger anledning till oenighet med styrelsen, varvid han alltid som den svagaste blir lidande; huru man sedan på alla möjliga sätt trakasserar honom, nekar honom att spisa å verkstadens världshus, portförbjuder honom (dessa portförbud hava icke funnits före kommerserådet Santesson's disponenttid och äro lika småaktiga som sårande för dem mot vilka de utfärdats) och slutligen genom ett tillkrånglat, om icke dåligt, åtminstone icke rekommenderande betyg, (dessa famösa betyg, genom vilka kommerserådet Santesson söker förvärva sig ett slags författareära, måste i sanning förorsaka honom mycket "huvudbråk" då det finnes de som för 3 månader sedan lämnat verkstaden och ännu icke fått något), söka motarbeta honom på andra håll. Detta allt skall han finna så mycket mera förvånande, som ett alldeles motsatt bemötande visas de ditkommande engelsmännen. (Var och en skall lätteligen inse, det insändaren härmed icke vill kasta den ringaste skugga på de vid Motala anställda engelsmännen, helst vad herrar Malcolm och Thorn beträffar). Han skall söka

förklaringen till detta genom de relationer engelska intresset har därstädes i halva verkstadsstyrelsen och beklaga att den eller de som dirigera det hela, i följd av bristande sakkännedom äro tvingade att lyssna till och handla efter sådana insinuationer, de där åsyfta, att, så vitt på dem ankommer, hålla Sverige i all tid i industriöst hänseende beroende av utlänningar.---

Vid verkstaden hava endast två svenskar (och detta genom Ammiral v. Platens försorg) blivit verkmästare, nämligen herr Karlberg, offentligt vitsordad som en utmärkt mekanikus och redan för många år sedan från verkstaden avflyttad till följe av något missförstånd med herr Fraser, samt herr Jungqvist. (Såsom en gärd åt rättvisan anser sig insändaren böra nämna, att den våldsverkare, som inkastade stenen till kommerserådet Santesson och som i den skrift han lät åtfölja densamma, på arbetarnas vägnar hotade herr Jungqvist, icke hade reda på "ställningar och förhållanden" inom verkstaden, vare sig nu att herr Jungqvist kanhända följt ett nedtvingarsystem i arbetslönerna och vid de så kallade betingsarbetena, så vet dock insändaren och varje arbetare, att han därtill varit tvingad, ävensom att, om man i fråga om goda viljan skulle träffa någon i Motala, som menade uppriktigt med både arbetarna och verkstaden, så vore det hos honom).

Herr Jungqvist är för närvarande den skickligaste, mest verksamme, ehuru minst lönade verkmästaren vid Motala.

Ritkontoret är för närvarande utan förman, emedan den unge svenske man, som sist skötte denna syssla och som genom utmärkta anlag lovade att i framtiden bliva av stor nytta, måste flytta från Motala i följd av så knappa villkor, att han icke kunde bärga sig. Verkstadsstyrelsen är således när som helst i tillfälle förnya historien om gentlemannen Gunn. Prosit!

Verkstadens ekonomi och polis dirigeras av herr kommerserådet Santesson. Där, i lugn och långt ifrån tidningarnas spejande argusögon, överskådar han stolt, ifrån värds huset, där han bor, sitt lilla paschalikat, detta fält för hans godtyckliga lagstiftande, aldrig vilande, experimentella verksamhet.--- De som från hans domstol vädjat till vanliga, svenska domstolen, hava fått ett precis motsatt utslag. Detta kan inhämtas av historien om arbetaren Gröndahl, vilken instämde verkstadsstyrelsen för de honom ådömda böterna, där verkstaden förlorade, vidare rättegången med samme man, emedan han, oaktat kontraherad vid verkstaden på 6 år, därifrån avvisats endast därför att han var nog brottslig att icke vilja nöja sig med herr kommerserådets domslut över honom; vidare av rättegången mot gossen Carlsson, den herr kommerserådet lät så obarmhärtigt behandla, men vilken sak han lyckades få i godo nedlagd.

Ett gammalt ordstäv säger: "Bättre att stämma vatten i bäcken än i ån", och hade herr kommerserådet lika visst följt, som han ofta begagnar detta ordspråk, då hade herr kommerserådet annulerat de regler och författningar samt uppsagt de ordnings- och förmän han tillsatt över den av de arbetande själva och på deras fristunder i somras uppbyggda dansplanen, när arbetarna anhöllo därom, görande honom uppmärksam på det ingrepp han gjorde i deras äganderätt, då hade han inställt sin enorma reglementsfabrikation med varje vecka någon ny förordning utkommen, till och med för elevernas och arbetarnas matbord. vilken endast åstadkommer oreda, samt i andra hänseenden sökt gå arbetarnas önsknings till mötes, och därigenom förebyggt de oordningar och det oväsande, som på

en senare tid inträffat i Motala, men i stället nedtvingar herr kommerserådet arbetslönerna, vilket är så mycket mera utarmande för arbetarna som priserna på livsmedel under de senare åren mycket stegrats, utgiver nya förordningar till och med för "lekamtligt ätande och drickande" samt förbjuder äntligen arbetarna, att, som hittills brukligt varit, få sin avlöning på verkstadskontoret, utan skall den nu tilldelas dem ute på landsvägen. Varje resande som passerat förbi verkstaden då avlöning försiggått, förundrar sig över att arbetarna icke inom samma plank, där de förtjäna sin lilla avlöning, densamma utbekomma, utan måste under bar himmel, ofta i regn och yrväder, på den otäckt smutsiga landsvägen under 1 1/2 timme (från kl 1 till kl 1/2, 3 avlöningsdagen) avvakta den stund, då de mellan den på sådana dagar till marknad talrikt församlade människoskaran, av herr kommerserådets betjänt i flockar eller hopar under namn av filare, gjutare, snickare etc med hög röst framropas till avlöningssluckan. De som känna huru verkligt ordentliga verkstadsarbetarna äro, synnerligast i jämförelse med arbetarna vid andra större inrättningar, den som känner huru tyst och stilla där tillgått under andra disponenter, t. ex. baron v. Steijern och bergmästare Örngren, om vilka arbetarna alltid tala med känslor av största välvilja och högaktning, -han tvivlar icke på att dessa herr kommerserådets lyckliggörande reformer äro orsaken till den obehagliga kontrasten mellan förr och nu. Övannämnda herrar behandlade arbetarna så, att de hade deras kärlek och tillgivenhet, utgävo inga regler för deras nöjen, men deltog väl däri, och alltid vetande sig vara omgivna av människor som älskade dem, behövde de icke omgiva det hus, de bebodde, med skrikande nattvakter.-----

Fosterlandsvän.

.....

År 1844 skriver en författare:--- På stranden av strömmen ligger Charlottenborg, på stranden av kanalen, ungefär mitt emot detta, ligger greve Platens grav. Det förra, ett skönt herresäte på en höjd ovanför den muntra älven, tyckes utvisa det angenämaste hem för livet och glädjen, den senare, troget vaktad av de kringstående lövträden utmed det tysta vattnet, säger tydligt åt vandringen, att här är en den skönaste boning för döden och friden. -- Då man på denna sida fortsätter vandringen utmed kanalen, kommer man till reparationsdockan vid Düvedal, som kan rymma 16 fartyg. Härifrån leder en färja över kanalen till den mitt emot, på andra sidan belägna mekaniska verkstaden. Då man ingår genom porten (i det plank som omger hela verkstaden), som är belägen åt kanalsidan, har man mitt fram för sig uppsättningsverkstaden, ett stort hus, vars inre utgöres av ett enda stort rum med tre rader fönster i höjden. Över de höga dörrarna läses: MOTALA VERKSTAD. Vidare märkes maskinerihuset, av sten, Häri arbeta alla de stora och beundransvärda svarvstolar, bormaskiner, skärmaskiner och slipstenar, kuggskärnings, och hyvelmaskiner, flera av dem av mest komplicerade beskaffenhet och av vilka en stor del så gott som sköta sig själva. I den största svarvstolen kunna järn- och metallpjäser av till och med 60 skeppunds (=cirka 10 ton) tyngd svarvas. Alla dessa maskiner drivas av ett enda stort vattehjul. Några av maskinerna äro förfärdigade i England, men de flesta i Motala. Filverkstad, även innehållande svarv- och bormaskiner samt filbänkar, snickareverkstad där alla modeller förfärdigas, som förvaras i modellboden med över 4400 modeller, ritkontoret, förrådet, plåtslagareverkstaden, smedjan, kopparslagareverkstaden, metallgjuteriet, tackjärnsgjuteriet och lilla grovsmedjan.

Färdigbyggt ehuru ännu ej inrett, stora maskinerihuset, (senare kallad sjömaskinsverkstaden) en stor, praktig byggnad, vars yttre nästan liknar en kyrka. Under arbete: Stora grovsmedjan och stora valsverket.--- Bland boningshus må särskilt nämnas disponenthuset, av sten, en utmärkt smakfull och vacker byggnad. För verkstadens räkning är anställd särskild präst och läkare, ävensom skola är inrättad för arbetarnas barn. Verkstaden sysselsätter omkring 200 ständiga arbetare och 12 tjänstemän.----

.....

Marie-Louise av Forssell antecknade från en resa bl.a.: ---Det är synd det vid vår ankomst(till Motala) skulle vara så skumt att man ej kunde redigt urskilja alla föremål, ty enligt min föreställning lär det vara rätt vackert här vid Motala. Vättern tyckes mig härifrån likna Riddarholmsfjärden och så väl strömmen, som sorlande framväller under den långa brons valvbågar, som den livlighet av kommande och farande, vilken här råder, erinrar mig om-stadslivets buller. Carl(Forssell) gick att se den mekaniska verkstaden. Vi vandrade genom Motala köping, och pappa talade om huru ödsligt och villt det för 34 år sedan var på denna nu så livliga plats, då han under greve Platen gick i sitt anletes svett och utstakade Göta Canal. Det hade varit roligt få inträda i arkivet, ty där förvaras mängen karta, ritad av Carl Forssell.

På värdshuset språkade vi om Calle Engström med uppasserskan, som blev helt röd av förtjusning, då vi sade oss känna honom. Tidigt(nästa dag) sutto vi i vagnen för att hinna se verkstaden, göra ett besök på Storberg hos kusin Silveria Fries, nu fru Tisell, där vi ämnade frukostera och liväl hinna fram till te-dags. Det första roade oss mycket, ehuru just fruntimmer ej kunna intressera sig för mekaniska verkstäder. Men att se livet, rörligheten, det stora vattenhjulsets rastlösa verksamhet, de uppskjutande, stora, praktfulla byggnaderna, anlagda i engelsk stil, och en ung, särdeles vacker herr Blackwood, vilken pappa anropade till vår vägvisare, och som oaktat han iklätt sig en tjänares skepelse, dock genast föreföll oss att vara en gentleman,- allt detta skulle nödvändigt skänka oss nöje.----

.....

Tidningsnotis 2/7 1842: Att herr kapten H. von Steijern, under den tid han var disponent vid Motala mekaniska verkstad tillvunnit sig därvarande personals högaktning och vänskap är redan känt, likasom att han också lika allmänt som rättvist saknas. Ännu ytterligare bevis därpå är den, förlidna söndag genom en deputation bemälte herr kapten överlämnade frukt- och blomstervas av silver, vägande 87 lod, vars inskription: "Tacksamt minne till Herr Kapten Hindrik v. Steijern den 14 April 1842, af Personalen vid Motala Mekaniska Werkstad", uttrycker så väl Personalens tacksamhet och erkänsla, som ock den förhoppning att hädanefter i Herr Kapstens minna vara innesluten.----

.....

Tidningsnotis 4/5 1844: Efter i går på förmiddagen av hr baronen och landshövdingen Palmstierna anställd mönstring med så väl de beväringsskyldiga inom staden (Vadstena) som de från Aska, Dahls och Bobergs härader, uppstod ett litet "krakel" de unga krigarna emellan. --- Något anmärkningsvärt var att ingen faktorist från Motala verkstad deltog i tumultet, vilket fridsamma förhållande torde få tillskrivas faktoriststyrelsens hedrande vaksamhet, som lät 2:ne unga, herrar Fraser och Lampa, åtfölja de beväringsskyldiga, på det att de ej skulle göra några snedsprång eller "mörksens gärningar".

.....
Tidningsnotis 17/8 1844: Uppå nådig befallning har kungl. Sundhetskollegium, genom skrivelse den 25 sistlidna juli meddelat kungl. bef. havande att under den 21 förutgångna juni kungl. maj:t beviljat tjänsteårsberäkning åt en behörigen godkänd läkare vid Motala Mekaniska verkstad, under iakttagande av de villkor och skyldigheter kungl. kungörelsen den 17 oktober 1840 för distriktsläkare bestämmer, kommande, i likhet med vad kungl. bef. havande uti avgivet underdånigt utlåtande i frågan hemställt, läkaredistriktet att utgöras av Aska härad med närbelägna orter.

.....
Tidningsnotis 14/9 1844: Löjtnanten v. Feilitzen, som under de senare åren med nit och förtjänst handhaft den svåra chefsbefattningen vid Motala Mekaniska verkstad, har nu inlämnat sin avskedsansökan och kommer inom kort att lämna stället. Chefsplatsen kommer ej att återbesättas, utan skola de därmed förknippade åligganden fördelas emellan verkstadens övriga förste tjänstemän, varvid hr Carlsund framför allt lär bli den egentliga chefen. I övrigt har bolaget utsett inom sig greve Platen och major Odenkrantz, att gemensamt eller turvis övertaga ledningen av verkstadens överstyrelse.

.....
Tidningsartikel 10/8 1850: Den 4/8 mellan 6 och 9 på aftonen levererades i Motala köping en större batalj, dels vid gästgivaregården, å vars krogar grälet börjades, dels å landsvägen och dels å kajen vid hamnen. De stridande voro arbetare vid Motala Mekaniska verkstad å ena sidan, samt besättningarna å de i Motala hamn liggande fartyg, med flera personer å andra sidan. Som huggvapen begagnades stakar och påkar, och som kastvapen stenar, av vilka några voro så stora, att de vägde cirka 1 lispund (8,5 kg). Det oaktat och ehuru de stridandes antal uppgick till cirka 100 personer, erhöill dock ingen någon svårare blessyr. Oaktat stridens vildhet lyckades det dock slutligen kronolänsmannen i distriktet, hr Gustafsson, att stifta fred på det sätt, att han lät arrestera en av de vildaste kämparna, skepparen Daniel Carlsson från Brunnsolmen, med vilken åtgärd verkstadsarbetarna, som hade övervikten, voro belättna och begåvo sig på länsmannens uppmaning från valplatsen.

.....
Tidningsnotis 22/9 1863: Motala Mekaniska verkstads ångare "Fraser" har vid Jönköpings järnvägsstation i dessa dagar avlastat 1065 st. järnvägsstckenor, vilka tvivelsutan äro en del av den av järnvägsbyggnadsstyrelsen sistlidna vår gjorda beställning. Oöförmåla fartyg, till både skrov, spant, däck och reling helt av järn, är så stort det möjligen kan få vara för att gå genom slussarna, och följaktligen det största av alla kanalfartyg, varjämte dess tunna väggar och frånvaron av passagerareanordningar också gör detsamma till det lastdrygaste.

.....

Tidningsnotis 5/3 1869: Huvudmännen i Motala Mekaniska verkstads arbetares sparbanksinrättning kallas till det i stadgarna § 17 föreskrivna ordinarie sammanträde å Motala Mekaniska verkstads kamrerkontor, söndagen den 21/3 kl. 4 e.m.

Motala i februari, Direktionen.

(Sparbanken bildades av verkstadsbolaget år 1840, övertogs av arbetarna själva år 1868 och överläts år 1870 till Linköpings sparbank.)

.....

Tidningsnotis 21/5 1869: Signaturen Raymund skriver bl.a.: Ökade och underlättade kommunikationer så väl i smått som stort utgöra företeelser för dagen, och velocipederna intaga ett rum- jag vet icke om man ännu kan säga ett aktat- bland fortskaffningsmedlen. Det påstås att man är sysselsatt med att konstruera en velociped vid Motala verkstad; skulle detta vara osant, så är det emellertid icke otroligt, då det är känt, att nyheter i uppfinningar där gärna prövas för att utröna om de duga till något. De modärna snabbfotingarna komma sannolikt att undergå många förändringar innan de bliva rätt praktiska; i stället för trampningen skulle en liten lätt-skött varmluftsmaskin, eldad med fotogén kunna göra god tjänst, då ville det blive något af- vad vet jag?

.....

Tidningsnotis år 1869. (Posttidningen). Om Motala verkstad. Hela fabriksarbetarspersonalen utgöres av 780 personer, därav 28 mästare. Inga kvinnor användas, men 38 arbetare finnas som ej uppnått 18 år. Denna arbetspersonal är till största delen bofast. Många arbetare hava uppfört egna bostäder, men de övriga få mot hyra begagna av fabriken anordnade, prydliga och bekväma lokaler, där allt vittnat om snygghet och trevnad. Dessutom är väl sörjt för arbetspersonalens välbefinnande på stället. En arbetareförening är bildad, som uppfört en särdeles vacker och rymlig byggnad, för att där tillbringa lediga stunder med läsning och samtal, och till förströelse har man gent emot, på andra sidan kanalen, för arbetarna och deras familjer iordningställt dels en danssalong dels och en särskild sal, där, vid samlingstillfällen, får till förtäring serveras allt, utom spirituosa. Maskiner som dagligen begagnas i fabriken äro:

Tre nagelmaskiner, sju klippmaskiner, tre stickmaskiner, fyrtiotta svarvmaskiner, en bockmaskin, tjuguttre bormaskiner, en dragmaskin, sju gängmaskiner, tretton hyvelmaskiner, en kuggskärningsmaskin, en mutterhyvlingsmaskin, samt en muttersvarvningmaskin.

.....

Tidningsnotis 2/11 1869: Motala verkstads arbeten bedömda i Petersburg.

I tidningen "WESTY" läses: Bland den mängd av fartyg, som ligga på Newan, ådrager sig genom sin skönhet en ovillkorlig uppmärksamhet den lilla svenska skruvångbåten "Maria", byggd å den bekanta Mekaniska verkstaden Motala och framställande ett särdeles lyckat försök i skeppsbyggnadskonst. Hela fartyget är gjort av garvstål, vilket, jämte dess i förhållande till järnets, större varaktighet, gör detsamma betydligt lättare. Skruven sättes i rörelse medelst en högtryckningsmaskin av 40 hästkrafter, som utmärker sig genom sitt vackra och starka arbete i förening med egenskapen, att, i

händelse av behov, kunna åstadkomma ett dubbelt så stort tryck. Den är tillika särdeles bekvämt placerad, i följd varav den lilla båten har tvenne förträffliga däckssalonger, som kunna inrymma omkring 60 passagerare.

.....
Tidningsnotis 11/8 1871: Den ångslup, utmärkt vacker, som var ämnad att trafikera kanalen mellan Motala Köping och Verkstaden gick förliden lördag kl. 1 av stapeln och som ångslupen några dagar förut blivit försäld till ett bolag i Stockholm måste Motalaborna alltså förnöja sig med att även framdeles begagna apostlahästarna, åtminstone i år, när de begiva sig till verkstaden

.....
Samma månad och år: Vid Motala Mekaniska Werkstad beslöts sistlidna fredag, att ingen främmande hädanefter får besöka verkstaden utan att därtill åga chefens tillstånd.

.....
Tidningsnotis 1/9 1871: Förliden torsdag uppehöll sig i Motala den hertigluga Sachsen-Coburg-Gotha-familjen, på genomresa till Stockholm och gjorde ett längre besök i Motala verkstad.

.....
Lördagen den 14 oktober 1871 strejkade verkstadsarbetarna. Hela strejkhistorien behandlas sammanfattningsvis i tidningsartikel 31/10 samma år:

Som vi förut nämnt, fick missnöjet bland arbetarna sitt utbrott lördagen den 14 dennes i följd av ett bland dem sedan länge gängse ryckte om blivande nedsättning i arbetslönerna och att ingen skulle få mera än 16 öre per timme i avlöning. Detta ryckte ägde dock ingen annan grund, än att disponenten, som hyser den riktiga åsikten, att det är arbetet som skall betalas och icke arbetaren, ämnat från den 1/12 förminska avlöningen för några, som icke göra skäl för vad de nu uppbara i dagspenning, efter uppgift omkring 15 stycken. Då anmälan om vilka denna lönenedsättning borde drabba, naturligtvis måste komma genom verkmästarna, och valsverksmästaren därmed av giltiga skäl gjorde början, så kan man däri spåra ett av skälen till arbetarnas missnöje med honom.

Herr Wittenström, som sannolikt är vårt lands skickligaste valsverksmästare, och som till och med i England lyckats införa egna värdefulla uppfinningar i sitt fack, har behandlat honom underlydande arbetare strängare än de andra verkmästarna vid Motala verkstad gjort och har kanske någon gång gått väl strängt tillväga.

Hela förloppet med oroligheterna var följande:

Nämnda lördag på e.m. infunno sig samtliga verkstadsarbetarna vid verkstadens värdshus, där kapten Unge och verkmästaren Norrman från Lindholmen med flera för tillfället uppehöll sig, och förklarade att de på grund av ovannämnda rykte icke vidare ville arbeta. Kapten Unge uppmanade dem att utse delegerade som förde allas talan och dem ville han träffa om en kvarts timme på kontoret. Unge förklarade här att blott 15 st. arbetare i valsverket och hammarsmedjorna på goda skäl skulle få något nedsatt avlöning, varemot avlöningen samma dag skulle höjas för omkring 30 st. och inalles under året för omkring 100 st.

Alla utom en förklarade sig nöjda och denne blev genastavskedad. Ingeniör Norrman och alla verkmästarna voro närvarande, men deltog ej i samtalet. Då disponenten på måndag morgonen genomgick verkstaden, fann han alla arbetarna såsom vanligt på sina platser. Vid återkomsten till kontoret sammanträffade han med verkmästare

Wittenström, som dock tyckte sig bland arbetarna i valsverket märka en dov jäsning och att missnöjet fortfor, varför de båda begåvo sig dit. Sedan de varit en god stund därstädes och voro färdiga att begiva sig därifrån, höjdes ett hurrarop ibland arbetarna, varvid de liksom på given signal lämnade sina platser och skockade sig tillsammans på en plats i valsverket, dit disponenten och verkmästaren då skyndsammast begåvo sig. Disponenten förehöll dem allvarligen det oriktiga i deras beteende och varnade dem för obetänksamma och våldsamma demonstrationer. Efter att stilla åhört detta förklarade en av arbetarna, att meningen var att uttrycka sitt missnöje mot verkmästaren Wittenström, och rådde honom därför att avlägsna sig. Han gav vika för övermakten varvid massan under skratt och hotelser följde tätt efter honom till yttre verkstadsporten. Den av dem som tycktes vara oförskämdast och mest närgången och hotande, fasttogs av disponenten och infördes på kontoret, där tillförordnade kronofogden Widegren händelsvis befann sig, vilken då på disponentens anmodan stämde honom till tinget samma dag. Därefter skyndade disponenten och kronofogden ut till hopen, som då återvänt och i kraftiga ordalag föreställde dem det laglösa i deras beteende och uppmanades kronofogden att säga dem varthän sådant uppförande kunde leda. Fullkomligt stilla och tysta avtroppade arbetarna till sina behöriga platser och återtog ivrigt sina arbeten. Med anledning av vad som förefallit, ville verkmästaren icke stanna vid sin befattning, utan avreste samma dag från orten.

.....

Skådespelaren, teaterdirektören och dramatiska författaren Ludvid Josephsson var en varm beundrare av Motala verkstad.

År 1882 skriver han bl.a.:

Överdådigt skön är färden på kanalen med ångslupen fram till Motala verkstad, men än skönare är vandringen till fots på slusshöjden med sina lunder sluttande mot den romantiska sjön med lummiga höjder och historiska, fast omdanade herresäten, på kanalens stränder, utmed Platens stilfulla grav, i lunder och aliéer av de härligaste lövträd av alla slag, som skugga vägen, eller utmed täcka och prydliga villor och trevna arbetarebostäder i köpingen, förlåt staden. Jag minnes nu icke längre huru många gånger jag promenerat där, men gör det fortfarande med oförminskat nöje.

Men ända fram till den berömda verkstaden vågar jag mig denna gång icke. Och varför? Har jag tappat intresset för denna gigantiska exponent av svensk storindustri? Nej! Tvärtom! Minnet av det intressanta verkstadslivet där, de gnistrande rödglödgade järnmassorna, som hämtas från härdarna, de tunga, bultande hammare, som under fyrverkeri böjde och plattade järnet, drivna av vattnets eller ångans kraft eller av de härdade arbetarnas muskelstarka armar, där de, sotiga och svettdrypande rörde sig i titaniskt höga och vidsträckta, nedsvärtade, av flammande eldar upplysta salar, i vilkas öppningar å tak och väggar solljuset lyste in sin frid och välsignelse över arbetet när ej vinden tjöt där inne ur alla sina orgelpipor eller regnet sipprade in genom öppningarna och färgspelet därigenom oupphörligt växlade - minnet om detta, om dessa ärorika arbetets bragder i denna storartade utsträckning, minner om bultandet och hamrandet där ute på skeppsvarvet där timmermännen drevo de väldiga spikarna i relingar och kölar, minnet om nyskapade lokomotiven eller propellrarna,

vilka både inom och utom landet hade berättat eller skulle vittna om det svenska järnets och arbetets duglighet, hållbarhet och prydighet, i de utvidgade kommunikationernas och hastighetens tidevarv, det minnet var för starkt för att ej såras av den tunga tanken att måhända allt detta inom kort skulle upphöra eller endast vara en dröm, en saga. Ödesdigert hade runt landet ryktet spritt sig, om Motala verkstadsbolagets iråkade obestånd och den förhandenvarande faran avatt det stora, präktiga arbetet skulle inställas. Kom alla fosterländskt sinnade hjärtan att krympa. Tusentals arbetare skulle måhända nödgas lämna härdarna för deras mödosamma arbete och bliva brödlösa; stora kapital och tankar gå förlorade. Arbetet var icke avstannat, sade man, med det bedrevs lamt och intresselöst, midsommardagarna spridde detta år ingen glädje bland de annars nöjda arbetarna, och först sedan en ljusning om hjälp i betrycket försports och en liten avbetalning å de förut inställda arbetslönerna kunde göras, blev åter glädjen väckt och i sista minuten kunde den aldrig förr avsaknade majstången resas och fiolen stämmas till dans, men ännu med tunga steg, ty faran var icke överstånden. -----

.....

Den 2/9 1896 höll fötroendeman Blomberg ett möte vid "Röda Källaren" med Motala verkstads arbetare och kl. 11 på kvällen bildades en fackförening. Söndagen 13/9 samma år samlades man ågen på samma plats och man beslöt att från och med 1/10 1896 ansluta avdelningen till Järn- och Metallindustriarbetareförbundet. Avdelningen hade 31/12 1896 366 medlemmar. (Se nästa sida).

.....

Utställningen i Stockholm 1897.

Ett godstågslokomotiv från Motala verkstads ny AB, en kolossal pjäs, byggd efter statsbanornas system och synbarligen i besittning av jättekrafter. Det säger sig självt att det på denna maskin nedlagda arbetet är förstklassigt.

En maskin, som redan genom sina kolossala dimensioner väcker allas intresse och beundran är en av Motala verkstad utställd propellerångmaskin, avsedd för den å nämnda verkstads varv under byggnad varande pansarbåten "Njord". Den ofantliga pjäsen är emellertid ej blott till storleken en jätte, den kan även utveckla jättekrafter. Vi vilja blott i förbigående nämna, att maskinen är avsedd att utveckla ej mindre än 2500 indikerade hästkrafter i sina tre cylindrar och att den kolossala propelleraxeln, mätande nära en tredjedels meter i genomskärning, kan vid högsta fart rotera 124 varv i minuten. Man tycker att en sådan jättemaskin skulle vara tillräcklig att framdriva det största fartyg, men en pansarbåt behöver mera ändå, "Njord" skall en gång i sitt skrov inhysa två dylika kraftcentra, det är nämligen endast babordsmaskinen som här utställs. Arbetet i sin helhet vittnar om ett särdeles noggrant arbete, vilket bäst synes, då den ofantliga pjäsen vissa tider hålles i gång, satt i rörelse av en liten elektrisk motor på 3 å 4 hästkrafter. Men så tyst och lugnt som jätten då rör sina väldiga ställemmar kommer han nog icke att arbeta, när vid forcerad fart och högsta ångtryck alla dess krafter skola spännas till det yttersta. Verkstaden utställer även en stående compound sjöångmaskin om cirka 200 hästkrafter, även den ett synnerligen gott arbete, samt en del verktygsstål, turbiner, lavettsidor med mera.

Motala verkstads nya aktiebolag tilldelades guldmedalj.

.....

Minne från Motala verkstad, av C. J. ,utgivet av Rehnberg.
Han kom år 1907 från Tyskland till Motala verkstad.

"Du väna stad vid Vätterns strand. Det var en gammal verkstad efter gamla världen, men där fanns många nya arbetsmaskiner, särskilt en fräsmaskin, som de fräste koppelstänger i till lok. Så fanns där flera moderna svarvar. Det var flera, som de arbetade för fullt uti, som saknade gängstigningar. Det var äldre personer, som stod vid dem och svarvade armatur. Gångorna slogo de för hand med ett stål, som de höllo med händerna, men några vackra gängor blev det inte, för de blevo vingliga och den rätta vinkeln fick de ej, så jag tänkte, när jag såg den tillverkningen, att den gången de svarvarna blir lediga, så blir det nog svårt att få ersättare. Timlönen var år 1907 om jag minnes rätt, högst 33 öre och det fick jag^{x/}. Och så arbetades det på ackord, men de skulle inte få tjäna mera än 15 %. De var mangrant organiserade, men bland dem fanns de, som skulle spöa varje nykomling. Öknamn hade de på varandra såsom

.....o.s.v. Jag framhöll för dem, att sådant var gammalmodigt och fult, men det tyckte inte de, för det var så roligt, och de där namnen passade väl in på vars och ens utseende. Var det någon som skulle gifta sig, så skramlade kamraterna till det allra nödvändigaste och det var princip där. Ungkarlarna hyrde in sig i familjerna. Möblerade rum fanns inte, möjligen enstaka. Jag hade rum på en matservering, där några kontorsanställda åt och hela min förtjänst gick åt till mat och hyra. Kamraterna frågade, vad jag tänkte på, som levde så stort. Arbetskamraterna voro bra, men de äldre var nog litet miss-tänksamma och rävaktiga. De vågade aldrig svara en överordnad, utan hade blind lydnad. Jag trivdes vid Motala verkstad. År 1907, då jag kom till Motala verkstad, tog de mått på gammaldags vis. De lade en passare på tumstocken, tog så gott de kunde, men några noggranna mått blev det inte. Skjutmått såg jag första gången i Berlin år 1900."

.....

x/ Han minnes nog fel här. Högsta timlönen var säkerligen över 33 öre år 1907. Enligt Motala verkstads minnesskrift var arbetarnas medeltimförtjänst 31,21 öre år 1907.

På den glänta i skogen vid "Röda källaren", där verkstadens fackförening bildades, finnes en minnessten med inskriptionen:

År 18¹₁₀ 96
Bildades på
denna plats Sv.
Järn o Metall (Se även sida 511)
Arbetareförb:s
Avd. 37

Pionjärerna hyllas
Minnet hugfästes
1946
Av Metalls avd. 37

.....

Förhållandena vid Motala verkstad år 1897.

Ordinarie arbetstid 10 timmar och varannan lördag 5 timmar. Således 60 timmar ena veckan och 55 den andra. Början kl 7, middag 12-1, slut kl. 6 utom varannan lördag, då det slutas kl.12. Avlöning varannan fredag. Varje arbetare är olycksfallsförsäkrad för 1000 kr per år, vartill varje arbetare betalar 1 kr per år, resten av bolaget. Fri läkare, men ej medicin. Fria bostäder eller hyresbidrag finnes ej, men en del bo i bolagets hus, hyra mellan 50 och 75 kr per år. Genomsnittsförtjänsten för hela arbetarstammen 555,36 kr per år. Medelålder 35,2 år. Av 485! arbetare, som lämnat uppgift voro 331 gifta och 151 ogifta. Sammanlagda barnantalet för dessa 331 familjer är 826. I lönen är inräknat ackordsarbete, men ej övertidsarbete, som betalas med 25 % tillägg för kvällsarbete, 40 % för nattarbete och 50 % för söndagsarbete. Så låga som dessa löner äro, kan det synas märkligt, att verkstaden har förmåga att kvarhålla arbetare. Ej mindre än 422 av 521 arbetare ha nämligen arbetat vid verkstaden hela den tid de tillhört respektive yrken. De allra flesta torde kunna räkna Motala som sin födelsebygd. Orsaken torde ej vara belåtenhet med sin ställning, utan hellre i en ofta, särskilt vid industriella anläggningar på smärre orter förekommande obenägenhet för ombyte av vistelseort. 14 arbetare förtjänade 200-300 kr per år; 31 st. 300-400 kr; 133 st. 400-500 kr; 128 st. 500-600 kr; 137 st. 600-700 kr; 39 st. 700-800 kr; 9 st. mer än 800 kr.

Tabell över timlönerna vid Motala verkstad år 1897.

Yrkesart	Timlön, öre																
	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
Plåt- slagare	2	1	16	13	28	18	24	25	29	13	22	15	12	6	9	-	1
Maskin- arbetare	1	-	3	1	2	2	5	5	4	7	11	8	10	17	8	-	-
Filare	-	-	-	-	2	5	12	4	6	7	2	3	6	15	6	5	-
Ånghammar smeder	-	2	-	-	5	8	13	3	6	1	3	6	1	6	-	2	-
Koppar- slagare	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	1	2	1	1	-	-
Smeder	-	-	-	-	-	-	-	2	1	8	3	2	3	3	1	2	-
Kopparsl. lärling.	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Smides- hantl.	-	-	-	-	-	25	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Förklaring till tabellen: 28 st. plåtslagare hade 14 öre i timmen, 15 st. hade 21 öre; 2 filare hade 14 öre; 15 st. hade 23 öre o.s.v.

I tabellen äro 29 st. arbetare under 18 år ej medtagna.

Medeltimförtjänsten inom järn- och metallindustrin år 1897:
Nyköping 21,5 öre; Norrköping 23 öre; Motala verkstad 18 öre;
Örebro 17,1 öre; Norrahammar 16 öre; Göteborg 19,7 öre.

.....

Motala verkstads föregångare.

Motala verkstad anlades år 1822, vid kanalens sydöstra strand. Redan tidigare hade Göta kanalbolaget inrättat en mindre verkstad på nordvästra sidan av den blivande torrdockan.

I redogörelsen från en kungl. kommitté, tillsatt år 1815 för att undersöka arbetsförhållandena vid kanalen heter det bl.a: "Behovet har fordrat inrättandet av mekaniska och modellverkstäder, som förestås av två kunniga, engelska mästare."

Bland kanalbolagets anställda nämner redogörelsen en verkstadsinspektor vid Motala.

Namnen på dessa kanalbolagets engelska mästare äro okända.

Om Motala verkstad :Se även sidorna 589, 591, 592.

Några av verkstadsläkarna.

Kir. stud. Carl Ol. Lindström var en tid överläkare vid Göta kanal. År 1827 och ännu 1839 läkare vid faktoriet, gift 1811 med Lovisa Ulrika Kinnander, dotter av prosten Kinnander och Ulrika Sofia Jansson. Han tjänstgjorde alltså redan under utbildningstiden.

Fredrik August Ekström, med. doktor, kirurgie magister, född i Linköping 5/6 1816. Fadern musikdirektör. Stud. i Uppsala 1835, med. fil. kand. 1837, med. kand. 1840, med. lic. 1841, samma år promoverad med. doktor, kirurgie magister 1842.

År 1843 läkare vid Motala verkstad, 1844 distriktläkare med station i Motala, 1846 ordinarie intendent vid Medevi brunn. Synnerligen framstående ögonläkare.

Åt 1871, M. Malmberg.

.....

Enl. kungl. brevet 2/4 1839 hade verkstaden åren 1842-69 sin egen präst, som kallades av verkstadens styrelse och befullmäktigades av domkapitlet i Linköping, efter prövning av den kallades kompetens. Han skulle även vara skyldig att undervisa den vid verkstaden anställda personalens barn. Varannan söndag skulle han förrätta högmässogudstjänst och administrera sakramenten i verkstaden kyrka.

Löneförmåner: Fri bostad, vedbrand, 540 rdr rmt m.m.

Tjänsten uppehölls hela tiden av Anders Olof Hertzman, som sedan blev kyrkoherde i Västra Ny socken.

I den nu försvunna verkstadskyrkan, "Gamla kyrkan", var folkskola sedan man upphört att hålla gudstjänst där. Revs när statens kraftstation byggdes.

Sammanringning till gudstjänst skedde med den klocka, som var belägen på taket av gamla pannverkstaden, i den ändan av byggnaden som var närmast kyrkan.

(Den i andra ändan av byggnadens tak anbringade klockan användes som bekant som signalgivare för verkstadsfolket.

Den ringde kl. 6 på morgonen för uppstigning, kl. 7 för arbetets början, kl. 12 för middagens början, kl. 1 för arbetets återupptagande, kl. 6 eftermiddagen för arbetets slut och kl. 10 för sänggående.)

.....

Kontorspersonal vid verkstaden år 1871.

Kamrer O. Murray, född 1836
Läkare M. Malmberg, född 1829
Sjuksköterska Sofia Ulrika L'ronge, född 1814
Kassör R.A. Hammarstrand, född 1810
Bokhållare C. G. Steffen, född 1817
Förvaltare C.F. Tinnerholm, född 1832
Kontrollör J.G. Nilsson, född 1811
Bokhållare C. Kock, född 1837
" J. A. Molander, född 1843
" A. T. Olsson, född 1842
" A. C. Thorsson född 1846 *
" O. E. Weibull, född 1849. Senare kassör.
Verkmästare F.E. Sandgren, född 1817
" C. G. Wittenström, född 1831
" J. A. Nordstedt, född 1828
Ritare A.F. Rosborg, född 1829
" C. J. Hesselius, född 1845
" J. T. Södersten, född 1842
" O. W. Nyholm, född 1848
" Sten A. Schale, född 1848
" Per Joh. Lindberg, född 1847
" Olof Albert Bengtsson, född 1838
Byggnästare Börje Carlsson, född 1806.

.....

Kassör Weibulls släkt:

Kronobefallningsman Lars Albrekt Weibull, gift med Maria Elisabet Klow.

Son: Mattias Weibull f. 1783, död 1838, borgmästare i Linköping, häradshövding, lagman. Gift med Kristina Charlotta von Nackreij, dotter av häradshövdingen, titulärhovrättsrådet Ture von Nackreij i hans första gifte med Kristina Margareta Natt och Dag. (Gift andra gången med Juliana Ulrika Gyllenram).

Son: Kasten Mattias Weibull, f. 1823, död 1853, gift med Gunilla Matilda Thunström, död 1905.

Son: Otto Edvard, f. 1849.

*) Den vid verkstaden utgrenade släkten Thorsson härstammade från svannaren vid verkstaden Jonas Thorsson, från Skeppstaden i Åbo härad, Västergötland. Han var således en av Frözers "Åbo härads fimmarmar".

Brev till John Ericsson .

Motala 6/12 1865.

Välborne herr Kapten och Kommendör av Nordstjerneorden.
Det är mig förunnat det nöjet kunna meddela, herr Kapten, att även i våra farvatten en av herr Kaptenens snillrika skapelser, en Monitor har uppträtt. Den 13/11 överlämnades fartyget, som byggts vid Motala varv i Norrköping, till Kronans ombud, den utnämnde chefen, Kaptenen i Flottan, Lagerberg. Jag medföljde till Stockholm, där utfärder gjordes med de kungliga ombord, samt övriga, högre ämbetsmän och officerare av alla korpsar. Belåtenheten var allmän. --- Att arbetet utförts väl, därom kan endast vara en mening, då man vet att det blivit gjort vid Motala verkstad.

Ödmiuka tjänare A. d'Ailly.

.....
Brev från samme person till samme person angående Carlsunds kanonbåt.

Stockholm 24/1 1868.

--- Jag har uppskjutit sända beskrivning över Carlsundska kanonbåten under förmodan att båten skulle bli färdig och provad, samt därigenom bliva satt i tillfälle att samtidigt redogöra för provens utfallande. Arbetet drevs emellertid så långsamt, att båten först i dec. kunde avgå från Motala verkstad, och följden blev, att han nu ligger infrusen i kanalen, några mil från sin byggnadsort. --- Ännu är intet skott avlossat, eller resultat av andra prov kända, men jag skall söka giva så fullständig beskrivning över båtens byggnadssätt m.m., att herr Kaptenen på förhand må kunna döma om dess värde. Fartygets huvuddimensioner äro: Längd i vattenlinjen 96 svenska fot; underskeppets längd omkring 85,64 fot; största bredd på pansarn 23,5 fot; största bredd på spant 22,75 fot; beräknat djupgående med 15'' kanon 6 fot; displacement med dito, 8540 kubikfot. Allt i svenska verktum. Bordläggningen fortsattes upptill, bildande valv under trädäcket, men detta är öppet under kapellet. Ovanpå järndäcket, och långskepps nitade till detsamma, ligga flera, med varandra parallella Z-järn. Rummen mellan dessa järn äro fyllda med långskepps liggande, 7'' tjocka furuplankor och därovanpå 2:ne lag 1/2'' tjocka pansarplåtar. Trädäcket med den därtill bultade pansarn, är således fäst till fartyget endast genom Z-järnens infalsande i träet och de genom dessa järn horisontalt gående skravbultarna. All övrig pansarplåt, såväl till fartyget, kapell och styrhus, är även 1/2'' tjock. Midskepps ligga, som förut är nämnt, 2 lag pansarplåt på däcket, men fram i bogen, och på sidornas rundning, äro plåtarnas antal 3 á 4 st. Större delen av kapellet är sammansatt av 4 plåtlag och således 2'' tjockt, men dess front har på en kort distans ända till 11 (18?) sådana plåtlag. Däckspansarn är fäst till backningen med skruvar, gängade i plåten, och gående med samma slags gängning ned i träet. Kapell- och styrhuspansarn är även sammanbunden med skruvar, gängade genom alla plåtarna och därefter nitade på ömse sidor. Fartyget är avdelat med vattentäta skott, och för och akter finnas särskilda rum, ämnade att efter behov fyllas med vatten, för att lämpa fartygets läge. Kapellet är avdelat med ett tvärsnitt. I främre delen är kanonens plats och bakom skottet uppgår skorstenen, och ligga de båda ångcylindrarna, som skola användas för kanonens manipulerande. Kanonbanorna äro rörliga i bakre ändarna och vila med de främre på ett tvärstycke, som åter uppbäres av svåra, gängade stöttor. Genom förenämnda tvärstyckes sänkande, kan kanonens kammare nedläggas i en ekdyna, och därigenom erhålla

34° elevation för kastning. (Svårbegripligt, men rätt avskrivet. Möjligen har brevskrivaren kastat om "främre" och "bakre"). Under skjutning äro banornas ställning horisontal, och från vardera av lavettens sidostycken utgår en pistonstång, till de förutnämnda, över pannan liggande ångcylindrarna. Vid skottlossning äro cylindrarna i samband med pannans ångrum, men pistonkannorna hava såväl på fram- som baksidorna, utstående förlängningar, som passa tätt uti motsvarande fördjupningar i cylinderbottnarna och locken, på det, i händelse ångtrycket i pannan skulle vara otillräckligt starkt för rekyllens hämmande, ångan, vid kannornas äntrande av de förenämnda fördjupningarna må bliva instängd, och genom sin komprimering kraftigare hämma lavettens rörelse. Omkastningen sker med slid, som skötes av en man bakom kanonen. Portstopparen eller postluckan, balanseras med motvikter, Ovanpå ångpannan har fläkten sin plats. Denna drives genom ångans reaktion. Inredningen är mycket enkel. De få hytterna som finnas, äro trånga och låga. Den ekdyna, som kanonen under kastning skall vila på, begagnas även som bord under befälets måltider. I samma rum skall besättningen hava sina kojor upphängda. Kabyssen är placerad på babords sidan om ångpannan, emellan denna och långskeppsskottet. Ångmaskinen benämnes vara av 30 nominella hästkrafter och utgöres av en vertikalt stående cylinder, arbetande på den rätt under liggande propelleraxeln. Cylinderdiametern är 16 tum och slaget 22 tum. Dess plats är i aktere delen av kapellet, från vars inre sida den på vissa ställen är på ett avstånd av endast 4 tum. Ångpannan är av vanlig konstruktion, med över eldstäderna liggande tuber. Ångtrycket 60 skålpund per verktum. Propellern fyrbladig med 9 fots stigning. Fartygets hastighet beräknas till 7 knop. Kanonen sidriktas genom fartygets svängning och detta skall åstadkommas på följande sätt: Under propelleraxeln och för om akterstaven, uti den urtagning i resningen, som där är gjord, nedgår ett vertikalt rör, från vilket sidovägen, i horisontal riktning, utgår en ihålig metalltapp. På denna tapp är en mindre, tvåbladig propeller löst påträdd. Bladen hava radiella rör, vilka äro krökta vid periferien i tangentiell riktning. Lagergången är försedd med utsvarvningar mitt för rören i propellerbladen, och inuti det förstnämnda, vertikala röret nedgå tvenne ångrör, vilka äro försedda med kranar, som bakom kanonen kunna stängas eller öppnas. Genom ångans insläppande i dessa rör kringvrides propellern genom den reaktion ångan förorsakar då den strömmar in i vattnet. Styrratten är placerad bakom kanonen och kapellet är där försett med ett slags kupolartat styrhus. Fartyget måste bliva mycket dyrt. Dess kostnad är dock ännu icke känd, men man är viss om att det kontraherade priset 132000 rdr rmt är för lågt och icke på långt när motsvarar de kostnader verkstaden fått vidkännas. Det finnes icke en plåt, varken i sidopansar, kapell eller styrhus, som icke har dubbel bukt; de hava därför otaliga gånger måst värmas och fogas, innan de fått sin rätta form. Bultarnas gängning genom hela pansaret har även medfört mycket arbete. Fartygets utseende på vattnet är icke ofördelaktigt. Med utmärkt högaktning, herr Kaptenens ödmjuka tjänare
A. d'Ailly.

.....

Carlsundsmonumentet vid Motala verkstad.

Tidningsnotis.

22/8 1889 avtäcktes på en liten kulle vid kanalen, helt nära den verkstad, som till kapten Otto Edvard Carlsund står i så stor tack-samhetsskuld, den enkla minnesvård, av vilken här meddelas en avbildning. En talrik folkmängd var vid detta högtidliga tillfälle församlad och under ett anslående tal av kapten L. Broomé föll täckelset. Vi lämna här en kort beskrivning av vården.

Å en hög, gräsbeväxt kulle vilar först en sockel omkring 9 fot i fyrkant, av finhuggen, grå granit. Där ovanpå kommer bas, spira och kapitel av polerad, röd granit. Spiran är å framsidan prydd med en bronsmedaljong av kapten Carlsund, modellerad av medaljgravören Adolf Lindberg och omgiven av en eklövskrans, matthuggen å den polerade granitytan, ett förfaringssätt, som är synnerligen dekorativt. Härunder står i guld: OTTO EDVARD CARLSUND, CHEF FÖR MOTALA BOLAGS VERKSTÄDER 1843- 1870. Å en fram-springande klack härunder är genom matthuggning å den polerade ytan framställd en teckning av ångaren Nordstjernan, den sista ångare, som kapten Carlsund konstruerade och byggde. Å baksidan av spiran finnas inhuggna orden: BANBRYTARE INOM DET SVENSKA ÅNGBÅTSBYGGERIET * 1809 † 1884. Varje sida av kapitelet prydes av en över hörnutsprången sig höjande stjärna av polerad granit, och är sedan mellan dessa fyra stjärnor inlagd en glob av polerad, svart granit, å vilken världsdelarna anbragts genom matthuggning. Ovanpå globen står ett offerbord av röd granit, ur vilket som spets på monumentet, höjer sig en offerlåga.

Granitarbetet är i sin helhet nära 15 fot högt och är utfört efter ritning av en son till överintendenten Zettervall.

(Monumentet utfördes vid Graversfors).

I grunden till monumentet nedlades en blykapsel med beskrivning och kartor över verkstaden, fotografier m.m.

Inskriptioner på gravstenarna vid Platens grav. (Vid kanalbanken i Motala).

1/ Friherre Philip Pet. Bogislaus von Platen, Und. Lieut. vid Kongl. Götha Artilleri. Reg., Artilleri stabs officer, född d. 13 April 1801. Död d. 7 Juli 1827.

En dygdig lefnad är en lång lefnad, Den gode ynglingen har uppfyllt många år och är snarligen fullkomnad vorden. Vish.B.4:13. Minnesvården restes af Saknande Föräldrar.

Så snart for deras fröjd sin kos,
och bleknad som en bruten ros,
en son på bären hvilar,
O Jesu du som tröst beskär,
se ned till den förkrossad är,
att han ej syndigt klagar.

Ps. 345, v. 1. x/

Genom tiden skall läkas det blödande sår,
Och i hjertat skall vakna ett hopp,
Och åt himlen så småningom tanken bli vänd,
Som vill söka den älskade opp.
Ty af Döden blott lösas de jordiska band,
icke själens- det himmelska, -nej,
Det är endast på stoftet Han verkar en stund,
Men det eviga skiljer han ej.

C:C:C R

x/ Som synes, är psalmversen något avkortad i inskriptionen.

- 2/ Grefve Baltzar Bogislaus v. Platen.
- 3/ Grevinnan Hedvig Elisabeth v. Platen, född Ekman, född d. 18 Nov. 1780, död d. 13 Febr. 1862.
- 4/ Grefve Baltzar Julius Ernst von Platen, född d. 16 Apr. 1804, död d. 20 Mars 1875. Sin faders namn han fräjdad har.
- 5/ Grefvinnan Sophia Eleonora Charlotta v. Platen, född friherrinna De Geer af Leufsta d. 6 Aug. 1813, död d. 8 Juni 1888.
- 6/ Här hvilar Arvid Baltzar Filip, son af Grefve Arvid Arvidsson Posse och dotterson af Grefve Baltzar v. Platen, född d. 20 Juni 1828, död d. 11 Febr. 1836. Bogislaus
- 7/ Grefve Arvid Arvidsson Posse, född d. 5 Jan. 1792, död d. 22 Juli 1850. Mat. Ev. 5 K. 6 V.
- 8/ Grevinnan Juliana Louise Posse, född v. Platen, född d. 3 Nov.^x/1806, död d. 22 Dec. 1893. Joh. ev. 6 K. 37 v.
- 9/ Gustaf Lagerheim, öfvermekanikus vid Götha Canal, född d. 3 Mars^{xx}/1788, död d. 14 Jan. 1845.

x/ 4/11 enligt Elgenstierna
xx/ 18/1 " "

(Se även sida 574)

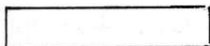
.....

Isidor Kjellberg, ingenjör vid Motala verkstad 1866-69, utgav ett häfte dikter m.m. betitlat "Ett Minne". Ett par av dikterna återges här. En tydligen något dumdryg ingenjör på ritkontoret beskriver han sålunda:

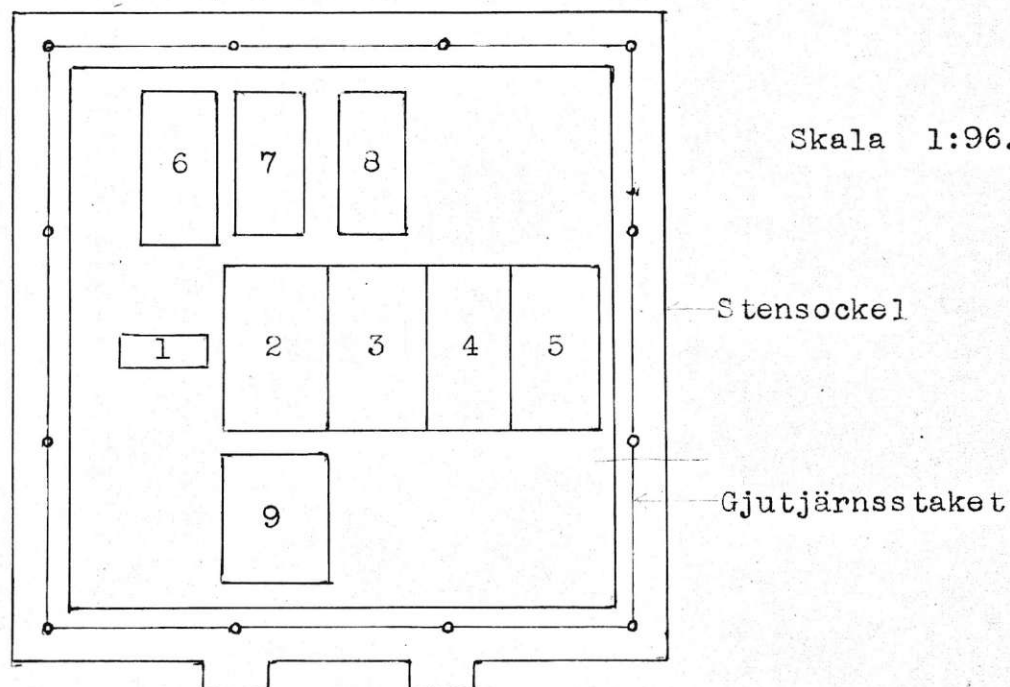
1/ Jag sjunga vill en visa; herr Pelle är så stor- att rättnu han ej kännes vid egen far och mor. Bevare oss för busen! Herr Pelle rår ej för att han är gubben Carlsunds förnämste konstruktör.	3/ Jag sjunga vill en visa; herr Pelle är så söt som sirup uti brännvin som russin uti gröt. Bevare oss för busen! Herr Pelle är så rar, att ingen enda flicka för honom kan gå klar.
2/ Jag sjunga vill en visa; herr Pelle är så grann,- gullklocka och gullkedja har han och ingen ann' Bevare oss för busen! Herr Pelle är så fin att intet honom brister om ej, en krinolin.	4/ Jag sjunga vill en visa; herr Pelle är så skön, att ej hans like finns, af samma släkt och kön, Bevare os för busen! Herr Pelle dansar så, att Gudar kunna fröjdas utaf att se derpå.

Hög, rest sten
med inskription
"Platens graf".

PLAN AV PLATENS GRAV.

Numera har endast nr 1 en rest sten, alla övriga gravarna ha liggande stenhällar. Förr var gravvården nr 7 i form av ett stående kors, med en upprättstående stenplatta vid dess fot, föreställande ett bokblad, med inskriptionen:

"Här hwilar stoftet
af

Grefwe Arwid Arwidsson Posse
född den 5 Jan. 1792-död den 22 Juli 1850, swärson till
Grefwe B.v.Platen. Alskad i lifwet, saknad i döden
af maka, barn, syskon och vänner."

Därunder voro inristade verserna 3 och 4 av svenska psalmen
nr 488.

Lagerheims lik flyttades hit från Kimstad kyrkogård
i februari 1845.

Ångfartyget "Baltzar von Platen" saluterade alltid förr i
tiden, när det passerade Platens grav.

- 5/ Jag sjunga vill en visa
herr Pelle är ej dum,
fast alltid lika lyckad,
han är dock bäst som stum.
Bevare oss för busen!
Herr Pelle kunde bli,
om han ej redan varit,
ett fasligt stort geni.
- 6/ Jag sjunga vill en visa;
när Pelle dör en gång,
hans minne än skall lefva
i tal i skrift i sång,
Bevare oss för busen.
Uppå herr Pelles sten.
skall skönt och prydligt ritas;
Här hvilar hjeltens ben.
- 7/ Men när i midnattsstunden
en andeviskning hörs,
och gröna popPELLUNDEN
af helig rysning rörs,
då är det Pelles skugga,
som tar mot qvarnen törn,
och hväser: undan, sugga!
Här kommer ingeniörn.--
- 8/ Och finner man på krogen
en fruktansvärd gestalt,
som gamla vanan trogen
och blygsam framförallt,
bju'r tystnad öfver laget
och talar som han kan,
allt om det kära jaget.
hvem är det om ej han!

.....

Litet rim och mycket reson till vännen Oscar Arehn,
den 21 mars 1863.

Två år hafva flyktat och än några dar,
sen 'hit kom en löjtnant så fin och så rar,
Han kläddes sig hurtigt i filarhabiten
och stod som en hjelte i sotet och sk----.

Men hopen den svarta, helt misstänksamt drog,
vid anblicken ovan, sin slutsats och log
försmädligt i skägget och började skälla:
"Hvad f-n har den der ibland oss att beställa?"

En filare är jag, - jag heter Arehn-
som kommer helt vänligt till er, edra fän-
mitt nummer jag fått och mitt skrufstycke äfven, -
se så ja, kamrater; mig slå uti näfven!

Det talet det tycktes var filare godt,
Och alla de fingo nu faseligt brådt
att ropa: "välkommen, välkommen, välkommen!
Fast herrskaps-afföda, vi tycka dock om 'en----".

Och sedan man ständigt herr löjtnanten fann
en filare, lika god som en ann;
Fast skillnad på titlarna röjdes i klangen,
man tyckte sig lika med honom i rangen.

Säg, skulle en sådan en fara i smyg
ifrån oss?, nej vänner ett afskedsbetyg,
en skål och ett tack må vi först honom bringa,
och sedan i Guds namn må hädan han springa.

.....

Kjellberg författade ett avskedsbetyg för Arehn, så lydande:
"Vi med Guds och kapten Carlsunds nåde, hörande till härvarande ritare och filareämbete, förklara härmed vår vän f. d. filaren Oscar Arehn, som nu står färdig att afflytta, vårt gunstiga välbehag, och vilja vi, till hans framtida båtnad, rekommendera honom genom orlofsedel af följande lydelse:
Filare-löjtnant O. Arehn har under sitt förnedringstillstånd härstädes, på det hela taget, uppfört sig ganska nyktert, anständigt, ärligt och beskedligt, och särskilt må till hans berömmelse nämnas, att han i sitt sätt mot kamraterna visat sig så gemen, att man glömt allt, ända till namnet af löjtnant. Detta om han uppförande. Vad hans flit beträffar, så har denna varit skaplig, för att ej säga skapande. Strängt taget kunna vi blott till en del vitsorda hans förtjänst i detta afseende, eftersom hans utomordentliga verksamhetsanda, vilken icke tillåtit honom att röra sig endast inom ett så inskränkt utrymme som verkstadens, sträckt sig långt utom vår synkrets. Så har han t.ex. varit en stor beundrare af allt skönt här i lifvet, vid ett i närheten beläget paradiset, nedlagt mycket tid och krafter, i gracernas tjänst; och att han för öfrigt är en varm gymnare af hvad till de fria konsterna hörer. derom hafva hans ofta förnyade besök i det tempel som kallas Das, burit lysande vittnesbörd.

Han, om någon, har vetat att till hela dess vidd uppfatta värdet och utveckla tillämpningen af det s.k. slunsystemet och derigenom gifvit oss en fingervisning om, hvar den väg går fram, som leder till en friare tillvaro och all framtida befordran.

Af inga svårigheter har han låtit sig hindras ifrån att sjelf gå fram på denna bana, och hans mod har svigtat först då, när han, under något obehagligt ögonblick, sett Jerusalems skomakare som nog kan göra lite var till skraddare, lufslevande framför sig.

Vare detta nog sagt.

Vår välgångsönskan har han, men, huru okänt det än är för oss, måste vi likväl, vid betraktandet af vår mindre goda ekonomiska ställning, anhålla om att för framtiden blifva förskönade ifrån en förnyad påhälsning, som blott skulle medföra ökade utgifter till en tredje afskedssex.

Slutligen ha vi blott att tillägga det manspersonen ifråga är lika ledig som villig till äktenskap.

Motala Verkstad den 21 Mars 1868

Å dragandes kall och embetets vägnar, - en för alla och alla för en-,

Ja far i frid du glade själ!
ditt värde vet jag väl.
Och skämt för sig, - din öppna blick,
ditt muntra skratt, ditt enkla skick,
vi ge vår afskedsnick.

Af många skall du minnas, när
du mer ej synes här.
Men får du lust och tid, min vän,
välkommen hit till oss igen,
som nog dig minnes än!

En skål för dig! Ditt bästa hopp,
o, må det fyllas opp,
så att din flicka snart blir fru
och du en lycklig pappa du,
till löjtnantsännen sju! "

.....

Afskedsrim till vännen Wetterbergh. Mars 1868.

Så är det sannt, du gamle Adams^{x/} son,
att nu du skall bege dig härifrån,
att, när härnäst vi hit till Nobis vandra,
vi fåfängt fråga efter dig hvarandra!
Snart skall vårt rop- förtviflans gälla skri-
igenom luften utan svar förklinga,
och mången tärna, sörjande som vi,
en gård af saknad dig, dess älskling bringa.

Med kreaturens suckan höjas skall
ett klagoljud från vilda försens svall;
och vindens suck skall skaka trädens kronor,
och svärja skola gubbar och matronor,
vid allt hvad förstfödt är, att såsom du
dem ingen kunnat gå tillhanda,
och mången, mången liten älsklig fru
skall sina tårar med de andras blanda.

x/ (Han var son till läkaren och författaren Karl Anton Wetterbergh,
pseudonym "Onkel Adam")

.....

Direktören vid Motala verkstad, Sven Almqvist var i yngre åren
Jernkontorselev och ritare vid verkstaden, som han lämnade år
1868 för att senare återkomma som direktör.

Vid avskedet år 1868 skrev Kjellberg följande betyg:

"Vi med Guds nåde etc., vilja härmed, vårt samvete och vårt höga
kall likmätigt, affärda vår vän Almqvist, som nu på egen begäran
härifrån afflyttar- (att det icke sker på vår begäran, det kan
man ge sig tusan på)- med ett av vår mildhet och hans eget upp-
förande dikterat betyg, förutan hvilket han troligen icke skulle
komma långt här i världen."

Nämnde Almqvist började sin bana härstädes såsom filare, med
hvilket yrke han likväl, förmodligen under hopp att fördubbla
sina inkomster förenat åtskilliga bisysselsättningar, hvilka skulle
synas vara af nog äfventyrlig art, såvida man icke toge i betrak-
tande att allting passar ett snille.

Han har t. ex. icke hållit sig för god att såsom mjölksurra
flacka gata upp och gata ned i Motala köping, men då den pekuni-
ära förtjensten dervidlag befanns lika klen som mjölken, kuskade
han en vacker dag af till Vadstena, der han, i förening med lika-
sinnade, fann sin räkning vid att med en rik och hedervärd landt-
man sätta sig i affärsförbindelse, hvilken på ett lika honett som
enkelt och hans snille värdigt sätt uppgjordes, om till båda par-
ternas förnöjelse, må vara osagt.-

Samme Almqvist skickades en annan gång till Köpenhamn för att
sätta in kapten Carlsunds maskin i en ångkorvett, då han råkade
ut för det missödet att se en annan, som var hans egen, försvinna
i ett manhål, med den helt oväntade påföljden, att hans namn sent
eller aldrig kommer att dö ut i det landet.

Af detta och dylikt framgår tydligen att mannen ifråga på den
tiden visade sig såsom ett kvickt och eldigt ingenium.

Men- tempora mutantur et nos mutamus in illis- det sjudande ung-
domsblodet började flyta med allt saktare fart och Sven räknades
snart bland de stilla i landena.

Han afgår nu härifrån såsom en stor ritare och konstruktör, älskad
af många, hatad af ingen. Vi skulle vilja påstå, att han är kysk-
heten personifierad, såvida den stora knölen i hans nacke icke

övertygade oss om motsatsen, och likaså ville vi gerna vits-
orda hans kristendoms-kunskap, hade icke de sednare dagarnas
erfarenhet lemnat oss i tvifvelsmål om huruvida han förstår
att i praktiken tillämpa densamma.

Vare härmed hur som helst- kysk eller okysk, kristen eller
hedning, har han dock, huru besynnerligt det än kan tyckas,
fallit oss i smaken. Föröfrigt och eftersom en god vara
talar för sig sjelf, ha vi ingenting att tillägga, om icke
det, att den enda gång han gjort oss verkligt bedröfvade,
var då, när han bestämt förklarade sig vilja öfverge oss.

Motala Verkstad den 25 April 1868.

Hvarenda käft, från den förste på ritkontoret och till
sopgubben på verkstaden.

P.S. Lefve Sven Almqvist! "

.....

Tidningsnotis 8/6 1956:

Den lilla norska staden Gjøvik räknar med jätteinvasion om
lördag och söndag, då man skall fira en mycket populär 100-
åring. Jubilaren är den norska handelsflottans nestor, hjul-
ångaren "Skibladner", som med last och passagerare alltjämt
trafikerar sjön Mjösen mellan städerna Gjøvik, Eidsvoll och
Lollehammer. Fartyget levererades år 1856 av Motala verkstad
till Mjösens Ångfartygs Bolag, för 110300 riksdaler riksmünt.
Det är byggt i järn, längd 44,76 meter och drevs med sidohjul
av en 70 hkr ångmaskin. "Mjösas hvite svane" som fartyget popu-
lärt kallas, har med åren blivit en först klassens turistattrak-
tion, och blir det väl nu i än hägre grad, ty med en obruten
seglationstid av 100 år lär fartyget kunna pretendera på titeln
som världens äldsta, alltjämt i trafik gående ångfartyg.

--Det drives alltjämt med de gamla sidohjulen, som kan ge far-
tyget en topofart av 13 knop, varmed "Skibladner"en tid räknas
som Europas snabbaste ångfartyg. Vid den norska Skipskon-
trollens senaste inspektion fick fartyget de bästa vitsord och
förnyat certifikat för 300 passagerare.

Vid leveransen monterades fartyget ned, emdan det var för stort
för Göta kanal. Det transporterades över land och vatten och
sammanfogades på nytt.

.....

Varje midsommarafton, ända t.o.m. år 1897, restes midsommar-
stång mitt för Motala verkstad, på kanalens motsatta strand.
Stången restes av verkstadens timmermän, under kanonsalut.
Därefter blev det dans och förfriskningar intogos.
Folk kom långväga ifrån för att se på midsommarfirandet vid
verkstaden.

Som ett minne från den tiden stå två "paviljonger" kvar på
platsen.

.....

NORDISKA SJUÅRSKRIGET.

(Det enda krig i vilket krigshandlingar veterligt förekommit vid Motala).

Historikerna anse, att Sveriges insatser i detta krig ingalunda voro lysande, och att detta mest berodde på den sinnessvage konung Erik XIV:s virriga order och på svenska överbefälhavarnas olämplighet. Orsaken till kriget påstås att, åtminstone delvis, ha berott på en träta om riksvapnen!

Konung Fredrik II i Danmark hade givit den skicklige Daniel Rantzau överbefäl över en krigsstyrka, med befallning att ge sig in i Sverige och där härja och bränna efter bästa förmåga. Han trängde med sitt folk upp genom landet och hade i december 1567 slagit läger i Skänninge. Svenska försvaret ordnade en spärr utefter Motala ström, mot fiendens vidare framträngande. Trupper förlades i Motala, Husbyfjöl, Norrby och Kungsbro. Överbefälet, Hogenskild Bjelke och Per Brahe, hade sitt högkvarter på Norrbyhus. Av Östgöta krigsfolk fanns år 1567:

Fotfolk: Nils Olssons Västanstångsfänika (med bl.a. Motalaknektar), 543 man; Lars Vestgötes Östanstångsfänika, 563 man.

Ryttare: Östgöta ryttare: Nils Tordssons fana, 278 man; Gisle Nilssons Upplands och Östgöta adelsfana, obekant antal ryttare.

De trupper, respektive befälhavare, som erhölllo krut i Motala år 1567 voro:

Skeppshövitsmän: Per Nilsson och Erik Fjuck, Anders Skraddare, Mats Larsson på Nyköpingsbarken; Märten Eriksson på Röda Gripen; och Anund Tordsson. Fotfolk: Mats Botvidssons och Olof Helsings dalafänikor; Erik Bengtssons Uplandsfänika; Bengt Nilssons Södermanlandsfänika; Hans Garps Tjust och Tuna läns fänika; Anders Åkessons Västgötafänika. Ryttare: Gisle Nilssons fana och Per Månssons småsven samt Bengt Månssons hovfana.

Fullständig uppgift på vilka styrkor som voro förlagda i Motala finnes icke. Av Rålamb's nedan återgivna brev framgår emellertid att skeppsknektarna och Estlandsfänikan låg där. Eftersom Gissle Nilsson 29/12 1567 nämnes som en av befälningarna vid Motala, är det väl troligt, att åtminstone (Upplands och Östgöta adelsfana) då, hans fanavlag i Motala. Av danska berättelsen framgår att hovfanan låg i Motala 18/1 1568. Om Lars Vestgötes Östgötafänika vet man, att den låg i Norrby vid danska anfallet 15/1 1568. (Se sida 531). I jan. 1568 synes Västgöta adelsfana ha legat vid Hårstorp. Högste befälhavare över styrkorna i Motala var den i krig väl beprövade Anders Sigfridsson Rålamb. (Se sida 531).

Situationen vid Motala vid tiden för kriget. Skogen fortsatte tämligen obrutet från Fålehagen öster ut över Dunteberget och "Lustigkulle" och vidare in i Vinnerstad socken. På gästgivaregårdens plats låg Motala kungsgård, en samling träbyggnader, av vilka den största och ansevärdaste var byggd på 1550-talet. Över strömmen ledde en träbro, ungefärligen på nuvarande storbrons plats. Ned utefter strömmens södra strand låg Motala södra by, där Långspången ledde över strömmen och längre ned Holm samt Vräknebro och Kråkstens gårdar. På strömmens norra sida låg Motala norra by med skattegården närmast storbron och nedanför byn låg Hårstorp. Befästningarna vid Motala, vid strömmens södra strand, utgjordes av skansar vid kungsgården i vilka skyttar lågo, liksom i själva kungsgården. Huvudbefästningarna voro uppförda på strömmens norra strand, särdeles vid broändan. Där voro flera kanoner placerade.

....

I nedanstående beskrivning av danska anfällen mot Motalalägre anges först vad från danska sidan har antecknats om varje tillfälle och därefter vad svenske befälhavaren vid Motala,

Rålamb skrivit om samma sak till överbefälhavaren på Norrbyhus. Första danska anfallet mot Motalalägre^t skedde 22/12 1567. Danska berättelsen härom: "Fältöversten (Rantzau) med herr von Dohna med förvakten; rännfanan; och de båda tyska fanorna under Henrik von Platen och Johan von Alden; de skotska knektarna; åtskilliga hundra tyska skyttar samt 2 halva slangor^{x/} begav sig vid midnatt på väg från Skänninge till Motala, Svenskarna lågo på norra sidan av ån och skyddade bron och stranden med skansar och grova kanoner. På södra sidan av ån låg kungsgården Motala där skyttar lågo och där skansar voro uppkastade. När svenskar-
na blevo varse danskarna begav sig en hel del av svenska krigs-
folket över bron för att fäkta mot danskarna. Emellertid var elden från det danska fotfolket, förstärkt med elden från de avsuttna danska ryttarna, så våldsam, att svenskarna måste draga sig till-
baka över bron, medtagande de i kungsgården och i skansarna där förlagda svenska skyttarna. Broläggningen uppbröts därefter av svenskarna. Danskarna kunde icke taga sig över strömmen, men en kanonstrid tvärs över strömmen pågick en stund, utan stor skada. På svensk sida blev en skeppshövitsman och några få skyttar dödade och på dansk sida en del hästar. Ehuru danskarna ansågo sig kunna behålla skansarna vid kungsgården besatta, och därigenom hålla svenskarna borta från bron, ansågo de sig icke kunna åsamka svens-
karna någon större skada, varför danskarna återvände till Skänninge sedan de satt eld på kungsgården. Skansarna vid den avbrända kungsgården förstörde svenskarna därefter, emedan de numera voro till skada för dem. Denna fäktning omnämnes icke i något känt brev från svenske befälhavaren Rålamb.

Emellertid var det måhända med anledning av denna fäktning, som hade så dålig utgång för de svenske, som Rålamb skrev sista dec. 1567 till överbefälhavaren angående befästningar vid Motala.

x/ Halv slanga = fältkanon med c:a 75 mm kaliber, loppets längd c:a 3700 mm, vikt c:a 500 kg.

Rålamb angav att befästningarna borde påbörjas medan blidvädret varade, men att det inte räckte med att bråta i skogen utan det skulle anläggas skansar, löpgravar och på en del ställen blockhus, ända från skogen på andra sidan Bispmotala och ned till Boren. Knektarna han hade förslogo icke till sådant arbete. Han hade befallt kronofogden att skaffa fram bönder till Motala för hjälp, men endast 7 st. hade kommit och inga yxor hade de. Vad det arbetet angick, som knektarna skulle göra, så höllo de på därmed, varje fänika på sin plats, en del med att göra löpgrav mellan kyrkan och Bispmotala, de andra utmed strömmen, men det gick sakta, eftersom en del av folket skötte vakthållningen och en del var på proviantering. Om han hade mera krigsfolk, kunde "juten" hållas efter vid fodringen "efter som de gå 'klöv om klöv med vår hjord', -men de ryttare vi hava här, göra icke fienden något "förfång på ollonskogen"! Rålamb hade således inga höga tankar om sitt eget krigsfolk. Han hade dagen före störtat med sin häst och krossat högra benet så han "måste ha käppar i båda händerna för att kunna taga sig tvärs över stugugolvet." Hans andra ben var ofärdigt förut. Han anhöll om snickare för att få ett träben gjort.

Gisle Nilsson skrev 29/12 1567 från Motala till Hogenskild: "Vi hava alltid våra vissa kunskapare ute, och kunna intet annat förnimma, än att de (danskarna) nu ligga här stilla i Skänninge. Och voro de nu i afton här inne vid lägret och togo två av våra vakter och två slogo de ihjäl. De som höllo vakt voro Jöran Finkes tjänare. Men nu ha vi utsänt igen i ottan 100 hästar emedan man gärna vill försöka att betala igen något, samt att få några av dem tillfångatagna, som visste något om deras förehavande."

Utbetalningen av solden till svenska krigsfolket gav anledning till anmärkningar, ty 6/1 1568 skrevs från Motala till Hogenskild: "För Guds skull var de fattige landsknektar behjälpliga, som äro under Estlandsfänikan, att de måtte få något penningar".

7/1 1568 anger danska berättelsen att då drog danska fältöversten med herr von Dohna med förvakten, rännfanan, Heinrich von Platens och Johan von Aldens fanor till svenska lägret vid Motala. När de nalkades Motala sändes Johan von Alden med sina egna och åtskilliga andra ryttare i förväg mot svenskarna. När de träffade svenska förvakten jagade de den ända till bron. Men emedan svenskarna hade åtskilliga skyttar liggande där, kunde danskarna icke ta sig över bron, men sköt sönder den och dödade och sårade flera svenskar. Därefter drog sig danska styrkan över ett berg på höger hand, vid ån, (Dunteberget-Lustigkulle) och dess ryttare fördelades i åtskilliga hopar, som genomströvade landet ända bort till Norrby och som under strövtåget påträffade svenska krigare ute på proviantering, här och där i byarna. Danska berättelsen fortsätter: "Emedan svenskarna gjorde oss mycken skada under provianteringen ha vi betalat med samma mynt så att samma dag över 300 svenska personer blevo slagna. Därefter begåvo vi oss på väg åter till vårt läger. Vid avfärden från Motala kommenderade fältöversten 3 ryttare som eftertrupp, vilka skulle observera om fienden följde efter. Anders Sigfridsson (Rålamb), överste arklämästare, med 12 ryttare och en rote hakeskyttar hade följt efter oss för att se varthän våra ryttare skulle bege sig. Mitt i skogen stötte dessa oförmodat på våra tre ryttare, som inte ville vika, utan jagade svenskarna på flykten. Sigfridssons egen livtjänare togs till fånga mitt för Sigfridssons näsa och fördes till vårt läger". Om samma händelse skrev Sigfridsson till Hogenskild samma dag: "Våra 'grannar' voro i dag här för lägret och skärmytslade med

några ryttare, men de andra höllo tillbaka längre i skogen, nämligen rännfanan och förvakten. Jag ryckte ut med några hästar och slog dem på flykten, som hit voro, och fick ifrån dem en fånge, nämligen herr Holger Rosencrantz tjänare, men Olof Nilsson blev när han jagade dem, dödskjuten och Jesper Larsson fången, och några flera äro väl blivna i loppet både av fodringen och eljest av våra". Han fortsätter samma dag: "När fienden rymde hädan i dag, drogo de vägen om Vinnerstad och åt Ekebyborna, där vi bruka taga fodringen, och hava slagit en stor hop av vårt folk, både ryttare, knektar och drängar, som på fodringen voro. Hit kommo några bönder, som berättade, att fienden har bekommit några bönder av våra, som ha lovat att nattetid ledsaga dem över de vad som äro i älven, och som de mena skall ske i natt, men jag vill näst Guds hjälp torna upp med dem det bästa Gud giver nåden till, om krigsfolket vill vara mig biståndigt." Dagen efter skrev

Rålamb till Hogenskild:

"Jag har en hel hop (svenska krigare) fångsliga, som groft försett sig med det plundrande och tjuveri, som de tillfogat bönder och borgare på dera gods, silver, kläder och penningar, därför är min vänliga begäran att Ni ville sända hit Peder Gadd, (riksprofossen, känd från Sturemorden i Uppsala) så att de kunna bli straffade efter förtjänst så att andra måtte avstå från övervåldet mot Kungl. M:ts undersåtar, helst på denna sidan älven, dem man rätteligen skulle försvara. Allt sjöfolket har löpt sin kos så att endast kvartermästarna och 20 personer äro kvar".

Den 17/1 1568 anges från danskt håll: "Emedan ett tämligen stort antal svenska fångar samlats i Skänninge, däribland fattiga människor, över vilka fältöversten inte ville öva våld, sände han 13 st. av dem jämte en trumpetare med brev till svenska lägret i Motala och Sigfridsson, för att skänka honom fångarna. De funno lägret i Motala utrymt av svenskarna som löpt till skogs på grund av nederlaget vid Norrby 15/1

1568. Därför gav trumpetaren brevet till en av de frigivna fångarna och lät dem själva uppsöka den svenska styrkan, varpå han vände tillbaka. Lägret i Motala bemannades åter av svenskarna. Den 18/1 1568 säger danska berättelsen: "Då ha fältöversten, herr von Dohna med förvakten och åtskilliga rotar av rännfanan begivit sig tidigt på morgonen från Skänninge till Motala för att rekognosera. När de kommo ungefär en mil från Motala, mötte de löjtnanten för svenska hovfanan i spetsen för 60 hästar. De danska anföllo och jagade svenskarna ända till Motala, varunder en del av dem nedskötos eller tillfångatogs. Fångarna omtalade, att svenskarna övergivit lägret i Motala av fruktan, emedan de två andra lägren vid strömmen uppgivits. Från skogen hade nu, som ovan sagts, svenska trupperna återvänt till Motala.

Den 19/1 1568 säger danska berättelsen att den dagen ha Peter Gyldenstern och Oemicke Koss begivit sig med sina fanor från Skänninge till Motala där de sköto åtskilliga svenskar och togo flera fångar. Dessa båda sistnämnda raider nämnas ej från svensk sida och de voro tydligen desista krigshandlingarna vid Motala.

Rålamb lämnade Motala i januari 1568 (se under Hårstorp), men krigsfolk hölls kvar där för att bevaka fienden. Befälhavare i Motala blev nu Claes Åkesson (Thott).

I brev 20/1 1568 från Erik XIV bestämde han att krigsfolket i Motala nu skulle bestå av Sven Erikssons västgötafänika, Per Västgötes värmlandsfänika, Erik Bengtssons upplandsfänika, Pål Hellsings norrlandsfänika, Nils Erikssons Tjustknektar och hälften av skeppsfolket. Men eftersom order och kontraorder ofta gävos, är det väl ej helt säkert, att just dessa trupper ha befunnit sig i Motala. Ryttarna nämnas ej.

.....

Under sjuårskriget brända hemman i Motala.

Vid danskarnas anfall mot lägret i Motala, förmodligen 7/1 1568, brände de Hollstensgården, Spolegården, Stjärnorpsgården, Fiskarégården, Skattegården, Backegården, Sägarehemmet, P(er) Haralssons och Olof Hemmingssons halva gårdar i Fålehagen, (Hårstorps båda gårdar brändes /av våda?/ av svenskt krigsfolk. Se artikel om Hårstorp).

Under kriget brändes även Kråkstens och Vräknebro hemman i Vinnerstad socken, en mängd hemman i Kälvestens socken och några i Stens socken.^{x/}

Enligt en förteckning från år 1569 anges ytterligare som brända följande hemman och lägenheter: Påvels, Klockarens, Nils i Gudsnamns, Pers, Anders smeds, Svens, Lasse Källarsvens, Knut Exings, Sven i Helvetes; det sista hemmanet halvbränt. Allt i Motala byar. Det är ej klart angivet, att dessa (Norra och södra). hemman och lägenheter brändes även av danskarna, Så var nog ändå fallet. (Påvel brukade Aspegården och Exing Storgården).

(Man kan förmoda, att danskarna även brände den Ulvåsagård, kallad Gammalgården, som heliga Birgitta hade byggt, söder om nuvarande Ulvåsa slott, på den plats som senare kallades väderkvarnsbacken eller Brittås, -i stället för borgen på Djurgårdsudde. Gammalgården hade byggts mellan 1344-50. År 1912 blotades på denna plats en mur av medeltidstegel. Grundvalar av gråsten och en del småsaker hade tidigare hittats vid väderkvarnsbacken).

....
x/Socknarna Kälvesten och Sten bilda nu Västra Stenby socken.

.....
Rålamb hade mycket besvär med sitt krigsfolk. De rymde och voro tydligen icke allt för nitiska i tjänsten. En orsak var väl att de icke fingo sin sold, vilket Rålamb väl inte kunde hjälpa. Det verkar som om han haft sitt kvarter på Hårstorp, vilket väl var rätt naturligt, eftersom gården torde ha varit den bästa vid strömmen. 13/1 1568 skrev han till Hogenskild:
" Min villiga tjänst alltid tillförende med Gud allsmäktig.
Käre herr Hogenskild, gunstige herre, gode befordrare, jag kan icke förhålla för eder, att herr Claes Åkessons tjänare hava utav elakhet och oaktsamhet släppt elden lös i deras

koja, så att den gård där jag låg, blev mestadels avbränd, och skedde där en del skada både på värjor och på persedlar tillhörande dem som logerade där, nämligen Christopher Torstenssons fana, dock (Västgöta adelsfana) dock Gud ske lov, icke så stor skada som det var illa menat. Käre herr Hogenskild, jag ville ha detta sagt till herr Claes Åkesson, om han är där tillstädes, att han icke låter detta bli ostraffat. (Se vidare under Hårstorp). Rålamb slutade med att påminna om nödvändigheten av befästningar vid Motala innan strömmen islades, emedan fienden då kunde gå över med sitt rytteri.

.....

Erik Jöransson Tegel, son till Erik XIV:s rådgivare, Jöran Persson, skriver i sin Erik XIV:s historia; angående svenskakrigsfolkets och i synnerhet deras befälhavares beteende vid danskarnas anfall på Norrbyhus 15/1 1568: " Ja, på samma tid blev en part svenske så brått om, att i stället för att de skulle draga på sig stövlar och skor, satte de stickvantar på fötterna. och sprungo drygt två mils väg, innan de sågo sig tillbaka, och eftersom de som voro huvud- eller förmän på så sätt satte upp harbanéret och tog till flykten, medan de i stället borde stanna och lidit ont och gott med krigsfolket, skingrades svenska lägret och de danska drogo tillbaka åt Skänninge med 150 fångar, svenska artilleriet och 2 av herr Hogenskilds drängar".

.....

Enligt en förteckning av år 1565:

En <u>fulltalig</u> svensk fänika fotfolk bestod av	
191 pikenerare	(I verkligheten
76 hillebardiärer	bestod fänikan stundom
258 skyttar	av flera, stundom av
Summa 525 man.	färre man än normalt).

En fulltalig svensk fana ryttare bestod av 300 man.

(Verkliga antalet ryttare i fanan var ävenledes variabelt).

.....

Wed Motala är förskuthz emott the Danske: Slangekrutt 5 fjerdingar, blyhagel 1590 st.; wed Norby och wed Husebyfiöll, slangekrutt 3 fjerdingar, blyhagel 330 st.; uppå Wadstene Slott bleff förskuthz i tre resor emot the Danske när the wore thär för Slottz om vinteren Anno 67-68, slangekrutt 10 tunnor.

Ähr såldt för Peninger som thesse effterskreffne kiöpt haffuer: Christoffer Jönsson, fougde på Motala (kungs)gård, krutt 2 schålpund.

Lasse Pryss i Motala 4 schålpund; Töris Skomakare i Motala, 1/2 schålpund; Håkon Spole i Motala, 3 1/2 schålpund.

SKARPSKYTTAR.

Omkring år 1860 bildades skarpskytteförening i Motala. I mars 1861 några månader efter bildandet, hade den 125 medlemmar. Tidningsnotiser:

3/7 1868: Målskjutning hålles tills vidare varje söndag mellan kl. 8 f.m. och 10 f.m. vid Skarpskyttekårens skjutbana i Motala varför allmänheten varnas att vid nämnda tid ej gå inom skottlinjen.

11/8 1868: Vid den av de till härvarande jägarförbund hörande skickliga skyttarna, å Borens hults äng, den 2 dennes anställda målskjutning, vanns första priset, en elegant jaktväska, av smeden Persson, som träffade tavlan, icke långt från prickken; bokhållare Olsson erövrade ett jägarhorn för ett lika lyckat skott på duvan, som misslyckat på tavlan, varemot det ovanliga inträffade, att vår ivrigaste jägare, ingenjören Lagergren, vida beryktad, för en till det otroliga gränsande skjutfärdighet, denna gång, mot all förväntan icke lyckades tillvinna sig något pris.

25/8 1868: Motala skarpskyttar. En återstod av vår skarpskyttekår, utgörande 45 man, varibland kadetterna även voro inräknade, gjorde åtta dagar i söndags, under befäl av handelsbokhållaren Andersson, en utmarsch åt Bergsäter och utförde flera militäriska evolutioner. Kåren medförde marketenterska och behövlig proviant samt förde sig som goda soldater.

6/10 1868: Skarpskyttefesten i Motala, sistlidna söndag. Vid den av Motala Skarpskyttekår i söndags anställda målskjutning, vilken försiggick i närvaro av den outtröttliga kapten Staaf från Vadstena, vanns första priset, en fältkikare, av skarpskytten Hangelund; andra priset, ett gevär (av Vredes modell) av O. Gylling; tredje priset, 3 specier, av Segerberg; fjärde priset, 2 specier, av Lindberg; femte priset, en jaktkniv, av A.O. Andersson; sjätte priset, en bandoler, av Löfgren; och det sjunde, en silvernål och en plym, av Utter. Efter slutad målskjutning samlades samtliga skarpskyttarna, jämte några deras vänner, till en enkel kollation på hotell "Prins Carl", där, efter intagen aftonmåltid, nästan varje glas ur den stora bålen tömdes för någon av alla dessa, som på ett mera utmärkande sätt arbetat för skarpskyttarnas sak.

19/3 1869: Skarpskyttebal. Lördagen den 13 hade skarpskyttegillet arrangerat bal å hotell Prins Carl, till förmån för gilletts musikkassa. Balen bevistades av cirka 70 personer, varibland även märktes gilletts styrelse samt några resande.-- Den enkla och flärdfria tillställningen avslöts kl. 1/2 3 på morgonen.

2/12 1870: Motala och Vadstena Skarpskytteföreningar upplösta. K. M:t har den 11/11 beviljat f.d. kaptenen C.A. Staaf entledigande från överbefälhavarebefattningen vid Vadstena Stads med Dals härad och Motala köpings frivilliga skarpskytteförening, samt förklarar nämnda skarpskytteförening vara upplöst.

23/12 1870: /Skarpskytteföreningen hade nu åter bildats/ Motala frivilliga Skarpskytteförening. K. M:t har den 2/12 förordnat fanjunkaren vid 1:sta livgrenadjärregementet, C.E.O. Montgomery, att tillsvidare vara överbefälhavare för Motala frivilliga Skarpskytteförening.

3/2 1871: Skarpskyttebal arrangeras å Hotell Prins Carl, i Motala, lördagen 11/2. Entrépriset det vanliga. Balen börjar kl. 1/2 8 och slutar omkring kl. 1 på natten. Styrelsen.

22/8 1871: I söndags morgon kl. 7 avtågade Köpingens och Verkstadens skarpskyttar, ett antal av omkring 60 man, till Kolmetorp, där de under överbefälhavarens kommando utförde åtskilliga säkerligen segerrika manövrer. Efter i gröngräset intagen middag, roade man sig med dans och lekar till kl. 8 på aftonen, då skarpskyttarna under en trummas bullrande ljud intågade och besatte vårt torg, där den modiga skaran efter ett trefaldigt hurra åytackades, och var och en, belåten med sin dag, gick hem till sitt.

3/5 1872: Varning! Fr.o.m. söndagen den 12 dennes och framgent under sommarens lopp kommer Motala frivilliga Skarpskyttecorps att varje söndagsmorgon från kl. 7 till 10 öva målskjutning så väl å banan vid Borenhult med skottlinje åt sjön Boren som vid Albertstrand vid Motala med skottlinje åt sjön Vättern, och som kulor hava långt lopp, så varnas envar att ej under nämnda timmar beträda skottlinjen.

Bondebacka den 2 maj 1872. Överbefälhavaren.

.....

Notis i Askersunds Tidning: Söndagen den 31/8 1862 kl. $\frac{1}{2}$ 10 f.m. anlände å ångfartygen Askersund och det nybyggda, för vinterfart på Vättern avsedda Svan bl.a. Motala inbjudna skarpskytteförening under sin överbefälhavare, löjtnant Dahlberg. Övningar utfördes under ledning av kapten Staaf, överbefälhavare för Vadstena skarpskyttar. (Om Dahlberg: Se sidan 398).

.....

SPÖKHISTORIER FRÅN MOTALA SOCKEN. (Tidningsartiklar).

"Innan jag börjar min berättelse, vill jag förutskicka, att jag själv icke tror på spöken, men väl på att det finnes en förbindelse mellan oss och det okända, och att blott vissa människor äga förmågan att uppfatta det övernaturliga. Jag har haft en mängd egendomliga upplevelser och både hört och sett, men då det nu gäller återgiva något från en svensk herrgård, har jag valt följande:

På Säteriet X i Östergötland, en frälsegård, bodde jag tillsammans med mina föräldrar och syskon. Gården är gammal och det går många sägner både om den och dess ägare. En gång i tiden har den tillhört Bo Jonsson Grip. Den gamla huvudbyggnaden är nu borta och ersatt av en ny, men de uråldriga flyglarna finnas kvar. Parken är vidsträckt och vacker och genomflytes av en liten å och mot denna, rätt ned från högra flygeln räknat, växa en rad åldrade, stora hängbjörkar. Det sägs att dessa funnits där så långt bort i tiderna man kan minnas. Vi syskon hade våra sovrum i högra flygeln, och som jag är yngst, fick jag dela rum med en av mina sysstrar. Vi bodde på ett gavelrum och från vårt fönster hade vi en hänförande utsikt över parken med sin grönska och de underbart vackra hängbjörkarna. Mor hade sagt oss, att alltid dra ned rullgardinen om kvällarna, så att vi ej skulle skada våra ögon, ty den tidiga morgonsolen sken rätt in i rummet. Av någon anledning hade vi emellertid glömt detta, just då följande händelse inträffade.

En vacker sommarmorgon år 1902 vaknade jag vid att jag hörde klockan slå ett slag. Som det kunde vara roligt att veta vilken timme det var på dagen, öppnade jag ögonen. Klockan satt på motsatta väggen och det var ingen konst att se att hon just slagit halv fem, ty rummet flödade av morgonsol och ljus. Mekaniskt vandrade blicken vidare och då får jag se en för mig alldeles främmande dam stå framme vid fönstret, till hälften vänd mot mig och till hälften mot fönstret, men blicken var riktad ut i parken, snett ned mot en av de stora björkarna. Jag skall aldrig glömma hennes ögon. De voro så oändligt sorgsna, mycket stora och till färgen bruna. Hon stod alldeles stilla, var något under medellängd och hade brunt, mjukt hår. Åldern kunde väl vara omkring 24 år. Klännigen hon bar var av ylletyg, livet slätt och enkelt, samt knäppt ända upp i halsen och kjolen nådde ned till golvet. Jag såg henne så tydligt i solskenet, att jag till och med kan beskriva tyget i hennes klänning. Det var ljusbrunt, nästan stötande i grått, och på omkring en centimeters avstånd gick en rand omkring 1 mm bred, i vilken på ett egendomligt sätt färgerna skarpgrönt, klarrött och blått upprepades i lodrät riktning. Hon tycktes icke ta någon notis om mig, men jag blev fruktansvärt rädd över vad jag så plötsligt såg, kröp under täcket och vågade inte ens ropa på min syster. Jag minnes hur hjärtat dunkade och hur jag kallsvetades. "Om det bara ville bli morgon snart" tänkte jag. Men klockan tickade långsamt vidare, Omsider slog den dock fem och jag försökte intala mig själv, att det hela var en fantasi och ingenting annat. Skulle jag våga se efter om damen ännu stod kvar i rummet? Rädd var jag, det erkänner jag, men jag måste få visshet. Fanns hon där, så var det ju något, jag sett. Försiktigt stack jag mitt huvud upp över sängtäcks-kanten, för att mycket hastigt försvinna igen. Hon stod kvar. Åter hade jag sett dessa onaturligt stora, genomsorgsna ögon, som jag icke kan glömma. Nu blev jag alldeles vettskrämd. An i dag minnes jag, vilken befrielse det var, då jungfrun klockan 8 kom för att borsta våra kläder och skor. Då var allt som det brukade vara i rummet. Min syster hade

ingenting sett, hon hade sovit gott hela natten. Jag talade om allt detta för min mor. Hon sade genast, att jag aldrig mer behövde ligga i detta rum, och så berättade hon en sägen som jag förut ej hört. En gång i tiden hade det funnits en ägare till gården som varit ytterligt grym mot sin hustru. Det hade till sist gått så långt, att han bundit henne vid en björk nere i trädgården och där på det mest omänskliga vis pinat livet ur henne. På vilket sätt det skedde, är allt för ohyggligt att här omtala.

Vad ville hon mig denna olyckliga, sorgsna kvinna? Varför visade hon sig för mig? Kanske det hela fått sin lösning om jag blott haft mod. Många år senare beslöt jag mig att ännu en gång ligga i rummet. Min åstundan var icke att "få se" något, Jag ville blott övertyga mig huruvida det var "lugnt" i rummet. Det var ju frivilligt jag låg där, och jag kände ingen rädsla. Men vare det nog sagt, jag blev oroad och störd hela natten. Jag väcktes ideligen av något jag ej kan förklara. När klockan slog fyra på morgonen förstod jag att det hela var hopplöst. Jag tände ljus, tog min bädd och lämnade rummet för alltid.

N. S. "

.....

" År 1884 vistades jag tillfälligt hos släktingar i närheten av Borens hult. Jag var då 11 år. En söndagseftermiddag gick jag ensam förbi en gård, vilken låg några meter från vägen. På gången upp mot själva huset kom en procession av svartklädda kvinnor i vita sorgförkläden sakta nedåt vägen. Jag vet att jag tänkte att det varit begravning under dagen, men när jag efteråt talade om den syn jag haft, fick jag höra att i den gården spökade det mycket.

Jag träffade en herre från trakten för några år sedan och började tala om min syn, men han avbröt mig och sade gårdens namn och att hans far sett samma syn. När jag undrade vad det kunde vara, sade han att de kalla den för den heliga Birgittas pilgrimsfärd. Ulvåsa ligger mitt över sjön och ned till sjön har processionen setts gå.

H. L-m. "

.....

(Namnen på de båda gårdarna ha avsiktligt uteslutits av avskrivaren).

STORBRON VID MOTALA (och Långspången).

Om Henricus Tidemanni, biskop i Linköping år 1465, död år 1500, skriver biskop Rhyzelius i sin *Episcoposopia sviogothica*. att Tidemanni föranstaltat om byggandet av broar, där förut varit farliga vad eller endast spångr. "Såsom för visso vill sägas, att före hans tid haver vid Motala icke varit bro, utan vad över den breda strömmen".-----

Detta vad lär ha påträffats väster om storbron vid muddringen för statens kraftstationsbygge. Det har emellertid ifrågasatts, om icke storbron funnits tidigare än vad Rhyzelius anger, kanske därför att redan år 1374 en "Birger vid Bro" omtalas. Detta kan dock måhända syfta på "Longaspong", som mycket ofta kallades bro. Som en förbindelse mellan kvarnar och andra byggnader på båda sidor om strömmen har Långspången säkerligen funnits under mycket lång tid; förmodligen har den dock varit av lokal betydelse och vadet använts för den egentliga samfärdseln, som ju i gamla tider huvudsakligast skedde till häst.

(Från ett håll har det förmodats, att Långspången en gång varit huvudled över strömmen, men nog förefaller det tämligen otroligt. Vad funnos förr på flera ställen i strömmen).

År 1470 anklagades två män från Bispmotala för att ha tjuvfiskat mellan "Hundsten (i Vätternviken) och Motala bro", som måste ha varit en då befintlig "storbro", ty Långspången, som ofta kallades bro, kan icke ha angivits som gräns för männens fiskeområde, eftersom större delen av strömmen mellan denna spång och Vättern var oframkomlig. Benämningen "Stora bron" förekommer i en förteckning uppgjord före år 1525, över Linköpings biskopsbords egendomar under biskop Brasks tid, där "en tomt wedh stora bron i Motala" nämnes. Denna benämning kan antingen hänsyfta på bronns stora längd eller kan den ha tillkommit för att skilja storbron från Långspången. Efter upprättandet av Motala kungsgård omkring år 1554 stod storbron under denna gårds förvaltning. År 1560 uppbars för 1279 oxar som drevos över bron (oxen 1 öre) 159 mark 7 öre i tullpenningar. Den första storbron var av trä. Bron demolerades

under nordiska sjuårskriget. Se artikel om detta krig.

År 1580 nämnes att "Oluff Arffuidzonn och Lasse Erichsson drabanter hulle wact wedh Mothala bro när Kongl. Maj:tt war ij Wastena---".

(En del av nedan angivna personer bodde kanske vid Långspången.)

År 1605 nämnes Byrie wedh Brona, ägande tomt, samt Måns mölnare wedh Brona. År 1608 uppmanades Vadstena innevånare att göra sin del av Motala bro i ordning.

År 1606 ägdes tomter vid "Broen" av hustru Sigridh och rytta-
ren Byrie, som var i Liffland, samt av mölnaren Måns. Denne mölnare erlade år 1614 3 daler till Älvsborgs lösen. Åren 1617-18 var han en av dem som undertecknade taxeringslängden för denna lösen. Hans bomärke var krånligt . Ännu 1631

nämnes "Måns wid Broen", som då ägde en häst, en ko och 2 svin.

År 1633 nämnes hustru Cecilia wedh broon, Swän därstädes, Marit Månsdotter och Pers piga wedh bron och år 1634 Anderses dotter wedh broen, Jönses döttrar wedh bron och år 1635 Suäns barn wedh bron.

År 1641 27/5 ransakades varför 1/2 kronogård i Motala länge legat öde. Ägora synades. Icke mera än 3 halvspanneland örjord och ingen äng eller utmark fanns, utan allena en kvarn, räntar 8 tunnor, vilken är behållen och Måns wid Bron brukar. Han tillspordes varför han icke ville taga gården. Svarade han hellre ville övergiva kvarnen än taga gården för gamla räntan.

År 1641 omtalas Per mölnare boende "wed bron" och 1646 "Håkan wed Brona". År 1648 stämde hustru Sara, boende vid kyrkan och vars man var "en Båtsman och nu i Wästersiön på Cronones Skiepp", krögaren Anders Persson på Motala Hus för hemfridsbrott. Han hade slagit sönder Saras ölfat så att ölet runnit ut. Krögaren påstod, att hon sålde brännvin och öl och därmed gjorde avbräck i hans näringsfång. Härtill svarade landsgevaldigern Hans Svensson samt fjärdingsmannen Niels i Bromma och många flera av allmogen, som närvaro då storbron byggdes (menas ombyggdes eller reparerades) att tiljorna voro upptagna och var ej annat än åsarna, så de som voro på andra sidan icke utan fara kunde komma till krogen. Och som de på den sidan de hade sig nedsatt att äta, begärde de av hustru Sara ett stop öl eller två. Och som hon fruktade krögaren

och att hon därför skulle få plikta, hade de försäkrat henne icke därför få skada. (År 1655 bodde hustru Sara i Hinsingsgården).

Åren 1655-60 nämnes Thomas wedh broon.

År 1661 den 4/11, ting i Sjökuila med Aska härad:
Soldaten Nils Andersson i Motala anklagades av sin sväger, häradsprefossen Måns Jonsson vid bron, det han, yr och villsammast, är kommen i hans stuga, stjälp omkull en gryta i spiseln, som var full med mat, slagit hans hustru blodvite i huvudet och skällt honom och länsmannen Swen Jönsson för skälmar och hundsfåttar, salva honestade, och försköt sig Måns Jonsson till samtliga Motala boarna om denne soldat, huru djärv och oförskämd han är i sina ord, ganska ringa aktande ho han omtalar eller vad han säger, vilket allt de brukade givandes honom samma lovord, att han är en sådan som gärna kommer ont tillväga med fyllning, skällande och slagsmål, besynnerligt till det dråpet på Motala Hus skett är av Eksjöborgaren. Han svarade som skulle han gärna vara tillfrids, men blir alltid slagen av andra, och nu icke mindre av sin sväger och anklagare slagen.

År 1655 anges att häradsprefossen Måns Jonsson bodde i Målarehagen; "en liten triangel i åbrädden vid stora bron, av ringa värde, ej över 1/8 tld, av honom nyligen bebyggd och skattlagd för 4 öre".

År 1721 omtalas Bispmotatorpet "Målarelyckan vid Motala bro" och vid samma tid, i annat sammanhang, Bispmotatorpet "Rom vid landsvägen, vid stora Motala bro". Förmodligen är det fråga om ett och samma torp. (Två andra Bispmotatorp hade namn efter utländska städer, nämligen Hamburg och Lybeck. Se artikel om Bispmotala.)

År 1673 nämnes brofogden Måns Joensson vid Motala bro. Ovisst huruvida detta är samme person som ovannämnde häradsprefoss.

År 1673 den 23/7 ransakade befallningsmannen över Vadstena slott, välbetrodde Jurgen Claussen, jämte Aska och Bobergs häradsnämnd och länsmän över orsaken till skadegörelsen vid Jönköping och på andra ställen genom vattenöversvämning. Vid storbron i Motala fanns inga hinder för vattenflödet. Ån var dock något grund både ovan och nedan bron. (Benämningen Motala å i stället för Motala ström förekommer rätt ofta.)

.....

I Daniel Tiselius beskrivning över Vättern, tryckt 1723, anger han på två ställen att den gamla träbron hade 16 broöppningar och sålunda 15 stenkar, men på ett tredje ställe, där han, enligt den då döde överstelöjtnanten och arrendatorn av kungsfisket, Reuters uppgifter beräknar vattenflödet genom strömmen, anger han att broöppningarnas antal var 17 st. I lantmätare Ekeboms kartbeskrivning år 1725 säges att bron, förutom stadiga grundbröstningar vid bägge ändar, hade 14 stenkar och skulle alltså ha haft 15 broöppningar. Det är ganska egendomligt, att så olika uppgifter finnas. Tiselius anger, att brokistorna (stenkistorna) voro 9 alnar långa och att varje broöppning var 5 alnar bred. Genom undersökningar av vattenflödet mellan storbron och kungsfisket beräknade han att vid normalt vattenstånd i Vättern var vattenmängden som flöt genom strömmen 59 m³ pr sekund. Vattenståndet ansågs vara normalt då det stod "14-15 tum högt i sjön".

I broschyren "Motala kraftverk 25 år, 1921-46 anges att normala vattenflödet var 45 m³ per sekund vid tiden för kraftstationens byggande, före vattenregleringen.

Överintendentsämbetet uppgjorde eller lät uppgöra ritning till en stenbro vid Motala, men 30/7 1779 kom denna "dessin" i remiss till Ämbetet, som 28/3 1780 lämnade ny "dessin" till Kungl. Maj:ts nådigste beprövande. Jordägarna i Motala hade ingående diskuterat den nya brons läge och en karta av år 1781 visar, att man då tänkt sig ett annat läge än det bron nu har. Kungl. Maj:t tillstyrkte 1/5 1785 att bron placerades på samma plats "där den av ålder varit". År 1787 den 2/10 inkom till överintendentsämbetet en skrivelse från Conducteuren Wulff, daterad 29/9, med bifogad avskrift av landshövding Strömfelts skrivelse 27/9, innehållande att landshövdingen åstundade att Wulff ville åtaga sig besiktningen å den stora, nybyggda bron vid Motala, vilket ej kunde ske, emedan konstitutorial därpå till Wulff ännu ej utfärdats. Ämbetet besvarade 5/10 och sände konstitutorial till Wulff att utföra besiktningen. Den 4/10 1787 skrev landshövdingen direkt till ämbetet rörande denna besiktning av bron, som nyligen blivit förfärdigad av länsurmästaren Beurling.

Kungl. Maj:t gav åren 1779 och 1818 förnyad rätt att uppbära brotull vid Motalabron. Taxan av 2/5 år 1820 lyder: För en vagn eller släde med 2 å 3 par hästar 4 sk.; för dito dito med 3 hästar 3 sk.; för dito dito med 2 hästar 2 sk.; för en Chaise-kärre eller annat enbetsåkdon 1 sk.; för lös häst eller oxe 6 runstycken. Men tågande trupper och transporter av Kronans effekter voro fritagna från avgift.

År 1829 besiktigades stenbron, som redan då var i så dåligt skick, att ombyggnad beslöts, men påbörjades först något senare. Brotullen arrenderades 1829 av kronolänsman Jöns Andersson. I juli 1831 var översvämningen i Jönköping så kraftig, att hovrättens ledamöter begåvo sig upp i hovrätten dels roende i båtar, dels gående på en med stegar och pålagda bräder å vedbockar från Smedjegatan dit anlagd, hög gångställning.

Detta skyldes åtminstone till stor del på att Motala storbro hindrade vattenflödet ur Vättern. År 1831 den 24/9 gjorde överstelöjtnanten och riddaren Lagerheim och kungl. bef.havande i länet undersökning vid bron för att se om något hinder fanns för vattnets rörelse, vilket kunde förorsaka översvämningen i Jönköping, men man kunde inte finna något som bestyrkte detta. I det under ombyggnad varande valvet voro några stenar nedfallna, vilka på befallning borttogos. Chefen för Amiralitetsämbetets 3:dje klass ansåg att valvbågarna borde betydlig utvidgas till förekommande av sådana händelser som i Jönköping och föreslog att inställa arbetet på bron på det att, i händelse man icke förmådde bygga en hängande järnbro, ett nytt projekt till brobyggnad måtte uppgöras, där valven blev mindre trånga. Häradet svarade, att man ej kunde bryta kontraktet med entreprenören.

År 1832 uppger en resande, att bron vid Vättern stod under reparation, och därför måste vägen till gästgivaregården i Motala tagas " över kanalbron vid det tjugande Borenhult".

Tidningsnotis 1832 den 19/5: Man hade en tid den glada surprisen att få resa fritt och utan avgift över Motala provisoriska bro. Man var oviss om det härledde sig av häradets ädelmod, som fattat beslutet att ej vidare besvara allmänheten med detta hinder, och denna avgift, eller om brofogden t.ex. avlidit och det fordrades tid att anskaffa någon annan. Man talade om att entreprenören själv låtit öppna denna på sitt vis tillstängda väg för de resande, men detta lät så gåtligt, att man hade svårt sätta tro därtill. Anstalterna om Motala brobyggnad dölja sig i ett besynnerligt mörker, och misstänksamma personer frukta att snart få se tvenne broar i ruiner.

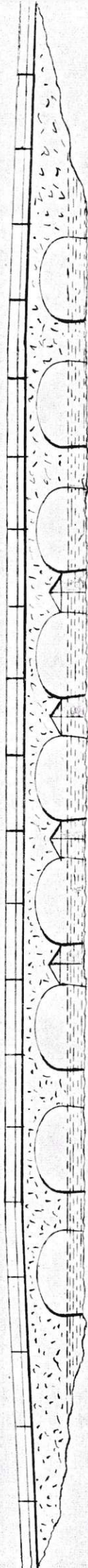
Och samma år, den 2/6: Nu har åter häradsborna haft sammanträde om brobyggnaden. Efter åtskilliga överläggningar eftergav häradet att entreprenören må bygga med gråsten i stället för kalksten, däremot opponerade sig likväl ombudet för Orlunda församling.

Samma år den 16/6: Det berättas, att kungl. bef.havande bifallit att Motala bro må byggas färdig med ohuggen gråsten såvida häradsborna därom samtliga förena sig. Och alldenstund vid sistlidna sammanträdet åtskilliga sockenombud varit frånvarande, skulle ett exemplar av sista protokollet dem meddelas, och borde de inom åtta dagar därefter, vid talans förlust, göra de anmärkningar vartill de ansågo sig befogade. Hovs sockens ombud lärer protestera mot förändringen i byggnadssättet, och på ett smädligt sätt förklarar sitt missnöje med byggnästare Jonssons försumlighet, slarv och även påstådda oskicklighet, att brobyggnaden fullborda

Dessein till Motala bro.

Förminskad kopia av en i
Kgl. Byggnadsstyrelsen
förvarad, odaterad skiss
visande förslag till bro
med vidgade valvbågar.
Se sidan 543.

och i sanning ser det rätt sjukt ut för Jonsson, som icke visat någon drift eller verksamhet i ett så viktigt åtagande. Det är nu två somrar bron ligger som ett spektakel för allmänheten, och, då man vet att Jonsson åtagit sig dess reparerande, måste det efter allt utseende bliva hans fel. Han har visat skicklighet i kvarn- och andra större byggnader, men detta arbete är av helt annan beskaffenhet, som kanske varit bäst att han inte åtagit sig. Men det är så, man blir uppblåst, vill kliva högt, vill nu bygga broar, och till slutet stora slott, men vad kan hända, jo att man faller pladask i smutsen. Ingen önskar honom något sådant öde, men hans tystnad och förbehållsamhet i förklaringar och upplysningar giver kanske någon anledning att frukta det. Om så är, att skulden ligger hos Jonsson, så har tvistigheten mellan häradsborna därifrån härlett sig, och kommer nu att troligen ytterligare fördröja denna brobyggnad. Oenigheten mellan häradsborna blir dem säkerligen ganska dyr, ty om bron skulle gå på ny entreprenadauktion, vem får då bestå fiolerna? jo den som har dem, men ho vet! om Jonsson kan spela sådan musik.

.....
År 1834 den 22/9 dog av kolera, byggmästaren vid Motala brobygge Jonsson, från Linköping och begravdes på prästgårdens kolerakyrkogård. Samma år blev ombyggnaden av bron färdig. Fyra av dess nio valv voro då ombyggda. *Jonsson var 82 år gammal.*

.....
År 1844 den 28/12 kallades byggnadsskyldige av Motala bro att genom sockenombud infinna sig inför Aska häradsrätt i Motala å 1:sta tingsdagen den 15/1 kl. 12 på dagen för att avgiva yttrande i fråga om fortfarande tillåtelse till bropenningars uppbärande för överfarten å ifrågavarande bro.

.....
År 1845 tilläts på nytt upptagande av brotull, liksom förut. En författare skriver på 1850-talet om Motala storbro: "Vad angår ålderdomligt utseende, väl avvägda proportioner, soliditet samt intryck av kraft och bärighet, torde bron gott kunna tävla med den härför berömda, gamla bron vid Falkenberg över Ätran.

.....
År 1875 anmärktes på storbrons usla tillstånd och det eländiga skick i vilket den väg befann sig, som ledde från Motala till järnvägsstationen därstädes.

.....

TIDNINGSARTIKLAR.

1845 1/3: Sistlidna tisdag förflyttades hr översten och riddaren Lagerhelms lik från Kimstad till sitt bestämda vilostad uti herr greve von Platens gravplats å kanalbanken vid Motala. Han lättade mången familjs bekymmer genom understöd eller uppmuntran till arbete och flit, varför mången saknadens tår fälles och Frid vare över hans stoft tonar kring och vid hans grav.

1768 ✓ 1845 12/4: Som undertecknad några dagar kommer att uppehålla sig inom Motala socken, får jag härmed underrätta, att jag porträtterar i svartkrita för högst billigt pris, varvid observeras, att om porträtten icke liknar originalet emottages ingen betalning. Anmälan hos målare Norling, Motala. J.G. Lundquist.

1768 ✓ 1845 28/5: Emellan Skenninge och Motala kommer från och med nästa års början en särskild post att varje onsdag fortskaffas.

1768 ✓ 1845 8/11: Sedan Motala köping numera erhållit ett av K.M. under den 12 sistlidne aug. fastställt reglemente, varuti bl.a. stadgas, det en municipalstyrelse för köpingen skall av därvarande borgerskap bildas, bestående av ordningsman och sex äldste, företogs sistlidne tisdag den 4 dennes val av ordningsman, varvid handlande hr J. Wallander erhöll enhälligt kalleles.

✓ 1845 29/11: Oskarsdagen den 1 instundande dec. anställes å Motala gästgivaregård bal i den därstädes nyligen uppförda större danssalong. Entrébiljetter å 32 sk. banko äro på stället att tillgå. Uppassning och servering med vanliga refraichissementer komma, med största noggrannhet att till de mest moderata priser lämnas de frekvanterande. Regementsmusik kommer att begagnas. Balen börjar kl. 6 e.m. och slutar kl. 1 om natten.
Motala i nov. 1845. L. F. Hercules. (Gästgivare).

1768 ✓ 1845 3/12: I Motala firades Oskarsdagen sistlidna måndag med en i det nya huset å Gästgivaregården arrangerad bal. vilken, oaktat det svåra väglaget och den mörka, regndigra väderleken, var besökt av omkring 130 personer. H.M. Koungens skål proponerades av herr assessor Bolin och dracks vid samma tillfälle av alla närvarande, under fanfarer och livliga hurrarop, varjämte folksången av valda mansröster avsjöngs. Dansen varade till omkring kl 3 på morgonen. Den i ovannämnda byggnaden inredda danssalong, vilken, fastän den ej hunnit bli fullt färdig, med denna tillställning invigdes, synes, såsom belägen i serie med de gamla rummen, högst ändamålsenlig för tillställningar av offentliga nöjen.

1768 ✓ 1846 23/5: Med Kongl. Maj:ts allernådigste tillstånd kommer undertecknad att söndagen den 24/5 giva en representation å Motala gästgivaregård, uti övre salongen, samt därvid förevisa flera svåra gymnastiska övningar, vilka utföras av herr och demoiselle Anette Swanwinge samt herr Carlsson m.fl. Vidare skall genom affischer tillkännagivas. Kl. 5 e.m. uppsändes en stor briljant Montgolfierisk Luft Ballong; ifyllningen sker på den korta tiden av högst 2 minuter. Avgiften blir efter åskådarnas behag.
J. E. Swanwinge. Mekanikus.

1846 27/6: Ångfartyg som under juli månad anlöpa Motala: Amiral von Platen, Erik Nordewall, Polhem, Kommendörkaptenen, Östergötland, Jönköping, Thomas Telford, Daniel Thunberg och Wermland.

1968 ✓ 1846 1/8: Vid Motala Mekaniska verkstad är bl.a. under arbete ett torn av järn till Motala kyrka. vilken står under reparation.

1968 ✓ 1846 22/8: Då till högsta kroppsstraff och livstids fästning för tjuvnad dömde fången Rengstrand från Motala härads-häkte rymt, torde ej vara ur vägen närmare uppgiva omständigheterna härvid. Dagen före rymningen hittingades fångföraren av ortens länsman till morgonen därpå, men vid hans ankomst hade länsmannen rest bort och ingen fångförpassning kunde erhållas, varför fångarna förblevo under den av länsmannen tillförordnade bevakning, häradets Mästare eller så kallade Bosen. Att denne ej var rätte mannen att bevaka 5 á 6 brottslingar kunde väl på förhand antagas. Under dagen in- och utsläpptes i arrensten åtskilliga personer och fick till och med en flicka tillträde till arrestanten, som var i enskilt rum, och där några timmar vistades. Om aftonen hemkommen ser länsmannen frukten av sin vårslöshet, nämligen att Rengstrand på ljusa dagen rymt sin kos. Länsmannen lät nu sin vrede gå ut över de kvarvarande fångarna, dem han, i stället för erkänsla för det de ej följt med fastän det så väl stod dem öppet, helt omänskligt med påläggande av hårda fångsel bestraffade. Dessas ställning och hopkoppling var sådan att de varken kunde ligga eller stå, enär de ej allenast voro fästade vid varandra, utan även händerna voro med handklovar och kedjor neddragna åt fötterna, och i denna belägenhet fingo de tillbringa natten och en del av andra dagen.

1968 ✓ 1846 2/9: Bland fördelar för städer och köpingar är onekligen tillförseln av levnadsförnödenheter och möjligheten att med minsta tidsspillan erhålla dessa bland de väsentligaste. I detta avseende synes dock Motala köping vara vanlottad. Enligt hävdvunnen vnan samlas varannan lördag, eller s.k. avlöningsdag, vid Motala Mekaniska verkstad ortens allmoge och övriga producenter av lantmannaprodukter och lämna sina varor till försäljning. Vid denna 1/4 mil från köpingen belägna saluplats måste således köpingens innevånare förskaffa sig förnödenheter, emedan trafikerande aldrig å köpingens rymliga torg erbjuda sina produkter till avsalu.

1968 ✓ 1846 14/11: Respektive allmänheten underrättas härmedelst, det torgdagar uti Motala köping, på dess torg, redan äro började och komma att hållas varje onsdag och lördag.

1847 13/2: Vid genomresa skall undertecknad med sällskap, å Fanjunkare Hercules Stora Salong i Motala giva trenne teatraliska representationer; Söndagen 14/2 uppföres 500 riksdaler banko, komedi med sång i 2 akter av Aug. Blanche; måndagen 15/2 Bellman i Mariefred, komedi med sång i 3 akter av Johan Johlin; tisdagen 16/2 Läkaren, skådespel med körer i 4 akter och 8 tablåer av Aug. Blanche, därefter Gustaf Vasas drömmar, plastisk, mimisk föreställning i sex bilder, varunder kvartett avsjunges. L. E. Elfförss, teaterföreståndare.

1968 ✓ 1847 2/6: H.M. Konungen anlände i lördags kl. 1/2 6 på aftonen från Motala till Faktoriet (Motala verkstad) vars inrättningar och övriga anläggningar togos i ögonsikte, varefter natten passerades uti disponenthuset.

1968 ✓ 1847 27/11: Sönd. 28/11 gives å Stora Salongen å Motala Gästgivaregård Societets-Spektakel till förmån för en blivande

arbetsinrättning i Motala församling, varvid kommer att uppföras Dockan eller Lilla System. Därefter Studenten i Klämman samt till slut Jovial, stadstjänare och poet. Bilj. á 24 sk. banko säljas hos herr handlanden Thamsten samt vid ingången.

1968 V 1849 24/2: Uppå därom gjord anhållan har K.M. sistlidna 16/1 bifallit, att en handtverks- eller, i händelse vederbörande därom åsämjas en gemensam fabriks- och handtverksförening må i Motala köping bildas.

1849 10/2: Förleden torsdag avgingo fem ynglingar för att som frivilliga (i kriget) begiva sig till Danmark, av dessa voro fyra från Motala mekaniska verkstad och en från Vadstena.

1968 V 1849 17/3: Motala verkstads tjänstemän bestå av en arbetschef och övermekanikus, 1 kamrer, 4 bokhållare, 2 kontorselever, 6 verk-mästare. Verkstadsselevernas antal är 14, av dessa äro 2 ritare, 9 filare, 1 smed, 1 gjutare, 1 snickare. Arbetarnas antal är 316, av dessa äro 12 snickare, 24 smeder, 48 puddlare och valsare, 77 plåtslagare, 61 filare, 22 svarvare, 2 filhuggare, 38 gjutare, 6 murare, 2 båtbesättning, 1 stalldräng, 1 trädgårdsdräng, 12 ute-arbetare och 10 docktimmermän. Dessutom finnes 1 läkare, 1 predikant och skollärare samt 1 värdshusvärd. Hela befolkningen vid verkstaden, hustrur, änkor, barn och tjänstefolk inräknat uppgår till 993 personer. Av främmande nationer finnes en engelsk verk-mästare, en engelsk arbetare, en bayersk, en norsk och en rysk elev.

1849 24/11: På Vårdshuset vid Motala verkstad finnes jäst varje onsdag och lördag, ävensom ständigt gott, välsmakande öl samt svag-dricka på buteljer och fat till moderataste pris. Ingående rekvi-sitioner bliva genast expedierade. S. Hagström.

1968 V 1849 1/12: Till riddare av Vasaorden har utnämnts Mekanikus vid Motala mekaniska verkstad, Otto Edvard Carlsund.

1850 9/1: Direktören och riddaren av Vasaorden, Daniel Fraser av-led på Charlottenborg vid Motala, den 30/12 1849, 63 år gammal.

1850 3/4: Chefsämbetet vid Kongl. Svea Artilleriregemente har för-ordnat Arbetaren vid Motala verkstad, Ture Nyström, att anställa värvning för regementet.

1850 24/7: Förleden gårdag(!) klockan omkring 12 f.m. anlände den kungliga Familjen ombord å ångfartyget Stockholm till Borensnult, varefter de emottogos av folkets jubel. De kungliga Personerna landstego ej, utan passerade slussarna ombord, varefter farten genast fortsattes. Vid Verkstaden voro samtliga arbetarna upp-ställda på kanallinjen och hälsade de höga Resandena med livliga hurrarop. Klockan närmare 2 passerade fartyget under kanonsalut bestämmande slussen vid Motala och pläjde därefter för full maskin och snabb fart Vätterns för dagen lugna våg. En ofantlig folk-massa, säkerligen omkring 6000 personer, var på kanalens stränder församlade.

1968 V 1852 28/2: Lånbibliotekets i Motala fortsättningskatalog är åter tillgänglig. Alla nyare romaner intagas genast efter sedan de blivit synliga i bokhandeln. De som därom särskilt tillsäga, kunna få läsa Europeiska följetongen och Kabinettsbiblioteket, som ut-komma i lösa häften, så snart de från postkontoret avlämnas.

1852 6/3: Priser på Motala verkstads torg den 28/2. (omräknade i nuvarande mynt- och viktslag): Vete 20 kr; råg 17 kr; korn 13 kr 50 öre; blansäd 7 á 8 kr; linser 9 kr; ärter 21 á 22 kr, allt per tunna; kalvkött 35 á 41 öre; färskt fläsk 77 öre; smör 98 öre; oxkött 30 á 35 öre; ost 34 á 58 öre, allt per kilo. Verkstadsarbetarnas dagsförtjänst för 13 timmars arbetsdag var samtidigt 1 kr. 40 öre i medeltal.

1871 1/9: Förleden torsdag uppehöll sig i Motala den hertigligen Sachsen-Coburg-Gotha-familjen, på genomresa till Stockholm, och gjorde ett längre besök i Motala verkstad.

1871 27/10: Den 24/9 i år konstituerade sig ett nytt bryggeriaktiebolag, vars aktieteckning redan uppgår till 25000 rdr, oaktat aktierna endast gälla 10 rdr. varför ett större antal arbetare vid mekaniska verkstaden däri tagit aktier. Detta bryggeri kommer att förläggas vid Motala verkstad.

1874 13/2: Motala bageribolag bildas. Delägare: Ludwig Berndes, Th. Eklundh, J.A.Nordstén, Oskar Gylling.

1874, mars: Beslut om uppförande av en tvättinrättning, vid den över strömmen varande järnvägsbron. Aktieteckning ombesörjer G.O.Flodin och C.W.Kjellman.

1874, aug.: C. Fr. Nordhs bryggeri i Motala försålt till källarmästare C. Nilsson i Motala.

1874 22/9: Bolaget Motala Färgeri stiftat av Axel Sandberg, O. Lagermark och Oskar Gylling.

1874 11/12: Fastän folkmängden i Motala ej uppgår till 2000 personer, finnes f.n. ej mindre än 21 öppna handelsbodas utom 3:ne läder- och 3 mjölkbodas och detta fastän 4 handlande under året slagit vantarna i bordet.

1875 3/8: Hotell Nilsson i Motala. Detta nybyggda och efter nutidens fordringar inredda hotell, som äges av källarmästare hr C. Nilsson, öppnades sistlidne söndag. 18 rum äro upplåtna för resande, 2:ne förhyrda av kommunalnämnden och de övriga för betjäningen. Bland andra bekvämligheter är en lufttelegraf här inrättad. (Härmed avses troligen Sparres pneumatiska ringledning från gästrummen).

1875 1/5: Annons om auktion på Motala torvfabriks mosse, maskiner och dess fastighet Skaftesgårde i Västra Stenby socken.

(Se även sidorna 580 och 588).

.....

1969 UNDERVISNINGSA NSTALTER.

1969 Folkskola

På sockenstämma år 1735 tillfrågades församlingsborna hur de läto sina barn lära sig läsa. Svarades att somliga föräldrar göra det själva eller äldre syskonen lära de yngre. Eljest brukades därtill fattiga och beskedliga hustrur, såsom i Djurkälla roten hustru Brita Axelsdotter och i Motala roten hustru Anna Pletz, bägge av god frejd. Därjämte påmintes, att de som behaga, hava frihet att anlita klockaren därom, mot skälig vedergällning.

Carl Åkerlund, född i Horn 1734, stud. i Uppsala 1753, (fadern i Motala gästgivare), mönsterskrivare, t.f. kronolänsman i Aska härad några år, pedagog i Motala kvarnby 1771, sedan traktör vid Kungs Norrby. Måste för oordentlighet lämna länsmansförordnandet.

Om Bromanders donation: Se under Bromma.

År 1829 nämnes sockenskolmästaren G. Lindros, boende i köpingens skolhus. År 1831 inrättades växelundervisnings skola (Lancaster-skola) vid Motala verkstad. (Enl. Sv. Folkskolans hist., 2:dra delen, sida 156, infördes växelundervisningsmetoden i Sverige år 1818, först i Maria församling i Stockholm och i Hedvigs församlings fattigskola i Norrköping. Vid Huskvarna år 1822)

Läraren vid Motala verkstads växelundervisningsskola, fr.o.m.

1831 var Anders Petrén, född 1794, stud. i Uppsala 1815, "utmärkt skicklig botanikus", av den välkända släkten, med framstående personer inom medicin, teknik och juridik. Dog i kolera 25/9 1834 och begravdes på verkstadens kolerakyrkogård i Hårstorpsängen.

Anders Olof Hertzman född 12/8 1804 blev 31/7 1841 utnämnd till predikant och skollärare vid Motala verkstad, tillträdde 1842, kyrkoherde i Västra Ny 1870.

Hertzman var ovanligt rikt begåvad med vidsträckta och mångsidiga kunskaper, särskilt i gamla och nyare språk och var mycket beläst. Han var alltför frisinnad och uttalade oförskräckt sin åsikt att bibeln innehöll "kristendomens myter". Hans predikningar blevo

därefter och innehöllo, efter vad en bildad församlingsbo sade vid en visitation "filosofiskt ordsvammel". Tjänstledig 1835. Bibehöll in i det sista sina kropps- och själskrafter.

År 1849 anges att köpingens folkskola med cirka 70 barn skulle underhållas bl.a. med arrendet av den traktörs- och bokerirättighet, som beviljats köpingen.

Föredrag vid läraremötet 1898, av läraren C.A. Björkström.

(År 1862 1/2 började C.A. Björkström som lärare i Björketorps nybyggda skolhus). "Detta var så nytt, att skolans och bostadsrummets väggar ej ens voro rappade. I skolsalen saknades varje tillstymmelse till skolmöbler. På det icke både jag och barnen, 55 st., skulle bli på stående fot hela dagarna, måste jag begiva mig ut i granngårdarna och låna s.k. "logglämmar", vilka lades på bockar och fingo tjänstgöra som skolbord, kring vilka sittplatser av likaledes lånta bräder, lagda på dito stolar, bereddes. Först påföljande sommar anskaffades s.k. långbänkar till alla skolsalar.

Under de denna vinter ofta inträffade ovädersdagarna indrogs mycket snö, vilken genast förvandlades till vatten, och som de nakna väggarna även voro råa, blev luften därinne merendels dimmig och osund. Ett vid alla människoboningar förekommande och i synnerhet vid en skola högst behöfligt nödvändighetshus fanns här icke heller på ett helt år uppfört.

Vid Norra Freberga skola blev icke på 3 år ett för ovannända ändamål avsett hus uppfört, ehuru beslut därom fattats.

Orsaken var till dröjsmålet med detta besluts verkställande, att den skolrådsledamot, som åtagit sig uppdraget, icke hade barn som bevistade skolan. Den viktiga affären blev omsider realiserad, sedan själva skolrådets ordförande vid ett besök i berörda skola måst för ett visst behovs tillfredsställande uppsöka en i närheten befintlig torplägenhet.

Beträffande läroämnena vid denna tid voro stavning och innanläsning, katekes och bibliska historien samt räkning och skrivning de enda. Längre fram på 1860-talet förekommo även geografi och svensk historia för de mera försigkomna barnen. För innanläsning voro inga andra böcker tillgängliga än de av barnen från hemmet medförda nya testamentena. Först 1864 eller 65 lyckades det mig förmå skolrådet att för skolans räkning inköpa 20 ex. av Berlins läsebok i naturlära. Flera läraktiga och vetgiriga barn läste denna bok med stor förnöjel-se och tillägnade sig ej så litet av innehållet.

Några ytterligare insikter i naturvetenskap meddelades ej förrän frampå 1870-talet.

Uti katekes och biblisk historia voro de flesta grupperade i läxlag, vilka förhördes av läraren själv. Men några barn, med något större förmåga ville icke bli hindrade av de mindre begåvade och hade därför sina egna läxor. På samma sätt var det i räkning.

Ehuru barnatalet inom mina tre skolrotar emot slutet av 1860-talet uppgick till omkring 400, av vilka en del tillhörde småskolan, var skolan flyttande ända till 1872. Att de flesta dock hunno i behörig tid genomgå de föreskrivna läroämnena, synnerligast i kristendom, berodde delvis på de varannan vecka återkommande s.k. repetitionsförhören, vilka fortgingo under läsårets tio månader. För mig personligen hade dessa förhör sina obehag särskilt vintertid. Mellan Smedsby och Björketorps skolhus fanns egentlig väg blott under halva sträckan. Resten

fick man vandra var helst man kunde ta sig fram. Detta gick för sig, så länge marken var bar. men vid svårare snöfall inträdde ett annat förhållande. Vid sådana tillfällen måste vägens längd mången gång mer än fördubblas. När jag då på morgnarna varm och svettig framkom var det stundom 8 á 10 grader kallt i skolsalen, emedan icke någon ansåg sig skyldig att på förhand elda. En 4 á 5 fot från ingången till Norra Freberga skolhus stod i den åsyftade tiden en ganska stor tall, vilken genom någon naturens nyck hade fått några graders lutning över hustaket och skorstenen. Om man från den öppna spiseln i skolhusets kammare såg upp genom skorstenen, kunde man se en del av tallens gröna krona. Så inträffade en gång vid ett häftigt snöfall med påföljande töväder, att snömassorna från tallen fyllde skorstenen. Vid kort därpå inträffad frost frös snösörjan till is. Vid min ankomst till skolhuset anmälde barnen att de ej kunde elda i kakelugnen, enär de ej förmådde öppna spjället. Det lyckades ej heller för mig. Nu var det någon annan råd än att elda starkt i lärarebostadens öppna spis för att såmedelst få litet värme i skolsalen. Detta uppvärmningssystem praktiserades sedan under hela vintern, emedan först vårsolens värme kunde lös spjällets isbojor. Vad som mest hindrade framgången i skolartet var den ojämna skolgången. Flera lantbrukare hade för sed att vid behov av arbetskraft taga sina torpare och daglönares barn från skolan och använda dem långa tider i sitt arbete. Synnerligast var detta fallet under skörden.---- Fattigdomen var- så synes det mig- för några tiotal av år tillbaka mera allmän och tryckande än nu. Ofta fattades för barnens skolgång nödiga kläder och mat. En och annan gång hände det att jag på mina anmaningar till flitigare skolgång fick till svar: "Skall han ha barnen i skolan, så bör han väl också ge dem mat".

....

I slutet av 1840-talet och under 1850-talet hade socknen en fast och en på exempelvis fem stationer flyttande skola.

Den senare inrymdes i drängstugor till exempel, och hade som undervisningsmaterial två svart tavlur om 3 kvadratfot, växelundervisningssällskapet lästabeller samt några skriv- och räknetabeller.

.....

1769 Motala verkstads afton- och söndagsskola.

I en P.M. bland Plåtens papper finnes ett utkast till läroplan för en sådan skola. Man borde lämna undervisning i grunderna till aritmetiken, hela tal och bråk, decimalbråk, reguladetri, ränteräkning, grunderna till geometrin, de enklare satserna ur mekaniken samt i att förstå ritningar och att uppgöra enklare sådana. Bruket av räknesticka borde läras. Lektionerna skulle ges 2 gånger i veckan, efter slutat arbete, 1 1/2 timme varje gång. Ritning och skrivning kunde lämpligast läras på söndagarna före och efter gudstjänsten. Eleverna borde sammanskjuta något till böcker och papper samt uppmuntras att på lediga stunder göra små mekaniska modeller. Någon sådan skola kom troligen inte till stånd.

Först i sept. 1868 inlämnade ingenjören vid Motala verkstad, Isidor Kjellberg, ett förslag till verkstadens arbetareförening, vari han förklarade sig hågad att, med biträde av skolläraren Chr. Albrecht, inrätta en teknisk läroanstalt, vars uppgift skull bli att åt verkstadens arbetare, ävensom åt andra meddela undervisning, huvudsakligast i ämnen, som kunde vara till nytta för det mekaniska yrket och han hemställde, huruvida föreningen ville gå in på, att i dess byggnad upplåta en för detta ändamål lämplig lokal. Denna hemställan blev av föreningens medlemmar besvarad med enhälligt ja.

Efter några dagar hade många anmält sig för deltagande i undervisningen. Som lärare skulle tjänstgöra, förutom de tvenne inbjudarna, några av verkstadens elever, som hyste stort intresse för saken. Första lektionen gavs lördagen efter den 27 sept. 1868. Den 16 okt. samma år meddelades, att undervisning lämnades i aritmetik, geometri, frihandsteckning, klots- och ornamentsritning, svenska språkets grammatik och rättskrivning, linjalritning och välskrivning.

Kjellberg träffades i skolan i föreningshuset varje tisdag och fredag kl. 7,45 på kvällen och varje söndag kl. 8 f.m. och 4 e.m. Han nedlade ett hängivet arbete på denna skola. Inte nog med att han undervisade i den, skötte dess affärer och var dess föreståndare, han författade även teaterstycken, som uppfördes för att få in pengar till skolan.

Som exempel nämnes, att han annonserade i Motala Tidning om en teaterföreställning den 3 nov. 1868 i föreningshusets teatersalong med följande program: "Arbetets seger, tillfällighetspjäs i 2 akter, av Isidor Kjellberg; Min gamla hatt, komisk monolog med sång i en akt av Frans Hodell; Ett tiondemöte i Skåne, tableau vivant efter en tavla av Nordenberg; Ett angeläget ärende, efter en tavla av Eskilsson, samt Gracernas hyllning, tableau vivant, komponerad av Kjellberg. Epilog av Kjellberg. Priset 75 öre för plats på laktaren och de fyra första bänkarna i salongen, samt 50 öre för plats på de andra bänkarna. Biljetter säljas på lördag i bokhandeln, men på söndagen endast vid ingången till teatern. Dörrarna öppnas kl. 1/2 7 och representationen börjar kl. 7".

Den 20 dec. 1868 hölls examen för första gången, 42 personer hade tagit del av undervisningen och avgiften för var och en hade utgjort 5 å 6 öre i timmen. För 5 fattiga, föräldralösa ynglingar hade arbetareföreningen betalt avgiften. För inkomsten av teaterföreställningen beslöt man inköpa ett antal av Sandbergs mönsterbok och av doktor David Sjöstrands lärobok i svenska språket samt 30 st. häftade ritböcker. En räkning på planscher skulle även betalas.

Skolan fortsatte sin verksamhet inpå detta århundrade, fortfarande med folkskollärare och ingenjörer som lärare och fortfarande belägen i föreningshuset. (Var år 1922 fortfarande verksam).

ren, Kjellberg, blev ej länge verksam för skolan. Redan på en år 1869 for han till Amerika, varifrån han återkom och . år 1881 utgav den av honom grundade tidningen Östgöten. berg dog i Linköping 11/3 1895.

ages ha varit" en utomordentlig tidningsman, arbetade nitiskt uttröttligt för ökad politisk och religiös frihet, allmän rätt och djurskydd. Han var fredsvän, republikan, fiende till brak, monarki, snobberi, ämbetsmannatyranni och all råhet". dömdes år 1881 till några månaders fängelse för sina fria uttalen. Han intresserade sig under hela sin levnad för förhållandena vid Motala verkstad. Biografier över honom finnas i flera uppslagsverk samt i Gerda Kjellbergs bok "Hänt och sant", i vilken han dock omnämnes endast helt kort.

Se även sidorna 589 och 591.

.....

Dubergska flickskolan.

Änkefru Didrika Duberg, född Bromander, avled i Motala köping, lördagen den 27/11 1869, kl. 1/2 6 e.m. i en ålder av 83 år och 12 dagar. När ansträngningar på 1850-talet gjordes i Motala, att upprätta en flickskola för både intellektuella sysselsättningar och handarbete, gjorde hon genast medelst donation av 10000 rdr företaget utförbart. I sitt testamente anslog hon ett kapital

av 20000 rdr att, sedan räntan därav med 100 rdr åt 7 personer, 50 rdr åt 2 och 25 rdr åt 4 årligen utgått, i mån av deras bortgång tillfalla flickskolan, vars framtida bestånd därmed kunde anses betryggad. (Räntan av 500 rdr skulle användas till underhåll av hennes och hennes mans grav på Motala gamla kyrkogård.) Enligt annan uppgift hade hon donerat inalles över 33000 rdr till skolan.

År 1868, 9/10 annonserade Charlotte Cnattingius att hon den 19/10 ämnade öppna en undervisningskurs i halmflätning i skolan om tillräckligt antal personer anmälde sig.

År 1910 erhöles tillstånd att använda skolans tillgångar till andra ändamål.

.....

Lotten Nordgrens flickskola.

1919
7/3 1871 annonserade Lotten Nordgren, då boende i Stockholm, att hon under loppet av nästkommande april månad skulle i Motala öppna en skola för flickor, "avsedd att meddela undervisning uti de huvudsakligaste ämnen som för kvinnans bildning efter nutida anspråk erfordras, såsom kristendom, svenska, franska, tyska och engelska språken, geografi, historia, naturkunnighet, geometri, aritmetik, välskrivning, teckning, handarbete, allt med användande av de förbättrade lärometoder vilka i senare tider blivit i huvudstadens förnämsta läroanstalter införda". Anmälan till skolan kunde göras i Motala köping hos kamrer Sjöwall och vid Motala verkstad hos herr C. G. Steffen. De elever vilka önskade undervisning i piano spelning, kunde erhålla sådan mot billig avgift. Undervisningen i skolan började tisdagen 15/8 1871 kl. 9 f.m. Av annons år 1881 framgår, att skolan då hade dålig ekonomi. Måhända var det därför som skolan senare tydligen ändrade karaktär och benämndes sedan hushållsskola och var belägen i Hårstorp, i f.d. kamrersbyggnaden, dit skolan förmodligen flyttade någon gång efter år 1882. Skolan fanns kvar i Hårstorp ännu in på 1900-talet.

.....

1969
Privatskola för gossar.

16/7 1869 annonserades: "Principalerna för privata skolan för gossar i Motala har utvidgat skolan. Elevantalet skall ökas med 8 st. Styrelsens ordförande var kammarherre C.W, Pereswetoff-Morath. Förutom av honom undertecknades annonsen av P.G.Sjöwall, A. Grafström och c. Ulr. Dahlberg.

.....

1969
Motala enskilda samskola .

Stiftades 1876 och hade detta år 37 lärjungar under höstterminen och 45 under påföljande års vårtermin.

År 1879: Kungl. proposition om inrättande av ett treklassigt allmänt läroverk i Motala avslås.

År 1886/ Motion om utredning huru behovet av ett minst femklassigt läroverk i Motala bäst kan tillgodoses, dels om 3000 kr. för upprätthållande av det enskilda läroverket avslås.

År 1890: Kungl. proposition om inrättande av ett lägre allmänt läroverk i Motala förfaller.

År 1892: Förnyad proposition i samma ämne avslås.

År 1893: Motion om anslag till samskola avslås.

.....

1969
Folkhögskola.

I dec. 1869 hade Fredrique Paijkull, änka efter folkskoleinspektör P. .en längre artikel införd i en östgötatidning i vilken hon framhöll behovet av folkhögskolor för kvinnor. liknande dem som redan funnos för män. En förening bildades för upprätthållande av "Folkhögskolan för kvinnor" på Samuelsberg i Motala. Om man frånser ett obetydligt försök till kvinnlig folkhögskola, som hade gjorts sommaren 1869 vid Tyllinge i Tjust och som höll sig vid liv endast två månader med blott 6 elever, så var folkhögskolan i Samuelsberg den första i sitt slag i landet.

Den 24/3 1870 annonserades om att denna skola skulle öppnas i maj samma år och att avgiften för undervisningen skulle utgöra 8 rdr och inackorderingen 20 rdr, allt per månad. Den 9/5 kl. 10 f.m. invigdes skolan och kursen slutade 15/9. Följande år annonserade

fru Paijkull att hon även lämnade lektioner i pianospelning enligt nyare tids metod för ett pris av 50 öre per timme. Högskolan öppnades 15/5 detta år och läroämnena angåvos vara modersmålet, dess läsande och skrivande, färderneslandets historia, översikt av världshistorien, jordbeskrivning, naturlära, räkning och teckning, de enklaste grunderna för hushållsrekenskapers förande samt handaslöjd. Undervisningen skulle ske genom muntliga föredrag och skildringar. Ingen läxläsning. Kostnaderna för undervisningen och inackorderingen vor desamma så år 1870. Lärokursen skulle även nu pågå till 15/9. År 1872 fortsatte skolan på samma sätt. Ekonomien var dock ytterst svag. Man försökte hjälpa upp den bl.a. genom att ge sällskapsspektakel i Arbetareföreningens lokal vid Motala verkstad. Vid slutet av terminen år 1872 hade skolan ändå en brist på 1529 rdr och fru Paijkull hade endast uppburit 136 rdr för alla tre terminerna. År 1872 hade skolan fått en värdefull boksamling till skänks från Albert Bonnier i Stockholm. Trots den dåliga ekonomin fortsatte skolan även under år 1873. Det året hade skolan flyttat till Karshult och annonserade 4/3 om att den "öppnar i denna nya och rymliga lokal sitt fjärde läsår". Elev skulle erlägga 32 rdr för undervisningen under hela kursen, samt 25 rdr i månaden för bostad och kosthåll. Eleverna skulle bestå sig med egna sängkläder och tvätt. samt själva besörja sin uppässning. De som önskade medföra livsmedel, kunde få bostad till billigt pris. Mjök kunde köpas på gården. Elevenmälningar skull ske till styrelsens ordförande herr pastor J.E. Ohlsén, eller folkhögskolans föreståndarinna fru doktorinnan Fredrique Paijkull. Till en utställning i Wien år 1873 sände skolan på begäran en redogörelse för verksamheten samt ett nyckelskåp och en piphylla som prov på arbeten utförda av skolans elever. Den 16/9 1873 uppger en notis att "folkhögskolan för kvinnor, som hållits på Karshult nära Motala, avslutade sistlidna lördag sitt läsår. Skolan, som existerat i 4 år, och hela tiden föreståtts av änkefru Paijkull, upplöstes nu för alltid". Antalet elever utgjorde 11 st år 1870; 18 st. år 1871 och 8 st. år 1872. För år 1873 är elevantalet ej känt. Fru Paijkull antogs därpå som föreståndarinna för den 15/10 1873 i Hälsingborg öppnade "Skånes folkhögskola för kvinnor". Även denna skola blev av kort varaktighet.

.....
Vätterns folkhögskola.

På initiativ av förre rektorn för Brunnsviks folkhögskola i Dalarna, finnen Uno Stadius, bildades i början av år 1908 en folkhögskoleförening i Motala med uppgift att upprätta en folkhögskola i nämnda stad. Stadgar för föreningen antogs den 25/3 samma år och styrelse valdes, däribland Verner von Heidenstam. Ett programuttalande gjordes i stadgarna sålunda: "Skolan vilar på helnykterhetens grund och är politiskt neutral". En grundlig nykterhetsundervisning skulle meddelas ur historisk, social, medicinsk och etisk synpunkt. Vidare skulle skolan utblida tidningsreferenter. Byggandet och inredandet av ett eget hem skulle även ingå i undervisningen. I ett upprop uppmanades allmänheten giva skolan sitt stöd. "Den har, säges däri, haft att kämpa mot starkt motstånd från de penning- och maktägandes intresse. Orsaken härtill är naturligtvis konservativ skrämsel och verkan därav ekonomisk förföljelse". Till uppropet var fogat ett av styrelsen för Motala arbetarekommun avgivet intyg, däri det bl.a. heter: "Vätterns folkhögskola, som lämnar undervisning på fullständigt vetenskaplig

grund och i flera avseenden måste i hög grad gagna den socialdemokratiska arbetarörelsen, är väl värd, att fackföreningar och socialdemokratiska organisationer giva den det stöd, skolans styrelse hemställer om".

Skolan, som var ordnad som samskola, öppnades i förhryda, men för ändamålet lämpliga lokaler den 1/11 1908 i närvaro av stadens prästerskap, stadsfullmäktiges ordförande m.fl.

Skolan nedlades dock efter en vinters verksamhet.

Föreståndare: U. Stadius.

Elevantalet var 45 st.

.....

1169 Constancie Kocks undervisning.

11/6 1869 annonserade hon att hon lämnade undervisning åt barn i den vanliga skolämnen, såsom skrivning, räkning, historia, geografi och svenska språket, samt för flickor i klädsömnad och andra handarbeten. Även fanns tillfälle att delta i gymnastik. Adressen var: Bokhållare Kock. Motala mekaniska verkstad.

.....

1169 Religiös söndagsskola för barn.

Ångbåtsmaskinisten Johan Petter Johansson eller Jaen Petter Jonsson tog år 1853 initiativet till bildandet av en sådan skola i Motala. Ledningen av söndagsskolan var en madam Motander och maskinisten vid Motala pappersbruk, Bengt Carl Rodhe.

Det påstås även att en jungfru Björling, som genomgått en kurs hos fröken Betty Ehrenborg i Stockholm, vid denna tid öppnat en söndagsskola i Motala.

Ej minst betydelsefull var den verksamhet bland barnen, som bedrevs av en i socknens nordöstra del bosatt gammal kvinna, Lisa Greta Persdotter, som genom sjuklighet och umbäranden fått sin tro på Kristus fast grundad. Hon samlade om söndagarna de nästan halvilda barnen från bygatan och landsvägen i sitt hem, samtalande och bad med dem samt lärde dem andliga sånger och bibelord. Hennes verksamhet blev så uppskattad att hon kallades till småskollärlarinna.

.....

VISAN OM SOLOVEJ. (Sölve).

I "Från skog och sjö" omtalar C. Lemchen ett slags egendomliga båtar, som förr seglade på Vättern. De hörde hemma i Harge by, där de byggdes av byns egen byggnästare. Byn var indelad i "lag" som vartdera underhöll en båt. De användes huvudsakligast för att frakta kalksten(limsten) från Harge till olika hamnar vid Vättern, men mest till Jönköping, f.v.b. till Tabergs masugn. Båtarna voro odäckade med endast en ruff i för och akter. De hade ett enda, stort råsegel och påminte om de gamla vikingaskeppen. Segelduken vävdes hemma i byn och varje gård hade sin del i seglet att underhålla, som därför fick ett ganska olika utseende på de skilda våderna. Båtarna, som kallades råbockar eller Hargepesar, lastade cirka 70 ton. De seglade oftast i sällskap. De sista av dessa ålderdomliga farkoster förliste vid Stora Rökneön under mycket svår storm, hösten 1871.

(I sin bok "Vikingskipena" säger Brögger och Haakon Shetelig att de "havsskepp" som vikingarna använde vid sina härfärder mycket liknade de nu försvunna "Nordlandsjakterna". Dessa i sin tur påminde särdeles påtagligt om "råbockarna")

Dessa råbockar föra i tankarna visan om Solovej.--

I "Det stora Svitjod" omtalar doktor T.J.Arne de folkvisor, som ännu i dag sjungas vid Vita havets kuster i Ryssland. Dessa visor kallas byliner och ha ursprungligen uppstått i Kievlandet, inom Novgorods välde och på Smolensks och Plotsks områden. En av dessa visor handlar om Solovej, som från Duna-havet (=Östersjön) kom seglande in i Ryssland. Flera varianter finnas av denna visa. I en av dem säges att Solovej härstammade från byn Ledeneč, som av en rysk forskare anses vara det samma som Lindenäs. En polsk-dansk vetenskapsman Stanislav Rozniecki har noga studera dessa folkvisor, särdeles den om Solovej. Han skriver bl.a. "Det land från vilket Solovej kommer, nämnes icke i någon bylin. Vi kunna endast draga den

slutsatsen, att det låg på andra sidan Dunahavet (Östersjön). Historiska grunder och bylindiktningen själv visar hän till Sverige. Fråga vi vidare från vilken del av Sverige Solovej troligast kan ha kommit, måste vi svara: från en av de längs Östersjön liggande provinserna. Den enda vattenväg av betydelse, som flyter ut i Östersjön, är Motala ström. Den bildade redan under vikingatiden och ännu tidigare, den viktigaste förbindelseleden mellan det inre mellansverige och dess kust vid Östersjön och talrika forntidsminnen längs dess stränder vittnar om gammalt kulturliv. När nu Solovejvisan talar om flodens begynnelse, kan man alltså söka Solovej hemort vid Vätterns stränder. Nu passar det sig så märkvärdigt, att i en variant av Solovejvisan kommer Solovej seglande "ut under (fram under) den krusade veter, ut under (fram under) den gröna hasseln".- Rozniecki anser att "veter" kan betyda sjön Vättern och att Solovej färd skulle ha kunnat börja från en plats vid Vättern, nära Motala ströms utlopp ur sjön.- Han fortfar: "Nu inträffar det märkliga, att namnet Lindenäs återfinnes i Aska härad, Motala socken, vid själva Vättern och litet nordväst om den punkt där strömmen lämnar sjön. Här ligger också gården Lindenäs, som naturligtvis uppkallats efter näset". Författaren fortfar med att försäkra, att ehuru allt passar utmärkt väl tillsammans, vill han absolut inte dra någon bestämd slutsats, han vill endast påpeka möjligheten av att tyda bylinen så att Solovej reste på vikingafärd från Lindenäs, över Vättern, längs Motala ström, över Östersjön och ned för floden Dnjepr.

(Flera författare anse, att Motala ström med all sannolikhet var en viktig samfärdsled i forntiden. Den lär ha varit något lättare framkomlig under vikingatiden än nu. Där den ej var farbar, fick man naturligtvis släpa båtarna över land. Vid sina färder på de ryska floderna hade vikingarna att passera genom flera svåra forsar eller måste dra sina farkoster landvägen förbi dem).

.....

VÄGAR.

(Se kartskiss vid sida 214 och sida 597).

I "Östergötlands vägbok" omtalas bl. a. länets viktigaste vägar under järnåldern på följande sätt:

"Västra Holvägen utgjorde fortsättning på Nissastigen genom Småland. Den gick över Jönköping, utmed Vättern till Hästholmen och Alvastra, utmed Omberg till Väversunda, Rogslösa, Örberga och till Vadstena.

Vägen över Vadstena är troligen yngre. Tidigare gick vägen förbi Lundby, Strå, Granby, Fivelstad, Hagebyhöga, Sjökuila, Qvissberg till Vinnerstad. Där delade sig vägen. En gren ledde till Motala, där ett vadställe under forntiden ledde över strömmen och vidare till Medevi och Askersund. Detta var huvudvägen från söder till norr i Västra Östergötland!

.....

Av kartor från början av 1600-talet kan man sluta sig till ungefärliga läget av en del vägar vid den tiden.

Vid "Nedre Snippen" i Motala brink löpte den äldsta Vadstenavägen in i ovannämnda, gamla huvudvägen, (som nu i brinken kallas Fogdegatan), korsade densamma och fortsatte snett över Motala södra bys gården, ned till byn med dess kvarnar och Långspången. Från storbron och Motala Hus gick en väg på strömmens södra sida, ned till Motala södra by.

Huvudvägen fortsatte från storbron upp genom Motala norra by och inföll i nuvarande Medevigatan.

Från huvudvägen utgick nära storbron en väg längs strömmens norra strand, över Motala norra bys, Hårstorps och Duvedals marker till Husbyfjöl.

Uppe i Motala norra by avgrenade sig vägar från huvudvägen vilka ledde till Bispmotala och Varan samt till Bondebacka, Davidshem, Eketorp, Perstorp, Mosskärr och Orrekullen.

För första hälften av 1700-talet är vägsträckningarna på en del gårdars områden angivna i respektive gårdsbeskrivningar.

På 1830-talet beskrivas vägarna sålunda:

"Landet norr om Motala ström.

En stor landsväg från Motala går förbi Nykyrka och Medevi till Askersund. På densamma äro endast vanliga landsvägsbroar eller trummor att anmärka. En dylik väg från Motala till Husbyfjöl samt vidare till Linköping går mellan Motala älv och Göta kanal, 1/4 mil till Borenhult, där en vindbro av järn är över kanalen. Av byvägarna utgår en från Motala kyrka och stora landsvägen till Bergsätters herregård och därifrån vidare till Borenhult. Denna är för närvarande illa underhållen, men ändå farbar, till och med för artilleri. Ifrån stora landsvägen tager en väg av i trakten av Bromma herregård, går förbi Smedsby och möter ungefär 1500 alnar öster om Fridensborg en annan därifrån kommande. Hittills äro dessa vägar farbara för alla slags fordon och artilleri. Sedan fortsättes vägen förbi Kartorp, Aversby och Offerby och råkar stora landsvägen emellan Motala och Husbyfjöl, 1/8 mil norr om Borenhult. På denna sträcka är den blott en kärrväg. Från sistnämnda landsväg avgår vid Lilla Kalkbränna en väg, som till Storkelsby är farbar med parvagn, men vidare till Djupvik endast med kärra. Ifrån stora landsvägen mellan Motala och Nykyrka avgår i trakten av Illersjö en väg förbi Djurkälla by och grenar sig 1/8 mil därifrån, så att en väg leder fram till Linnäs och den andra till Norra Freberga herregårdar. Ehuru djup och sandig, är denna väg fullkomligt praktikabel för alla slags fordon.

De övriga vägarna inom socknen äro kärrvägar, vilka väster om stora landsvägen, emellan Motala och Nykyrka i allmänhet äro av god beskaffenhet.

Landet söder om Motala ström.

Landsvägarna från Skänninge och Vadstena, vilka mötas mitt i en 1500 alnar lång, sandig backe och fortsätter ned till Motala gästgivaregård.^A

.....

På 1700-talet kallades Nedre Hårstorpsgatan och dess fortsättning mellan Backegårdens och Hårstorps ägor Bergsättersvägen. Nämnda gatas sydvästligaste del kallades dock Källarhemsgatan.

Ovannämnda sandiga backe = Gamla brinken = Gamla Skänningevägen = Fogdegatan, skildras jämte dess bebyggare av Berit Spong i artiklar 15/5 och 17/5 1940 i Svenska Dagbladet. I hennes barn-dom funnos flera originella personer i den trakten.

Den gamla Skänningevägen i Motala brink är numera avskuren av den stora "övre sandhålan".

.....

A Berit Spong: Sömmararbetet (del) 1940

En karta i liten skala, utförd år 1833 av löjtnant Printzsköld (arkivarie vid Göta kanalbolag från år 1836) antyder, att Nedre Hårstorpsgratan ungefärligen från en punkt där Kraftbolagets kontor nu ligger, i sydvästlig riktning då fortsatte nedför sluttningen, passerade i närheten av Poppelhem, vidare ungefärligen i nuvarande Platensgatans riktning och träffade Bispotalagatan ungefär vid "Flodins hörn".

.....

Kunglig skrivelse från Räfsnäs den 14/8 1559.

Wij wele edher och här med allfvarligen haffve förmanat, ath effter vatnet, som kommer ifrå Vänneſta (Vinnerſta) och Qviſtberga, förderffvar myckit land och beſynnerlige almenne vägen åth Motala, ſå at ther ingen väll färdes eller framkomme kan, ath I uthan all igenseijelse ſchole lathe dijke och graffve, ſå ath ſamme vattn kunde komme ſin koſſ och bekomme ſitt aflop ihn udi Svike bäck.

.....

ADLIGA ÄTTEN KUGELHIELM. Nr 351.

Se även artiklar om Bergsäter, Karshult och Motala kyrka.

Kyrkoherden Benedictus Birgeri i Hagebyhöga hade sonen:

Tab. 1: Claes Bengtsson Bruzaeus, adlad Kugelhielm, till Karshult i Motala socken, Kvissberg i Vinnerstad socken samt Jonsered (Jonsjö) och Struxered (Struxsjö), båda i Veddinge socken. F. 1602 24/8 i Hagebyhöga prästgård, student i Uppsala 1624 i nov; soldat 1625; slutligen överste för ett regemente tyska fotknektar i svensk sold 1645; adlad 1646 16/3; kommandant på Varberg 1652 20/10 - 1656; hade sig anförtrött bevakningen av Östergötlands kust sommaren 1657; död 1681 26/1 och begravd samma år 28/9 jämte tre sina barn i egen grav i Motala kyrka, vars kor han låtit uppbygga och varest hans vapen uppsattes. Gift 1/ 1635 8/12 i Stralsund med Brita Stiernfelt till Ryd, Utdala, Karshult och Mjölsefall, född 1615 9/1 i Linköping, död 1647 10/8 i barnsäng i Iglau i Mähren och begravd i Motala kyrka 1651 19/11 jämte fem sina barn, dotter av assessorn Peder Matson, adlad Stiernfelt och hans 2:dra fru Anna Skuthe; gift 2/ 1651 med Catharina Grijs, född 1633 15/1, död 1706 på Karshult och begravd samma år 28/3, eller 23/3 i Motala kyrka, dotter av Arild Eriksson Grijs till Hällerup i Ljungby socken (Halland) samt Jonsered och Struxered och hans 2:dra fru Kerstin Krabbe. Prästgården i Hagebyhöga hette Brustorp, därav namnet Bruzaeus.

Barn.

I 1:sta giftet:

Peter Gustaf till Frösvik i Oppeby socken i Östergötland, student i Uppsala 1656 25/10, var löjtnant vid Östgöta infanteriregemente 1669-70; kapten; död 1691 22/1 på Frösvik och begravd i Linköpings domkyrka.

Agneta, gift 1681 26/9 på Karshult med majoren Nils Magnus Aleman. Var död 1741. Hade barn.

En dotter, född i Torgau i Sachsen, död där som barn.

Bengt, till Frösvik och Mjölsefall i Kisa socken, född 1640 12/2 på Ryd i S:t Lars socken; student i Uppsala 1656 25/10; kom i krigstjänst 1659; fänrik vid Grubbenhielms regemente 1667; reducerad 1669; anhöll 1672 om en ledig löjtnantstjänst; död 1699 1/5 på Frösvik och begravd 8/10 samma år i familjegraven i Motala kyrka, där hans vapen uppsattes.

Anna Catharina, född 1641 2/6 i Wittstock, död 1651 29/3 på Karshult.

Leonard Lorentz, född 1642 8/9 i Gross Glogau, död samma år 14/10.

Beata, född 1644 8/5 i Hadersleben, död 1646 8/9 i Iglau.

Leonard, född 1646 1/9 i Iglau, död där samma år 10/9.

Claudius Mathias, född 1647 20/8 i Iglau, död en dag gammal.

Dessa tre barn dogo i pesten.

I 2:dra giftet:

Berent Gustaf Carl. Se tabell 2.

Anna Christina, gift 1696 20/12 på Karshult med kaptenlöjtnant Axel Natt och Dag.

Axel, Erik och Ludvig, alla tre begravda 1681 28/9 på samma gång som fadern.

Tabell 2.

Berent Gustaf Carl, till Karshult, Kvissberg och Mjölsefall; student i Uppsala 1680 18/12, volontär vid livgardet 1684; avsked 1687 16/12; adjutant vid Östgöta infanteriregemente samma år; fänrik där 1689 13/4; löjtnant 1699 3/9; kapten 1700 31/8; död 1703 9/12 i Polen och slöt ätten på svärdsidan. Gift 1698 med Brita Gustaviana Strijk, född 1674.

Barn:

Catharina Juliana, född 1698 23/11 på Grimstad i Östra Skrukeby socken, död 1741 19/1 på Gerstorp i Kaga socken; gift 1/ 1714 5/9 på Karshult med generalmajor Claes Gustaf

von Dellvig till Mjölsefall, Kvissberg, Karshult och Bergsäter, född 20/7 1678 i Reval, död 8/7 1736 på Bergsäter och begravd i Motala kyrka, där hans vapen uppsattes.

Gift 2/ 4/9 1737 på Bergsäter med överstelöjtnanten Natanael Ram, adlad Gyllenram, i hans 2:dra gifte, född 1686, död 1746.

Claes, född i Motala 19/11 1699, död som barn.

.....

ADLIGA ÄTTEN LINDEBERG. Nr 379.

(Se även artiklar om Motala kyrka, Bergsäter, Bispmotala m.fl.).

Tab. 1

Stamfadern Mårten Hemmingsson hade varit i utländsk krigstjänst; år 1611 hövitsman för hertig Johans av Östergötland hakeskyttsfänika; kapten 1619; major 1626 vid Erik Hands skvadron av Östgöta fotfolk. (Även fotfolket indelades i skvadroner på den tiden). Avsked år 1630. Gift med Ingel Hieronymidotter, som levde ännu år 1654. Hemmingsson erhöll i donation från Kronan bl.a. Bergsäter, Bispmotala, Björka, Koppartorp, Kårsby, Lemunda, Lindenäs och Ödeby, alla i Motala socken. Han ägde dessutom några gårdar i andra socknar. Orsaken till att Hemmingsson intresserade sig för gårdar i Motala socken kan möjligen vara att han var född i socknen eller därpå att hans svärfader, Hieronymus Nilsson, konung Johan III:s kamrer eller sekreterare, varit innehavare av Bispmotalahemmanet. 21/3 1631 köpte Hemmingsson Per Brahe d. ä:s hus köpte i samma stad 14/1 1617 gården "Sången", såld 10/11 1629; i Vadstena för 160 dal. kmt; / åren 1633-34 arrenderade han kvarntullen och sakörena i Östergötland (Stegeborgs län undantaget, se sida 593) mot en betydlig avgift till Kronan och år 1634 arrenderade han kungsfisket i Motala mot 150 dal. smt årlig ränta. Han adlades 1647 med namnet Lindeberg, måhända taget av de första

stavelserna i namnen på två av hans mera betydande gårdar, Lindenäs och Bergsäter. Sköldebrevets datum 20/3 1647.

Mårten Lindeberg bodde på Lindenäs där han dog 21/9 1652, men begravdes först 20/3 1653.

Det var vanligt, att lång tid förflöt mellan en adlig persons död och hans begravning. En sådan begravning var en vidlyftig tillställning, som fordrade lång förberedelse. Massor av förnödenheter skulle anskaffas, begravningsvapen tillverkas m.m.

Änkan skrev till hertig Adolf Johan angående sin döda man och hans begravning bl. a. "Alldenstund hans saliga lekamen nu ej annat tjänar än kristeligen och tillbörligen må försättas till sitt vilorum, där att förvänta vår Herres och Frälsares Jesu Kristi hugeneliga röst, ty haver jag föresatt, att anställa dess kristeliga begravning och jordefärd uti min socknekyrka Motala, den 20 mars. Varför länder till Eders Furstliga Nåde min sorgödmjuka begäran, Eders Furstliga Nåde täcktes bevisa det saliga liket den sista gunsten, mig och de mina den höga nåden och med sin högprislige närvaro hedra denna bedrövlige jordefärd.

Av Lindenäs 19 februari 1653

Ingrid Hieronymidotter
en bedrövad änka".

Barn (1-6):

Johan, löjtnant vid amiralitetet 1651; kaptenlöjtnant vid Östgöta fotfolk 1652-55; död före 1663.

Hieronimus, deltog i Karl X Gustafs krig, blev fången i Danmark, slutade som överste och kommandant i Landskrona och arkebuserades 31/12 1677 i Ljungby i Skåne (månaden osäker) emedan han utan trängande nödvändighet uppgivit Landskrona slott till danskarna 2/8 1676. (Det sades, att han uppgav slottet emedan hans hustru var sjuk och icke tålde att höra skjutandet).

Gift med Ingrid Appelbom, död 1684, dotter av landsh.Appelbom.

Gustaf, var på 1650-talet generaladjutant under polska kriget och i danska kriget 1658. Hade varit krigsfånge och klagade 1667 över att han var utan tjänst. Bevistade riksdagarna åren 1654 och 1660. Död i mars 1671, tydligen på Bergsäter.

Brita, levde ännu 1681. Gift före 1655 med myntmästaren

Christoffer Conradi, död 1672. År 1667 köpte han Per Brahe

d. ä:s hus i Vadstena från Mårten Hemmingsson Lindebergs arvingar.

Karin, levde ogift ännu år 1655.

Margareta, döpt 27/1 1633. Dopvittnen: Herr Peder Ribbing, Herman Harder, hustru Margareta i Högby och Måns Anderssons hustru.

Gift efter 1655 med major Johan Anckarfjell, f. 1632, död 1683. Margareta dog 1703.

(En dotter till Margareta, Christina Catharina, blev 1702 gift med brukspatron Gabriel Bergenstråle).

(I Högby socken i Österg. finnes en gård med namnet Linneberg'.
(Herman Harder var först rådman, sedan borgmästare i Vadstena).

Hieronymus Lindebergs barn. (1-8).

Engel, född 1664, död 12/12 1718 på Bergsäter och begravd i Motala kyrka. Gift 1688 med assessor Schonberg, som var död före 1715.

Margareta Catharina, levde gift ännu år 1698. Död vid okänd tid ^{Änka före 1715, då hon levde.}

och på okänd ort. Gift 1/ med hovrättsnotarie Fernelius; 2/ år 1694 med häradshövding Collin, som var död före 1715. I Västergötl.

Mårten, student 1679, löjtnant vid fortifikationen 1693, död samma år.

Märta Christina, död 1745, gift 1695 med häradshöv. Carl Rudbeck.

Anders, född 1670, död 1672.

Carl Gustaf, student 1679, kapten vid Kalmar regemente 1703, dog i början av 1700-talet. Gift med Dorotea Cronhjort.

Johan Gabriel, född 1675, major, död 7/7 1720 på Bergsäter. Gift några månader med Eva Elisabet Du Rées. Med Johan Gabriel säges det att Lindebergska släkten utdog på mansidan. Det påstods dock för åtskilliga år sedan, att släkten fortlevde i Tjällmo eller Hällestad socknar, måhända avkomlingar till utomäktenskapliga barn efter generaladjutanten Gustaf Lindeberg eller efter majoren Johan Gabriel Lindeberg.

Magdalena Christina, födelseår, dödsår och dödsplats okända.

Gift mellan 1698 och 1712 med borgmästare Rydbom i Sköfde. Makarna levde 1715.

(Hieronymus Lindebergs barn äro här ovan upptagna i ordning efter Elgenstierna "Svenska adelns ättartavlor", men enligt byteshandlingar m.m. skall ordningsföljden mellan döttrarna vara Engel, Margareta Catharina, Magdalena Christina och Märta Cristina.) Rudbeck anger uttryckligt sin hustru som den yngsta av systrarna.

Genom donationer av kung Gustaf II Adolf och drottning Christina ägde Lindebergska familjen på sin tid ett stort antal gårdar jämte lägenheter, utjordar och ängar i Motala socken. Se sida 587. Ägde dessutom egendomar på andra platser. Av allt detta ägde dock till slut Hieronymii barn intet.

I Motala kyrka finnas flera minnesmärken över Lindebergarna.

.....

ADLIGA ÄTTEN GYLLENRAM. Nr 1528

Natanael Ram, år 1717 adlad Gyllenram, till Gerstorp, Kvissberg Bergsäter och Karshult, f. 17/3 1686 i Danzig, överstelöjtnants avsked 1734, död på Gerstorp 20/2 1746. Gift 1/ med Brita Christina Hult; 2/ 4/9 1737 på Bergsäter med Catharina Juliana Kugelhielm; 3/ med Charlotta Sparre af Söfdeborg.

Bland barnen: Carl Fredrik, Se tab. 1.

Natanael, till Karshult, f. 9/9 1719, löjtnant RSO, död barnlös 23/11 1770 på Karshult. Bevistade flera slag i Frankrike.

Tab. 1: Carl Fredrik till Bergsäter, f. 22/11 1718, major 1775, död 7/4 1778 på Bergsäter. Gift år 1745 med Ulrika Eleonora Hagman, som dog på Bergsäter 16/4 1794.

Barn: Lars Fredrik, Se tab. 2.

Brita Christina, f. 9/2 1747, död på Bergsäter 30/1 1785, gift 17/10 1779 på Bergsäter med kapten Alexander Bergenstråle.

Tab. 2. Lars Fredrik, f. 25/9 1745, löjtnant avsked 1787, död på Karshult 19/7 1819. Gift 1/ med Eleonora Wrangel; 2/ med Abela Ulrika Hammarberg; 3/ med Ulrika Gripenstedt.

Barn: Juliana Ulrika, f. 1773 i Motala, död 1838. Gift med hovrättsrådet Ture von Nackreij.

Margareta Sofia, f. 1784 på Karshult, död 1838, gift med Gustaf Miles Fleetwood.

Bernhard Fredrik. Se tab. 3.

Carl Adolf, f. på Bergsäter 1787, död 1801.

Christina Charlotta, f. på Bergsäter 1788, död 1848.

Frans Ludvig Ulrik, f. på Bergsäter 1790, majors avsked, död 1825.

Tab. 3: Bernhard Fredrik, f. på Bergsäter 1786, ryttmästare, majors titel 1812, död 1840. G.m. Beata Christina Lovisa Douglas.

Gamla mynt, vikter och spannmålsmått m.m.

Under första delen av 1500-talet fördes kronoräkningskaperna för Götaland i regel i danskt mynt och endast i ett fåtal fall i gutniskt mynt eller i örtugar.

Myntenheten i danskt mynt var då 1 silvermark, som uppdelades i skilling, vitar och penningar.

Sedan blev 1 svensk silvermark myntenhet, med räkneneenheter 1 svensk daler = 4 mark; 1 mark = 8 öre; 1 öre = 24 penningar.

Från år 1766 blev silverriksdalern myntenhet, som från år 1776 delades i 48 skilling. 1 skilling delades i 12 runstycken.

Silverriksdalern fanns från början av 1600-talet och år 1633 var 1 riksdaler = 6 mark silvermynt, men år 1715 = 12 mark silvermynt.

Under delar av 1600- och 1700-talen präglades både silvermynt och kopparmynt med under olika tider varierande värde inbördes.

Till exempel år 1633 1 mark silvermynt = 2 mark kopparmynt
" 1715 " " " = 3 " "

Man präglade även stora kopparmynt med silvermyntstämpel.

Viktualievikten.

1 skeppund = 170 kg.
1 " " = 20 lispund
1 lispund = 8,5 kg.
1 " " = 20 skålpund.

Spannmålsmättet.

(Enligt Motala kungsgårds räkenskaper åren 1554 och 1560)

1 läst = 12 pund (*"pundeläst"*)
1 pund = 8 spann
1 tunna = 2 spann
1 spann = 4 fjärdingar
1 fjärding = 4 kappar eller 7 kannor.

I handlingar från första hälften av 1500-talet rörande Götaland förekommer även spannmålsmättet thön.

1 läst = 16 thön; 1 thön = 6 spann.

Vid Motala kungsgård räknades år 1560:

1 tunna smör = 16 lispund; 1 tunna salt fisk = 16 lispund;
1 tunna färsk fisk = 10 lispund; 1 tunna salt = 16 lispund;
1 tunna sylta = 12 lispund; 1 tunna korvar = 10 lispund.

12 tunnor öl = 1 läst.

1 lass hö = 8 såtan = cirka 200 kg. 1 palm hö = 400-500 kg.

De gamla mynten, vikterna och måtten voro av många slag, av vilka blott några av de viktigaste anges här. I en del fall användes danskt mynt i Götaland längre tid än vad ovan angetts.

DIVERSE ANTECKNINGAR.

Årsberättelse år 1771 av provinsialläkare Hagström	---572
"- " 1813 " "- Acharius	---572
Inventarier i Motala kungsfiske år 1598	-----572
Charlottenborg	-----573
Reklamannons år 1872	-----573
Baltzar von Platens begravning	-----574
Johannes Messenius	-----575
Järn- och metallvåg i Motala	-----577
Förteckning över ej tidigare nämnda lägenheter	-----578
En del av Margareta Lindebergs smycken	-----579
Carl XII:s festen år 1868 vid Motala verkstad	-----580
Berättelse angående Göta kanal. År 1815	-----581
Brev om Hogenskild Bjelke	-----585
Om fångelser	-----586
Lindebergsläktens egendomar i Motala socken	-----587
Ytterligare tidningsartiklar och annonser	-----588
Ett brev från Baltzar von Platen	-----592
Om fisket i Vättern och i Motala ström	-----593
Arrendebrev på Östergötlands kvarntull	-----593
Om Didrika Duberg och häradshövding Duberg	-----594
Ännu flera tidningsartiklar	-----595
Ångslupstrafiken mellan Motala och Motala verkstad	---596
Om vägunderhållet i Östergötland år 1673	-----597

Årsberättelse år 1771 av provinsialläkare Joh. Otto Hagström.

---- Så som något besynnerligt får jag anmäla, att uti detta län (Östergötland) har jag sett flera skadas, särdeles på fötterna, av kylsår, än i Norrland, oaktat kölden där är både starkare och långvarigare. Under hela den tid jag frekventerade skolan på Frösön, och gymnasium i Hernösand, kan jag icke påminna mig någon, som blev förkyld om fötterna. Däremot förekommer här i Östergötland perniones (kylknölar), såväl hos ungdomen som hos förnåma och ringare folk på landet. Jag ser inga andra betydande orsaker härtill, än det, att man i Norrland, i sin ungdomstid gick i becksömsskor, vilkas sulor bestodo av flera varv näver som avhöll vätan och gjorde fötterna konserverade och torra, när det däremot nu brukas vända eller så kallade tyska skor, med tunna sulor, tunnt läder, som ej består emot snö och vatten, vilka lätt insupas uti dessa granna skor, så att svensk köld och tyska skor ej passa tillhopa. Vår biskop har därför, genom cirkulärbrev, förmanat föräldrarna i stiftet, att låta kläda sina barn allvarsamt, på gammalt svenskt sätt, efter vårt klimat.

.....

Årsberättelse år 1813 av Erik Acharius, provinsialläkare för Vadstena län.

---- I de närmast kanallinjen i detta distrikt belägna byar, hemman, gårdar och torp upptäcktes 22 av venerisk sjukdom besvärade, såväl mans- som kvinnspersoner, varjämte två lösdrivande, liderliga kvinnfolk ertappades, som till Linköping avfärdades.

.....

Bengt Perssons inventarieförteckning för Motala kungsfiske år 1598.

2 grytor, 1 järnpanna, 1 järnstång, 1 kofot, 1 brandjärn, 1 grytfot, 4 ljustrar, 1 tälgyxa, 2 vedyxor, 2 navare, 1 bandhaka, 1 hållhake, 2 laxknivar, 1 eldtång, 5 stocklåsar, 1 bessman, 1 järnhand, 3 saltkar, 3 salthoar, 2 ströbåtar, 1 bordskiva, 1 pipkanna, 1 slipsten med trävev, 1 not, 11 slitna lanor, 1 öringsnät om 14 famnar, 1 ämbar, 4 skrap-tunnor, 1 halvtunna.

Fiskarens bomärke

.....

Charlottenborg. (VINNERSTAD socken)

"Der Weijlandt Hochwohlgebohren Graf undt Herr, Herr Ludwig Weijrich Lewenhaupt, Graf zu Rassburg undt Falckenstein, Freijherr zu Reijpolz-Kirchen undt Casimirsburg, Johannisburg, Charlottenburg undt Bosserup, General über die Cavalleri auch Obrister über das Ostgothische Regiment zu Pferd, nu mehr Seel. in Gott Ruhendt, ist Geborn in Jahr Christi 1622, 25 Augustij, auf der Reijse von Wijnäs nacher Gräfznäss in Westergottlandt, in Hästhalm----- seelig verscheiden undt eingeschlaffen, nach dehme sie gelebet haben in diesen Jammerthal, 45 Jahr, 7 Monate, 21 Tage".

(Han dog på Charlottenborg i april 1668).

Gift med "die Hoch Wohlgebohrne Gräfin undt Frau, Frau Charlotte Susanna Maria, Gebohrne Gräfin von Hohenlohe undt Gleichen, Gräfin zu Rassburg undt Falckenstein, Freijherrin zu Reijpolz-Kirchen undt Winberg, Frau zu Brezenheim, Rossheim, Casimirsburg, Johannisburg, Charlottenburg undt Bosserup, ist Geboren auf den Gräfl. Hohenlosche Residens, Schloss Newenstein in Franckenlandt belegen, in Jahr unsers Erlösers 1626, 28 September,----- 24 Aprilis am Morgenfruhe gegen 5 uhr, under den gebet, undt zusprechen, Seelig verscheiden undt in Herren entschlaffen, nach dehme sie gelebet in diesen Jamarthal 39 Jahr undt 7 Monath."

(Hon dog på Charlottenborg i april 1666.

(Det gammaltyska språket är måhända icke helt korrekt återgivet i denna avskrift).

Charlottenborg byggdes "nära intill den gamla, med ett oansenligt stenhus bebyggda gården Kråksten, men inom gården Vräknebros ägor", Vinnerstad socken, av ovannämnde Ludvig Weirik Lewenhaupt, som gav slottet namn efter maken Charlotte.

Båda makarna dogo antagligen i lunginflammation.

Båda begravdes på samma gång, i Linköpings domkyrka, där huvudbanér uppsattes. Då hade grevinnans lik stått obegravt i två år, vilket inte var så ovanligt för högre stånd på den tiden.

De lindalléer Lewenhaupt planterade vid Charlottenborg finnas ännu delvis kvar.

Man kunde göra reklam även förr i tiden. Annons från år 1872:
"Kjellbergs helsosamma Konjakspomada, som med säkerhet hindrar håret från att falla av. Begagna därför ingen annan pomada, då denna tillika är den billigaste. Man blir ej barskallig och behöver aldrig löshår. Kejsar Tvål (kokt på mjölk och amykosaseptin) som tillika borttager finnar, fräknar och solbränna. Begagna ingen annan tvål. Engelsk giktsalva, som hastigt och säkert fördriver plågor av gikt och reumatisk värk. Begagna därför detta medel, som tillika är det billigaste. Rått-Bröd, varav råttorna totalt äta sig till döds. Dessa mina varor finnas att köpa hos Lindgren i Motala och till samma pris som i Stockholm hos mig. Robert Kjellberg.

.....

Baltzar von Platens begravning

(Enligt tidningen Linköpingsbladet för 13/2 1830).

Motala den 8 februari.

Sistlidna lördag den 6:te dennes anlände hit framlidne Riks-Ståthållaren m.m. Greve Platens lik från Kristiania.

Den oförgätlige mannens jordiska kvarlevor fördes på en enkel men smafullt prydd likvagn, som hela vägen blivit dragen av 4 egna hästar och åtföljdes av den avlidnes ende levande son, löjtnanten greve Platen, hans måg, landshövdingen m.m. greve Posse och 2:ne adjutanter, kapten Lovén och löjtnanten von Stejern, jämte en eskort av en officer, en underofficer och 12 man av livregementets husarer. Kl. 4,30, då processionen syntes, började klockringningen och vid kyrkoporten emottogs liket av Göta kanaldirektionen, vars ledamöter jämte adjutanterna inbura detsamma i den för tillfället väl eklärerade kyrkan. Predikstolen var svartklädd, och i koret stod en katafalk, på vilken kistan ställdes. En hedersvakt av en officer, en underofficer och 25 man av kungl. 1:sta livgrenadjärregementet paraderade vid kyrkan, och höll sedan vakt därstädes. Söndagen den 7:de dennes, efter gudstjänstens slut, samlades i kanalbolagshuset härstädes en talrik mängd av provinsens innevånare, ibland vilka må nämnas: Länets vördade hövding, herr greve Hamilton; flera av livgrenadjärregementets officerare, åtskilliga andra korpserns ämbetsmän, deputerade från Norrköping, Linköping, Vadstena, samt många enskilda personer, vilka alla, så väl hos de sörjande som hos kanaldirektionens ordförande herr generallöjtnant m.m. baron Sparre, tillkännagåvo sitt innerliga deltagande i den allmänna, oersättliga förlusten, och sin önskan att få följa den sagnade till sitt vilorum. Kl. 12,30 förkunnade klockornas ringning den sorgliga högtidlighetens början. Alla förutnämnda personer uppgingo i ordning till kyrkan, där bön gjordes av församlingens pastor, herr prosten Lagergren, och ett åminnelsetal upplästes, varefter liket av kanaldirektionen bars ut till kyrkoporten, där ombyte av bärare gjordes och 12 av verkets tjänstemän vidtogo. Utanför kyrkogårdsporten paraderade 2 bataljoner av kungl. livgrenadjärregementena, vilka, så snart liket hunnit till landsvägen, sattes i marsch, en framför och en bakom processionen, under oavbruten sorgemusik. Processionen gick i följande ordning; 1/ Mekaniska verkstadens skickligaste arbetare och elever; 2/ den avlidnes betjäning; 3/ liket, buret av 12 och omgivet av 24 personer, vilka användes till ombyte vid bärningen; 4/ de sörjande, sedan alla militärer, civila ämbetsmän, deputerade från städerna samt privata personer, varefter hela den arbetande delen av Motala verkstads personal slutade det sorgligt högtidliga tåget. Då processionen framkommit mitt för graven, hade 1:sta bataljonen gjort halt och formerat sig, samt gjort salut för liket. Vid ankomsten till graven nedsattes kistan samt nedsänktes av direktionens ledamöter, under det salvor gavs av bataljonerna. Därefter lästes välsignelsen och några av biskop Tegnér författade verser, till vilka herr direktör Crusell komponerat musiken, avsjöngs av livgrenadjärregementets harmonikorps, varpå bataljonerna åter gavo generalsalvor.

Kanalbankarna voro under detta betäckta med människor. Processionen (fortsatte) i samma ordning, och, då den nalkades verkstaden, gjorde truppen halt, samt marscherade tillbaka till Motala, där den undfick extraförpläning. Processionen och de av befälet, som icke voro nödvändiga till truppens tillsyn,

ingingo i verkstaden, varest en enkel dejuner var anrättad, efter vars intagande sällskapet åtskildes.-----".

Liktåget lär i mycket hård kyla ha marscherat på den tillfrusna kanalen. Gravstensinskriftionen hade Platen själv bestämt.

.....

Se sidan 520.

(Notis om firandet av Platens minne med anledning av kanalinvigningen år 1832 :Se artikel om Göta kanal).

.....

NÅGRA NOTISER OM JOHANNES JÖNSSON MESSENIUS.

Denne för sin lärdom högt berömde man föddes i Södra Freberga, V. Stenby s:n något av åren 1579-81, men tillbringade sin barndom i Motala socken. Hans fader var mjölnaren Jöns (Johannes) Tordsson, som dog år 1588 och begravdes på Motala kyrkogård. (Se artikel om Motala kyrka). Modern hette Birgitta Andersdotter. Efter Jöns Tordssons död gifte hon om sig med den i sitt yrke väl förfarne och bokligt intresserade smeden Staffan Olsson. Johannes Jönsson sattes år 1589 i Vadstena skola och undervisades sedan under åren 1593-95 av Vadstena klostrets predikant, Magnus Andreae, bl. a. i katolska läran. Sändes år 1595 till jesuitkollegiet i Braunsberg i Ost-Preusen. Gift år 1607 med Lucia Grothusen. Återkom till Sverige 1608. Professor vid Uppsala universitet, sedan assessor i hovrätten och vårdare av riksarkivet. Han hade ett våldsamt lynne, men var "sin tids främste vetenskapsman, lärare, mera intelligent, mera idérik och arbetsammare än andra under den vetenskapens och litteraturens förfalloperiod, som han tillhörde". Anklagades år 1616 för förbindelse med jesuiterna, dömdes till livstids fängelse på Kajaneborg i Finland. En författare skriver: "Långt uppe i skogarna mellan ryska gränsen och Uleå träsk, 16 mil öster om Uleå, låg Kajaneborgs fästning. Blott gångstigar ledde dit. De fåtaliga inbyggarna av finsk stam förstodo ej ens svenska språket. Mitt i en brusande fors låg fästningsborgen, uppförd dels på en holme, dels på pålar. I denna hemska trakt där endast strömkarlens vilda toner ljudit, fastnagrades snillet, skalden och hävdateknaren Messenius".

Han fick år 1635 flytta till Uleåborgs stad, där han tilläts att fritt röra sig och där han dog och begravdes år 1636. Inskriptionen på hans gravsten i därvarande kyrka: Mitt på stenen denna skrift:

HÄR HWILAR DOCTOR
IOHANNIS MESSENIÏ BEEN
SIAELEN I GUDZ RYKE
RYCHTET KRING HEELA
WERLDEN 1636.

Utefter stenens kanter är följande inskrift ur psaltarens 37:de psalm anbringad:

Befalla herranom tin wägh och hoppas
uppå honom, han skal wäl giörat och skal frambära
Tin Rättfärdighet såsom ett Lius, och
Tin Rätt såsom en middag, förbijda herren,
wänt effter honom, harmas icke
öfwer then hwilcken all thing effter hans willia
alltidh lyckeligen framgår.

.....
Den lärde Henrik Schuck förmodar att latinska namnet Messenius är tillskapat av messis = skörd, gröda, och detta emedan fadern var mjölnare.

.....
Här nedan avskrivarens enkla funderingar och iakttagelser, som förmodligen äro värdelösa.

I Vadstena skola hade den unge Johannes Jönsson säkerligen fått läsa om den sköna och fruktbara floddal varav landet Messenien till största delen bestod. Kanske har han likställt detta grekiska land med sin barndoms vackra dal, Motalaströmdalen och möjligen därav tagit sig namnet Messenius. Måhända är dock en "latinisering" på det sättet otänkbar?

.....
Under 1500-talet nämner jordeböckerna de mycket säregna namnen Dampesjorden och Tordsjorden i Motala socken, i kvarnbyn Holm, gränsande till Motala södra kvarnby.

Johannes Messeni farfar hette Tord. Ett par författare från 1600-talet påstå, att denne Tords son, d.v.s. Johannes Messeni fader, mjölnaren Jöns Tordsson blivit halshuggen som hästtjuv och upprorsmakare. Detta är tydligen ren lögn, utspridd av Messeni många vedersakare.

År 1552 innehades Tordsjorden av Håkan Get, underfogde på Motala kungsgård. Denne Get blev år 1560 avrättad på grund av begångna oegentligheter. Kan påståendet om Tordssons avrättning ha uppkommit genom förblandning av tid och personer?

Johannes Messeni dotter, Anna Johansdotter, gifte sig första gången med Jesper Dampe, som år 1627 var borgare i danska staden Odense.

.....

Järn- och metallväg i Motala.

Kungl. brev 30/1 1824, till bergskollegium.

Carl Johan, med Guds Nåde, Sveriges, Norriges, Göthes och Wendes Konung, Vår Gunst och Nådige Benägenhet med Gud Allsmäktig. Tromän och Tjenare, President, Vice President, Riddare av Vår Nordstjerne-Orden, så ock samtliga Ledamöter af Vårt och Rikets Bergs Collegio. Uti skrifvelse under den 30 sistledne October har Vår Befallningshafvande i Linköpings Län underdånigst hemställt, om icke, till lättnad för afsättningen af de i orten belägna kopparverks och jernbruks tillverkningar Oss täcktes i Nåder tillåta, att wid Köpingen Motala må inrättas en järn- och metallväg av enahanda beskaffenhet med dem som i åtskilliga Rikets Uppstäder finnas anlagda, och hwarest således äfven skulle erläggas alla de afgifter som, enligt förordningarna tillkomma uppstadsväg för de metaller, hvilka der uppläggas och uppvägas; öfver hvilken underdåniga hemställan I, uppå erhållen Nådig Remiss, under den 13 October förledit år underdånigt utlåtande afgifvit, hvarefter Directionen öfver Götha Canal Werk i anledning af väckt fråga om lön för Wägmästaren vid denna Wäginrättning, uti underdånig skrifvelse af den 11 derpå följande December anmält att Directionen, som ansett Wägmästarebefattningen wid Motala böra till Godsägarnas, Sjöfarandes, och det allmännas gemensamma fördel, öfverlemnas åt samme person, som har uppbörden vid Seglationsafgifternas uppbärande wid Canalen sig anförtrodd, samt Jernvägen bibehålles å den plats wid hamnen och inom Canalområdet, som denne inrättningen med tillfälle för all behöflig utvidgning nu äger. anslagit Femtio Riksdaler B:o i årlig lön till en blifvande Wägmästare wid Motala, i händelse Wäginrättningen derstädes i Nåder af Oss beviljas.

Hvad i detta mål anfört blifvit, hafva Wi i Nådigt öfvervägande tagit, samt dervid för godt funnit bifalla, att en Metallväg må wid Motala Köping inrättas, och som nämnde Köping i anseende till Politie och Oeconomimål blifvit ställd att lyda under Vår Befallningshafvande i Länet, men förvarings- och väghusen samt lastningsanstalterna derstädes äro Götha Canal-Bolag tillhöriga, så hafva Wi, sedan Götha Canal Directionen nu erbjudit sig att åt Wägmästaren wid den blifvande Vägen bestå wanligt arvode, härigenom welat i Nåder förordna, det Vår Befallningshafvande och Götha Canal Direction må gemensamt utöfva den annars enligt författningarna, städernas Magistrater tillkommande rättigheter, att hos Eder föreslå den person, som till Wägare och Jernvräkare skall antagas och för hvilken I ägen sedermera i wanlig ordning, å sysslan utfärda fullmakt, hvarefter han bör inför Vår Befallningshafvande Tro-, Huldhets- och Tjensteeden aflägga. låtande Wi nu i Nåder förståndiga Götha Canal Directionen att gemensamt med Vår Befallningshafvande i Linköpings Län, föreslå de Wägafgifter, som wid den nya vägen böra äga rum, äfvenså Wi, widkommande den i sammanhang härmed väckta frågan om de säkerhetsmått som kunna finnas nödige och lämplige att widtagas i afseende på de å berörde Wäg upplagde metaller, hvarå Banco Lån åstundas låta infordra Fullmäktiges i Rikets Ständers Bank underdåniga utlåtande i ämnet. Med tillkännagifvande hvaraf till svar samt underdånig efterrättelse i hvad mån på Eder ankommer, befalla Wi Eder Gud Allsmäktig Nädelligen.

Stockholms Slott 30/1 1824

C a r l J o h a n .

C.J.Skogman.

.....

Förteckning över en del ägenheter, som icke nämnas i det föregående. (Siffrorna anges det årtal på vilket lägenheterna första gången påträffats. De kunna givetvis ha funnits långt tidigare. Underlydande till Norra Freberga och Lindenäs nämnas ej.)

Arfwastebyfallet (Fallstugorna?) 1670. Björkhult 1666.
Börjetorp 1621. Dambo 1621. Djurnäset 1699, Dynudden 1611.
(De båda sistnämnda tillhöra Vättern). Eden 1683. Eskelsby
1725. Eskelshem 1635. Espehult 1613. Eveborg 1880.
Fallet 1666. Fattebäcken 1621. Fiskarehemmet 1596.
Gluggen 1670. Herrhagen 1635. Herrängen 1645. Holmshagen
1622, Jättebacken 1631. Kamrarna 1678. Kockehemmet 1678.
Kulan 1727. Laxhagen 1661, (belägen mellan Holm och Vräknebro,
som generalmajor, greve Ludvig Leijonhufwud avsalig Erich
Jonssons i Styra efterleverska för 164 dal kmt köpt hafver").
Majenborg 1678. Mossfall 1621. Mörkhult 1660. Spångedalen
1621. Stenkärret 1621. Svenstorp 1621. Vålhället 1674.
Älegapet 1670. *Rosendal 1675.*

.....

Strömsnäs ägdes och beboddes i början av 1870-talet av bryggaren C. Fr. Nordh. Han ägde dessutom bryggeriet, Motala gästgivaregård m.m. samt ångfartygen Strömsholm om 20, Brage om 16 och Phoenix om 14 nyläster. Nordh var en företagsam man och medverkade i stiftandet av en mängd olika företag i socknen. Flera av dessa företag fingo kort livslängd. Nordhs hustru var född Bolin. Gästgivaregården lär år 1871 ha sålts till en herr Molini från Jönköping och bryggeriet år 1874 till källarmästare C. Nilsson, Motala.

"Hertig Magni vdi Östergötland Huffud Fiskijen:
Råby, Huseby fiööl, Närby, Motala, Börshult, Kåls bro,
Rimfors bro i Kinden, Norköping, Fårsby Fiskije wed Norsholm,
Konungsbro".

På sida 50 anges, att Margareta Lindeberg på Bispnotala var av "ringa förmåga". Det samma var tydligen förhållandet med hennes svärmöder, Ingrid Appelbom på Lindenäs, som till hauptmannen på Vadstena slott, Jacob Du Rees pantsatte först cirka 15 kg silvervaror och 28/2 1682 följande smycken m.m.:

" 1 par armbandh, begge tillsammans räknade pärlor är 751 stycke.
2 st. halsbandh, begge tillhopa räknade pärlor är 180 stycke.

Wäge tillsammans 6 lodh.

3 st. granate halsbandh, tillhopa 154 stenar.

1 par armbandh, bestående uthi 168 stenar. Granater.

Wäge 14 lodh.

1 par ruubin örhängen, heel färdige.

1 stycke ruubin nettel nåhl, färdigh.

2 st. demant nettel nåhlar, färdige.

1 demantekors, fattas 13 små stenar.

1 dubelet medh filigrans arbete insatte.

1 guldkiedh, väger 3 lodh.

1 hättékrok, insatt utij gulldh medh 5 stycken stoorä ametister.

2 st. förgyllte sölfwer bäckrar, wäga 36 1/2 lodh.

1 söllf:r kannä, väger 83 lodh.

.....

Carl XII:s festen år 1868 i Arbetareföreningens lokal,

Motala verkstad. (Tidningartikel).

Festen firades av omkring 200 personer. Festsalen var smyckad på ett samkfullt sätt. I fonden syntes en med flaggor draperad och med Carl XII:s namn försedd sköld, från vilken en mängd blankpolerade bajonetter utstrålade i en halvcirkel. Den vackra, föreningens teater tillhörande skogsdekorationen samt den väl anbringade belysningen fullbordade effekten. Mitt emot, på läktaren, observerades även hjältens namnchiffer försvarat av de båda kära lejonerna och underskrivet med det vackra valspråket "Dominus protector meus". Dekorationerna av hr Molander. Pastor Hertzman höll tal och när han utropat "leve Carl XII:s minne", uppstämades under kanonsalut den oändligt sköna sången "Viken tidens flyktiga minnen". Sedan talade telegrafkommisarie Hollertz, som föreslog en skål för folkbeväpningen i vårt land och den tömdes under avsjungande av "Kung Carl den unge hjälte". Doktor Paijkull föreslog en skål för skandinavismen och så sjöngs "Vad är de skandinaviernas land"? Slutligen propulerade hr Isidor Kjellberg en skål för kvinnan och då sjöngs "Sjung kvinnans lov". Sedan uppträdde löjtnant Neiglich och framförde gästernas tack och särskilt de närvarande damernas tack till en av värdarna, kamrer Murray. Uppbrottet skedde kl. 12- 1/2 1 på natten.

.....

FRIHERRE G. F. WIRSÉNS, KONTERAMIRALEN J. H. SCHUTZERCRANTZ OCH
ÖFVERDIREKTÖREN S. RÖNBECKS BERÄTTELSE ANGÅENDE GÖTHA CANALEN

År 1815.

Under riksdagen år 1815 framkommo vissa anmärkningar angående driften vid kanalarbetet. Kungl. Maj:t tillsatte en kommitté, bestående av ovannämnda personer. Berättelsen börjar med en redogörelse för kanalarbetets förhistoria och de kostnadsundersökningar som gjorts. Därefter omtalas huru långt arbetena fortskridit vid de olika arbetsplatserna och sedan följer en allmän översikt över de utförda arbetena, samt några detaljupplysningar angående arbetsmetoderna. Även anföres uppgifter om anställd personal och slutligen en ingående beskrivning över den kommenderade militärpersonalens bostads- och matförhållanden. Författarna sluta med att anföra, att många av de förhållanden, som förekomma vid detta arbete, varit dem främmande och att detta bör hållas i minnet. Här återges utdrag ur deras berättelse.

Motala station (Nr 1 på östgötalinjen)

Den begynner vid sjön Vettern och slutar vid sjön Boren, samt innehåller i längd 6426 alnar. De här förekommande egentliga Canal arbetena äro jämte sjelfva Canal gräfningen och Hamnen vid Motala, 1 Docka, 7 slussar (fel! skall vara 6), varav en bestämmande, 2 Afloppshvalf, 2 Broar öfver Canalen, samt en Bassin om 150 alnars längd och 80 alnars bredd i vattenytan, tillika med 9 par (fel! skall vara 8) Sluss- och 1 par Dockeportar. Förrättade arbeten voro Canalgräfning, hvaraf man medhunnit att fullborda 4425 alnar och påbörjat 1387 genom gräfning av 46679 cub.famnar och sprängning af 301 cub.famnar.

Hamnbyggnad vid Motala. Den formeras med 2 Jettéer af jord som tages i Canalen och på järnväg utföres. Häraf var vid 1814 års slut norra hamn jettéen utfylld till en längd af nära 200 alnar och på det bredaste 55. Under innevarande år hafva 2559 cub.famnar jord och sten blifvit från Canalen utförde, hvilka äro beräknade under Canalgräfningen. 2:ne Stenkistor äro sänkta för ändan af norra jettéen och 5 vid den södra, samt 2 Ducdalber nedsatta. Afloppshvalf vid Hårstorp och Dufvedal. Derföre äro gräfde 798 cub.famnar och sprängde 44 cub.famnar. Beträffande Slussbyggnaden befants vid Borens hult vara gräfde 992 cub.famnar och Bassinen var färdiggräfd. Arbetet dervid påfördt Canalgräfningen.

Stationen återstående arbeten af detta slag äro således: Ny Canalgräfning 614 alnar, fullbordande av 1387 alnar påbörjade, fortsättning till slut af arbetet i hamnen, afloppshvalfven och de 6 slussarna, jämte byggnad af 1 Docka, 1 Sluss, 2 Broar samt 8 par Sluss- och 1 par Dockeportar.

Jordmånen har varit till större delen grus, till någon del mycket stenbunden, samt närmast Vettern vattensjuk sand. Djupet att gräva har varierat emellan 5 och 24 fot. Öfriga arbeten: Bi- och afloppsgrafvar, deraf äro 1934 alnar fulländade och 85 alnar påbörjade, som fordrat gräfning af 2344 cub.famnar och sprängning af 30 cub.famnar. Canalens utlopp i Boren: 2:ne Stenkistor sänkte och påmurade, samt en påljettée nedersatt för att förvara inloppet. En kajdamm af 70 alnars längd uppförd och en jordjettée, 60 alnar lång utfyllt. Stenhuggning: Hörnsten, 67 alnar i höjd, kronsten 63 alnar i höjd, bottensten 29 alnar i längd och sträcksten 4308 kvadratalnar.

Byggnader. 5 större och mindre Boningshus, 11 Baraquer, hvar af åtskillige sedermera blifvit flyttade, 1 Kokhus, 3 Materialbodas, 1 Proviantmagasin, 1 Sågverk, 5 Smedjor, 19 diverse Bodas och Skjul, 2 Kalkugnar, 1 Ladugårdshus, 1 Pråm, 1 lastbrygga vid Kalkbrottet, 14 st. större och mindre Segelbåtar, 11 Roddbåtar, 11 diverse Kranar, 2 Uppfordringsmaskiner, 2 Siktverk för Brunsten, 1 Stampverk för d:o, 2 Murbruksqvarnar samt 5100 alnar järnväg. Dessutom reparation och underhåll af ofvannämnda arbeten, hägnad kring området med gärdsgård på bägge sidor, hvardera 270 alnar, af sten, 1500 alnar ny väg emellan Dufvedal och Borenhult, samt 100 alnar dito jemte en provisorisk bro öfver Canalen vid Motala, 2 hvälfda Stenbroar öfver afloppsgrafvarna vid Hårstorp och Dufvedal m.m.

Under denna station hör Ombergs kalkbrott, hvarest blifvit utbrutne 9800 skeppund kalksten till kalkbränning för murningarna, samt huggne 772 kvadratalnar plansten. Här äro sänkta 5 Stenkistor till hamnens formerande samt uppförde 1 Boningshus, 1 Smedja, 3 diverse Bodas och en Lastbrygga, samt Röknö Sandstensbrott, hvarest äro utbrutne och huggne 421 alnar beklädnadssten till slussar, 278 alnar hvalfsten till afloppshvalf, 6 qvarnstenar till murbruksqvarnarna och 320 kvadratalnar plansten. Här äro sänkta 3 Stenkistor, samt en Jettée 100 alnar lång utfyllt till hamns formerande. 1 Boningshus, 1 Baraque, 1 Smedja och 1 Kokhus äro jämväl här uppförde, samt 1 Lastkran å hamnjettéen uppsatt.

Canalen har till den del som är färdig, öfver allt sitt behöriga djup, jemväl bredd, utom vid Riddarehagen och vid Hårstorp. Vid sistnämnda plats är Canalen genom den djupaste gräfningen sammandragen till 36 fot i botten på en sträcka af nära 1000 alnar, emedan lokalen här ej tillät att aflägsna Canalen från Motala ström, som ej medgef tillräckligt rum för jordens uppläggande.

Hvad i öfrigt angår sättet huru arbetet värkställes så måste man med egna ögon se Canalen och se arbetarna under sysselsättning, för att göra sig ett fullkomligt begrepp och blifva öfvertygad om den försigtighet som iakttages vid hvart enda steg arbetet framskrider, och de fördelar som vinnas genom de uttänkta genvägar till arbetets bedrifvande. Med så kallade ältväggar försäkras Canalens sidor till styrka och täthet på alla de ställen där omständigheterna göra dem nödvändiga. Medelst bigrafvar å begge sidor afhålles det vatten som annars skulle söka sig väg fram till Canalen och å dess bräddar förorsaka skada, och genom hvalf under Canalens botten, så kallade Culvertar, afledes det vatten som icke kan eller bör hindras att fortsätta sitt lopp öfver linien m.m.

Vänder man sig åter till arbetarna, så finner man huru med tillhjälp af en så kallad Svängkran, en enda karl med fullkomlig

beqvämighet och med ganska måtteligt använda krafter förmår lyfta stenar af flera skeppunds tyngd, hvilka genom kranens svängning, på samma gång som de uppvindas, transporteras flera famnar, och lemnas just på den punkt, där de äro ämnade att förblifva och huru medelst så kallade uppforderingsmaskiner ofanteligt lastade vagnar på anlagde, sluttande planer föras till bottnen af Canalen och med det samma uppbringa andre, redan aflastade vagnar och detta utan att annat människobitråde, sedan vagnarna blifvit till maskinen framförde, än det som fordras att bringa dem på sluttningen. Vidare huru i anlagde järnvägar, med enkom för detta behöfvat inrättade vagnar, den jord, som uppgräfvos, med ovanlig lätthet transporteras till aflägsna ställen, huru dessa vagnar, som dragas af en häst, i ett ögnablick äro fränspände, huru deras inrättning sedan tillåter att stjelpa den enes lass framom, den andres under vagnen, den tredjes åt venstra och den fjerdas åt högra sidan; huru de ledigblifne hästen genast sättes för en annan aflastad vagn och föres tillbaka, där den tredje med sitt lass redan står färdig att bespännas och transporteras m.m. Man förvånas över människosnilletts uppfinningsförmåga, och man gläder sig att finna, det allt som leder till säkerhet och varaktighet i arbetet, samt till beqvämighet och lättnad vid deras utförande iagttages med oafslätlig tillämpning af de ginvägar erfarenheten ger vid handen och en ständig forskning på andra länders förtgående upplysning i samma väg.

Behöfvat har fordrat inrättandet af Mekaniske och Modellverkstäder, som förestås af 2 kunnige, Engelske Mästare.
(Föregångare till Motala verkstad. Avskrivarens anmärkning).

Directionen har anskaffat egne Fartyg som fördelaktigt begagnar de större, segelbara sjöarna, som finnas inom Canalsträckan. Ett ordentligt varf är för Fartygen inrättadt vid Motala. Skeppare och Besättningar äro utsedde ibland ärfaret och driftigt manskap, transportererna gå nu hastigt och obehindradt, i synnerhet sedan sjöfolket ingått betingsaccorder för sina resor och de 2:ne senare åren hafver Fartygen äfven gifvit någon inkomst genom fragter åt privata godsägare.

Personalen vid Motala station:

En arbetschef, en Byggmästare och en Postman samt en Controlleur. Dessa äro för själfva Canalarbetet.

Dessutom vid Motala, En Casseur, en Magasins- och en Material-Förvaltare, en Värkstads Inspector, en Under Equipage Mästare, tvänne Öferskeppare och tvänne Skeppare.

Eders Kongl. Maj:ts och Kronans manskap, som till arbete commenderas vistas uti rymliga och ljusa Baraquer, som städas och bevakas af en Baraque Vackt för hvarje våning. Manskapet består Buldans Madrasser och Kuddar stoppade med Råghalm, jemte fodrade hårtäcken och lakan, hvilka sängkläder tvättas och vädras flera gånger om året, och då kortare dagar inträffa, består lysämne för hvarje våning i Baraquen med 4 sk. b:o om dagen. För vintercommenderingarna finnas fasta, varmbonade Baraquer, där ved och lyse af Bolaget består.

I förråderna hålles manskapet alltid tillhanda mot lågt inköpspris diverse kläder, buldan, hattar, läder, lädersko och träsko. De arbetare, som för mindre skador eller sjuklighet måst hålla sig inne några dagar, hafva tillbragt denna tid i Baraquerna och derunder åtnjutit 3 sk.dagelig aflöning, men de som värkeligen insjukna, föras genast till ordenteligen inrättade och med allt tillbehör försedde sjukhus. där de af Bolagets läkare vårdas, af tillräckelige sjukvårdare skötas samt åtnjuta Medicamenter och sjukmat

jämte 1 sk. b:o om dagen till Tobak.

I afseende å förplägningen håller Directionen manskapet till-
handa jämte bröd, sådane Proviantpersedlar som Svenske Solda-
ter merendels använda, såsom salt Fläsk, torrt Fläsk, salt
Kött, torrt Kött, lefvande Oxar, Smör, Ost, Sill, Bränvin m.m.

Bolagets dragare föra provianten till stationerna samt utdelas
till matlagen, hvilka uti uppförde Kokhus med Bolagets ved och
kokkärl få sin mat anrättad af de ibland matlagen utsedde
kockar.

Vid alla Magasiner äro Bagerier uppbyggde, så att mjukt och
torrt Bröd alltid är att tillgå. Brödet skall bestå af $\frac{2}{3}$
Råg, $\frac{1}{3}$ Korn, men då priset på Erter är lägre än på Råg, sker
blandningen till Bröd af $\frac{1}{2}$ Rågmjöl, $\frac{1}{6}$ Ertmjöl och $\frac{1}{3}$
kornmjöl.

Under mycket våt och kall väderlek eller då luftens beskaffen-
het gifver farhoga för sjukdomar, har manskapet alla år bekom-
mit $\frac{1}{2}$ å 1 Jungfru beskt Bränvin till mans om mårnarna, innan
de utgått till arbetet.

Den som arbetar med jordgräfning, bergsprängning eller kall-
mursuppläggande, vanliga betingsarbeten, har kunnat någon
gång på dagen förtjäna från 32 till 44 skilling banco, och då
han erhåller nödige födoämnen för ganska moderat pris, kan han
således hafva en för sig icke obetydlig behållning.

Den 6 October 1815

G.F.Wirsén

J.H.Schutzercrantz

S. Rönbeck.

.....

Brev från Carl IX till befallningsmannen på Vadstena slott,
Börje Jönsson angående den på slottet fängslade Hogenskild Bjelke.

Carl etc., wij hafve tin skrifvelse bekommit, Börje Jönsson, där utinnan du förfrågar dig på hvad sätt Hogenskild Bjelke, som wij hafve dit till Slottet föra låtit, skall spisad blifva. Så wele wij dig till nådigt svar icke förhålla, att hvar han icke will låta nöja sig med den kost som der wid Slottet dagligen wankas, då må beställat ifrån hans gård hvad han kan behöfva. Men tjenare skall du icke tillstådja att han flera hos sig hafver än två, hvilka icke skall blifva efterlåtit att gå af Slottet, utan hvad han uti Staden eller wid sin gård uppå landet will hafva beställt. det skall du låta genom dine egne eller Slottets tjenare, som trogne äre, uträtta, på det att han icke må sticka någre hemlige bod och bref uti landet till andre, deroppå en flitig och grann akt hafvas skall, och icke låta någon främmande komma till hemligt tal med honom.

Till Slottsens wakt och wård äro nog de Femtio man, som Per Jönsson dit med sig hade, hvilke och der wid Slottet till vidare besked blifva skola, och deras höfvidsmän eller hans Lutinante Samson när höfvidsmannen är borta är hos dem, eftersom wij och hafve låtit Per Jönsson derom tillskrifva, detta wij dig till svar icke hafve welat förhålla.

Af Stöffle (Stäflö?)

C A R O L U S.

Anno 1600

.....

Fängelser

I ett arbete "Ur samhällsdjupen i forna tider" berättar Lars Levander bl.a.:

"I varje härad fanns det en s.k. 'häradskista', 'fångkista', Den var nog vanligen en fyrkantig, timrad byggnad, endast några timmervarv ovan jorden och med ett slags källarlucka eller dörr på den ena sidan. Där inne var en grop grävd i marken, och i denna grop, som täcktes av en trälucka förvarades de svåraste brottslingarna; 'ligga i kistan' är också ett ofta använt uttryck. För ytterdörren var det en järnstång med hänglås"-----.

Säkerligen kunde brottslingarna endast kortare tid vistas i sådana kistor.

Vid Aska häradsrätt för allvarligare brott anklagade och de dömda, förvarades på sin tid på Vadstena slott och senare i källarvåningen till Linköpings slott.

Om dessa sistnämnda fängelserum skrev provinsialläkaren Joh. Otto Hagström den 8 maj 1771 från Linköping till medicinalstyrelsen:

"Fattiga och sjuka annars i staden och på landet här omkring hava utan betalning av min egen lilla fond bekommit hus-remedier, plåster, pulver, droppar och salvor. Likaledes sjuka fattiga vid slottsarresterna härstädes. Dessa sistnämnda lida största nöd i världen, höst, vinter och vårtiden, genom ganska osunda, kalla hål, varest de inneslutas, utan kakelugn, utan spisar i rummet. Vårtiden sitter frosten fingertjockt kristalliserad på stenmurarna i rummen. För 4 vittnen fångtraktamente om dagen bekomma de knappast bröd till livsuppehälle. Således hava de brist på föda, brist på värme och på dricka. Tunna kläder, kryp och kräk uti de samma. Kölden och hungern bidra att göra deras uselhet ännu större. Lyckliga om döden skiljer dem vid ett smärtande liv. Med 3 å 400 daler utgivet kunde Kronan låta omlaga rummen, uppsätta spisar, bestå litet ved över kallaste vintern. Här med skulle flera arbetares liv konserveras, som nu förloras av vanskötsel.

Dessa dagar dog en stark smed i fängelset av förkylning, hunger och skörbjugg. Han hade i vrede givit sin dräng en stark örfil, varav drängen på ögonblicket dog, varför smeden blev dömd från livet. Han tänkte få pardon vid instundande kröning, men hann icke uthärda fängelset och arrestens odrägliga svårighet. Flera exempel av arrestens gruvliga påföljder har jag överlevat under de 17 år jag här i orten varit".

.....

Lindebergssläktens egendomar i Motala socken.

Till stamfadern, Mårten Hemmingsson Lindeberg, donerades av

Kungl. Maj:t:

Lindenäs, ett hemman i Bispotala, Björka, Björketorp, Bergsäter, Lemunda, Ödeby, Kårsby och Koppartorp. Dessutom ett av hemmanen Atteby, som dock återgick till Kronan före år 1640. (Bergsäter, Lemunda och Atteby bestodo vardera av 2 hemman).

Genom köp från Kronan ägde han Myrkärr och Västgöteby.

Alla dessa egendomar, utom det återtagna hemmanet Atteby, ärvdes av hans barn.

Sönerna Hieronymus och Johan fingo ökat egendomsinnehav genom andra kungliga donationer och genom förpantningar från Kronan.

Till Hieronymus donerades av Kungl. Maj:t:

Lilla Hals, som utbyttes mot lägenheterna Ekelyckan, Mosstorp, samt utjordar i Djurkälla och i Holm.

Hällegården, Stenstorp i Motala by, ett hemman i Djurkälla, som tillsammans med ärvda hemmanet Kårsby utbyttes mot två hemman Atteby, Dessutom en utjord vid Lindenäs.

Som förpantning från Kronan innehade han Mygghult.

Hieronymus ärvdes av hans änka och barn, vilka tillika uppbar

räntan av:

Åholmen i Vättern med dess rödingsfiske, Närkejorden i Holm, samt följande ängar i Kungssättran: Närkeängen, kallad Lergropen; Bergsätersängen, kallad Kåpan; Bätzelängen och 8 st. ängar utan namn. En del av dessa ängar ingingo redan i Bergsäterdonationen.

Änkan ägde genom köp:

Lindenäskvarnen (= Nykvarnen) och ålfisket Grindsverkan, båda i Motala ström.

Till Johan donerades av Kungl. Maj:t:

Stora Hals, Marstalyckan, Lilla Blacken, två tomter i Motala, Stenslyckan med Stenvadshagen, Stohagen (=Fålehagen), Engehället i Fagerslätten och Rompekärrslyckan.

Johans donation, Stora Hals undantaget, förpantades senare från

Kronan till Hieronymus.

Om släkten Lindeberg, se vidare på sidorna 565-67 samt i respektive gårdsbeskrivningar.

Släkten ägde även enstaka jordagods i andra Östgötasocknar.

.....

Tidningsannons år 1875. Motala.

För ett välgörande ändamål anordnas Söndagen den 1 Augusti kl. 4 e.m. SOMMAR-MUNTRATIONSFEST i Strömparterren å "Gästis" enligt följande program:

1/ TOMBOLA. Mot en ringa afgift kan man här vinna uhyre dyrbara und wunderschöne små rariteten;

"Wo gewinnt man Geld gewiss
Bei uns'r Tombola es ist"

2/ CAFÉ CHANTANT. Smukke wiser, dejlige pigebørn och aadskillige grofwe baser. Obs! Sällskapets emiñenta talanger göra hwarje puff öfwerflödig.

3/ BALETT. Å en för tillfället uppförd Teater med lefwande kulisser uppträder ett nyengagerat Balettsällskap, som med utomordentligt, oerhört bifall uppträtt inför de flesta af Europas suveräner, senast i Paris. Obs! Trängseln vid ingången kommer att blifwa storartad, man skaffe sig därför inträde i god tid.

4/ TROLLERI OCH HOCUS POCUS. Mr le Proffesseur Humboga di Volta med sällskap torde komma att, föregången af ett orimligt rykte, som elev af vår oförbätterlige Höökenberg, förvåna både samtid och efterwerld med sine gratiöse och mirakulöse prestationer.

5/ GRAND BAL Á LA TIVOLI, i stora Salongen, afgift 25 öre per par, som betalas af den uppjudande. God musik utlofwas. Obs! för Damer: Uppjudning till dans emottages äfwen af herrar.

För dem som önska känna det outgrundliga, kommer en SIBYLLA att under aftonens lopp tyda framtidens gåta. Folkvisor och andra visor sjungas här och hwar i bugterna af en städad positivspelare.

Tidningar, oerhört roliga, samt böcker och visor, mycket rörande, försäljas af kolportörer, de utsöktaste blommor af särskilt engagerade blomsterflickor.

Försäljningslokaler, hwarest kaffe, punsch, sodawatten, viner, lemonad, cigarrer m.m. serveras, finnas anordnade på flera ställen i parken, atletiska spel i kugelbanan, ringkastning m.m. Tid efter annan stor promenad par om par. Munterhet och glädje utan all ända.

Man går när man vill, bara man kommer igen.

Frampå qwällsqwisten afblåses festen.

Entré 50 öre, hälften för barn.

.....

1969
Tidningsartikel 30/11 1872.

Av många skäl intresserade sig för den av eder upptagna frågan rörande förhållandet mellan Motala verkstads nya styrelse och dess arbetare, tar undertecknad sig friheten att tillsända eder åtskilliga upplysningar, grundade på vad han iakttagit under några dagars vistelse på platsen. Såsom ursäkt för detta tilltag- jag antar nämligen att en och annan vill beteckna mitt uppträdande som opåkallat, har jag att åberopa mitt varma deltagande för den arbetande klassens angelägenheter i allmänhet och särskilt för dem, som tillhöra ifrågavarande verkstads arbetare med vilka jag under en längre tid för några år sedan, hade ett dagligt och nära umgänge, såväl inom som utanför de olika arbetslokalerna. Också är det endast genom samtal med ett stort antal av dessa som jag låtit mig övertygas om att hos den ojämförligt största delen av den talrika arbetspersonalen råder, i motsats till vad en tidning nyligen ville göra troligt, ännu i denna stund ett ganska stort misstroende mot verkstadens högste styresman, kapten Unge, och grunden till detta har otvivelaktigt lagts av några hans första åtgöranden, dem han troligen nu själv stämplar såsom allt utom välbetänkta och tack vare vilka det ännu långt härefter lätt kan inträffa, vad som kanske redan hänt att han även för sina mest välmenande åsikter icke genast skall lyckas vinna arbetarnas förtroende. Hade några åtgärder, dem kapten Unge vidtog, när han nyss tillträtt sin befattning vid verkstaden och innan han hunnit göra sig tillräckligt förtrogen med därvarande förhållanden, icke visat sig stå så rakt i strid med arbetarnas billiga fordringar, skulle valsverksarbetarna näppeligen, som helt nyligen blev fallet, hava inställt arbetet endast med anledning af ett rykte, vilket utgånget från en arbetare, som trodde sig väl underrättad, förkunnade att vederbörande ämnade göra en avknappning på deras lönevillkor. Det har av en tidning blivit försäkrat, att valsverkets arbetare "hos verkstadens disponent anhållit att få återgå till arbetet, under samma villkor som förut, vilken anhållan disponenten bifallit, sedan det genom arbetarnas enhälliga uttalande visat sig att de själva betraktade inställelsen som förhastad", men som betecknande för den verkliga sinnesstämningen bland de till arbetet återgångna nöjer jag mig med att återgiva ett samtal mellan mig och 8 á 10 av samma arbetare, de första jag sammanträffade med:

"Hur är det?" Gjorde icke ni, valsverkare, strike för en tid sedan?" "Jo, det är allt sant, det". "Varför?" "För det man ville minska procenten för oss, så att vi skulle få ungefär tre riksdaler mindre än förr uti månaden".

"Men efter vad jag hört sägas, berodde denna uppfattning av ett missförstånd från eder sida. Kaptenen menade i själva verket att något förbättra edra villkor, och det har ju bevisats eder nu". "Ja, det går an att säga så efteråt, men sådant var dock icke meningen från början, fast de nu säga att de alltid tänkt så, Hade vi bara stått kvar vid ugnarna till dess beslutet hunnit sättas i verkställighet, så hade det nog gått som vi trodde".-

Denna åsikt delas allmänt av verkstadens arbetare, om med rätt eller orätt må av mig vara osagt, men de som hysa densamma få i vilket fall som helst icke klandras så strängt vid besinnandet av att kapten Unge tilltror sig bättre än gamla erfarna verkmästarna förstå, huruvida en viss arbetare gör sig förtjänt av ett eller annat öres påökning per timme, något som hans företrädare kapten Carlsund, ehuru därvid lag vida mera kompetent, icke tilltrodde sig. Den senare uppehöll sig dock mycket oftare i verkstäderna än den förre, som ju tillbringar mesta delen av året

på andra platser än Motala, och vilken dessutom icke, som kapten Carlsund, själv varit maskinarbetare. Det har, som antytt, ofta hänt att hr Unge under sina korta besök i Motala helt tvärt nekat sitt bifall till en, av en eller annan förman till förmån för någon arbetare uttryckt önskan i den riktningen, och just häri torde en av de många giltiga orsakerna böra sökas till att den ovanligt skickliga och av hela arbetarepersonalen högt värderade förste verkmästaren i maskinverkstaden, ingenjör Nordstedt, plötsligt lämnade sin befattning, alla arbetarna till stor saknad och verkstadsbolaget till icke mindre förlust. Ganska troligt är att flera i närmaste framtiden skola tröttna och följa hr Nordstedts exempel.----

Efter vad nu blivit sagt och vilket jag ansett böra sägas till arbetarnas försvar mot de tidningar, som sökt att kasta hela skulden på dem, må villigt erkännas att verkstadens skola genom kapten Unges försorg blivit betydligt utvidgad- icke färre än fyra personer varibland två lärarinnor, bestrida för närvarande undervisningen i densamma- samt att han dessutom tycks ha föresatt sig att giva de yngre arbetarna tillfälle att uppöva sina anlag för sång och musik m.m---

Innan jag slutar denna lilla uppsats må en i sanning väl befogad anmärkning nedskrivs mot den person, som förestår det, huvudsakligast för verkstadens ogifta tjänstemän, arbetare och elever inrättade värdshuset och vilken därför av bolaget åtnjuter många förmåner, dem han visst icke gör rätt för, ty, utom det att han av dem som dagligen måste intaga sina måltider vid hans bord, begär ett högre pris än vad lika goda anrättningar kosta på ett dylikt ställe i t.ex. Norrköping iakttaget han mot en del besökande ett, lindrigast sagt, opassande uppförande. Att ovilja mot denne herre är allmän tyckte jag mig genast finna, och att hon även är befogad, därpå gavs mig bevis, när jag en eftermiddag blev vittne till hurusom fyra personer, vilka begärde att få ett par buteljer öl serverade i ett enskilt rum, av samme man avspisades med förklaringen : "Här upplåtes inga rum åt arbetare". ---- Och likväl voro dessa arbetare kända så som några bland verkstadens skickligaste!---

Det vill annars tyckas som hade man med skäl kunnat hoppas att slippa höra sådana ord i ett arbetaresamhälle så stort som detta och från ett sådant håll. Genom nämnda värdshusvärds brist på tillmötesgående åstadkommes emellertid mera ont, än den i förhållandena oinvigde kan fatta, och önskligt vore att platsen lämnades åt någon annan.

Isidor Kjellberg.

.....

Om Isidor Kjellberg :Se artiklar om Motala verkstad och om undervisningsanstalter.

Tidningsnotis 15/8 1873. Vätternfärd.

Wettern, denna jättekälla, denna sjö med sina egna lagar eller sina egna nycker, hwilken är lugn när allt annat är i uppror, och är i uppror när allt annat är lugnt, var för dagen stilla. Aldrig skall jag förgäta denna egendomliga, förbländande silfverglans, som låg utbredd öfwer dess yta.

Slå ögonen upp, dessa själens vizir!
Var stilla, du hwiskande fläkt!
Se Wettern, en jungfru i whitaste skir,
En drottning i silfwerne drägt!

Och blickar jag ned i det mystiska blå
Der elfworna föra befäl,
Jag tycker mig läsa och nedblicka då,
I en qwinnas drömmande själ.

En hwiskande gåta på dunkel så rik,
En sång utaf himmel och härd,
En aningsfull dikt utaf ljuf romantik,
En sagans skimrande werld.

.....

1969 En gruvlig salva mot Isidor Kjellberg i Motala Tidning 13/1 1874.

" En tidning som utgives i Linköping sedan början av förlidet år och kallar sig "Östgöten", innehåller titt och ofta skandaler av varjehanda art, ävensom artiklar, som förvilla och upphetsa de mindre upplysta. Tidningens huvudsakligaste syfte är dock att locka den arbetande befolkningen övergiva sitt fädernesland, för vilket ändamål den också lär vara uppsatt. De flesta odågor som emigrera till Amerika äro, där liksom här, icke benägna söka sig utkomst genom arbete, varför de vanligtvis sysselsätta sig med varjehanda som rör deras landsmän, och leva på deras bekostnad. När slutligen denna förvärvskälla börjar utsina och landsmännen bättre lära känna sin man, då styres kosan åter till fäderneslandet, där landsmännen äro mindre erfarna och icke äga insikt att vakta sig för dylika äventyrarens konstgrepp. Bland den stora liga äventyrare från alla länder, som ständigt uppehålla sig i Amerika, hava ifrågavarande dagdrivare en god skola och snart äro de fulländade "runnare", för att, var och en på sitt sätt, locka hemmavarande landsmän övergiva fädernesjorden. De Amerikanska järnvägs- och ångbåtsbolagen emottaga också beredvilligt deras erbjudande av tjänster, och det är just "på vitt kött" från gamla världen, som dessa bolags affärer grunda sig. Alldenstund vi något så när känna till redaktören av Östgöten sedan gammalt och även följt honom med någon uppmärksamhet under hans misslyckade karriär i Amerika, återkomma vi möjligen snart till ämnet, för den händelse detta skulle bliva behöfligt, och skola då närmare utreda förhållandet rörande den gängse sägen, att Östgötens redaktör icke är någonting annat än en för nämnda bolag i Amerika lejd runnare, samt att tidningen är uppsatt av dessa bolag, att bland arbetarna i Motala, Norrköping och Linköping spela emigranter i händerna på emigrantagenterna.----- "

.....

Utdrag ur brev från Motala 7/7 1831. /Tidningsartikel/.

Du ser av sista Vadstena Veckoblad, att vi hava 2:ne Ångfartyg förfärdigade vid härvarande Docka och Mechaniska Verkstad, som ligga tillreds att avgå till destinationsorterna.--- Visst var anblicken av den eleganta Rosen skön, som medelst sitt Machineri ochsom det berättas med blott obetydlig mängd ånga, svajade fram på Kanalen med en förundransvärd hastighet och gav heder åt sin Mästare, kapten Carlsund. Men lika skön och tillika hedrande för Befälhavaren å det samma, kapten Gosselman, var den uppmärksamhet han visade vid Högsalig Greve Platens Grav, medelst 4 skotts lossande.--- Jag ville beskriva dig minå känslor härvid, men kan icke. Min blick skildes strax från det fortgående fartyget, och fästades på graven.--Gärna hade jag velat kunna kasta den in i andevärlden. Hastigt framställde sig för mig den stora Tavlan av den vördnadsvärde Mannens förtjänster tillika med hans starka själ och- tänkte jag- det skulle bliva en Gosselman förbehållet att giva dess kvarlevor den första gård av tacksamhet. Vile de nu tryggt!- Slumre din förklarade ande för varje förbifarande och-gående som slumrar för dina förtjänster; men vakne den, och blicke med välbehag på varje, som med en Gosselmans ädla tänkesätt hälsar ditt stoft, och på dem som i tysthet offra på det samma en vördnads- och tacksamhetstår!

.....

Brev från Baltzar von Platen till den engelske verkmästaren Malcolm vid Motala verkstads gjuteri.

Brevet är skrivet på engelska och daterat Stockholm 23/8 1829.

Platen framhåller i brevet, att Malcolm fått sin anställning genom mr Bald's rekommendation, och att han måste göra rättvisa åt densamma. Platen säger vidare att, så vida han kan döma, besitter Malcolm all behöflig kunskap i sitt yrke, men att detta icke är tillräckligt. Han skall även vara förman för arbetarna, och bör föregå dem i flit, nitiskhet och iver. Dessa egenskaper, säger Platen, ha utgjort hemligheten till hans egen framgång här i livet. Vidare säger han att Malcolm icke har den rätta känslan för sitt arbete. Han måste betänka, att hans underlydande äro okunniga och att de blott besitta god vilja. De måste bli undervisade, eftersedda och styrda för varje steg. Platen medger att Malcolm har haft många svårigheter att kämpa mot, men han framhåller, att de flesta ju nu äro borta och att det ju tillhör hans arbete att få bort resten. Med anledning av att Malcolm haft en viss känsla av att han kunde bli avskedad säger Platen, att detta helt och hållet beror på hur han kommer att sköta sig i fortsättningen.

.....

Upplysninger om ljusterfisket i Vättern och i Motala ström,
lämnade till Nordiska muséet av J.A.Johansson, Bondebacka och
föreståndaren av Statens fiskodlingsanstalt vid Borenhult,
G. Arvidsson.

Till hugg- och stickfiske användes även huggkrok. Olika ljuster användes för sand- och stenbotten. Ljustret var lagligt redskap 50-70 år. I Motala ström och Vättern användes uteslutande ljuster med rak tvärslå av järn. De tillverkades hemma eller av smederna vid Motala ström och vid Motala verkstad. Olika ljuster funnos för skilda fiskslag. I Motala ström fiskades om natten från spänger vid bloss. Ljuster med korta skaft för kastning och snöre användes även. Ljustring är förbjuden sedan år 1866. Många fiskar kommo loss och skadades. Inget annat än fisk ljustrades. Ljustringen hade stor betydelse som fångstmetod för laxöring i Motala ström, abborre, gädda och röding i Vättern.

.....

Arrendebreff för Mårten Hemmingsson på qvarnetollen och saakören
uthi Östergötland. Datum 24 nouember 1632.

Wij Johan Casimir etc.--- och unterschrefne etc.---
giöre witterligt, oss hafwe opå K. M:tz etc.--- wagne och nådige
behagh, förpachtat, och her medh till arrende oplåta erligh man-
hafftigh Mårten Hemmingsson all den qwarntoll samt medh saak-
örene som uthaff Östan- och Wästanstång, så och Kin- och Ydre
heredher, uthi städerne som på landzbygden, undantagandes Ståke-
borgz lähn, falla kan, opå tu åhrs tijd att upbära, niuta och
behålla, räknandes ifrån nästkommande förste Januarij. Der emot
schall han ware förplichtat anno-----1633 in uthi H.K.M:tz rente-
cam. tijotusend daler ährläggia och betala och 1634 elffue
tusen daler, halffparten om Johanni och den andre halffparten
sidste Decembris.

Och såsom edell, wälbördigh Per Matsson till Ry och wälachtad
Per Andersson till Runsstorp, hafwe för honom cauerat, altså
schole dhe och förplichtade wara, ögha derpå hafwa, och honom
handen räckia, att förb:te qwarntoll uthi sitt rätte esse må
satt warda, och att han uthi dess upbärande aldeles effter-
föllier ordinantzia, och den i ingen måtto stegrar eller för-
ringer, och när terminen förlupen ähr, schall han wara för-
plichtat medh eed hålla, huru stoor summa hwart åhret fallit
åhr, och der summan stiger mindre, än den honom tillslagen ähr,
då schall han den opfylla, stiger hon högre, må han den fritt
niuta och behålla. Förmane fördenskuлд allom dem som något
hafwa att mahla, att dhe tollen straxt afläggia och deruthinnan
icke bruka något undersleff, så frampt dhe dedh straff och peen
som der på föllia bör undwijka wele. JOHAN CASIMIR. Pfalzgrafwe.
Clas Fleming. Olof Eriksson. Per Arlandsson. Nils Olofsson.

Tidningsnotis 17/12 1869 om Didrika Duberg, död 27/11 samma år. (Se om henne även under gården Bromma).

Hennes fader var grosshandlare Bromander, till börden smålänning, hade i Stockholm förvärvat förmögenhet, men flyttade mot slutet av 1700-talet till Östergötland, där han inköpte egendomen Bromma, 3/8 mil från Motala, och där han bevarat sitt minne genom donation till Motala församling av en gård, som ännu användes till skolhus, sockenstuga m.m. Hennes mor var tvenne gånger gift, hade i sitt första äktenskap med en Burén en dotter, som, gift med prosten Kernell i Hällestad, blev moder till tvänne döttrar, gifta åter den ena med den berömde kompositören A.F.Lindblad och den andra med teologie doktorn Christian Stenhammar. Grosshandlare Bromander efterlämnade tvenne döttrar, Sigrid och Didrika, av vilka den förra, gift med en brukspatron Burén på Grytgöl, blev moder till numera avlidna sonen Carl, juris doktor. Axel Burén på Flämma och dottern Hedda, gift med possessionaten Tholander på Broberg.

Didrika, född 15/11 1786, uppväxte på Bromma och utvecklade redan som ung det anspråkslösa, milda och människovänliga sinnelag, vilket sedan hela levnaden igenom utmärkte henne. Troligen omkring år 1809 blev hon, som det tyckes emot faderns önskan, gift med vice häradshövdingen Anders Magnus Duberg, född 10/11 1773^x. Denne man, på sin tid känd för gott huvud, glättigt lynne och mycken affärsskicklighet, lyckades, understödd av gynnsamma konjunkturen, att så öka den genom giftermålet vunna förmögenheten, att han slutligen blev ägare av nästan alla gårdar längs Vätterns strand, från och med Norra till och med Södra Freberga. Efter att på ett bröllop ådragit sig förkylning, dog han 19/11 1843, utan att efterlämna bröstaringar. Ankan levde sedan i enslighet på Bromma, tills hon mot slutet av 1850-talet inflyttade till köpingen och där sedan i största stillhet och tillbakadragenhet, bebodde en egen gård.---

Sedan hennes man skänkt en dyrbar mässhake till Motala kyrka, förärade hon till samma kyrka en av artisten Blackstadius målad altartavla.--- När ansträngningar här gjordes, att upprätta en flickskola för både intellektuella sysselsättningar och handarbete. gjorde hon genast medelst en donation av 10000 rdr företaget utförbart.---- I sitt testamente har hon anslagit ett kapital av 20000 rdr att, sedan ränta därav med 100 rdr åt 7 personer, 50 rdr åt 2 och 25 rdr åt 4 årligen utgått, i mån av deras bortgång tillfalla den av henne omhuldade flickskolan, vars framtida bestånd därmed kan anses betryggat. Jämte några andra, smärre dispositioner, har hon bestämt ränta av 500 rdr att användas till underhåll av dess inköpta grav i Motala gamla kyrkogård, där hon och hennes man nu vila.

.....

Enligt mantalsförteckning år 1821 använde ovannämnde Duberg vin och kaffe samt spelade kort.

x/ På andra ställen uppges Dubergs födelsedatum till 19/11 och 22/11.

Tidningsnotis 9/7 1872.

(Utdrag ur resebrev från Inge N.....) .

Bäste Jochum!

Inte en katt känner jag i Motala och vill ändå så gärna skriva ett litet brev för att omtala det glada intryck, jag erhöll, då jag häromdagen gjorde en liten utflykt på ett par dagar till ert natursköna bygd.---Jag tyckte mig förflyttad till ett raskt framåtskridande samhälle i amerikanska västern. Gatorna hava ännu icke hunnit att överallt stensättas och de små träden på gatornas sidor behöva säkert ännu omvårdnad och ans, innan de växa upp till den nyttiga prydnad, vartill de äro ämnade, men man kunde ändå se vad som åsyftas. Kanalfarten var i full gång, järnvägsarbetena gingo med hastig fart och vid verkstaden valsades det friskt undan- nämligen räls. Dessutom hörde jag berättas, att vid en stor, nyanlagd tändsticksfabrik ett nytt patenterat slag tändstickor produceras. "Som slocknade av sig själva". Detta uppsnappade jag på den herrligt belägna "Gästgivaregården", Motalas Lorensberg, där jag förövrigt gjorde bekantskap med den delikataste gravlax. Alla människor jag såg tycktes hava bråttom om jag undantager några unga herrar och damer, som i sakta mak och i eleganta toiletter promenerade på kanalbankarna. Och en vackrare promenadplats torde man hava svårt att finna i hela provinsen, ja, i hela Norden.

"Lycksalighetens ö" påstås vara diktad någonstädes i närheten.

.....

Tidningsartikel 11/3 1870.

Undertecknad, som förrättar gångbud mellan Motala och Skeninge tvenne gånger i veckan, åtager sig kommissioner i Skeninge och att transportera lättare paketer och saker till och från nämnda plats. För dem som vilja hedra mig med uppdrag träffas jag före kl. 9 f.m. Måndagar och Torsdagar i Hr Brantings handelsbod, och andra dagar i veckan uti min bostad i Aug. Anderssons gård i Motala. G. Olsson.

.....

Fader till på föregående sida omnämnde Anders Magnus Duberg kan ha varit den i Kungl.Första Livgrenadjärregementets historia, del 6, antecknade:

Anders Gabriel Duberg, f. 1727, död 1805 på Bjälbo rusthåll. Dennes moder var borgmästaredottern Maria Kristina Follin från Skänninge. Duberg g. 1/ 1769 med Brita Katarina Nordstrand, f. 1751, död 1776; 2/ 1777 med Anna Maria Widinghoff, f.1736, död 1822. "Hon var ett lika lyckligt som vördnadsvärt fruntimmer". Duberg var sergeant utan lön 1761, furirs indelning 1762, avsked 1771. (Det är märkligt att denne Anders Gabriel Dubergs fader icke nämnes).

Ångslupstrafiken på Göta kanal, mellan Motala och Motala verkstad (Borenschult).

Redan år 1836 nämnes "en liten båt" med namnet "Hedda", som trafikerade kanalen, men huruvida den gjorde reguljära turer på nämnda sträcka är obekant.

Från år 1864 gick ångslupen "Hulda" bestämda turer på samma sträcka. Den uthyrdes även för lusturer på kanalen och på sjön Boren.

År 1869 uppges i en tidningsartikel att Hulda börjat göra tätare turer mellan köpingen och verkstaden, 2 gånger i timmen från vardera ändplatsen. Bryggare Nordh i Motala var en av de ledande männen i ångslupsbolaget och det säges, att han lämnat all möda ospard att hålla det lilla nätta fartyget i gott skick.

Företaget gick dåligt och en tidningsartikel år 1871 förmäler: "Vi beklaga förlusten av Hulda, den lilla välkända ångslupen, som flera år underhållit trafiken på kanalen, mellan Motala köping och Borenschult. Huru prydlig och bekväm hon än var för platsen, måste hon omsider bort, då hon ej omhuldades så, som hon bort förtjäna. Sin ungdomsdagar tillbragte hon i det vimlande Stockholmslivet; under sina mognare år tjänade hon här mestadels för äran och går snart att tillbringa sin sista tid nere i Småland, dit hon blivit försöld."

År 1872, intill mitten av maj, trafikerade en vid Motala verkstad för Rysslands räkning tillverkad ångslup benämnd "Dagmar", samma sträcka. Första tur från verkstaden var kl. 6,30 f.m. och sista tur 8,30 e.m. Biljettpriset var 10 öre, men vid av- och påringning betalade verkstadsarbetare endast 2 öre. På avlöningslördagar och söndagar var biljettpriset 5 öre, och avgångstiderna något olika mot andra dagar.

Samma år byggde verkstaden ångslupen "Kolga", som sedan trafikerade sträckan ända till år 1901 då den ersattes av den likaledes vid verkstaden byggda ångfärjan "Motala verkstad".

x/ Ur artikel i Motala Posten 20/4 1961: "Vid tiden för första världskriget såldes Kolga till Askersund och år 1936 till Värmland, där hon år 1961 fortfarande lär vara i tjänst."

.....

Någon gång under 1800-talets senare hälft gjorde Nordamerikas minister i Sverige och Norge, William Widgery Thomas J:r en Göta kanalfärd från Göteborg med ångaren Baltzar von Platen. Han beskriver fartyget som ett mönster av renlighet, prydighet, god smak, snart sagt lyx. En mjuk matta betäckte aktersalongens golv; allt, som var av metall, fejdades tills det sken, fönstren voro klara som luften, möbler och piano glänste, buketter med doftande blommor på borden m.m. Hytterna klädda med blått eller rött siden.---

Ett anslag i försalongen meddelade, på fyra språk, att middagen serverades á la table d'hôte, och att priset var för herre 2 kr. 75 öre, för dam 1 kr. 75 öre.-- På väggen hängde en lång räkenskapsbok med en blyertspenna, som var fäst vid den medelst en snodd. I denna bok skrev var och en in det antal måltider och alla den extra förplågnad han intagit, summerade kolumnen vid slutet av resan och betalade i enlighet med de siffror han själv skrivit. Vid Motala verkstad beundrade han bl.a. ånghammaren "Vreden". Kanalen Motala-Borenschult liknar förf. vid en kunglig park.

Meddelande från landshövding Lilliehök i Linköping angående väg-
underhållet i Östergötland. Daterat 9 maj 1673.
(Stavningen ej bibehållen).

Instruktion.

Var efter landsgevaldigern, ärlig och förständig Börje Iversson Rudd vid väg- och broröjningen här uti landshövdinge-
dömet har sig att regulera och rätta.

1/ Skall han ärligen tvenne gånger, såsom först, så snart allmogen om våren har utkastat säden i jorden, och sedan andra gången, när de säden hava inbärgat i husen, låta av predikstolarna genom Kronans befallningsmäns lyshingssejlar, kalla och stämma allmogen på en viss dag, att förrätta väg- och broröjning. På de härader, som ligga uti släta bygden, kan han förr där med begynna, och sedan med dem, som äro i skogsbygden, allt efter som årstiden och väderleken samt allmogens villkor det tillsäger.

2/ Uppå det att landsgevaldigern må veta vilka de äro, som efter privilegierna för vägars och broars reparation äro fria eller icke, ty bliver honom härmed till efterrättelse förehållet, det a/ alla krono- och skattebönder, det vare sig Kronan behållna eller militien eller och andra tillslagna och förlänade, b/ alla frälsebönder så in- som utom rå och rör, c/ alla skattlagda torpare, d/ de hemman som besittas av ridderskapets och adelns fogdar och andra betjante, e/ backstugu- och inhyses folk, f/ präster för sina egna skattehemman, g/ ofrälse män som med frälsefrihet äro benådade, h/ Kronans befallningsmän och länsmän, i/ bruksförvaltare för sina hemmans andelar och j/ torpare på skattehemmans ägor belägna, äro pliktiga och skyldiga vägar och broar att röja och omlaga. Men alla säterier var de än äro belägna, samt präste- och kappellansgårdar och stommar äro efter privilegierna allenast därför frikallade.

3/ Måste landsgevaldigern först och för allting låta sig vårda därom, att alla allmänna och landsvägar här uti provinsen tillbörligen omlagas och förfärdigas, så lagandes, att de allestädes hålla och hava 10 alnar uti bredden, och där han någonstädes skulle befinnas vara smalare, då skall han utan dröjsmål utröjas, till dess han får sin fulla bredd, som ovanför sagt är. Om något av vägen intagits av en eller annan, då skall det utläggas till vägen igen.

4/ Emedan det ofta händer, att allmogen visserligen många gånger låter finna sig tillstädes att röja och förbättra sådana allmänna vägar, men som det mestadels sker antingen i hastighet eller utan någon rätt ordentlig reparation, varföre till att förekomma en sådan oordning, samt att bringa vägarna till något bättre stånd och varaktighet, ty skall gevaldigern hava ett flitigt inseende där uppå, så ock hålla allmogen därtill, att de med största flit och allvarsamhet arbetet förrätta, således, att de orter som nedriga och sankta äro, uppfylles och jämnas, dock så att fyllningen förnämligast sker uppå vägen, och att det bliver snett åt båda sidorna på det vattnet må hava fritt utlopp i diken, och vägarna förr vid höst- och vartider avtorkas, och gör det icke tillfyllest, att vägarna allenast som härtill skett är, av den utur diken uppkastade leran uppfyllas, utan detmåste mycket klappersten och sand blandas uti, som till vägens varaktighet och vattnets erforderliga avtorkande behov göres, kan det icke ursäktas allmogen, fast sand allestädes ej kan vara så när tillfångs, efter som de äro pliktiga vägarna där med att förbättra om än skönt de på en eller halvannan mil den hämta skulle.

5/ Och så som det en omöjlig ting är, att vägarna

skola kunna hållas torra och goda med mindre de med diken väl bliva försedda, ty skall gevaldigern låta vägarna allestädes väl omdikas, vilka särdeles vid de orter som sump- och fuktiga äro, icke allenast skola breda och djupa göras, att de desto bättre kunna emottaga och behålla vattnet som av vägarna flyter, utan varhelst sankt är måste ock floddiken tvärt över vägen göras till vattnets desto bekvämligare utlopp, över vilka sedan små broar upprättas skola; således gjorda, att de icke vattnet hindra att flyta uti floddikena; och skola dikena åtminstone vara tvenne alnar breda uppevid, och av den djuphet som ortens beskaffenhet fordrar; dessa diken skola icke heller vara inräknade uti den ringaste del uti de 10 alnars bredd, som vägen allestädes hålla skall.

6/ Till att förekomma den stora olägenhet som den resande man på åtskilliga orter här uti landshövdingedömet haver, av de steniga vägar av vilka mången både till sitt liv som ock egendom stor skada tager, måste gevaldigern tillhålla allmogen, att väl röja sådana steniga vägar, i så måtto att där stenen ligger lös, skall han avhämtas och avsides kastas, ligger han fast i jorden skall han uppgrävas och av vägen skaffas, uppfyllandes sedan vägen med jord och sand i stället, Men där stenen är så stor och fast, att den icke kan uppgrävas, då måste allmogen bränna av densamma, att han bliver alldeles jämn med vägen; detsamma är och förståendes om de hälle- och fliseberg som ligga uti vägen, vilka på lika sätt skola avbrännas och planas. Uppå de orter, där vägen uti backar eller annorstädes är trång och djup, där skall han antingen uppfyllas med sand och andra bekvämliga ting eller utgrävas och planeras till den bredd av 10 alnar som överbemält är.

7/ Det åligger och icke mindre gevaldigersämbetet att se däruppå, det brobyggningen tillbörligen förrättas och där med så mycket större allvar och särdeles flit fortfares, som att broarna mångenstädes så förfallna eller alldeles odugliga äro, att den resande man med största besvär och fara på åtskilliga orter måste resa där över, fördenskull skall han på de orter som där till råd och medel finnes, låta de minste broarna av sten göras och välvas, men de övriga som större äro, väl låta reparera och förbättra, eller, där så behöves, alldeles av nyo göras.

8/ På det arbetet med så mycket större skick- och riktighet må förrättas, ty skall gevaldigern tillika med Kronans befallningsmän och länsmän jämte andra goda män av nämnden samt brofogdarna uti varje härads, tilldela var och en av allmogen efter öre och örtug sin vissa väg- och brodel, brukandes härutinnan den rättrådighet, att icke den goda vägen på en och åter den elaka på en annan allenast lämnas att reparera, utan att vägskiftena således proportioneras och utdelas emellan var och en, så att de bekomma lika både av god och sämre väg, särdeles skola de inhysesfolk och torpare vilka ingen viss väg- och brodel tillordnas kan, till de bergs och stenars avbrännande som utur jorden icke grävas kunna, samt dikande och planerande och jordlösa stenars flyttande brukas och hållas, dock att materialerna därtill av allmogen förskaffas. Och skall var och en som bör hålla vägen vid makt, uti jorden eller något stycke trä skära sitt bomärke uppå den plats den han vid makt hålla skall, på det man må veta vem man tilltala skall när något fel finnes på vägar eller broar.

9/ Ehuru gevaldigern förnämligast bör ockuperas där uti samt vara bekymrad där om, att allmänna och landsvägar bliva tillbörligen omlagade och förbättrade, så bör han icke mindre bära en flitig åhuga det härads-, sockenkyrko- och kvarnvägar jämväl efter lag förfärdigas, röjas och vid makt hållas,

så att de icke mindre än de förra äro försvarliga, efter som ingen må låta vägen på sina egna ägor så illa hävdas, att antingen han själv eller andra jämte någon ök och kreatur må kunna taga någon skada eller i resan hindras.

10/ Allmogen måste bittida om morgonstunderna komma tillhoppa på vägröjningen, då gevaldigern skall hava en lista och specifikation på var och en person som arbeta skall. de som icke äro vid handen i rättan tid utan lagligt förfall, och icke sända någon i sitt ställe, skola läggas på böter, och icke desto mindre vara förpliktade sin vägdel att sköta och uppehålla. Mot solbärgningen skola de släppas från arbetet, då gevaldigern återigen skall uppå förteckningen tillse om någon utan hans förlov och minne samt utan laga förfall sig från arbetet förr än rätta tiden är, undanstuckit haver, vilka i lika måtto skola böta sina 3 mark samt och icke dess mindre reparera sin andel som de förra, vilka sig alldeles absentera. Gevaldigern skall ock tillordna några vissa personer under inspektion över de andra som arbeta, vilka skola svara och plikta för alla de fel som begås uti vägröjningen och broningen som tima kan på den del som dem anförtros, dock såsom gevaldigern är tillsatt att hava inseende över dem, så skall han icke undslippa böter och straff mindre än de om någon brist igenom hans överseende skulle förefalla.

11/ Att nu detta allt med desto större flit, trohet och allvarsamhet må efterkommas, fullgöras och exekveras, så skall fuller gevaldigern, så framt oundvikliga och laga förfall honom icke avhålla, vid sin årslöns förlust alltid uti egen person jämte Kronans befallnings- och länsmän samt brofogdarna låta finna sig tillstädes vid berörda vägars och broars reparation, särdeles uti de härader som vägarna äro mest elaka, och allmogen rätt undervisa, huru och på vad sätt bekvämligast goda och beständiga vägar göras skola. det vare sig med jämnande, rättande, förhöjande, grävande eller dikande, och att de hava vid handen de materialier som till en sådan beständig väg fordras och rekvireras, på det allmogen fåfängt icke må uppehållas eller något obeständigt arbete sig företaga och ofuldkomligt ifrån sig släppa, utan ordentligen verket fortsätta och fullända. Men som detta landshövdingedömet är stort och vitt begripet, varigenom fast många allmänna och landsvägar löpa, och således gevaldigern får svårt och det för honom nästan omöjligt falla vill, att kunna en tid på så åtskilliga orter detta verket själv bevista och övervara, ty skall han i de härader han själv ej hinner att vara tillstädes, giva länsmännen och brofogdarna av denna sin instruktion en utförlig och omständlig underrättelse, huru de vid väge- och broarnas reparation uti dess frånvaro hava sig att förhålla.

12/ Sist skola samtliga befallningsmän, gevaldigern, länsmännen samt några gode män av nämnden tvenne gånger årligen uti varje härad, hålla väge- och broesyn, noga besiktigande och efterhörande, om de således äro omlagda och reparerade som det sig bör. Befinnandes då därutinnan någon felaktighet, och skulden där till vore antingen Kronans befallningsmän, landsgevaldigern, länsmännen och brofogden, att de icke med allvar drivit och befordrat arbetet, eller hos allmogen, att de icke hava efterkommit det som till väge- och broarnas reparation haver varit anbefallt att förrätta, eller och dessa sista hade absenterat sig vid vägröjningen, då skall Kronans befallningsmän, gevaldigern eller länsmännen åligga, samt var och en av allmogen vara efterlätet den som brottslig är hos mig eller häradshövdingen att angiva, och härom helst som den brottslige sin förseelse övertygar, skall av böterna hava sin andel.

Det begäres fördenskull å Hans Kongl. Maj:ts samt dragandes kall och Ämbetets vägnar, så och allvarligen befalles Kronans

befallningsmän och andra betjante, att de med all flit, åhuga och oförtrutenhet räcka gevaldigern och hans underhavande handen, så och av härads hövdingarna och Rätterna, att de utan förskoning och anseende till personer den som motvillig och tredsk är, allvarligen avstraffa, på det att ett sådant hälsosamt verk, vilket Hans Kongl. Maj:t vår allernådigste Konung vill hava vederbörligen beställt och uträttat, och det eljest länder det allmänna bästa till befordran så ock landet själv till gagn och heder, må med nit och eftertryck bliva befrämjat och underhållet.

Datum Linköping den 9 maj anno 1673

Anders Lilliehöök.

.....